

ISSN: 3057-1715 [Online]

مجلة النور

วารสาร อัล-นุร

AL-NUR JOURNAL

(ปีที่ 20 ฉบับที่ 39 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2568)

Al-Nur Journal of Graduate School of Fatoni University**Vol. 20 No. 39 (2025): July - December 2025**

ISSN 3057-1715 Online

Publication Objectives

The Al-Nur Journal, Published by the Graduate School of Fatoni University, is an academic journal dedicated to disseminating scholarly works in the fields of interdisciplinary social sciences and humanities, education, management, social studies, and related disciplines. It aims to provide a resource for faculty, students, and interested individuals to explore and gain knowledge in these fields, ultimately benefiting society.

The Al-Nur Journal, Publishes various forms of academic work, including research articles and academic articles. All submissions undergo a rigorous peer review process in a double-blinded review format, ensuring the anonymity of both authors and reviewers. Submissions must be original, not previously published in any journal, conference proceeding, or other publication (excluding research reports and theses), and should not be under consideration for publication elsewhere.

Publication Policy

Al-Nur Journal is an annual academic journal published twice a year.

- Issue 1: January - June
- Issue 2: July - December

Publisher Graduate School of Fatoni University**Website** : (https://www.tci-thaijo.org/index.php/NUR_YIU)**Contact Information**

Mr. Abdulloh Dalaebob

Editorial Office, Al-Nur Journal Graduate School, Fatoni University

Graduate School Building,

1st Floor, 135/8 Moo 3, KhaoTum Subdistrict, Yarang District, Pattani 94160

Phone : 0-7341-8614 **Fax** : 0-7341-8615, 0-7341-8616

Email : al-nur.journal@ftu.ac.th

Advisors

President of Fatoni University

Deputy President for Academic Affairs and Research, Fatoni University

Deputy President for Administration, Fatoni University

Deputy President for Research and Academic Service, Fatoni University

Editorial Board**Editor-in-Chief:**

Asst.Prof.Dr.Ibrahem Tehhae

Fatoni University

Deputy Editors-in-Chief:

Asst.Prof.Dr.Abdurrahman Japakiya

Fatoni University

Asst.Prof.Dr.Sorat Abdulsata

Fatoni University

Asst.Prof.Dr.Anuwat Walee

Fatoni University

Asst.Prof.Dr.Ahmad Yishunsong

Fatoni University

Editorial Board

Prof.Dr.Ibrahem Narongraksakhet

Prince of Songkla University,
Pattani Campus

Prof.Dr.Zakariya Hama

Prince of Songkla University,
Pattani Campus

Assoc.Prof.Dr.Niloh Wae-u-seng

Prince of Songkla University,
Pattani Campu

Assoc.Prof.Jehloh Khaekphong

Princesse of Narathiwat University

Assoc.Prof.Dr.Niran Chullasap

Hatyai University

Assoc.Prof.Dr.Mohd Muhiden Bin AbdulRahman

University of Malaya, Malaysia

Assoc.Prof.Dr.Muhammad Laeba

International Islamic University
Malaysia, Malaysia

Assoc.Prof.Dr.Muhammasakree Manyunu

Fatoni University

Asst.Prof.Dr.Sobirah Kariyo

Fatoni University

Asst.Prof.Salihah Hayee sama-ae

Fatoni University

Asst.Prof.Urairat Yamaring

Yala Rajaphat University

Article Reviewers

Asst.Prof.Dr.Abdurrohman Chapakiya

Fatoni University

Asst.Prof.Dr.Nasrulloh Madthapong

Fatoni University

Asst.Prof.Salihah Hayee sama-ae

Fatoni University

Asst.Prof.Madahoh Puteh

Fatoni University

Prof.Dr.Zakariya Hama

Prince of Songkla University, Pattani Campus

Assoc.Prof.Dr.Samart Thongfhua

Prince of Songkla University, Pattani Campus

Asst.Prof.Dr.Abdulhadee Sabuding

Prince of Songkla University, Pattani Campus

Asst.Prof.Dr.Yuttana Kueakul

Prince of Songkla University, Pattani Campus

Asst.Prof.Dr.Usaman Yunoh

Prince of Songkla University, Pattani Campus

Asst.Prof.Dr.Sarawut SaiThong

Prince of Songkla University, Pattani Campus

Asst.Prof.Dr.Asman Taali

Prince of Songkla University, Pattani Campus

Asst.Prof.Dr.Sumai Bilbai

Prince of Songkla University, Pattani Campus

Dr.Abdullah Yusof

Prince of Songkla University, Pattani Campus

Dr.Adam Bamba

Prince of Songkla University, Pattani Campus

Asst.Prof.Fa-zah Wasoh

Prince of Songkla University, Pattani Campus

Asst.Prof.Dr.Tarmizi Saleh

Princess of Naradhiwas University

Asst.Prof.Dr.Abdulroya Benseng

Princess of Naradhiwas University

Asst.Prof.Dr.Muhammad Umudee

Princess of Naradhiwas University

Dr.Muslim Roka

Princess of Naradhiwas University

Asst.Prof.Lookman Chaka

Princess of Naradhiwas University

Asst.Prof.Dr.Abdulramae Sulong

Yala Rajabhat University

Asst.Prof.Dr.Roseleena Anantanukulwong

Yala Rajabhat University

Dr.Adilah Hayeeniwae

Yala Rajabhat University

Dr. Romye Mohi

Yala Rajabhat University

Asst.Prof.Khaleeyoh Jehdo

Yala Rajabhat University

Asst.Prof.Dr.Thienchai Phancong

Hatyai University

Asst.Prof.Dr.Pairoj Bennoi

Thaksin University

Asst.Prof.Dr.Prachuab Tongsri

Srinakharinwirot University

Assoc.Prof.Dr.jittirat saengloetuthai

Nakhon Pathom Rajabhat University

Assoc.Prof.Dr.Surachai Kungwon

Maejo University

Assoc.Prof.Dr.Dulyawit Naknawa

Ramkhamhaeng University

Dr.Surachai Waiwanchit

Independent Researcher

Proofreading

Asst.Prof.Dr.Ibrahem Tehhae

Fatoni University

Managing Editor

Mr.Abdulloh Daleboh

Fatoni University

Editorial Managers

Mr.Azha Seumae

Fatoni University

Mr.Hassan Seyong

Fatoni University

Mr.Nasmi Saleh

Fatoni University

Editorial Note

All praises are due to Allah, who has granted us the ability to compile and publish this journal successfully. May peace and blessings be upon the Prophet Muhammad, his family, and all his companions, The Al-Nur Journal, published by the Graduate School of Fatoni University, focuses on the social sciences and humanities, It is issued biannually (Issue 1: January - June and Issue 2: July - December).

This journal benefits from the contributions of faculty, students, and interested individuals from various institutions, presenting diverse academic knowledge from scholars, faculty, and graduate students both within and outside the university. Its aim is to disseminate creative and beneficial knowledge to society. This edition of the Al-Nur Journal is Issue 38,

Volume 20, for the year 2025 (January - June). It is available both as a physical journal and in electronic format, supporting journal quality assessment standards. The journal has also implemented a submission system through Thai Journals Online, compiling diverse academic articles in various languages, disciplines, and intriguing topics. In this volum the journal consisted of 11 research articles and 2 academic articles.

The editorial board warmly welcomes the submission of academic works from all interested individuals, as well as feedback and suggestions, to further enhance the quality of our academic publications.

Editor-in-Chief

Al-Nur Journal, Graduate School Fatoni University

CONTENTS

Subject	Page
Outcome-Based Curriculum: New approach <i>Hafizuddin Jemu, Jaruwat Songmuang, Apirak Tohtayong</i>	1-15
The Rhetorical Formation of Imagery in Jarir's Poetry: A Study of Personification, Embodiment, Suggestiveness, and Harmony <i>Mareenah Lohlayu, Maplee Maekong, Emad Eddin Makluf</i>	16-29
Thai Vocational Students' Motivation on Learning English at Narathiwat Technical College <i>Nuramah Hajikaleng</i>	30-46
Training, perception, and motivation that affect the work performance of employees at the Public Pawnshop Office in the Bangkok Metropolitan Area <i>Piyawat Khanmuang, Thanakorn Sirisugandha</i>	47-62
From Foundation to Future: Opportunities and Challenges in Using AI to Enhance Halaqah Educational Model in the Digital World Context <i>Hanafi Wonglee, Hamdan datu, Ismaae Sani</i>	63-79
The Development of Comprehension Reading Skills in Thai by Peer Teaching Method with Using Practice Skills Exercise for Prathomsuksa 5 Students <i>Maifar Rattana, Prapas Panjiang</i>	80-94
A Survey of Teachers' Opinions on the Arabic Language Curriculum in Islamic School: in Southern Thailand <i>Abdunloh Sabeh, Emad Eldin Makhoulf</i>	95-110
Enhancing Critical Thinking Skills of Islamic Education Teachers in Relation to 21st-Century Learning Skills in Islamic Secondary Schools in Southern Thailand <i>Hartinee Cheming, Mahsoom Sateemae, Fateehah Japakiya, Huda Khodaeh, Nurulhak Muso, Muslim Hayisama-ae</i>	111-124
The Path of Identity: Cultural Identity of the Malay Muslim Community in Ban Khuan Subdistrict, Satun Province <i>Kamaruddin Isayah</i>	125-147

Subject	Page
The Management Model of Waqf (Public Benefit Assets) through Real Estate Investment Trusts by the Islamic Development Bank Group in the Kingdom of Saudi Arabia: Opportunities and Challenges for Establishing a Waqf Fund Management Organization in Thailand <i>Jabir Sausevi, Smeet Esore</i>	148-163
IMPLEMENTATION OF TAHFIZ AL-QURAN TEACHING IN SOUTHERN THAILAND: A COMPARATIVE STUDY <i>Ahmadzakee mahama, Muhaamadkosee Kaso, Abdulkareem Samaeng</i>	164-177
Using wisdom knowledge in dakwah to Allah <i>Muhammadsoree Yueroh, Zulfa Lateh, Ismael saie, Bahruddeen Yusoh, Mujahid Vana</i>	178-188
Islamic Principles and Guidelines for Preventing Epidemics <i>Tanonsak Madthing, Solahuddin Samaun, Hasnida Samaun</i>	189-203

วารสารอัล-นุร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
ปีที่ 20 ฉบับที่ 39 ประจำเดือน กรกฎาคม - ธันวาคม 2568

ISSN 3057-1715 Online

วัตถุประสงค์การจัดพิมพ์

วารสารอัล-นุร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี เป็นวารสารวิชาการที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการ ด้านแขนงวิชาสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ การศึกษา การจัดการ สังคมศึกษา และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ให้คณาจารย์ นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป เป็นแหล่งการค้นคว้า องค์ความรู้ให้กับผู้ที่มีความตระหนักสนใจในแขนงวิชาดังกล่าว และเพื่อเป็นประโยชน์สู่สังคมต่อไป

ผลงานวิชาการที่รับตีพิมพ์ อาจอยู่ในรูปแบบบทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความทุกบทความ จะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญ โดยประเมินแบบ Double-Blinded Review และบทความที่ส่งเพื่อพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ จะต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสาร เอกสารการประชุม หรือสิ่งพิมพ์ใดมาก่อน (ยกเว้นรายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์) และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาการตีพิมพ์ในวารสารอื่น และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ อนึ่งวารสารอัล-นุร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนีผ่านการประเมินคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย “Thai Journal Citation Index Centre” (TCI) ได้รับการจัดให้อยู่ในวารสารกลุ่มที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2568 – 2572

นโยบายการจัดพิมพ์

วารสารวิชาการรายปี (2 ฉบับต่อปี)

- ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน
- ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

ผู้จัดพิมพ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

เผยแพร่ : https://www.tci-thaijo.org/index.php/NUR_YIU

ที่อยู่ติดต่อ

นายอับดุลเลาะ ดาแลเบาะ

กองบรรณาธิการวารสารอัล-นุร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

อาคารบัณฑิตวิทยาลัย ชั้น 1 มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

เลขที่ 135/8 หมู่ที่ 3 ตำบลเขาตม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี 94160

โทร.0-7341-8614 โทรสาร 0-7341-8615, 0-7341-8616

Email: al-nur.journal@ftu.ac.th

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

อธิการบดี
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร
รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ

มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิบรอเฮม เต๊ะแห

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

รองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศรอรฮ์มาน จะปะกียา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์โสรัตน์ อับดุลสตา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัต วอลี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อะห์มัด ยี่สุนทร

คณบดีคณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
คณบดีคณะศิลปศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
คณบดีคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต
ศาสตราจารย์ ดร.ซากาเรีย หะมะ
รองศาสตราจารย์ ดร.นิเลาะ แวอุเซ็ง
รองศาสตราจารย์ เจ๊ะเหลาะ แวกพงศ์
รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ จุลทรัพย์
Assoc.Prof.Dr.Mohd Muhiden Bin Abd Rahman
Assoc.Prof.Dr.Muhammad Laeba
รองศาสตราจารย์ ดร.มุฮัมมัดสกรี มัณญู
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ซอบีเราะห์ การ์ยอ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ซอลีฮะห์ หะยีสะมะแอ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุไรรัตน์ ยามาเร็ง

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
University of Malaya, Malaysia
International Islamic University Malaysia
มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาประเมินบทความประจำปี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลรอฮ์มาน จะปะกียา

มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นัศรุลลอห์ หมัดตะพงค์

มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ซอลีฮะห์ หะยีสะมะแอ

มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มะดาโอะ ปูเตะ

มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

ศาสตราจารย์ ดร.ซากาเรีย หะมะ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

รองศาสตราจารย์ ดร.สามารถ ทองเฝือ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลฮาดี สะบูติง

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุทธนา เกื้อกุล

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุสมาน ยูนู

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สราวุธ สายทอง

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัสมัน แตะอาลี

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุไม บิลไบ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ดร.อับดุลเลาะ ยูโซ๊ะ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

Dr.Adam Bamba

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฟาอิชะห์ วาโซะ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตัมมีซี สาและ

มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลรอยะ บินเซ็ง

มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มุฮัมมัด อูมูดี

มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

ดร.มุสลิม กอกา

มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ลูกมาน เจะกา

มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลรอแม สุหลง

มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โรสลีนา อนันตกุลวงศ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ดร.อาดิละห์ หะยีนิแ

มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ดร.รอมยี่ มอหิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์คอลลีเยะ เจ๊ะโด

มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เจียรชัย พันธคง

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

รองศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ เบ็ญนัย

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจวบ ทองศรี

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองศาสตราจารย์ ดร.จิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรัชย์ กังวล

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

รองศาสตราจารย์ ดร.ดุสิตวิทย์ นาคนาวา
ดร.สุรัชย์ ไวยวรรณจิตร

มหาวิทยาลัยรามคำแหง
นักวิจัยอิสระ

พิสูจน์อักษร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิบรอเฮม เต๊ะแห

มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

บรรณาธิการจัดการ

นายอับดุลเลาะ ดาแลเบาะ

มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

บรรณาธิการกองจัดการ

นายอาซฮา สือแม

มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

นายฮาซัน ซียง

มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

นายนัสมี สาละ

มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

บทบรรณาธิการ

มวลการสรรเสริญทั้งหลายเป็นสิทธิแห่งเอกองค์อัลลอฮ์ ﷻ ที่ทรงอนุมัติให้การรวบรวมและจัดทำวารสารฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอความสันติสุขและความโปรดปรานของอัลลอฮ์ จงประสบแด่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ผู้เป็นศาสนทูตของพระองค์ตลอดจนวงศ์วานของท่านและผู้ศรัทธาต่อท่านทั้งมวล

วารสารอัล-นุร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี เป็นวารสารทางวิชาการฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ซึ่งได้จัดตีพิมพ์ปีละ 2 ฉบับ (ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-มิถุนายน และ ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม ของทุกปี) ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากคณาจารย์ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปจากสถาบันต่างๆ เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ในเชิงวิชาการที่หลากหลายจากผลงานของนักวิชาการ คณาจารย์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์สู่สังคม

วารสารอัล-นุร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ฉบับนี้ เป็นฉบับที่ 39 ปีที่ 20 ประจำปี 2568 (ประจำฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม) ได้จัดทำในรูปแบบเล่มวารสารและระบบอิเล็กทรอนิกส์เพื่อรองรับการประเมินคุณภาพวารสารที่อยู่ในฐาน พร้อมกันนี้ได้มีการ Submission (Thai Journals Online) ที่ได้รวบรวมบทความทางวิชาการที่มีความหลากหลายทางด้านภาษา สาขาวิชา และประเด็นต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษา เรียบเรียง ประกอบไปด้วย 11 บทความวิจัย และ 2 บทความวิชาการ มาจากแขนงวิชาสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ การจัดการ และการศึกษา บทความดังกล่าวได้รับเกียรติจากบรรดาผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งในประเทศและต่างประเทศทำหน้าที่ตรวจสอบและประเมินคุณภาพของบทความ

กองบรรณาธิการวารสาร ยินดีรับการพิจารณาผลงานวิชาการของทุก ๆ ท่านที่มีความสนใจ รวมถึงคำติชม และข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อนำสู่การพัฒนาผลงานทางวิชาการให้มีคุณภาพต่อไป

บรรณาธิการวารสารอัล-นุร
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

เรื่อง	สารบัญ	หน้า
หลักสูตรที่เน้นผลลัพธ์: แนวทางใหม่สำหรับหลักสูตรอาชีวศึกษา สะพือดดิน เจะมู, จารูว์จัน สองเมือง, อภิรักษ์ ไต้ะดาหยง		1-15
بلاغة التشكيل الصوري في شعر جرير: دراسة في التشخيص والتجسيم والإيحاء والتناسق مريئة لوه لايو، مأفلي ميكونج، عماد الدين مخلوف		16-29
Thai Vocational Students' Motivation on Learning English at Narathiwat Technical College Nuramah Hajikaleng		30-46
การฝึกอบรม การรับรู้และแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน สำนักงานธนาคุณเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร ปิยะวรรณ แก่นเมือง, ธนกร สิริสุคันธา		47-62
จากรากฐานสู่อนาคต: โอกาสและความท้าทายในการใช้ AI เพื่อต่อยอดรูปแบบการศึกษา ฮาลาเกาะฮ์ในบริบทโลกดิจิทัล ฮานาฟี วงษ์หลี่, ฮามดัน ดาตุ, อิสมาแอ สนิ		63-79
การพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทยโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน ร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ไหมฟ้า รัตน์ะ, ประภาศ ปานเจียง		80-94
استطلاع آراء المدرسين في مقرر اللغة العربية في المدارس الإسلامية الأهلية بجنوب تايلاند عبدالله سابييه، عماد الدين مخلوف		95-110
Enhancing Critical Thinking Skills of Islamic Education Teachers in Relation to 21st-Century Learning Skills in Islamic Secondary Schools in Southern Thailand Hartinee Cheming, Mahsoom Sateemae, Fateehah Japakiya, Huda khodaeh, Nurulhak Muso, Muslim Hayisama-ae		111-124
วิถีแห่งความเป็นตัวตน : อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายู ตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล กามารุดดิน อีสายะ		125-147
รูปแบบการบริหารจัดการระกัฟ (ทรัพย์สินเพื่อประโยชน์สาธารณะ) ผ่านกองทุนรวมเพื่อการลงทุนใน อสังหาริมทรัพย์ของกลุ่มธนาคารเพื่อการพัฒนาอิสลามแห่งประเทศไทย : โอกาสและความ		

เรื่อง	หน้า
ท้าทายในการจัดตั้งองค์กรบริหารจัดการกองทุนวะกัฟในประเทศ ญาบีร์ ซอเลวี, สมัย อีซอ	148-163
PELAKSANAAN PENGAJARAN KAEDAH TAHFIZ AL-QURAN DI SELATAN THAI: KAJIAN PERBANDINGAN <i>Ahmadzakee mahama, Muhaamadkosee Kaso, Abdulkareem Samaeng</i>	164-177
การใช้วิทยปัญญาในการตะวะฮ์สู่อัลลอฮ์ มุห์มัดคอรี ยือโร๊ะ, ซุลฟา ลาเต๊ะ, อิสมาแอ สะอิ, บะห์รุดดีน บินยูไซ๊ะ, มูญาฮิด วานา	178-188
หลักการอิสลามกับแนวทางการป้องกันโรคระบาด ทงคักด์ หมดทัง, คอลาฮุดดีน สมาอูน, ฮัสนีดา สมาอูน	189-203

RESEARCH ARTICLE

Outcome-Based Curriculum: New approach

Hafizuddin Jemu¹ Jaruwat Songmuang² Apirak Tohtayong³

¹ Doctoral Student, Department of Educational Sciences and Innovation for Learning Management, Faculty of Education, fatoni University, Pattani, Thailand

² Dr. (Assistant Professor), Lecture of Educational Sciences and Innovation for Learning Management, Faculty of Education, Fatoni University, Pattani, Thailand

³ Dr., Lecture of Educational Sciences and Innovation for Learning Management, Faculty of Education, Fatoni University, Pattani, Thailand

Corresponding Author, Email : hafizuddin9644@gmail.com

Received : March 03, 2025 ✿ Revised : July 21, 2025 ✿ Accepted : October 30, 2025

Abstract

Outcome -Based Education (OBE) has become increasingly important in the development of vocational education curricular recently. The Primary objective is to present an outcome-based curriculum that Focuses on Student learning outcomes as the Central element in both curriculum management and instructional design.

The implementation of outcome -base education can be characterized by Five key aspects: 1) curriculum / learning design 2) curriculum management 3) Learning management 4) Assessment methods 5) Learning outcomes or goal

OBE emphasizes the significance of learning outcomes by integrating them into all stages of educational planning - from curriculum development to instructional methods and assessment strategies. The process of developing an outcome-based curriculum typically involves six essential steps starting with the Identification of learning outcomes which are used to guide course design, lesson planning teaching methodologies, and assessments at various levels. This approach ensures alignment between program-level learning outcomes, thereby fostering coherence and consistency throughout the educational experience.

The OBE framework does more than merely reform educational results - it defines a clear path and highlights the unique strengths of vocational education programs. By focusing on the development of both knowledge and practical skills, outcome based

education play a vital role in preparing highly skilled professionals with specialize expertise, contributing significantly to the advancement of the nation' work forces.

Keywords : Outcome-Based Education, Vocational Curriculum, Integrated Learning, Competency Assessment, Professional Skill Development

บทความวิจัย

หลักสูตรที่เน้นผลลัพธ์: แนวทางใหม่สำหรับหลักสูตรอาชีวศึกษา

ฮะฟิซุดดีน เจมะ¹ จารูวัจน์ สองเมือง² อภิรักษ์ โต๊ะตาหยง³

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการทางการศึกษาและนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี, ปัตตานี, ประเทศไทย

² ดร. (ผู้ช่วยศาสตราจารย์) อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการทางการศึกษาและนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี, ปัตตานี, ประเทศไทย

³ ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการทางการศึกษาและนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี, ปัตตานี, ประเทศไทย

อีเมลผู้แต่งหลัก : hafizuddin9644@gmail.com

วันที่รับ : 03, มีนาคม, 2568 ✿ วันที่รับแก้ไข : 21, ตุลาคม, 2568 ✿ วันที่ตอบรับ : 30, ตุลาคม, 2568

บทคัดย่อ

การศึกษาแบบมุ่งผลลัพธ์ (Outcome-Based Education: OBE) ได้รับความสำคัญเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรอาชีวศึกษาในยุคปัจจุบัน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อจัดทำหลักสูตรที่มุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทั้งในด้านการบริหารจัดการหลักสูตรและการออกแบบการเรียนการสอน แนวคิดดังกล่าวมุ่งยกระดับคุณภาพการศึกษาให้ผู้เรียนมีสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

กระบวนการจัดการศึกษาในแนวทาง OBE สามารถอธิบายได้ผ่านห้ามิติหลัก ได้แก่ การออกแบบหลักสูตรและการเรียนรู้ การบริหารจัดการหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน วิธีการประเมินผล และผลการเรียนรู้หรือเป้าหมาย ซึ่งทั้งห้ามิตินี้ล้วนสะท้อนให้เห็นว่า “ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน” คือหัวใจสำคัญที่เชื่อมโยงทุกกระบวนการเข้าด้วยกัน

การวางแผนและดำเนินการตามกรอบ OBE เริ่มต้นจากการระบุผลการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน (Intended Learning Outcomes) จากนั้นนำผลการเรียนรู้ดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการออกแบบรายวิชา การวางแผนการสอน การเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม ตลอดจนการกำหนดรูปแบบการประเมินผลในแต่ละระดับ กระบวนการเหล่านี้ช่วยสร้างความเชื่อมโยงและความสอดคล้องระหว่างผลการเรียนรู้ในภาพรวมกับผลการเรียนรู้อย่างรายรายวิชา จึงทำให้การจัดการศึกษาเกิดความเป็นเอกภาพ มีทิศทางที่ชัดเจน และสามารถตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ กรอบแนวคิด OBE ยังมิได้จำกัดเพียงการปฏิรูประบบการวัดและประเมินผลทางการศึกษา แต่ยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยกำหนดอัตลักษณ์และตอกย้ำจุดแข็งเฉพาะของการจัดการอาชีวศึกษา

โดยเฉพาะการผสมผสานองค์ความรู้ทางทฤษฎีเข้ากับทักษะเชิงปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยเหตุนี้ การศึกษาแบบมุ่งผลลัพธ์จึงถือว่ามีความสำคัญในการสร้างบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางและมีทักษะสูง อันเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศและการยกระดับศักยภาพการแข่งขันของแรงงานในระดับชาติและนานาชาติอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : Outcome-Based Education, หลักสูตรอาชีวศึกษา, การเรียนรู้เชิงบูรณาการ, การประเมินสมรรถนะ, การพัฒนาทักษะวิชาชีพ

บทนำ

หลักสูตรที่เน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Education: OBE) เป็นแนวทางการออกแบบหลักสูตรที่เริ่มจากการกำหนด “ผลลัพธ์การเรียนรู้” (Learning Outcomes) ที่ผู้เรียนต้องบรรลุ แล้วจึงออกแบบรายวิชา วิธีการสอนและการประเมินให้สอดคล้องกับผลลัพธ์นั้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้การจัดการเรียนการสอนก้าวพ้นจากการมุ่ง “สอนเนื้อหา” ไปสู่การพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ผู้เรียนสามารถแสดงออกได้จริง (จินดา, 2566) สำหรับอาชีวศึกษา แนวทาง OBE มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากเป้าหมายหลักคือการผลิตกำลังคนที่พร้อมทำงาน การเชื่อมโยงผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตรกับสมรรถนะที่ตลาดแรงงานต้องการ และการออกแบบการประเมินทักษะเชิงปฏิบัติที่สามารถใช้ได้จริง จึงกลายเป็นหัวใจของการปฏิรูปหลักสูตรอาชีวศึกษาในหลายประเทศ แนวโน้มนี้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนา TVET ขององค์การยูเนสโก (UNESCO, 2022) ที่เน้นการพัฒนาทักษะเพื่อตอบสนองต่อเศรษฐกิจดิจิทัลและเศรษฐกิจสีเขียว

ในประเทศไทย ความพยายามด้านนโยบายก็ปรากฏชัด เช่น การปรับปรุงหลักสูตรอาชีวศึกษา พ.ศ. 2567 ที่เน้นสมรรถนะและมาตรฐานผลลัพธ์การเรียนรู้ โดยมุ่งยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้สามารถก้าวเข้าสู่ตลาดแรงงานได้ทันทีหลังสำเร็จการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2567) การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้ผู้สอน ผู้บริหาร และสถานประกอบการต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการออกแบบและประเมินผลอย่างใกล้ชิด

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยล่าสุดชี้ว่า การนำ OBE ไปใช้ในบริบทอาชีวศึกษาไม่ใช่เรื่องง่าย ยังมีความท้าทายหลายประการ ทั้งด้านทรัพยากร บุคลากร และการพัฒนาระบบประเมินสมรรถนะที่วัดผลได้จริง (Ali et al., 2023; Mupa, 2024) ดังนั้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมีการออกแบบผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับโปรแกรม (Program Learning Outcomes: PLOs) ที่ชัดเจน การประเมินที่สอดคล้อง และการเชื่อมโยงกับระบบการรับรองสมรรถนะมาตรฐานสากล

ดังนั้น หลักสูตรเน้นผลลัพธ์ถือเป็นแนวทางใหม่ที่จะช่วยให้หลักสูตรอาชีวศึกษามีคุณภาพและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ หากดำเนินการอย่างมีระบบ จะช่วยยกระดับผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ตลาดแรงงานและสังคมต้องการอย่างแท้จริง ในบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอหลักสูตรที่เน้นผลลัพธ์ (Outcome-based curriculum) โดยมีสาระเกี่ยวกับความหมายของ Outcome-based Education (OBE) ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ลักษณะการจัดการศึกษา

แบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ (Outcome based Education: OBE) และเปรียบเทียบหลักสูตรปกติกับหลักสูตร OBE ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนา หรือปรับปรุงหลักสูตรที่เน้นผลลัพธ์ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงต่อไป

ความหมายของ Outcome-based Education

Outcome-based Education (OBE) หรือ การจัดการศึกษาอิงผลลัพธ์ เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ มากกว่าการเน้นเนื้อหาวิชาหรือกระบวนการสอนตามแบบแผนเดิม โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและสมรรถนะที่สังคมและตลาดแรงงานในอนาคตต้องการ ไม่ว่าจะเป็นทักษะด้านวิชาชีพ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา ความสามารถในการสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งถือเป็นทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (Age, 2025; Siva rajah, 2022)

Outcome-based Education (OBE) มีรากฐานอยู่ที่แนวคิดว่าการเรียนการสอนต้องมีการกำหนดผลลัพธ์ที่ชัดเจนล่วงหน้า ทั้งในระดับรายวิชา โปรแกรมการศึกษา และระดับหลักสูตร เพื่อให้นักเรียนเข้าใจเป้าหมายการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้ และสามารถวัดประเมินได้จริงเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอน (Al-Ahram, 2023) แนวทางนี้จึงไม่เพียงแต่กำหนดสิ่งที่นักเรียนต้องรู้ (knowledge) แต่ยังรวมถึงสิ่งที่ต้องทำได้ (skills) และสิ่งที่ควรเป็น (attitudes)

ในมิติของครูและผู้สอน Outcome-based Education (OBE) เป็นแนวทางที่เปิดโอกาสให้ครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและสร้างสรรค์ โดยไม่ยึดติดกับวิธีการสอนเพียงแบบใดแบบหนึ่ง แต่ใช้วิธีการที่เหมาะสมต่อบริบท เพื่อให้นักเรียนบรรลุผลลัพธ์ที่คาดหวังร่วมกัน ทั้งนี้การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิด OBE ยังช่วยสร้างความโปร่งใสในการศึกษา เนื่องจากมีการกำหนดมาตรฐานและเกณฑ์ความสำเร็จไว้อย่างชัดเจน ทำให้ผู้เรียน ครู และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถติดตามและประเมินผลได้อย่างตรงไปตรงมา (Yusof et al., 2022)

โดยสรุป Outcome-based Education (OBE) เป็นแนวคิดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับผลลัพธ์มากกว่ากระบวนการ มุ่งเน้นการสร้างสมรรถนะที่จำเป็นในโลกยุคใหม่ ช่วยให้ผู้เรียนพร้อมเผชิญความเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ดังแสดงภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การจัดการศึกษา Outcome-based Education(OBE)

ที่มา: สะพิชุติน (2567)

การจัดการศึกษาแบบเน้นผลลัพธ์ เป็นแนวคิดทางการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิด ผลลัพธ์ที่แท้จริงตามเป้าหมายที่หลักสูตรกำหนด โดยให้ความสำคัญกับสิ่งที่ผู้เรียนสามารถทำได้และนำไปใช้ได้จริงภายหลังการเรียนรู้มากกว่าการยึดติดกับกระบวนการสอนเพียงอย่างเดียว กล่าวคือ ทุกองค์ประกอบของหลักสูตร ทั้งการออกแบบ การจัดการเรียนรู้ ตลอดจนการประเมินผล ล้วนต้องถูกวางแผนและดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุสมรรถนะที่พึงประสงค์

ลักษณะสำคัญของ (Outcome based Education: OBE) คือการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง และสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาทักษะทั้งด้านวิชาชีพ การสื่อสาร การแก้ปัญหา การประยุกต์ใช้เทคนิค ตลอดจนความสามารถในการปฏิบัติจริง ทั้งนี้ การเรียนรู้ในรูปแบบ (Outcome based Education: OBE) จึงไม่เพียงแต่มุ่งเน้นความรู้เชิงทฤษฎี แต่ยังให้ความสำคัญกับการฝึกฝนสมรรถนะเชิงปฏิบัติที่สามารถสะท้อนถึงความพร้อมของผู้เรียนในการใช้ชีวิตและการทำงานในโลกแห่งความเป็นจริง ในเชิงโครงสร้าง (Outcome based Education: OBE) สามารถจำแนกได้เป็น 5 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) การออกแบบหลักสูตรและการเรียนรู้ที่ชัดเจนและตอบสนองสมรรถนะ 2) การจัดการหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับผู้เรียน 3) การจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการกับชีวิตจริงและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4) วิธีการประเมินที่หลากหลาย ต่อเนื่อง และสอดคล้องกับสมรรถนะ และ 5) เป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่มุ่งเน้นการสร้างความสามารถเชิงวิชาชีพและการปฏิบัติจริงได้ แสดงดังภาพที่ 2 และรายละเอียดดังตารางที่ 1

ภาพที่ 2 ลักษณะการจัดการศึกษาแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ (Outcome based Education: OBE)

ที่มา: สะพิชุติน, 2567

ตารางที่ 1 สรุปการจัดการศึกษาแบบ Outcome-Based Education (OBE) ในอาชีวศึกษา

ลำดับ	องค์ประกอบ OBE	ลักษณะสำคัญ	ตัวอย่างในอาชีวศึกษา
1	การออกแบบหลักสูตร/ การเรียนรู้	- เริ่มจากกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ (Knowledge, Skills, Attitudes) - ใช้แนวคิด <i>Backward Design</i> (Wiggins & McTighe, 2005) - กำหนดวิธีการวัดผลก่อนออกแบบกิจกรรม	ช่วงยนต์: ผู้เรียนสามารถถอด-ประกอบและตรวจใช้ระบบเบรกได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย ผ่านการฝึกปฏิบัติจริง
2	การจัดการหลักสูตร	- หลักสูตรมีความยืดหยุ่น (<i>Flexible Curriculum</i>) - เชื่อมโยงกับมาตรฐานสมรรถนะอาชีพ - อัปเดตทักษะใหม่ เช่น Digital Skills, Green Skills (UNESCO, 2022)	คหกรรมศาสตร์: ผู้เรียนจัดการธุรกิจร้านอาหารได้ และเพิ่มรายวิชา “ขายผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์” หรือ “การจัดการอาหารเพื่อสุขภาพ”
3	การจัดการเรียนรู้	- เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (<i>Student-Centered</i>) - ใช้ <i>Active Learning</i> และ <i>Work-Integrated Learning (WIL)</i> - บูรณาการกับชีวิตจริง	การโรงแรม: โครงการ “โรงแรมจำลอง” ให้ผู้เรียนทำงานจริงในแต่ละแผนก โดยผู้สอนเป็นโค้ช
4	วิธีการประเมิน	- ประเมินตามผลลัพธ์จริง (<i>Performance/Authentic Assessment</i>) - ใช้วิธีการหลากหลาย ไม่จำกัดแค่ข้อสอบข้อเขียน	ช่างไฟฟ้า: ออกแบบและติดตั้งวงจรไฟฟ้าในอาคารจริง การตลาด: ทำโครงการวางแผนการตลาดสินค้าท้องถิ่นและนำเสนอให้ผู้ประกอบการ
5	เป้าหมายหรือผลลัพธ์	- เน้น <i>Competency-Based Outcomes</i>	คอมพิวเตอร์ธุรกิจ: พัฒนาเว็บไซต์ E-commerce และสื่อสารกับลูกค้าได้

- ครอบคลุม Professional Knowledge, Technical Skills, Soft Skills, Attitudes & Values	อย่างมืออาชีพ ช่างเชื่อมโลหะ: เชื่อมตามมาตรฐาน อุตสาหกรรมและทำงานอย่างปลอดภัย
- ผู้เรียนทำได้จริงในอาชีพและ พัฒนาตนเองต่อเนื่อง	

โดยสรุป (Outcome based Education: OBE) จึงเป็นการศึกษาเชิงบูรณาการที่มีจุดมุ่งหมายชัดเจน เน้นการสร้างสมรรถนะที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตและการทำงาน อันเป็นการเปลี่ยนแปลงมุมมองจากการจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม สู่การเรียนรู้ที่เน้น ผลลัพธ์ และคุณภาพของผู้เรียนอย่างแท้จริง

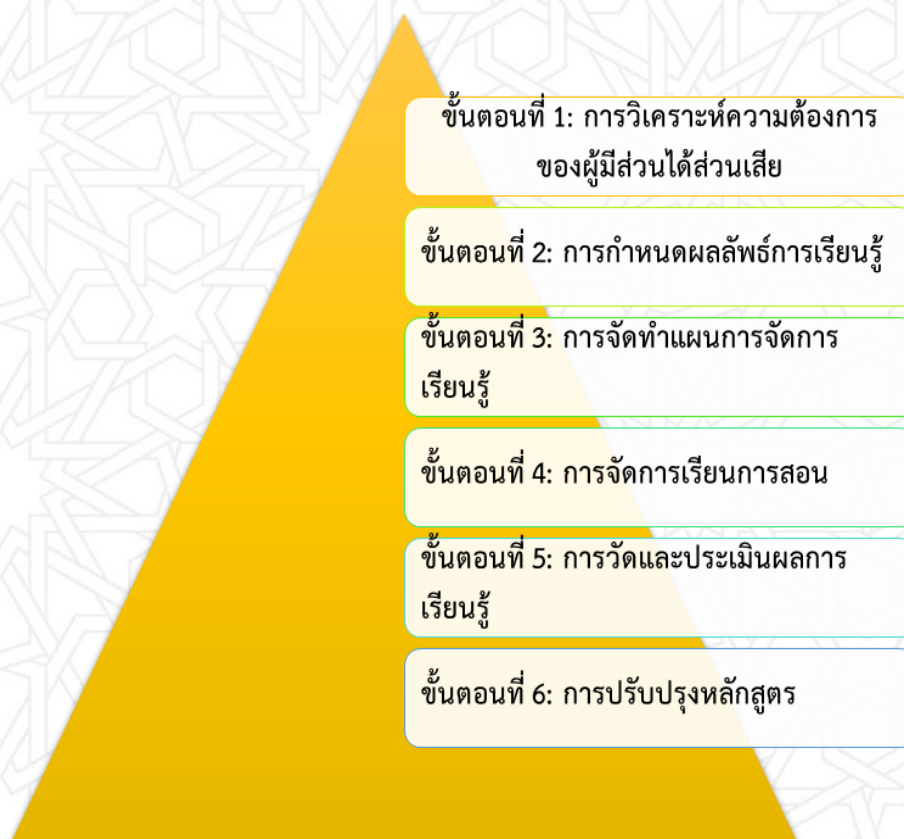
ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร Outcome-Based Education (OBE) สำหรับอาชีวศึกษา

การออกแบบหลักสูตรตามแนวทาง Outcome-Based Education (OBE) เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นไปที่ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง (Expected Learning Outcomes: PLOs) ของผู้เรียนเป็นหลัก โดยต้องกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ให้มีความชัดเจน สามารถวัดผลได้ และถูกวางไว้ตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นของการออกแบบหลักสูตร เพื่อให้แน่ใจว่าการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนสามารถบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้

Catltr. (2023) อธิบายว่า การพัฒนาหลักสูตร Outcome-Based Education (OBE) ต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียน โดยผลลัพธ์การเรียนรู้ควรระบุทั้งความรู้และทักษะที่ผู้เรียนจำเป็นต้องมีเมื่อจบหลักสูตร อีกทั้งควรมีการสื่อสารกับผู้เรียนอย่างชัดเจนเพื่อให้เข้าใจเป้าหมายที่ต้องการ การกำหนดผลลัพธ์ดังกล่าวยังเป็นประโยชน์ต่อผู้สอนและนักการศึกษา เนื่องจากสามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการตรวจสอบข้อบกพร่องของหลักสูตร และนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น ในมุมมองของ Jiet (2020) กระบวนการพัฒนาหลักสูตร Outcome-Based Education (OBE) ประกอบด้วย การกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ล่วงหน้าในหลายระดับ ได้แก่ ผลลัพธ์ของรายวิชา (Course Outcomes: COs) ผลลัพธ์ของโปรแกรม (Program Outcomes: POs) และผลลัพธ์เฉพาะของโปรแกรม (Program Specific Outcomes: PSOs) โดย COs จะเป็นฐานสำคัญในการสนับสนุนการบรรลุ POs และ PSOs ทั้งหมด ซึ่งช่วยให้กระบวนการวัดและประเมินผลมีความเป็นระบบ และสามารถชี้ให้เห็นจุดอ่อนของหลักสูตรที่ควรได้รับการพัฒนาและปรับปรุง Sanchez และ Ruiz (2008) ได้ชี้ว่า การพัฒนาหลักสูตร Outcome-Based Education (OBE) ต้องพิจารณาจากสภาพปัญหาและความต้องการของสังคม โดยกระบวนการควรมีการวางแผนที่มีเป้าหมายชัดเจน มุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ก้าวหน้าและครอบคลุม ไม่เพียงแต่ในห้องเรียน แต่ยังรวมถึงการเรียนรู้ในสังคมด้วย การประเมินผลหลังการใช้หลักสูตรจึงเป็นสิ่งสำคัญในการสะท้อนความเหมาะสม และช่วยปรับปรุง

ระบบการศึกษาให้เกิดการพัฒนาในเชิงบวก ในทำนองเดียวกัน McCourt (2021) เน้นว่าการพัฒนาหลักสูตร Outcome-Based Education (OBE) ต้องตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน โดยเนื้อหาที่กำหนดไว้ควรแปลงเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่สามารถสังเกตและวัดผลได้อย่างชัดเจน สิ่งนี้ทำให้ผู้สอนสามารถประเมินได้ว่าผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ตามที่คาดหวังหรือไม่ และสามารถชี้ให้เห็นประเด็นที่ควรได้รับการปรับปรุงเพื่อนำไปพัฒนาหลักสูตรต่อไป

โดยสรุป การพัฒนาหลักสูตร Outcome-Based Education (OBE) สำหรับอาชีวศึกษา เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการศึกษา วิเคราะห์ และสำรวจข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ เพื่อสร้างหลักสูตรที่มีคุณภาพ ตอบสนองต่อความต้องการทั้งของผู้เรียนและสังคม กระบวนการนี้มีลักษณะยืดหยุ่นและต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งยังเปิดโอกาสให้เกิดการตรวจสอบ ประเมินผล และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และทักษะไปใช้ประโยชน์ได้จริงทั้งในชีวิตประจำวันและในสังคม

ภาพที่ 3 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร (Outcome-Based Education: OBE)

ที่มา: อะฟีชุดดิน, 2567

จากภาพที่ 3 ขั้นตอนที่ 1: การวิเคราะห์ความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ขั้นตอนนี้ เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นนักศึกษา คณาจารย์ ผู้ปกครอง สถานประกอบการ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 2: การกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ ผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตร OBE จะถูกกำหนดเป็นกรอบผลลัพธ์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรม (Competency-Based Learning Outcomes: CLOs) ซึ่งครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรนั้น CLOs จะถูกกำหนดโดยพิจารณาจากความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและบริบทของหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3: การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้: แผนการจัดการเรียนรู้เป็นเอกสารที่ระบุกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผลการเรียนรู้ที่ใช้ในการบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ แผนการจัดการเรียนรู้จะจัดทำขึ้นโดยพิจารณาจาก CLOs ของหลักสูตรและบริบทของการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 4: การจัดการเรียนการสอน: การจัดการเรียนการสอนตามแนวทาง OBE นั้น มุ่งเน้นที่การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ การจัดการเรียนการสอนจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 5: การวัดและประเมินผลการเรียนรู้: การประเมินผลการเรียนรู้ตามแนวทาง OBE นั้น มุ่งเน้นที่การวัดและประเมินผลผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักศึกษา การประเมินผลการเรียนรู้จึงต้องคำนึงถึง CLOs ของหลักสูตรและบริบทของการประเมินผล

ขั้นตอนที่ 6: การปรับปรุงหลักสูตร: การประเมินผลหลักสูตรเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง เพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ หากหลักสูตรยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ จำเป็นต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรโดยพิจารณาจากผลการประเมินผล

ทั้งนี้ ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร OBE ดังกล่าวเป็นเพียงแนวทางคร่าว ๆ เท่านั้น ในแต่ละหลักสูตรอาจต้องมีการปรับเปลี่ยนขั้นตอนให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของหลักสูตรนั้น ๆ

เปรียบเทียบหลักสูตรปกติกับหลักสูตร(Outcome-Based Education: OBE)

หลักสูตรปกติและหลักสูตร (Outcome-Based Education: OBE) ต่างก็เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มุ่งเน้นพัฒนาความรู้และทักษะของผู้เรียน แต่มีความแตกต่างที่สำคัญบางประการ ตามที่ Lee & Omar (2018) กล่าวถึง หลักสูตร (Outcome-Based Education: OBE) นักเรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตร การเรียนรู้การจัดการศึกษาแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์มีความยืดหยุ่นเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและผู้เรียนมีอิสระในการจัดการศึกษามีวิธีการประเมินอย่างชัดเจนนักเรียนได้ถ่ายทอดความรู้ ทักษะ เจตคติ และประสบการณ์ที่ได้รับในระหว่างการเรียนรู้ สอดคล้องกับปริญญา (2558) กล่าวถึง หลักสูตร (Outcome-Based Education: OBE)

การศึกษาที่เน้นมุ่ง “ผลลัพธ์” ไม่ใช่การศึกษาที่เน้นใส่ความรู้การจัดการหลักสูตรเป็นอิสระการจัดการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและวิธีการประเมินยึดผลลัพธ์ของผู้เรียนผู้เรียนเรียนรู้สม่ำเสมอ ผู้เรียนได้ทำการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยระบุถึงความแตกต่างของการศึกษาหลักสูตร (Outcome-Based Education: OBE) กับการศึกษาหลักสูตรปกติแสดงในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 2 ความแตกต่างของการศึกษาหลักสูตร (Outcome-Based Education: OBE) กับการศึกษาหลักสูตรปกติ

หัวข้อ	หลักสูตรปกติ	หลักสูตร OBE
จุดเน้น	เนื้อหา	ผลลัพธ์การเรียนรู้
การกำหนดรายวิชาและหน่วยกิต	กำหนดไว้ล่วงหน้า	กำหนดตามผลลัพธ์การเรียนรู้
การวัดผล	เน้นการสอบ	เน้นการวัดผลโดยวิธีหลากหลาย
บทบาทของนักศึกษา	ผู้รับความรู้	ผู้เรียนรู้
บทบาทของอาจารย์	ผู้ถ่ายทอดความรู้	ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

ที่มา: สะพิชุติน (2567)

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การจัดการศึกษาแบบเน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Education: OBE) มีจุดเน้นสำคัญที่ “ผลลัพธ์การเรียนรู้” มากกว่ากระบวนการหรือการถ่ายทอดเนื้อหาตามแบบแผนเดิม กล่าวคือ หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล ล้วนถูกออกแบบโดยมีผลลัพธ์ที่ผู้เรียนจะต้องบรรลุเป็นเป้าหมายสูงสุด บทบาทของผู้เรียนจึงเปลี่ยนแปลงไปจากผู้รับสารความรู้เพียงฝ่ายเดียว มาเป็นผู้แสวงหาความรู้และพัฒนาทักษะด้วยตนเอง ขณะที่ผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกและสร้างสภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสม

อัตลักษณ์ของ (Outcome-Based Education: OBE) จึงอยู่ที่การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยผลลัพธ์การเรียนรู้ถูกกำหนดอย่างชัดเจนตั้งแต่ระดับวิสัยทัศน์ พันธกิจของสถานศึกษา ไปจนถึงวัตถุประสงค์เชิงรายวิชา และถ่ายทอดไปยังแผนการสอนและวิธีการประเมินที่สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ จุดเน้นเช่นนี้ทำให้ OBE แตกต่างจากการศึกษารูปแบบดั้งเดิมที่ให้ความสำคัญกับการป้อนความรู้มากกว่าการสร้างสมรรถนะที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้จริง

จุดเด่นของ (Outcome-Based Education: OBE) คือการสร้างผู้เรียนที่ “ทำได้จริง” มากกว่าการเรียนรู้ในเชิงทฤษฎี ผู้เรียนสามารถบูรณาการความรู้ ทักษะ และเจตคติในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตและในวิชาชีพ นอกจากนี้ OBE ยังช่วยให้การจัดการเรียนรู้มีความยืดหยุ่น ผู้เรียนสามารถก้าวหน้าได้ตามความถนัดและความสนใจ โดยไม่ถูกจำกัดด้วยรูปแบบหรือเวลา ขณะเดียวกัน การประเมินผลก็ไม่ได้มุ่งเพียงการสอบข้อเขียน แต่หลากหลายด้วยวิธีการ เช่น การประเมินจากผลงาน การนำเสนอ หรือการประเมินในสถานการณ์ปฏิบัติจริง อย่างไรก็ตาม (Outcome-Based Education: OBE) ยังมีข้อจำกัดที่ท้าทาย โดยเฉพาะด้านความ

ซับซ้อนของการออกแบบผลลัพธ์และการประเมินที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญสูง หากการกำหนดผลลัพธ์ตายตัวมากเกินไป อาจทำให้หลักสูตรไม่ยืดหยุ่นพอที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงของความรู้และทักษะใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว อีกทั้งครูผู้สอนจำนวนไม่น้อยยังคงเผชิญกับความยากลำบากในการเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้อำนวยความสะดวกอย่างแท้จริง

ดังนั้น แนวทางการพัฒนาต่อของ (Outcome-Based Education: OBE) ในบริบทอาชีวศึกษา จำเป็นต้องมุ่งไปที่การสร้าง กรอบสมรรถนะวิชาชีพ ที่ชัดเจนและเชื่อมโยงกับมาตรฐานอุตสาหกรรม เพื่อให้ผลลัพธ์การเรียนรู้สอดคล้องกับตลาดแรงงาน ควบคู่กับการส่งเสริมการเรียนรู้แบบบูรณาการกับการทำงานจริง (Work-Integrated Learning) ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะทั้งเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติไปพร้อมกัน นอกจากนี้ ยังต้องยกระดับการพัฒนาครูอาชีวศึกษา ให้มีความสามารถด้านการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุก การประเมินที่หลากหลาย และการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สนับสนุนผู้เรียนอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป หลักสูตร (Outcome-Based Education: OBE) มีอัตลักษณ์ที่ชัดเจนในฐานะ การศึกษาเชิงสมรรถนะ ที่ไม่เพียงสร้างผู้เรียนให้มีความรู้ แต่ยังสร้างความพร้อมในการปฏิบัติงานจริงในสาขาวิชาชีพ จุดเด่นของ (Outcome-Based Education: OBE) คือ การตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันก็มีข้อจำกัดที่ต้องอาศัยการพัฒนาเชิงระบบ หากสามารถขับเคลื่อน (Outcome-Based Education: OBE) ด้วยวิธีการที่เชื่อมโยงผลลัพธ์กับการเรียนรู้และการประเมินอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งพัฒนาศักยภาพครูผู้สอน ก็จะสามารถยกระดับคุณภาพผู้เรียนอาชีวศึกษาให้มีสมรรถนะตรงตามความต้องการ และพร้อมสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างยั่งยืน

บทสรุป

หลักสูตรที่เน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Education: OBE) มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษา เนื่องจากเป็นแนวทางที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถเชิงวิชาชีพที่ชัดเจน ตลอดจนสามารถนำไปใช้ได้จริงในการปฏิบัติงาน การจัดการศึกษาที่เน้นเพียงการถ่ายทอดความรู้เชิงทฤษฎีอาจไม่เพียงพอต่อการสร้างศักยภาพของกำลังคนในยุคปัจจุบัน ภาคอาชีวศึกษาจึงจำเป็นต้องพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตร รวมถึงวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ได้รับประสบการณ์ตรง และสามารถเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติจริงในสถานการณ์วิชาชีพ การออกแบบหลักสูตรในกรอบ (Outcome-Based Education: OBE) เริ่มต้นจากการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจของสถานศึกษาไปสู่การสร้างวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ของหลักสูตร ซึ่งจะถูกละลายเป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ในระดับหลักสูตร (Program Learning Outcomes: PLOs) และระดับรายวิชา (Course Learning Outcomes: CLOs) ผลลัพธ์การเรียนรู้เหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นในการกำหนดรายวิชา กิจกรรมการเรียนรู้ วิธีการสอน ตลอดจนวิธีการประเมินผลที่หลากหลาย โดยยึดหลัก “การจัดการเรียนรู้และการประเมินที่สอดคล้องกัน” (Constructive Alignment) เพื่อให้มั่นใจได้ว่าทุกองค์ประกอบของหลักสูตรจะสนับสนุนการบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้ ในด้านการพัฒนาภาคอาชีวศึกษา (Outcome-Based Education: OBE) ทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมโยงที่สำคัญ

ทั้งในมิติของการตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงาน การพัฒนาทักษะแห่งอนาคต และการเสริมสร้างสมรรถนะของผู้เรียนอย่างรอบด้าน การเชื่อมโยงดังกล่าวปรากฏในสามประการหลัก ได้แก่ (1) การเชื่อมโยงกับภาคอุตสาหกรรม ผ่านการกำหนดมาตรฐานสมรรถนะอาชีพและการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย (2) การเชื่อมโยงกับสังคมโลก โดยมุ่งพัฒนาทักษะดิจิทัล ทักษะสีเขียว และทักษะเพื่อเศรษฐกิจยุคใหม่ และ (3) การเชื่อมโยงกับผู้เรียน โดยมุ่งพัฒนาสมรรถนะทั้งในมิติวิชาชีพ การปฏิบัติจริง การสื่อสารและการทำงานร่วมกัน ตลอดจนคุณค่าด้านจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม

กล่าวโดยสรุป หลักสูตรอาชีวศึกษาในกรอบ (Outcome-Based Education: OBE) ไม่ได้เป็นเพียงการปรับปรุงเชิงโครงสร้างของรายวิชา แต่เป็นการสร้างระบบการเรียนรู้ที่มีการบูรณาการอย่างสมบูรณ์ ตั้งแต่การออกแบบหลักสูตรไปจนถึงการประเมินผล ซึ่งช่วยยกระดับคุณภาพของผู้เรียนให้พร้อมต่อการประกอบอาชีพ การพัฒนาตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในขณะเดียวกันยังเป็นการเสริมสร้างศักยภาพของกำลังแรงงานระดับกลางและนักเทคโนโลยีให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- บีบีซีไทย. (2566). หุ่นยนต์จะมาแทนที่คนงานในโรงงาน 20 ล้านตำแหน่งในปี 2030. สืบค้น 13 ธันวาคม 2566, จาก <https://mgronline.com/cyberbiz/detail/9600000120443>.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2566). เตรียมตัวหรือยัง คนเสี่ยงตกงานทั่วโลก 800 ล้านคนในปี 2030 จากระบบอัตโนมัติ สืบค้น 13 ธันวาคม 2566. <https://mgronline.com/cyberbiz/detail/9600000120443>
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. (2566). การศึกษาที่มุ่งผลลัพธ์ (OBE). สืบค้น 15 ธันวาคม 2566 จาก <https://www1.kmutt.ac.th/education/obe>.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2558). การศึกษาที่มุ่งผลลัพธ์โดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและใช้โครงงานเป็นฐานในการเรียนรู้: เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง “How to Foster”
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา. ทักษะที่จำเป็นแห่งอนาคต (Future Skill) เพื่อเตรียมการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Disruption) ของโลกศตวรรษที่ 21: ผลการศึกษาและแนวทางการส่งเสริม. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษาสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564. (379.593 ล761ท ฉ.01-ฉ.02)
- Abbhilash, M. (2018). *Things You Need To Know About Outcome-Based Education In India*. 4 *Things You Need To Know About Outcome-Based Education In India*. Retrieved from <https://www.myclassroom.com/>. <https://www.myclassroom.com/blog/4-things-to-know-about-outcome-based-education/>
- Catltr. (2023). *Course Learning Outcomes*, <https://learning.northeastern.edu/course-learning-outcomes> (Retrieved on 30.12.2023)
- Chandra, R.S., Omer, F., & Essaid, B. (2018). *Continuous improvement process based on Outcome -Based Education*. Proceedings of the 2008 IAJC-IJME International Conference. November 17-19. Paper 031, ENG107.
- JIET. (2023). *OBE Model*, jiethdhpur.ac.in/obemodel.php (Retrieved on 29.12.2023).
- Lee, S., N.M.A., & Omar, N. (2018). An outcome based education approach to delivery and assessment of a course in control system design. *Proceedings of International Conference on Engineering 2018*
- Loreto, M.M., (2018). Outcomes based teaching and learning practices in the hotel and resort management program of Dusit Thani College. *Dusit Thani College J*, 12, 82-98. Special Issue.
- McCourt, Millis, B.J. (2021). *Writing and Assessing Course Level Student Learning Outcomes*,

Office of Planning and Assessment, Texas Tech University.

Yusof R., Othman N., Norwani N.M., Ahmad N.L.B. & Jalil N.B.A. (2017). Implementation of outcome-based education (OBE) in accounting program in higher education.

Academic Research Business Social Science, 7(6), 1186–1200.

Sanchez, A. V., & Ruiz, M. P. (2008). *Competence-based learning. A proposal for the assessment of generic competences*, University of Deusto: Bilbao.

RESEARCH ARTICLE

The Rhetorical Formation of Imagery in Jarir's Poetry: A Study of Personification, Embodiment, Suggestiveness, and Harmony

Mareenah Lohlayu¹ Maplee Maekong² Emad Eddin Makluf³

¹ PhD, Candidate in Arabic Language and Literature, Faculty of Arts and Social Sciences, Fatoni University, Pattani, Thailand

^{2,3} Dr. (Assistant Professor), Lecturer at Faculty of Arts and Social Science, Fatoni University, Pattani, Thailand

Corresponding Author, Email : nah2jang@ftu.ac.th

Received : March 03, 2025 ✿ Revised : July 21, 2025 ✿ Accepted : August 06, 2025

Abstract

This study aims to analyze the rhetorical structure of poetic imagery in the poetry of Jarir by exploring the core elements that contributed to its formation: personification, embodiment, suggestiveness, and harmony. Adopting an inductive-analytical approach, the research examines selected poetic examples to investigate how Jarir employed these rhetorical tools to create vivid, evocative, and aesthetically cohesive images. The findings reveal Jarir's artistic mastery in animating abstract meanings through personification and embodiment, enriching the symbolic depth of images through suggestiveness, and enhancing their aesthetic unity through internal harmony. These results highlight Jarir's rhetorical awareness and his unique ability to shape emotionally and imaginatively compelling poetic imagery, positioning him as a distinguished figure in the art of Umayyad poetic expression

Keywords : Poetic Formation, Jarir, Rhetorical Imagery, Personification, Embodiment, Suggestiveness, Harmony.

المقالة البحثية

بلاغة التشكيل الصوري في شعر جرير: دراسة في التشخيص والتجسيم والإيحاء والتناسق

مرينة لوه لايو¹ مأفلي ميكونج² عماد الدين مخلوف³

¹ طالب درجة الدكتوراه في اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب والعلوم الاجتماعية، جامعة فطاني، فطاني، تايلاند
^{2,3} أستاذ مساعد دكتور، محاضر في برنامج الماجستير والدكتوراه في اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب والعلوم الاجتماعية، جامعة فطاني، فطاني، تايلاند.

الإيميل : nah2jang@ftu.ac.th

تاريخ الاستلام : مارس 03, 2025 ✻ تاريخ التعديل : يوليو 21, 2025 ✻ تاريخ القبول : أغسطس 06, 2025

الملخص

تهدف هذه الدراسة إلى تحليل البنية البلاغية للصورة الشعرية في شعر جرير، من خلال الكشف عن العوامل الرئيسة التي أسهمت في تشكيلها، وهي: التشخيص، والتجسيم، والإيحاء، والتناسق. وقد اعتمدت الباحثة المنهج الاستقرائي التحليلي لرصد هذه الأدوات البلاغية في نماذج مختارة من شعر جرير، وتحليل دورها في بناء صور شعرية نابضة بالحياة، موحية، ومنسجمة في التعبير. وتوصلت الدراسة إلى أن جريرا استطاع توظيف هذه العناصر بأسلوب فني متقن، كما أضفت هذه العناصر طابعا فنيا متكاملا مكن الشاعر من تجسيد المعاني وتخفيف تفاعل المتلقي على المستويين الوجداني والجمالي. وتكشف نتائج البحث عن وعي جرير البلاغي، وقدرته على صياغة تجربة شعرية ذات تأثير وجداني وبصري، تُظهر تفرّده في تشكيل الصورة البيانية في الشعر الأموي.

الكلمات المفتاحية: التشكيل الصوري، جرير، التشخيص، التجسيم، الإيحاء، التناسق

المقدمة

تُعَدُّ الصورة البيانية من أبرز الأدوات الفنية التي يعتمد عليها الشعراء في التعبير عن مشاعرهم وتجسيد أفكارهم بأسلوب مؤثر وجمالي. وقد شهد الشعر العربي، منذ عصوره الأولى، ازدهارا ملحوظا في توظيف الصور البلاغية بوصفها أداة للتخييل والتأثير، لاسيما في العصر الأموي الذي امتاز بشعرائه المجيدين في توظيف آليات البلاغة. ومن بين هؤلاء، يبرز الشاعر جرير بوصفه أحد أعمدة النقائض، الذي تميز ببراعة فنية في بناء الصورة الشعرية وتوظيفها لخدمة أغراضه التعبيرية، سواء في الفخر أو الهجاء أو الغزل. تكشف قصائد جرير عن قدرة تصويرية لافتة في تشكيل المعاني وتجسيدها بصور نابضة بالحياة، يتداخل فيها البعد الحسي بالعاطفي، والواقعي بالرمزي. وقد اعتمد الشاعر في تشكيل هذه الصور على مجموعة من الأدوات البلاغية التي مثلت عصب تجربته الشعرية، ومن أبرزها: التشخيص، والتجسيم، والإيحاء، والتناسق. ومن هذا المنطلق، تأتي هذه الدراسة لتسلط الضوء على بلاغة التشكيل الصوري في شعر جرير من خلال تحليل هذه الأدوات الأربع، والكشف عن دورها في إنتاج صور شعرية ذات بنية متكاملة تجمع بين الجمال الفني والدلالة العميقة. كما تسعى الدراسة إلى إبراز الخصوصية الأسلوبية التي تميز بها جرير، وبيان أثر بلاغته التصويرية في التفاعل النفسي والجمالي مع المتلقي.

أهداف البحث

تهدف هذه الدراسة إلى تحليل العوامل البلاغية المتمثلة في التشخيص والتجسيم والإيحاء والتناسق، وبيان دورها في تشكيل الصورة البيانية في شعر جرير، وإبراز الخصوصية الأسلوبية التي تسهم في تحقيق الأثر الفني والعمق الدلالي في شعره.

منهجية البحث وحدوده

يعتمد هذا البحث على المنهج الاستقرائي التحليلي، من خلال الرجوع إلى المصادر الأصلية التي تناولت شعر جرير ودراسة الجوانب البلاغية فيه، ثم جمع المعلومات ذات الصلة وتصنيفها وتحليلها بدقة. ويركز البحث على أربعة عناصر بلاغية رئيسة ساهمت في تشكيل الصورة البيانية، وهي: التشخيص، التجسيم، الإيحاء، والتناسق. وقد اختارت الباحثة مجموعة منتقاة من أبيات جرير كنماذج تطبيقية، لتوضيح كيفية توظيف هذه الأدوات البلاغية في بناء الصور الشعرية، وتحليل أثرها في تحقيق التفاعل الجمالي مع المتلقي.

مفهوم تشكيل الصورة

لقد أصبحت الصورة وسيلة أساسية للتعبير عن الشعور أو الفكرة في أبسط معانيها، فرسمها الشعراء في قصائدهم عبر فنون متعددة ومن بينها: التشبيه والجاز والاستعارة والكناية، وهي الفنون التي اعتمد عليها الشعراء في كل عصر لإشاعة صورة إبداعية مؤثرة للمتلقي.

ولتكون تلك الصورة جيدة متميزة فلها عوامل متعددة في تشكيلها تشكيلا فعّالا، والمراد بتشكيل الصورة البيانية "زخرفة العمل الأدبي بواسطة اللعب بألفاظ اللغة، وتطويعها إلى سياق فني جديد يناقض ما تعرفت عليه البشرية" (هند سالم ، 2010 : ص10)، لذلك يجب على الشاعر أن يمتلك مهارات فنية وذوقا شعريا في استخدام الأدوات الشعرية؛ لينتج من خلال تعبيره الشعري صورة ذات مؤثرة للمتلقي.

وحين الرجوع إلى أدبيات الصورة البيانية لدى جرير يتضح أن هناك مجموعة عوامل معينة ساعدت على تشكيلها تشكيلا مؤثرا، ويمكن حصرها حسب ما وردت عنده وهي: التشخيص، والتجسيم، والإيجاء، والتناسق.

أولا: التشخيص

يُعد التشخيص من أبرز ألوان الخيال الفني التي اعتمد عليها الشعراء قديما وحديثا، وهو أحد الأدوات البلاغية التي تسهم في إضفاء الحيوية على الصورة الشعرية. ويتمثل دور التشخيص في تجسيد المعنى وبعث الحياة في الجمادات والمعنويات، من خلال نسب صفات البشر إليها، لتصبح عناصر حية تشارك الإنسان وجدانه ومشاعره.

وقد بيّن علي صبح أن التشخيص هو "بعث الحياة في الجمادات، وإضفاء الأرواح على المعاني والمجردات، فتعاطف الكائنات معه وتتردد أصداء أحاسيسه بين أعماقها" (علي صبح، 1984: ص 337). فالتشخيص في هذا السياق ليس مجرد تحميل لغوي، بل هو أداة بلاغية تعبّر عن التفاعل الشعوري بين الشاعر والعالم من حوله.

أما أحمد مختار، فقد عرّف التشخيص بأنه: "إبراز المعنى المجرد أو الشيء الجامد كأنه إنسان ذو حياة" (أحمد مختار، 2008: ص 1174). ويُجسد هذا التعريف البعد الفني للتشخيص، إذ تتحول المفاهيم المجردة إلى عناصر حيوية تشارك في بناء الصورة الشعرية وتنقل الانفعال بطريقة مؤثرة.

وقد برز التشخيص في شعر جرير بشكل واضح، حيث استعان به لتقريب الصورة الشعرية إلى ذهن المتلقي، ومن أبرز أمثله: (الكامل) (جرير، 1997 : ص 232)

يا قلبٍ هل لك في العزاء فإنه قد عيلَ صَرِّكَ والكرِيمُ صبورٌ

يظهر في هذا البيت أسلوب التشخيص من خلال مناداة القلب، كأنه شخص حي يخاطبه الشاعر وينصحه بالصبر. وهذه الاستعارة المباشرة تُضفي على المعنى المجرد (الهم والحزن) طابعا إنسانيا، فتقربه إلى وجدان المتلقي وتمنح الصورة بعدا انفعاليا قويا.

وقد يشخص الشاعر الطبيعة المحيطة به كتشخيص الليل، يقول: (الطويل) (جرير، 1997 : ص 232)

سرى نحوكم ليلٌ كأنَّ نجومه قناديلُ فيهنَّ الدُّبَالُ المَقْتَلُ

في هذا البيت شَخَّصَ الليل من خلال إسناد الفعل "سرى" إليه، وكأنه كائن يتحرك ويشارك في الحدث. كما أبرز جمالية الصورة عبر استعارة ضوء السيوف المتألثة كالنجوم التي تشق ظلمة الليل، فامتزج التشخيص مع التشبيه في تصوير حسي حيّ مؤثر.

وقوله في تشخيص الشيب: (الوافر) (جرير، 1997 : ص 76)

يَقُولُ الْعَاذِلَاتُ عَلاكَ شَيْبٌ   أَهَذَا الشَّيْبُ يَمْنَعُنِي مَرَاحِي

شَخَّصَ الشاعر الشيب فجعل له إرادة وقدرة على "المنع"، وكأنه إنسان عاقل. وهنا يُحوّل الشاعر مفهوم الشيب من حالة زمنية إلى كائن فاعل يتحكم في أفعال الإنسان، مما يضيفي على الصورة طاقة شعرية عالية ويعكس موقفا نفسيا تجاه التقدّم في العمر. إن استخدام جرير للتشخيص لم يكن تزيينا فحسب، بل كان وسيلة بلاغية فعالة لتوصيل مشاعره العميقة بطريقة مؤثرة. وقد ساهم هذا النوع من الصور في جعل شعره أكثر حيوية وقربا من وجدان المتلقي، وفتح المجال أمام الخيال للتفاعل مع الصورة الفنية.

ثانيا: التجسيم

يُعَدّ التجسيم من أبرز الأساليب البلاغية التي تمنح الصورة الشعرية حيوية ووضوحا، حيث يُقصد به تحويل المعاني المجردة إلى صور حسية مرئية، وكأنها كائنات مادية يمكن إدراكها بالحواس. وهو بذلك يُعَدّ نقيضا للتجريد، إذ يسعى الشاعر من خلاله إلى تشخيص المعاني وإلباسها هيئات محسوسة، ما يمنحها طاقة تصويرية أقرب إلى الفهم والانفعال. وقد عرّف جبور عبد النور التجسيم بأنه: "ميل معاكس للتجريد، أي إبراز الماهيات والأفكار والعواطف في رسوم وصور وتشابيه محسوسة، هي في واقعها رموز معبرة عنها" (جبور عبد النور، 1984، ص 392)

أما التجسيم الفني، فهو التصوير الذي يتخيل فيه الشاعر المعنويات كأنها أجسام مرئية ذات شكل وهيئة، تُشبه الموجودات المادية، فيُخرج بها الفكرة من عالم التجريد إلى عالم الحس، فيُسهم في تقريبها إلى وجدان المتلقي.

وقد برع جرير في استخدام التجسيم لإثراء صوره الشعرية ومن أمثلته: (الوافر) (جرير، 1997 : ص

(62)

وَلَوْ وُزِنَتْ حُلُومُ بَنِي نَمِرٍ   عَلَى الْمِيزَانِ مَا وَزَنَتْ ذُبَابَا

يسخر الشاعر من بني نمر مبالغا في تحقير عقولهم وضعف رجاحتهم، فيصور أحلامهم - التي ترمز إلى عقولهم - كأنها أشياء مادية قابلة للوزن. ويقول إنه لو وُضعت هذه "الحلوم" في الميزان، لما بلغت حتى وزن ذبابة.

وهذه صورة تقوم على التجسيم، حيث حوّل الشاعر مفهوما معنويا مجردا (الحلم) إلى شيء ملموس يمكن أن يُوزن، مما يُبرز فقرهم العقلي بصورة حسية ساخرة شديدة التحقير.

وكذلك قوله: (البسيط) (جرير، 1997 : ص 201)

تسرّبوا اللؤم خلقاً من جلودهم   ثمّ ارتدّوا بثياب اللؤم واتّزّروا

جسد الشاعر صفة "اللؤم" التي تُعد صفة معنوية ذميمة بصورة حسية ملموسة، فجعلها ثوبا يُلبس، بل جعلها خلقا يخرج من جلودهم ويلتحم بأجسادهم. فصورة التغليبين في هذا البيت لا تقتصر على الاتصاف باللؤم، بل تتجاوزها إلى التجسيد الكامل له، وكأنهم مكوّنون من اللؤم جسما وثوبا وسلوكا. وقد بيّن لطفي عبد الكريم أن جريرا أراد أن يخص التغليبين بهذه الصفة الذميمة وأن يثبتها لهم من خلال الصورة التي نسب فيها اللؤم إلى جلودهم وثيابهم (لطفي عبد الكريم، 2016: ص 97). وبذلك، فإن الصورة البيانية في هذا البيت تعتمد على التجسيم بوصفه وسيلة بلاغية فعّالة تُظهر الدم وتجعله محسوسا، فيؤثر في المتلقي ويُرجّح كفة الشاعر في سجّاله مع خصومه.

وقوله في تصوير "الضلالة" التي يتبعها قوم الأخطل، يقول: (الكامل) (جرير، 1997 : ص 380)

تبعوا الضلالة ناكبين عن الهدى   والتغلبى عمى الفؤاد ضلّوا

صوّر الشاعر الضلالة، وهي في أصلها معنى ذهنيا مجردا، تصويرا حسيا مجسدا، فجعلها كائنا يتحرك ويتقدم، يسير وراءه قوم الأخطل ويتبعونه كما يُتبع القائد أو الدليل. وهذا من فنون التجسيم التي تُقرب المعاني إلى الحس، وتمنحها قوة في التأثير والتصوير. فالضلالة هنا ليست مجرد انحراف فكري أو عقدي، بل كيان يقود أتباعه، مما يوحي باستسلام التغليبين التام لها وانقيادهم الأعمى وراءها. ويعزز ذلك في الشطر الثاني بوصف التغلبي بأنه "عمى الفؤاد"، مما يدل على انعدام البصيرة، وبأنه "ضلّوا"، وهي صيغة مبالغة تفيد التمكن من الضلال وكثرة الوقوع فيه. ومن ثم، يكتمل المشهد التصويري بلامح التجسيم والتكثيف البلاغي، ليقدّم صورة ذم قاسية ومركبة تجمع بين الضلالة المجسدة واتباع الأعمى لها، وهي صورة ذات وقع نفسي عميق على المتلقي.

ومن خلال ما سبق من تحليل بعض الأبيات التي وظّف فيها جرير الصورة البيانية المعتمدة على التجسيم، يتبيّن أن الشاعر قد برع في تحويل المعاني المجردة إلى صور حسية ملموسة تُرى وتُتخيّل، فجعل من الصفات الذميمة كـ"اللؤم" و"الضلالة" كائنات حية تُلبس أو تُتبع، مما أضفى على شعره قوة إيحائية ووقعا نفسيا عميقا. فحين يصور جرير خصومه وقد تسرّبوا باللؤم أو اتبعوا الضلالة كأنها دليل، فإنه لا يكفي بوصف سلوكهم، بل يُجسّد ذلك السلوك في صورة محسوسة تُرسّخ في ذهن المتلقي وتثير فيه الاشتماز من المذموم والتعاطف مع الشاعر. وهذا ما يجعل صور جرير في الهجاء تتجاوز الغرض اللحظي إلى بناء موقف نفسي وجمالي متكامل،

يتمكن عبّره من كسب المتلقي إلى صقّه، وإقناعه بقبح خصومه لا من خلال المنطق، بل من خلال بلاغة الحسّ والتخيّل. وهكذا تتجلّى قوة الصورة البيانية في شعر جرير، لا بوصفها مجرد تزيين لغوي، بل كوسيلة فنية لها أثر وظيفي واضح في التأثير والإقناع والتشهير.

ثالثاً: الإيحاء

الإيحاء من أهم خصائص الصورة الشعرية الناجحة، إذ يُعدّ وسيلة فنية لإيصال المعنى بطريقة غير مباشرة، تترك أثراً أعمق في وجدان المتلقي من التعبير الصريح. فالصورة الموحية تهمس بمعانيها ولا تُصرّح بها، مما يُفسح المجال لتفاعل القارئ معها، ويثير في نفسه الدهشة والتأمل.

وقد أشار عليّ صبح إلى أن الصورة الموحية هي تلك التي لا تنص على المضمون صراحة، بل تشع بمعانٍ ضمنية تؤثر في النفس أكثر من التصريح المباشر (عليّ صبح، 2010: ص 171). وبهذا فإن الإيحاء لا يعتمد فقط على براعة الشاعر في اختيار ألفاظه، بل يتطلب مشاركة من المتلقي في استنباط المعاني واستشعار الأحاسيس الكامنة وراء الصورة.

ويبرز فنّ الإيحاء عند جرير في رسم صورة ذاته الأخلاقية في قوله: (البيسط) (جرير، 1997: ص 240)

قَدْ أَطْلُبُ الْحَاجَةَ الْقُصْوَى فَأَدْرِكُهَا   وَلَسْتُ لِلْجَارَةِ الدُّنْيَا بِزَوَّارٍ

إذ يلجأ الشاعر إلى الإيحاء غير المباشر في التعبير عن سمو أخلاقه وعقته، فيصور نفسه رجلاً يسعى وراء الحاجات العظيمة والمقاصد الرفيعة، وينأى عن الدنايا، وخاصة ما يخص أعراض الجيران. فالبيت مبني على الكناية، إذ لم يصرّح الشاعر بأنه عفيف أو شريف، بل أوحى بذلك حين نفى زيارته "للجارية الدنيا"، وهي كناية عن التعدي على حرّات الجيران أو حتى مجرد التطلع إليهم بسوء. وهذا التعبير الكنائي يحمل إيحاء أخلاقياً راقياً يعكس احترامه لحقوق الآخرين، وبخاصة الجيران، الذين يمثلون رمزا للكرامة والكرام في المخيال العربي.

فالصورة هنا لا تهدف إلى التجميل اللفظي فقط، بل تسعى إلى تكوين انطباع عن شخصية الشاعر بوصفه رجلاً صاحب مروءة وشرف ونزاهة. كما أن هذا الإيحاء يُشرك المتلقي في عملية الفهم والتأويل، ويجعله طرفاً فاعلاً في استيعاب الصورة الخلقية التي يرسمها جرير لنفسه. ويشير لطفي عبد الكريم إلى أن هذا البيت يدل على حرص الشاعر على عرض جازته، في دلالة على صفاء ذاته وسموّ أخلاقه (لطفي عبد الكريم، 2016: ص 101). وهكذا، تتضح براعة جرير في توظيف الإيحاء والكناية لتأكيد صورته الذاتية في نفوس المتلقين دون اللجوء إلى التصريح، مما يضفي على خطابه بعداً فنياً وإنسانياً عميقاً.

وقد يرسم الشاعر الصورة الموحية الأخرى اعتماداً على فن الاستعارة الذي يوحى إلى المتلقي في إثارة النفوس وإيقاظ الأفكار أكثر من التعبير المباشر، كقوله وصفاً لوجوه النساء: (الوافر) (جرير، 1997: ص 477)

إِذَا لَمَحْتَ غَوَائِهُ انْجَلَيْنَا
وَأَشْطَطْنَا الْقَضِيَّةَ وَاعْتَدَيْنَا

تُضِيءُ لَنَا الْحِجَالُ سَنَا غِمَامٍ
فَقَتَّلْنَا الرُّهُونَ بِغَيْرِ رَهْنٍ

ففي هذا التصوير لا يصف الشاعر وجوه النساء بشكل مباشر، وإنما ينسج صورة موحية تعتمد على الاستعارة البصرية التي تمنح للمعنى بُعدا حسيا وإيحائيا معا. فـ"الحجال"، هي الستائر المضروبة للعروس، تحولت في الصورة إلى مصدر ضياء يشبه سنا الغمام، أي لمعان البرق، وهذا يوحي بأن ما وراء الستار من جمال يفيض حتى يُشعّ النور إلى الخارج. فالشاعر لم يصف الجمال، بل أوحى به من خلال أثره، فجعل الضوء ينبعث من مكان مغلق، وهو ما يعكس شدة الجمال ونقاؤه وفرادته.

ثم تأتي صورة "فقتلنا الرهون بغير رهن" لتبلغ الذروة في الإيحاء، حيث يستعير الشاعر مشهدا عنيفا – القتل – للدلالة على شدة التأثير الذي تتركه تلك الوجوه الجميلة في نفوس الرجال، دون حاجة إلى مقابل أو شروط. فالنساء، بجمالهن المتوهج يُسقطن القلوب دون وعد أو عوض في صورة مبالغ فيها شعريا لكنها بليغة إيحائيا. ويؤكد مختار سويلم أن الوجه هنا يُصور ككيان نوراني قادر على قتل الرجال بشدة سطوعه (مختار سويلم، 2015: ص 94).

فجزير في هذا البيت يعتمد على الإيحاء المستمد من الاستعارة لا لتجميل المعنى فحسب، بل لإثارة التخيل والتأمل في ذهن المتلقي الذي يدرك شدة الجمال لا من الوصف المباشر، وإنما من الآثار الخيالية التي يتركها. فبهذا الأسلوب، يتفاعل المتلقي مع الصورة لا كمعلومة، بل كتجربة حسية وتخيلية مشتركة بينه وبين الشاعر، وهي سمة بارزة في شعر جزير تجعله أقدر على تحريك العواطف وتنشيط المخيلة دون إفراط في التصريح أو المباشرة وخلاصة القول، إن جزيرا قد تميز بقدرته الفائقة على توظيف الإيحاء البياني بأسلوب فني رفيع في سبيل بناء صورة شعرية ذات بعد جمالي ووجداني عميق. فهو لا يصرح بالمعاني، بل يلّمح إليها بلغة موحية تثير فكر المتلقي وتدفعه إلى المشاركة في اكتشاف أبعاد الصورة ومعانيها. وإن هذا الأسلوب الإيحائي يمنح الصورة الشعرية عند جزير عمقا تأويليا وتفاعلا وجدانيا، ويعكس في الوقت ذاته إدراكه الدقيق لأثر الصورة غير المباشرة في نفوس المتلقين، مما يعزز من قوة شعره البلاغية وتأثيره البياني الممتد عبر الأجيال.

رابعا: التناسق

يُعدّ التناسق من الأدوات الأسلوبية الفاعلة التي يعتمد عليها الأديب في إبداعه الفني، إذ يسهم في تشكيل الصورة البيانية وإبرازها في هيئة متماسكة ومترابطة. ويُقصد بالتناسق ذلك التلاحم بين مكونات النص، بحيث تبدو الصورة نابعة من وحدة فنية متكاملة، لا يشوبها تفكك أو تنافر. ويقترّب هذا المفهوم مما أشار إليه الجاحظ بقوله: "وأجود الشعر ما رأيته متلاحم الأجزاء، سهل المخارج، فتعلم بذلك أنه قد أفرغ واحدا، وسبك سبكا واحدا، فهو يجري على اللسان كما يجري الدهان" (الجاحظ، 2002: ص 75/1).

وقد تناول عدد من النقاد والباحثين مفهوم التناسق من زوايا مختلفة. فمثلا، يرى سيد قطب أن للتناسق مظاهر متعددة، من أبرزها: التناسق في تأليف العبارات، وفي الإيقاع الموسيقي، وفي التعقيبات البلاغية المنسجمة مع السياق، فضلا عن التناسق في التسلسل المعنوي للأغراض الشعرية، والتناسق في التأثير النفسي العام للنص (سيد قطب، 2002: ص 87-89).

أما صلاح الخالدي، فقد قدّم تصنيفا أكثر تفصيلا للتناسق، حيث قسمه إلى ثمانية مظاهر، منها: تناسق التعبير مع المضمون، واستقلالية اللفظ في رسم الصورة، والتقابل بين صورتين حاضرتين أو بين صورة حاضرة وأخرى ماضية، إضافة إلى التناسق في الإيقاع، وفي رسم الصورة وإطارها، وفي امتداد زمن العرض (الخالدي، 1989: ص 192-205).

وفي السياق نفسه، يقترح نور الدين دحماني تقسيما وظيفيا للتناسق في دراسته بلاغة الصورة الفنية في الخطاب القصصي القرآني، حيث يميز بين: التناسق النحوي، والتناسق الأسلوبي السردى، والتناسق الدلالي، والتناسق السردى، والتناسق الإيقاعي بين الفواصل، والتناسق النفسي (دحماني، 2012: ص 361-367).

وبالاستفادة من هذه الطروحات، ترى الباحثة أن التناسق يمثل عنصرا أساسيا في بناء الصورة البيانية، وقد ركّزت على ثلاثة أنماط رئيسة له تظهر في شعر جرير، وهي:

1. تناسق التعبير مع المضمون

إن التعبير الشعري عند جرير لا يأتي اعتباطا أو بمعزل عن المضمون، بل يُصاغ وفق غاية محددة تقتضي توافق الصورة مع المعنى المراد تصويره. وهو ما يشير إليه سيد قطب بقوله: "تناسق التعبير مع الحالة المراد تصويرها، فيساعد على إكمال معالم الصورة الحسية أو المعنوية" (سيد قطب، 2002: ص 90). فالمعجم الشعري عند جرير يتلاءم مع أجواء الصورة ويخدم المقصد البلاغي والموضوعي بشكل مباشر كقوله في مدح المهاجر بن عبد الله الكلابي: (الوافر) (جرير، 1997: ص 38)

إِذَا مَرِضْتُ قُلُوبُهُمْ شَفَاهُمْ   نَطَاسِيٌّ بَدَائِهِمْ طَيِّبٌ

يوظف الشاعر تشبيها تمثيليا يُبرز فيه ممدوحه بصورة الطبيب الماهر القادر على شفاء المرضى، وهي صورة ترمز ضمنا إلى صفات الحاكم العادل والراعي الصالح الذي يسهر على مصالح رعيته. فالتعبير الشعري هنا لا ينفصل عن المعنى المقصود، بل يأتي منسجما معه تماما، حيث تتناغم الصورة البلاغية مع الوظيفة الاجتماعية والسياسية التي ينسبها الشاعر إلى الممدوح

وقد اختار جرير لفظ "القلوب" للدلالة على مركز الإحساس والوجود في الإنسان، ولكن المراد به في سياق البيت الجسد كله، وهذا مجاز لغوي يضفي على الصورة مزيدا من التعميم والعمق. فمرض "القلوب" لا يعني خلا عابرا، بل يدل على معاناة شاملة، بينما يجيء "الشفاء" بوصفه حلا جذريا، الأمر الذي يوافق تماما مضمون المدح، حيث يُصوّر الممدوح على أنه صاحب فضل كبير، يُصلح الأجساد كما يُصلح أحوال الناس

وهذا التوافق بين اللغة والغاية يُعدّ من أبرز سمات التناسق التعبيري، حيث لا يشعر المتلقي بأي انفصال بين التعبير الفني (صورة الطبيب والمرضى) والمضمون الموضوعي (الرعاية والإصلاح)، مما يجعل المعنى أكثر تأثيراً وصدقاً. فالصورة لا تُلقى بظلال جمالية فحسب، بل تؤدي دوراً وظيفياً في تعميق مضمون الثناء وتحقيق غايته البلاغية. وقوله معيّراً لقوم مجاشع: (الطويل) (جرير، 1997: ص 188)

تَرَاعَيْتُمْ يَوْمَ الزُّبَيْرِ كَأَنَّكُمْ ضَبَاعٌ بِذِي قَارٍ تَمَيَّ الْأَمَانِيَا

يتجلى تناسق التعبير مع المضمون من خلال تشبيه قوم مجاشع بالضباع، وهو تشبيه يوحي بالذل والجن، ويتلاءم تماماً مع مضمون الهجاء الذي يصوّره خاذلين في موقف يتطلب الشجاعة. فقد جاء فعل "تراعيتهم" دالاً على الصوت القبيح الضعيف، منسجماً مع صورة الضباع التي تصدر الرغاء دون فاعلية. هذا التوافق بين الصورة والتعبير ساهم في إبراز الانكسار والخذلان، فجعل المعنى أكثر إقناعاً وأثراً في نفس المتلقي. وبذلك يُعد هذا البيت مثلاً فنياً بليغاً على التناسق بين الصورة البيانية والمضمون الهجائي، حيث لم تكن الصورة مقحمة أو زخرفية، بل جاءت منبثقة من الموقف وساخرة منه، محققة وحدة عضوية بين التعبير والغرض الشعري، بما يعزز من أثر الرسالة في وعي المتلقي ووجدانه

2. التناسق النفسي

ولا يتوقف التناسق عند مستوى المعنى أو العبارة، بل يمتد إلى البعد الشعوري في النص، حيث تُبنى الصورة البيانية لدى جرير على محور وجداني مشحون بالعاطفة والتفاعل الداخلي. فكل صورة ترتبط بموقف نفسي يعكس انفعالات الشاعر ومشاعره، بما يجعل من التناسق النفسي أداة خفية تسهم في توجيه المتلقي وجذبه إلى دائرة التأثير. وهو ما أشار إليه دحماني بقوله: "كل تصرف وكل موقف بصرف النظر عن طبيعته يشف عن دوافع نفسية معينة" (دحماني، 2012: ص 366).

ويكشف جرير عن عمق مشاعره تجاه محبوبته الراحلة من خلال تعبير كنائي بالغ التأثير، إذ يقول: (الكامل) (جرير، 1997: ص 154)

لَوْلا الْحَيَاءُ لَعَادَنِي اسْتِعْبَارٌ وَلَزُرْتُ قَبْرَكَ وَالْحَيِيبُ يُزَارُ

يعكس البيت توهجا عاطفياً صادقا متناسقا مع البنية الشعورية الداخلية للشاعر، إذ يصرّح بشوقه الجارف ورغبته في التعبير عن حزنه بزيارة قبر محبوبته والبكاء عنده، إلا أن الحياء الاجتماعي يمنعه من ذلك، فتكتم العاطفة لا يعني جمودها، بل يدل على احتدامها في الداخل.

ويظهر التناسق النفسي هنا في انسجام التعبير مع الانفعال الداخلي، حيث تتضافر ألفاظ مثل "الحياء"، و"الاستعبار"، و"قبرك" لتولّد صورة وجدانية متكاملة، تعبّر عن صراع داخلي بين العاطفة والقيود الاجتماعية.

فالحن والحزن لا يُصْرَحُ بهما مباشرة، بل يُشار إليهما من خلال الكناية، وهذا ما يُضفي على التعبير عمقا نفسيا وأثرا وجدانيا يصل إلى المتلقي، فيشعر بحرارة العاطفة وكبت المشاعر، ويتفاعل مع ألم الشاعر وكأنه يعيشه. ومن ثم، فإن جريرا في هذا البيت قد وظّف التناسق النفسي بوعي فني، حيث انسجمت حالته الشعورية مع الصورة التي رسمها، فجاء التعبير صادقا، هادئا في ظاهره، لكنه مشحون بانفعال داخلي مكثف يلامس وجدان المتلقي ويوقظ تأملاته.

يتجلى التناسق النفسي أيضا في قول جرير هجاء لبني ضبة: (الوافر) (جرير، 1997 : ص 148)

وَجَدْنَا بَيْتَ ضَبَّةٍ فِي مَعْدٍ   كَبَيْتِ الضَّبِّ لَيْسَ بِذِي سَوَارِي

اختار الشاعر بيت الضب تشبيها ذا دلالة نفسية عميقة ينبع من شعور داخلي ساخر ومهين تجاه المهجّوين. فالضبّ في المخيال العربي حيوان قبيح، وبيته - أي جحره - موصوف بالضيّق والانزواء والقذارة، مما جعله رمزا للحقارة والدلّة. يستخدم جرير هذه الصورة لا على سبيل الزينة البلاغية، بل بوصفها امتدادا شعوريا لنظرته الساخرة المحتقرة لبني ضبة، الذين يصوّرههم بأنهم يعيشون في بيوت لا تختلف عن بيوت الضباب، خالية من السّواري، أي لا تتصف بالارتفاع أو البهاء، في إشارة إلى تواضعها وضيقتها وقبحها.

إنّ اختيار هذه الصورة بالذات يعبر عن تطابق بين الحالة الشعورية الداخلية للشاعر -السخرية والازدراء، وبين الصورة البيانية المستخدمة -بيت الضب-. فالصورة لم تأت من فراغ، وإنما من انفعال نفسي سلبى قوي تجاه القوم المهجّوين، مما يعكس انسجاما دقيقا بين الإحساس والتعبير، ويجعل التشبيه صورة نفسية أكثر من كونه مجرد استعارة بلاغية.

ومن خلال ما سبق، يتبيّن أن الشاعر يعتمد في تعبيره الشعري على مبدأ التناسق النفسي، حيث تنبع الصورة البيانية من شعور داخلي صادق، وتعكس بوضوح الانفعال الذي يعتمل في نفس الشاعر. وهذا التناسق بين الشعور والصورة يمنح النص الشعري بعدا وجدانيا أعمق، ويُسهم في تعزيز أثره الفني والنفسي لدى المتلقي.

3. تناسق الإيقاع الموسيقي

يظهر التناسق جليا في الجانب الإيقاعي، إذ يرتبط النسق الموسيقي ارتباطا وثيقا بالصورة الشعرية. فالإيقاع لا يُعدّ عنصرا مكمّلا فحسب، بل يؤدي دورا وظيفيا في تثبيت المعنى وإبراز النغمة الشعورية للصورة، مما يمنح النص انسجاما داخليا يرفع من درجة تأثيره الجمالي والنفسي لدى المتلقي.

ويُعدّ الإيقاع الموسيقي في شعر جرير عنصرا جوهريا في تشكيل المعنى وتكثيف الانفعال، ويتجلى ذلك

بوضوح في قوله: (الوافر) (جرير، 1997 : ص 56)

أَلَا يَا قَلْبَ مَالِكٍ إِذْ تَصَابَى   وَهَذَا الشَّيْبُ قَدْ غَلَبَ الشَّبَابَا

ظهر جرير في هذا البيت تأملا شعريا هادئا في حال الإنسان وتقلّب العمر، من خلال تناغم متقن بين الإيقاع والمعنى والصورة الشعرية. فالبيت من بحر الوافر المعروف بإيقاعه المتمايل وانسيابيته، الأمر الذي يضفي طبعا موسيقيا داخليا يتناسب مع حالة التأمل والرفق التي تسود النص. وقد ساهم هذا الإيقاع في نقل التدرج العاطفي للشاعر من التحسر الرقيق إلى نوع من القبول الهادئ بالواقع. ومن أبرز مظاهر التناسق الإيقاعي في هذا البيت تكرار صوت الباء في كلمات مثل: القلب، الشيب، غلب، الشبابا، وهو صوت مجهور ذو وقع واضح في الأذن، يوحى بالثقل والسكينة معا (عبد الله خضر، 2018 : ص 168)، مما يعكس شعور الشاعر العميق تجاه مرحلة الشيخوخة، شعور لا يشي بالرفض أو الألم، بل بالتأمل والمصالحة مع الزمن. ويُسهم هذا التكرار الصوتي في خلق إيقاع داخلي يتجاوز الجانب السمعي، ليترابط مع البعد النفسي والوجداني، حيث يُرسّخ المعنى ويعزّزه بنغمة هادئة منسجمة مع الجو التأملي

كما أن ترتيب المقاطع الصوتية، بدءا من النداء الرقيق "ألا يا قلب"، ثم الاستفهام "مالك إذ تصابني"، يرسم إيقاعا أقرب إلى نغمة المناجاة الذاتية، وكأن الشاعر يُحدث قلبه في لحظة صدق داخلي. وهذا يجعل الإيقاع يتداخل بعمق مع بنية المعنى والصورة، مُبرزاً البنية النفسية الهادئة والراضية، التي تُشكّل جوهر البيت. إن هذا التكامل بين الإيقاع والصوت والمعنى في هذا البيت يُبرز بوضوح كيف يوظف جرير الموسيقى الداخلية للنص لا كعنصر جمالي فحسب، بل كوسيلة لتجسيد التجربة الشعورية الصادقة، مما يؤكد أن التناسق الإيقاعي يُعدّ عنصرا فاعلا في تعميق الأثر الفني والنفسي لشعره، خاصة في لحظاته التأملية الصادقة. ويتجلى التناسق الإيقاعي في مطلع نقيضة جرير: (الكامل) (جرير، 1997 : ص 452)

سَرَتِ الْهُمُومُ فَبِئْسَ غَيْرَ نِيَامٍ وَأَحْوِ الْهُمُومُ يَرُومُ كُلَّ مَرَامٍ

ينسجم واضح في هذا البيت بين الإيقاع الموسيقي، والصورة البيانية، والحالة النفسية التي يعانيتها الشاعر. فالنص ينبض بتكرار صوتي مدروس، يُسهم في ترسيخ المعنى وتحفيز الانفعال، ويُضفي على البيت بُعدا موسيقيا يعزز من الأثر الوجداني في نفس المتلقي. ومن أبرز مظاهر هذا التناسق يتمثل في تكرار صوتي الميم والراء. فالميم، بوصفها صوتا شفويا مجهورا، توحى بالإغلاق والانطواء، وتعبّر في هذا السياق عن حالة الانقباض النفسي والحزن الناتج عن الاشتياق وتراكم الذكريات. وتكرارها في كلمات مثل "الهموم"، "بتن"، و"مرام" يعمّق من حضور الشعور بالضيق والتوجّع الذي يلازم الشاعر في ليله الطويل. أما صوت الراء، المتكرر في كلمات "يروم"، "مرام"، و"غير"، فهو صوت انفجاري تكراري يرمز إلى الرجاء والسعي المستمر (مختار سويلم، 2009 : ص 56)، وهو هنا يعبّر عن التمني المضني الذي يعيشه الشاعر، حيث لم يفقد الأمل في اللقاء، رغم هيمنة الحزن. ويكتسب هذا الصوت بعدا دلاليا إضافيا لارتباطه اللغوي بكلمة "رجاء" مما يعزز من صدقية الانفعال وتماهي الإيقاع مع المعنى. ويتعزز هذا البعد الشعوري بالإيقاع العروضي لبحر الكامل، الذي يمنح النص طاقة حركية متناغمة مع مضمون

التجربة النفسية. ومن خلال هذا التلاحم المتكامل بين الإيقاع والصورة والمعنى، تتجسد في شعر جرير وحدة فنية متماسكة تُترجم الشعور إلى نغمة، وتمنح النص بُعدا جماليا وإنسانيا عميقا. يتبين مما سبق أن التناسق يُعدّ سمة فنية بارزة في شعر جرير، تتجلى في التلاحم المتكامل بين الصورة والمعنى والإيقاع والشعور. فالشاعر لا يركّب ألفاظه جزافا، بل يُحسن توظيف عناصر التعبير الشعري بتوازن دقيق يعكس حالته النفسية ويُعزّز من القيمة الفنية والوجدانية للقصيدة. ومن خلال التناسق في المضمون، والانفعال النفسي، والإيقاع الموسيقي، تتكامل أبعاد النص الشعري لتتشكّل تجربة فنية متماسكة وعميقة الأثر، بما يدل على براعة جرير في بناء شعر ينبض بالإحساس والصدق الفني.

والاستنتاجات

تُبرز هذه الدراسة أن التشكيل الصوري في شعر جرير لا يقوم على الزخرفة اللفظية فحسب، بل ينبع من وعي بلاغي عميق ورؤية فنية متكاملة. فقد تمكّن الشاعر من توظيف أدوات بلاغية متنوّعة، أهمها: التشخيص، والتجسيم، والإيحاء، والتناسق، في بناء صورة شعرية تنبض بالحياة والإحساس.

الخلاصة

أظهر التحليل أن التشخيص عند جرير أضفى طابعا إنسانيا على المعاني المجردة، وجعل الجمادات تشارك الإنسان وجدانه، بينما مكّن التجسيم من تحويل المفاهيم الذهنية إلى مشاهد حسية مرئية، تعزز من حضور الصورة وتثري معناها. أما الإيحاء، فقد منح النص عمقا دلاليا وانفتاحا تأويليا يُشرك المتلقي في إنتاج المعنى، مما يوسّع من أفق التلقي ويزيد من تفاعله مع النص. وأخيرا، فإن التناسق في شعر جرير كان شاملا للبنية النفسية والإيقاعية والدلالية، ما جعل الصورة وحدة فنية مكتملة تجمع بين الصوت والمعنى والانفعال. وتُظهر هذه النتائج أن جرير لم يكن مجرد شاعر هجاء أو فخر، بل كان صاحب حس بلاغي عالٍ، يستثمر أدوات التعبير الشعري في بناء تجربة جمالية وإنسانية مؤثرة. وتؤكد الدراسة على أن الصورة البيانية عند جرير تُعدّ مكّونا جوهريا في بناء شعره، بما تمتلكه من طاقة إيحائية وتأثير وجداني عميق، مما يعزز من مكانته في تاريخ الشعر العربي.

المصادر والمراجع

- أحمد مختار عبد الحميد عمر. (2008م). معجم اللغة العربية المعاصرة، بيروت: عالم الكتب.
- الجاحظ، (2002م). البيان والتبيين (ج1). بيروت: دار ومكتبة الهلال.
- جبور عبد النور. (1984م). المعجم الأدبي (ط2)، بيروت: دار العلم للملايين.
- جرير بن عطية. (1946م). ديوان جرير بشرح كرم البستاني. بيروت: دار بيروت للطباعة والنشر.
- الخالدي، صلاح عبد الفتاح (1989م). البيان في إعجاز القرآن، د.ط، عمان: دار عمار.
- دحماني، نور الدين. (2012م). بلاغة الصورة الفنية في الخطاب القصصي القرآني (رسالة دكتوراه، جامعة وهران، الجزائر)
- سيد قطب. (2002م). التصوير الفني في القرآن (ط16). مصر: دار الشروق.
- عبد الله خضر حمد. (2018م). قراءات أسلوبية في الشعر الجاهلي (ط1)، العراق: دار الأكاديميون للنشر والتوزيع.
- علي صبح. (1984م). المذاهب الأدبية في الشعر الحديث لجنوب المملكة العربية السعودية، (ط1)، جدة: تهامة.
- علي صبح، (1996م). البناء الفني للصورة الأدبية عند ابن الرومي، (ط1)، القاهرة: مطبعة الأمانة.
- لطفى عبد الكريم. (2016م). عناصر الإبداع الفني في نقائض جرير (رسالة دكتوراه، جامعة عبد الحميد بن باديس، الجزائر).
- مختار سويلم. (2009م). تكرار اللفظ في شعر نقائض جرير والفرزدق: دراسة أسلوبية (رسالة ماجستير، جامعة قاصدي مرباح، الجزائر).
- مختار سويلم. (2015م). شعرية الغزل عند جرير (رسالة دكتوراه، جامعة قاصدي مرباح، الجزائر).
- هند سالم أحمد جوارنة. (2010م). تشكيل الصورة الشعرية عند الفرزدق (رسالة ماجستير، جامعة اليرموك، الأردن).

RESEARCH ARTICLE

Thai Vocational Students' Motivation on Learning English at Narathiwat Technical College

Nuramah Hajikaleng¹

¹ English lecturer at Narathiwat Technical College, Princess of Naradhiwas University, Southern part of Thailand, Narathiwat, Thailand

Corresponding Author, Email : nur_toh@hotmail.co.th

Received : April 09, 2025 ✿ Revised : August 01, 2025 ✿ Accepted : December 30, 2025

Abstract

English is an international language in many functions. It is used to communicate by different people from different nationalities around the globe for international communication in commerce, tourism, military aid, scientific and some other fields. Thai students in three southern parts of Thailand (Pattani, Yala, Narathiwat) said to have lack of motivation and interest in learning the English language. This study adopted Keller's motivation theory (Keller, 2010). Motivation is an influential factor in teaching and learning English. The purpose of this study is to investigate the Thai vocational students' motivation on learning English at Narathiwat Technical College. This study used the quantitative research design to find out the extrinsic and intrinsic motivation among students at Narathiwat Technical College. Samples of the study consisted of 68 first-year vocational students from Narathiwat Technical College, Narathiwat province, southern part of Thailand. Purposive sampling was used in selecting participants of the study. A questionnaire was used as an instrument for collecting data. The findings from the paired sample t-test indicated that students' mean scores for both extrinsic and intrinsic motivation were at low level. Therefore, Thai English teachers need to provide various teaching methods in order to motivate students interested in learning English. This study has crucial pedagogical implications for English teachers because a teacher is concerned with students' success.

Keywords : Motivation, Intrinsic, Extrinsic, Vocational students, learning English

Introduction

According to the ASEAN Economic Community (AEC) plan, among the 10 ASEAN member countries: Brunei, Cambodia, Indonesia, Laos, Malaysia, Myanmar, the Philippines, Singapore, Thailand, and Vietnam can be worked freely by using English as a medium of communication (Somjai et al., 2014). In other words, Thai people who are good at English will confidently work in these 10 countries freely. Based on this context, English speaking skills are quite important for Thai people who plan to work in these ASEAN countries especially those who live in the border areas. English becomes an important subject to be renewed in non-English speaking member countries such as Thailand. English language is not only important for ASEAN member countries, but it also functions as one of the most significant tools for communicating to all countries in the world. As mentioned by Crystal (2003), English is spoken by 700 million people all over the world. Since then, Thai students should start learning English from nursery school through university. English has been taught as a foreign language (EFL) in educational institutions in Thailand. It has been stated in the curriculum as a compulsory subject which is learned to fulfill the requirements. By the way, English subject is regarded as a difficulty subject for Thai students compared to other subjects in the curriculum which makes students feel down and uninterested to learn English (Hajikaleng, 2024). Thai students are only involved with English in the classroom and most English classes are taught and explained in Thai language (Shin et al., 2014). The government of Thailand have supported learning English language at all levels. Besides, Thai English teachers have been using different types of techniques to find the most attractive way of learning the language (Cook, 2016). One way that has been used effectively is encouraging English language teachers to develop students' language competencies by integrating media while teaching English lessons.

Students are expected to be able to master the four language skills in English language learning which are listening, speaking, reading, and writing. All these skills are actually important for students to learn but a speaking skill is one of the most crucial skills to be learned because it is used to communicate with people all over the globe. Speaking can be regarded as a production in the learning process. In addition, speaking is a skill that

requires the students to be able in responding and giving an effective answer to other sides when they are communicating. Through speaking, the students can express their ideas, respond to other ideas, tell stories, and convey information. According to my teaching experience, English is one of the difficult subjects for them especially speaking skills which causes their grade points decrease. To overcome the problem, English teachers have to be more creative in choosing the materials and techniques which can make the speaking class more exciting, enjoyable, and interesting. Based on the 21st-century learning, it is encouraged to integrate media in the teaching and learning process. Film is included in one kind of media, and using media in the process of teaching and learning is regarded as an effective tool. Therefore, integrating English films into classroom materials is one of the acceptable educational tools that can help students to improve their language skills, especially speaking skills (Hajikaleng, 2024).

Thai English teachers have started to integrate English films in teaching English speaking gradually, but some of the English teachers still prefer to use traditional methods based on textbooks, which makes teaching and learning English in Thailand remain unsuccessfully. There are some noticeable problems regarding the standard of the English language in Thailand (EPI, 2022). According to the result of the English Proficiency Index (2024), Thailand English proficiency was very low, it was ranked 106 out of 116 countries (<https://www.ef.co.th/epi/>) as indicated in Table 1.

Table 1 English Proficiency Index 2024

Ranking	Country	Proficiency
3	Singapore	Very High
22	Philippines	High
26	Malaysia	High
63	Vietnam	Low
80	Indonesia	Low
93	Myanmar	Very low
106	Thailand	Very low
111	Cambodia	Very low

Table 1 shows the result of the English Proficiency Index 2024 among 116 participating countries. This result displayed only eight ASEAN member countries that participated in English Proficiency Index 2024. Thailand was regarded as very low compared to Singapore,

the Philippines, Malaysia, Vietnam, Indonesia, and Myanmar. This ranking shows the real situation of Thai students, where there is a vital need to upgrade the level of English in Thailand. There is a relationship between motivation and learning achievement (Thi & Nguyen, 2021; Dwinalida & Setiaji, 2022). In other words, those who have high motivation would receive high achievement in learning.

Thai vocational students have lack interested in learning English and they learn English just to pass the examination (Hayikaleng, 2019). In Thailand, a lot of prestige is attached to mastering English. English proficiency is crucial for both academic and professional advancement. It enhances job opportunities and enables effective communication in the world, especially within the ASEAN community. According to the ASEAN Economic Community (AEC) plan, there will be a free-flow market for goods, services, investment, capital and skilled labour among the 10 member countries (Somjai et al., 2014). Therefore, it is important for English teachers to motivate students and find appropriate teaching method to attract students to participate in learning English.

Objective

1. To investigate the Thai vocational students' motivation on learning English.
2. To investigate the students' levels of extrinsic and intrinsic motivation in learning English

Research Questions

1. How are Thai vocational students' motivation towards learning English?
2. How are Thai vocational students' levels of extrinsic and intrinsic motivation in learning English?

Literature Review

Motivation is one of the most important components that brings about success in learning a foreign language. Maslow (1970) mentioned that motivation is the internal force which pushes a person towards a goal based on personal needs. Motivation has been accepted as one of the important factors which involves desire and effort in achieving the goal of individual. Thai students said to be lack motivation and interest towards learning the English language (Hayikaleng et al., 2016). It is said that Thai students have lack of motivation. This issue greatly affects their English ability. Thai students spend 12 years studying English, from nursery class to university level, but their English language ability is relatively low

(Noom-ura, 2013). This study adapts the Keller's theory of motivation (2010) which comes out with ARCS model. The first component is "A" stands for "Attention" refers to using several techniques of teaching to attract students' attention in learning process (Keller, 2008). Next is "R" stands for "Relevance" refers to texts or passages given by the teacher is concern to students' past experience. The lesson must be matched with the students' ability level and related to students' past experience (Keller & Suzuki, 2004). Then, "C" stands for "Confidence" which is the element which makes the learners trust that they can understand the learning task (Keller & Suzuki, 2004). For example, they are able to answer the questions orally and in writing. The first three components produce the motivation to learn (Keller & Suzuki, 2004), but the final component "S" stands for "Satisfaction" which refers to students' satisfying experience during the learning process (Keller, 2008). If all the elements (ARCS) are combined together then students are probably having a high motivation in learning. These four components are needed to support students' intrinsic and extrinsic motivation (Keller & Suzuki, 2004). Intrinsic motivation (IM) in language learning refers to motivation that leads the students to involve the learning activity because they feel enjoyable and interested to join in it. Extrinsic motivation (EM) refers to a performance that an individual performs in order to get reward such as high marks in examination or getting a good job and a good salary or to avoid from punishment. The following figure shows the theoretical framework of the study.

Theoretical Framework

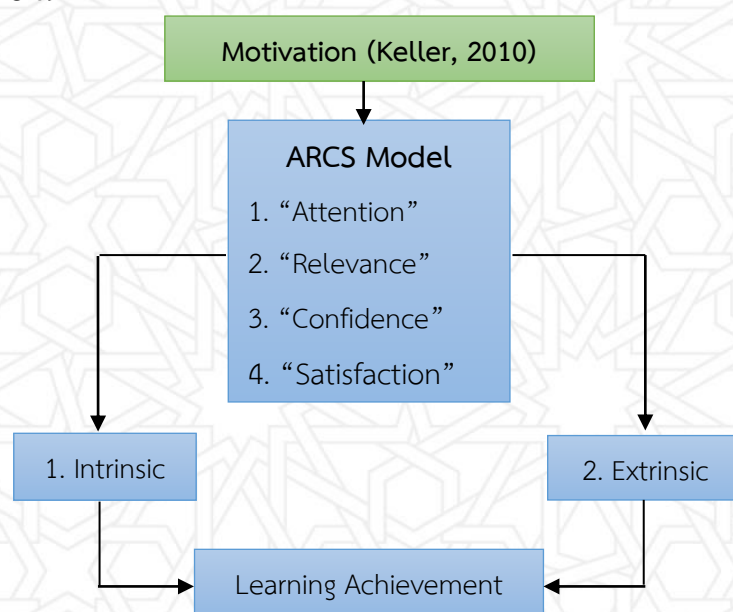

Figure 1 Keller's motivation theory (2010)

Figure 1 shows the theoretical framework of the study. There are two kinds of students in the English language class; those who learn English because of their need, interest and their hobby. These kinds of desires are called intrinsic motivation. Another kind of students are those who learn English because there is stimulation from outside. For example, a student studies the lesson because he knows that tomorrow morning there will be an examination, and so he studies in the hope of achieving high marks. This kind of motivation is called extrinsic motivation. Based on motivation, the principles of ARCS which were mentioned earlier are necessary to support students' intrinsic and extrinsic motivation (Keller & Suzuki, 2004). The researcher carried out a study by adapting Keller's (2010) instrument to measure the Thai vocational students' motivation on learning English at Narathiwat Technical College. Related to motivation, there are many researchers who agree that there is a correlation between motivation and learning English as can be seen from previous studies below.

Ulfa and Bania (2019) have conducted their study on EFL student's motivation in learning English in Langsa, Aceh, Indonesia. The aim of the study was to find out the EFL learners' extrinsic and intrinsic motivation in their learning of English. The participants consisted of 40 senior high school students in Langsa. The instrument used in collecting data was the questionnaire which consisted of 35 items. The results showed that the teacher is important in the process of learning because of a variety of teaching techniques that can attract students' attentions which concern to the extrinsic motivation of the students. Meanwhile, the biggest component of intrinsic motivation is the students' own learning goals.

Nuraeni and Aisyah (2020) carried out their study to explore students' motivation to learn English as a foreign language. The aim of this study was to find out what kind of motivation inspire their decision to choose English as their major. The participants were 10 students from Universitas Muslim Maros, Indonesia. The instruments used was interview questions. The results showed that majority of students had extrinsic motivation and only a few students had intrinsic motivation. After learning English for more than a year, some students mostly remained the same motivation while some students changed their motivation from intrinsically turned into extrinsic motivation.

These two examples above showed that the students learn English because there is stimulation from outside that is to get high marks. Besides, there are also examples of

students who learn English because of their interest as can be seen from previous studies below.

Mahmud et al. (2023) conducted their study about intrinsic and extrinsic motivation of Gayonese EFL students in learning English. The aim of the study was to investigate both intrinsic and extrinsic motivation in learning English among 33 students from batch 2014 to batch 2018, department of English language education from Gayo highland districts, Indonesia. The instrument used was close-ended questionnaires. The results showed that the intrinsic motivation score was greater than the extrinsic motivation. In another words, the teachers required to improve students' extrinsic motivation in order to increase their academic achievement in studying English at the university.

Rasool and Rashed (2020) presented an article on investigating intrinsic and extrinsic motivation for learning English language at a college level. The purpose of the study was to investigate Kurdish sophomore college students' motivation on learning English. The samples were 82 students from English Language Department, College of Basic Education. The instrument used was the 22 questionnaire items. The results revealed that their intrinsic motivation level was higher than their extrinsic motivation for English learning.

I can be concluded from the above article that students have different in motivation. The two examples above showed that students perform at higher on intrinsic motivation than extrinsic motivation which mean that students learn English because of their own goals. However, these two types of motivation can be exchanged each other. Therefore, teachers can be a key factor which attract students to give more attention on the English lesson. By applying interesting teaching methodologies in an English language classroom can provide a positive impact on the learning of the English language in general. Various techniques of teaching are able to create high motivation in the process or learning as mentioned by the previous studies as follow.

Imsa-Ard (2020) carried out the study on motivation and attitudes towards English language learning of secondary school students in Thailand. The purpose of this study was to investigate Thai EFL secondary school students' motivation and attitudes towards learning English. The participants of this study consisted of 640 secondary school students from all over Thailand. The instrument used was a modified 34-item motivational survey adapted from Gardner's (2004) international version of Attitude/Motivation Test Battery (AMTB). The study was analysed using descriptive statistics and content analysis. The results revealed that

Thai EFL students were highly motivated, and they were keen to learn and improve their English. However, passages given by the teacher was not relevance to students' experience.

Ulla (2020) conducted the study on students' speaking motivation and their perspectives on a task-based language classroom. The aim of the study was to investigate the impact of task-based language activities on Thai students' attitudes towards improving their English-speaking skills. The participants were 137 Thai EFL learners who were enrolled in a general English class at a Thai university during the third term of 2017- 2018. The instrument used was the survey questions. The findings revealed that although students had lack of confidence to use English in their conversation both inside or outside of the classroom, they still held a high level of motivation with regard to learning English in a task-based language learning classroom.

Syuhada and Fatimah (2021) presented their study on students' motivation in learning English after the practice of teacher-in-Role. This study intended to find out how is students' motivation in learning English after the practice of Teacher-in-Role. The instruments used in this study were questionnaire sheet and focus group discussion. The samples of the study were 32 grade 7 students of SMP Negeri 12 Padang, Indonesia. The results revealed that students' motivation after the practice of Teacher-in-Role has shown a positive manner, desire to integrate and more persistence in learning English.

Laiphrakpam and Aroonsrimorakot (2021) carried out their study on attitudes and motivation of Thai undergraduate students towards learning English language. The purpose of the study was to find ways for improving motivation in a Thai EFL classroom. The samples of this study were 129 Engineering students of technical English classrooms in a private university in Thailand. The instruments used were activities as 'Job Interview' and 'Role-Play'. The findings revealed that both activities increase students' interest in learning English.

It can be concluded from the previous studies that motivation is one of the factors influence the success in learning English. The aim of the study was to investigate the Thai students' motivation in order to help them to improve students' achievement. Many studies confirm that there was a strong relation between motivation and English learning achievement as mentioned by articles below.

Dwinalida and Setiaji (2022) conducted their study on students' motivation and English learning achievement in senior high school students. The purpose of study was to investigate the relationship between students' motivation and their English learning

achievement of 100 grade 10th students from a Senior High School in Indonesia. The instrument used was a set of questionnaires consisting of 18 items to see the correlation between motivation and English learning achievement. The finding indicated that there was a significant relationship between students' motivation and their English learning achievement. The study encouraged the English teachers to apply effective teaching and learning strategies to develop students' motivation in order to improve students' achievement

Regarding motivation, Thi and Nguyen (2021) studied on the effects of classroom management styles on students' motivation and academic achievement in learning English. The instruments used in the study were an interview and questionnaires with 398 students. The results revealed that each style of classroom management applied impact with different levels and dimensions on students' English learning motivation. With different styles of classroom management, this can help students to receive high achievement in learning English.

Based on the above articles, the teacher's strategy in teaching English determines student motivation in learning. In order to achieve the goals in English language teaching, the teaching methods should be relevance to students' experience (Prihatin, 2019). There is a core relation between motivation and academic achievement. Therefore, to be successful in learning language, the motivation is employed as a key to judge students' success or failure (Dincer & Yesilyurt, 2017). With those articles, make the researcher become interested in investigating the motivation and the levels of extrinsic and intrinsic of Thai students at Narathiwat Technical College in order to see whether this theory can be used with these students or not.

Research Methodology

This section provides details on participants, research instruments, data collection and analysis.

Participants

This is a quantitative study using a descriptive research design. The research was conducted at Narathiwat Technical College which is situated in Narathiwat province, the southern part of Thailand. Samples of this study were 68 first year vocational students from Narathiwat Technical College, Southern Thailand. The researcher used purposive sampling technique in selecting participants who have certain key characteristics connected to the

purpose of the investigation (Dornyei, 2007). Random sampling cannot be done because this will affect the college's administration and timetable.

Research instruments

The instrument used in this study were 20 questionnaires. It has 10 items for extrinsic motivation and another 10 items for intrinsic motivation to be used to collect data concerning students' motivation towards learning English. Prior to this, the questionnaires were given to the samples in Thai version which were translated back-to-back by an expert in applied linguistics in order to make the participants fully understand of what is really meant by it. The close-ended items contained statements with a Five-Likert scale, ranging from 'strongly disagree' to 'strongly agree' as follows:

Table 2 The Five-Likert scale

1.	means	strongly disagree
2.	means	disagree
3.	means	not sure
4.	means	agree
5.	means	strongly agree

Data Collection and Analysis

The purpose of this research was to investigate the Thai vocational students' motivation on learning English. The motivation questionnaires were analyzed with the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) Version 22.0. The total marks for questionnaires were converted into percentages. Paired samples t-test was used to analyze the data obtained from the questionnaires. The close-ended items contained statements that were measured on a Five Point-Likert scale, ranging from 'strongly disagree' to 'strongly agree'. After marking the tasks, the teacher analyzed the marks and presented the differences in the scores of the extrinsic and intrinsic motivations in a table.

Results

This part reports the findings from data collection based on research questions.

Research question 1. How are Thai vocational students' motivation on learning English?

Table 3. Statistics

	Extrinsic	Intrinsic
N Valid	68	68
Missing	0	0
Mean	31.9412	29.6324
Std. Deviation	1.38092	1.09141

The results in Table 3 show that students' mean score for extrinsic motivation is 31.9412 (SD 1.38092), which is at a higher level compared to intrinsic motivation. While students' mean score for intrinsic motivation is 29.6324 (SD 1.09141). The findings indicated that the students who participated in the study had high extrinsic motivation toward learning English. It happens because the students planned among themselves to pass the examination as mentioned in Table 3. The study also show that students study hard to get high marks even though they have less interest in the lesson. On the other hand, the teacher can attract the students to concentrate on study by applying various method of teachings. The study is in line with Ulfa and Bania (2019), and Nuraeni and Aisyah (2020), who mentioned that the students would pay attention in learning English if the teacher used an appropriate teaching method in teaching English. As a result, the students were able to pass the examination.

Research question 2. How are Thai vocational students' level of extrinsic and intrinsic motivation?

Table 4. Paired sample t-test comparing extrinsic motivation and intrinsic motivation

Motivation	N	Mean	SD	Mean Different	t-value	df	p-value
Extrinsic	68	31.9412	1.38029	2.30882	9.807	67	.000
Intrinsic		29.6324	1.09141				

Level of significance is at $p < 0.05$

The findings in Table 4 showed that there is a significant difference in the mean score between extrinsic motivation and intrinsic motivation ($t = 9.807$, mean difference = 2.30882, $df = 67$, $p = .000$). The results also reveal that the students' mean score for extrinsic motivation is significantly higher than intrinsic motivation. It is indicated that the students are

not interested in learning because their intrinsic scores are lower than extrinsic scores. In other words, the students learn English to get rewards that is high marks in examinations. For this reason, the teacher should find an interesting method to attract students to pay more attention and make students enjoy in learning. It is said that there is concerning between motivation and English learning achievement. Motivation is important in acquire knowledge. The students should have both extrinsic motivation and intrinsic motivation in order to gain achievement in learning. The findings of the study are in line with Dwinalida and Setiaji (2022), Thi and Nguyen (2021), who stressed that there is a strong relationship between motivation and English learning achievement.

Discussion

The purpose of this research was to investigate the Thai vocational students' motivation on learning English. The theoretical framework for this study also involves Keller's Theory of Motivation (Keller, 2010). This involves both intrinsic and extrinsic motivation. Learning and motivation have a relationship in mastering the target language learning. Therefore, to be successful in learning English, learners need to have motivation. Motivation is regarded as one of the key factors that influence the process of second and foreign language learning (Chen, 2014). Besides, there is a positive correlation between students' achievement in learning English and their motivation. In other words, motivation boosts students' achievement in all areas of English learning, including speaking skills. Based on 21st-century learning, it is encouraged to integrate media in the teaching and learning process. Therefore, integrating media into classroom materials is one of the acceptable educational tools that can help students to improve their language skills, especially speaking skills. Integrating media increases students' motivation and grabs students' attention, increases focus and concentration, creates interest in class as well as makes learning enjoyable. It also helped students to understand the lesson better. Providing interesting materials is also important, and passages given should be related to daily life and based on students' ability (Cheng & Cheng, 2012); then it would be more interesting and fun.

This study clearly shows that the students' mean score for extrinsic motivation is at a higher level compared to intrinsic motivation. Based on my experience, the vocational students mostly focus on working skills, but at the same time, they have to pass all the subjects that they learn in the particular course, which means that the students learn English just to pass the examination; otherwise, it will affect their grade point average. For this

reason, English teachers should apply various teaching methods to attract students, encourage them to pay more attention, and create a feeling of enjoyment and fun towards the lesson. Enjoyment and fun are the key factors to make teaching and learning EFL more motivating. As a result, it motivates the students to feel satisfied and be interested in participating and learn more during the lesson. They do not think of only passing examinations (Jehdo, 2009) but also want to be able to use it in the future.

Conclusion

The study which is carried out at Narathiwat Technical College by the researcher is to investigate the Thai vocational students' motivation on learning English among first-year vocational students. The results clearly showed that motivation is regarded as an important component of making students successful in their English learning. This study has revealed that the vocational students from Narathiwat Technical College have low motivation because the English teachers use inappropriate teaching methods that is usually based on chalk and talk, making students unmotivated and uninterested in learning the English subject. Related to this, previous studies have shown that there is a positive relation between motivation and students' achievement (Thi & Nguyen, 2021; Dwinalida & Setiaji, 2022). It can be argued that to gain success in learning English, learners need to have strong motivation in that particular subject. The Thai government has made efforts to improve English skills among Thai vocational and technical education students in every part of Thailand, but the outcome does not reflect improvement. Thai vocational students and technical education face serious problems due to their lack of interest in learning English subject and also due to the method of teaching English (Choosri & Intharaksa, 2011). Therefore, the Thai English teachers should change their way of teaching from traditional methods to new teaching methods in order to increase both intrinsic and extrinsic motivation, create goals for learning and make clear between language courses and their future careers. The Thai English teachers should play an important role in finding ways to motivate and make students interested in learning English subject. The findings of this study also serve as a guide to the Ministry of Education, in particular to the Teacher Training Division and English teachers to take into consideration about the problems faced by vocational students in Thailand and find new teaching methods to motivate and make students interested to learn English.

Recommendations

In this study, the researcher used only a small sample of 68 students from Narathiwat Technical College, Princess of Naradhiwas University, Narathiwat province, southern part of Thailand. Future research should involve larger samples that include other departments of different technical colleges from different provinces in Thailand to obtain more conclusive findings that can resemble a larger population. In relation to this, the researcher might use both qualitative and quantitative methods in order to get more information regarding teaching and learning English subjects among technical college students. For the future research, the English teachers in the three southern provinces of Thailand might use various types of methodologies, such as textbooks, pictures, and PowerPoint in order to develop English skills in the future.

References

- Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) (2009). *Roadmap for an ASEAN Economic Community*. Singapore: ASEAN Secretariat.
https://cir.nii.ac.jp/crid/113029564_6841802684
- Chen, L. (2014). Attitude and Motivation for English Learning. *Studies in Literature and Language*, 9(1), 51-56.
- Cheng, T. & Cheng, C. (2012). Reflections of the role of motivation on learning English for successful college EFL learners in Taiwan. *World Journal of Education*, 2(5), 8-14.
- Choosri. C. & Intharaksa, U. (2011). *Relationship between motivation and students' English learning achievement: A study of the second-year vocational certificate level Hatyai Technical College students*.
- Crystal, D. (2003). *English as a global language*. (2nd Ed.). Cambridge University Press.
- Dincer, A., & Yesilyurt, S. (2017). Motivation to speak English: A Self-Determination Theory Perspective. *PASAA: Journal of Language Teaching and Learning in Thailand*, 53(1), 1-25.
- Dornyei, Z. (2007). *Research methods in applied linguistics: Quantitative, qualitative, and mixed methodologies*. Oxford University Press.
- Dwinalida, K., & Setiaji, S. (2022). Students' motivation and English learning achievement in senior High school students. *English Education, Linguistics, and Literature Journal*, 1(1), 1-9.
- English Proficiency Index (EPI). (2022). Report [Internet]. 2022 [updated 2022 Jan 23; cited 2023 Feb 5]. https://en.wikipedia.org/wiki/EF_English_Proficiency_Index
- Gardner, R.C. (1985). *Social psychology and second language learning: The role of attitudes and motivation*. Edward Arnold Publishers.
- Hajikaleng, N. (2024). Enhancing English Speaking Skills through Film Integration: A Study Among Vocational Students at Narathiwat Technical College. *KKU Research Journal of Humanities and Social Sciences (Graduate Studies)*, 12(3), 64-77.
- Hayikaleng, N. (2019). Students' Perceptions towards Learning English at Narathiwat Technical College. *International Journal of Arts Humanities and Social Sciences Studies*. 4(6), 13-18.
- Hayikaleng, N., Nair, S., & Krishnasamy, H. (2016). Thai students' motivation on English reading comprehension. *International Journal of Education and Research*, 4(6), 477-486.

- Imsa-Ard, P. (2020). Motivation and attitudes towards English language learning in Thailand: A large-scale survey of secondary school students. *REFlections*, 27(2), 140-161.
- Keller, J. M., & Suzuki, K. (2004). Learner motivation and E-learning design: A multi nationally validated process. *Journal of Education Media*, 29(3), 229-239.
- Keller, J. M. (2008). First principles of motivation to learn and e3-learning. *Distance Learning*, 29(2), 175-185.
- Keller, J. M. (2010). *Motivational design for learning and performance: The ARCS model approach*. Springer.
- Laiphrakpam, M., & Aroonsrimorakot, S. (2021). Attitudes and motivation of Thai undergraduate students towards learning English language. *Walailak Journal of Social Science*, 14(6), 1-13.
- Mahmud, S., Akmal, S., & Arias, A. (2023). Is it more intrinsic or extrinsic? The motivation of Gayonese EFL students to learn English. *The Indonesian Journal of the Social Sciences*, 11(1), 253-278.
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and personality (2nd Ed.)*. Harper & Row.
- Noom-ura, S. (2013). English-teaching problems in Thailand and Thai teachers' professional development needs. *English Language Teaching*, 6(11), 139-147.
- Nuraeni & Aisyah, S. (2020). Understanding EFL students' motivation to learn: Why do you study English. *Jurnal Bahasa Lingua Scientia*, 12(1), 51-70.
- Parsons, R., Hinson, S., & Brown, D. (2001). Educational psychology: practitioner – researcher models of teaching. University of Virginia: Wadsworth Thomson Learning.
- Prihatin, Y. (2019). The practice of English language teaching in Indonesia. *National Seminar of PBI English Language Education*, 25-33.
- Rasool, R.M.K., & Rashed, T.K.O. (2020). Investigating intrinsic and extrinsic motivation for learning English language at college level: An analytical psycholinguistic study of Kurdish EFL students. *Halabja University Journal*, 5(2), 85-98.
- Somjai, K. Tabsee, C. & Smith, D. (2014). Internationalizing Rajamangala University of Technology Lanna (RMUTL) in the Context of the ASEAN Economic Community (AEC). *HRD JOURNAL*, 5(1), 28-40.
- Syuhada, L., & Fatimah, S. (2021). Students' motivation in learning English after the practice of teacher-in-role. *Journal of English Language Teaching*, 10(4), 674-687.

The Office of Vocational Education, Ministry of Education. Vocational education in Thailand, Bangkok, 2008.

Thi, T.T., & Nguyen, H. T. (2021). The effects of classroom management styles on students' motivation and academic achievement in learning English. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 20(1), 223-239.

Ulfa, M., & Bania, A.S. (2019). EFL student's motivation in learning English in Langsa, Aceh. *Studies in English Language and Education*, 6(1), 163-170.

Ulla, M. B. (2020). Students' speaking motivation and their perspectives on a task-based language classroom: Pedagogical implications. *The Journal of Asia TEFL*, 17(2), 681-688.

Urbanovic, J., & Wilkins, S. (2014). English as the lingua franca in transnational higher education: Motives and prospects. *Journal of studies in international education*, 18(5), 405-425.

RESEARCH ARTICLE

Training, perception, and motivation that affect the work performance of employees at the Public Pawnshop Office in the Bangkok Metropolitan Area

Piyawat Khanmuang¹ Thanakorn Sirisugandha²

¹ Master's degree student, Master of Management in Management, Lampang Rajabhat University, Lampang, Thailand

² Dr. (Assistant Professor), Lecturer at Faculty of Management Science, Lampang Rajabhat University, Lampang, Thailand

Corresponding Author, Email : Piyawat101997@gmail.com

Received : March 29, 2025 ✿ Revised : May 29, 2025 ✿ Accepted : July 01, 2025

Abstract

This research aims to 1) study the levels of perceptions regarding training, perception, motivation, and job performance of employees at the Public Pawnshop Office in the Bangkok Metropolitan Area, and 2) study the factors of training, perception, and motivation that affect the job performance of employees at the Public Pawnshop Office in the Bangkok Metropolitan Area. The population used in this research consisted of 282 employees of the Public Pawnshop Office in the Bangkok Metropolitan Area. The research instrument was a questionnaire. Descriptive statistics, including percentage, mean, and standard deviation, were used. Inferential statistics were applied using multiple regression analysis with the Enter method.

The research findings revealed that 1) the level of perception regarding motivation, which affects the job performance of employees at the Public Pawnshop Office in the Bangkok Metropolitan Area, was at the highest level ($\mu = 4.52$; $\sigma = 0.590$), followed by perception, which was also at the highest level ($\mu = 4.50$; $\sigma = 0.594$), and training, which was likewise at the highest level ($\mu = 4.44$; $\sigma = 0.653$), respectively. 2) The results of the multiple regression analysis using the Enter method showed that training, perception, and motivation had a statistically significant effect on the job performance of employees at the Public Pawnshop Office in the Bangkok Metropolitan Area at a statistical significance level of .01

Keywords : Training, Perception, Motivation, Job Performance Efficiency, Pawnshop Office

บทความวิจัย

การฝึกอบรม การรับรู้และแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน
สำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานครปิยะวรรณ แก่นเมือง¹ ธนกร สิริสุคันธา²¹ นักศึกษาปริญญาโท, การจัดการมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ,
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ลำปาง, ประเทศไทย² ดร. (ผู้ช่วยศาสตราจารย์), อาจารย์คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ลำปาง, ประเทศไทย

อีเมลผู้แต่งหลัก : Piyawat101997@gmail.com

วันที่รับ : 29, เมษายน, 2568 ✿ วันที่รับแก้ไข : 29, พฤษภาคม, 2568 ✿ วันที่ตอบรับ : 01, กรกฎาคม, 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความคิดเห็นด้านการฝึกอบรม การรับรู้แรงจูงใจ และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร และ2) เพื่อศึกษาปัจจัยด้านการฝึกอบรม การรับรู้และแรงจูงใจส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ พนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งหมด จำนวน 282 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม ใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้สถิติอนุมาน วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเอนเตอร์

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับความคิดเห็นด้านแรงจูงใจส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.52$; $\sigma = 0.590$) รองลงมาคือ ด้านการรับรู้ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.50$; $\sigma = 0.594$) และด้านการฝึกอบรม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.44$; $\sigma = 0.653$) ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเอนเตอร์ พบว่า ด้านการฝึกอบรม ด้านการรับรู้ และด้านแรงจูงใจส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ : การฝึกอบรม, การรับรู้, แรงจูงใจ, ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน, สำนักงานธนานุเคราะห์

บทนำ

สภาพคล่องของครัวเรือนไทยยังคงอยู่ในระดับที่เปราะบาง สะท้อนจากธุรกิจที่เป็นแหล่งพึ่งพาทางการเงินของประชาชน อย่างธุรกิจโรงรับจำนำ ซึ่งได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น เนื่องจากไม่ต้องใช้เอกสารแสดงรายได้ หรือผ่านการตรวจสอบข้อมูลเครดิต โดยธุรกิจนี้ยังคงมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง พร้อมกับผลประกอบการที่ดี และการแข่งขันที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น ข้อมูลจากสำนักงานธนานุเคราะห์ในปี พ.ศ. 2566 ระบุว่า มีผู้ใช้บริการโรงรับจำนำจำนวน 1.19 ล้านคน เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.9 ขณะที่มูลค่าทรัพย์สินที่นำมาจำนำก็เพิ่มขึ้น ร้อยละ 6 คิดเป็นมูลค่า 20,386 ล้านบาท ซึ่งเป็นการเติบโตที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2562-2565 ส่งผลให้ยอดคงค้างในระบบสูงถึง 83,362 ล้านบาท (Thairathmoney, 2567, ออนไลน์)

ในช่วงเวลาที่ประชาชนประสบปัญหาด้านสภาพคล่องทางการเงิน การใช้บริการโรงรับจำนำทั้งในภาคเอกชนและรัฐเป็นวิธีที่สามารถบรรเทาความลำบากได้อย่างรวดเร็วและสะดวก เพราะสามารถแปลงทรัพย์สินให้เป็นเงินสดได้ทันที โดยไม่ต้องผ่านขั้นตอนที่ยุ่งยาก โรงรับจำนำจึงกลายเป็นแหล่งช่วยเหลือสำคัญ ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจที่ประชาชนต้องเผชิญ นโยบายของรัฐบาลยังสะท้อนบทบาทของโรงรับจำนำในการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาทางการเงินของประชาชน เช่น การมอบสิทธิพิเศษแก่ผู้ใช้บริการโรงรับจำนำของรัฐ และผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ด้วยการปรับลดอัตราดอกเบี้ยและยกเว้นดอกเบี้ยเป็นเวลา 1 เดือน เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์เศรษฐกิจในช่วงนั้น (มติชน, 2564, ออนไลน์)

สำนักงานธนานุเคราะห์ (สธค.) ซึ่งเป็นหน่วยงานของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือโรงรับจำนำของรัฐ ดำเนินกิจการในฐานะรัฐวิสาหกิจที่ไม่ได้มีสถานะเป็นนิติบุคคล ตามมติคณะรัฐมนตรี เริ่มต้นตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2498 ภายใต้การบริหารของ ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อให้การช่วยเหลือทางการเงินแก่ประชาชนที่ประสบปัญหาการเงินฉุกเฉิน ด้วยบริการรับจำนำทรัพย์สินตามเงื่อนไขที่เป็นมิตรและอัตราดอกเบี้ยต่ำ โดยมีเป้าหมายในการบรรเทาปัญหาทางการเงินแก่ประชาชนในระดับฐานราก การดำเนินงานดังกล่าว ได้ยึดหลักธรรมาภิบาล เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความพึงพอใจให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ สำนักงานยังได้ดำเนินการสำรวจความพึงพอใจของผู้ใช้บริการในปี พ.ศ. 2564 เพื่อใช้ข้อมูลจากการสำรวจมาปรับปรุงการบริการให้ดียิ่งขึ้น โดยการดำเนินโครงการต่าง ๆ นั้นต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์และแผนการดำเนินงานของสำนักงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 - 2564 และแผนแม่บท ซึ่งมุ่งเน้นการบริหารจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและลูกค้าให้เกิดประโยชน์สูงสุด(สำนักงานธนานุเคราะห์, 2567, ออนไลน์)

การฝึกอบรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความสามารถและทักษะของพนักงานในองค์กร เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการทำงานและตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงของตลาดที่มีความเร็วสูง การฝึกอบรมไม่เพียงแต่เพิ่มพูนความรู้ให้กับพนักงาน แต่ยังช่วยปรับปรุงทัศนคติและพฤติกรรมให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กรได้ นอกจากนี้ การรับรู้และแรงจูงใจก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน ของพนักงาน การรับรู้ถึงนโยบายการฝึกอบรมที่ชัดเจนและแรงจูงใจที่เหมาะสม สามารถกระตุ้นให้พนักงานมี

ความตั้งใจและพัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้ ดังนั้น การรับรู้และแรงจูงใจจึงมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและช่วยให้องค์กรสามารถเติบโตในยุคที่เทคโนโลยีและเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง (ศิริสุข ลอยกุลนันท์, 2566)

สำนักงานธนานุเคราะห์ (สธค.) เป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจที่ให้บริการโรงรับจำนำ โดยมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนทางการเงินแก่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความจำเป็นเร่งด่วนในการใช้เงินทุนหรือไม่สามารถเข้าถึงสินเชื่อในระบบธนาคารได้ พนักงานของสำนักงานธนานุเคราะห์มีหน้าที่หลักในการให้บริการแก่ประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงการประเมินมูลค่าทรัพย์สิน การบริหารสินเชื่อจำนำ และการจัดการทรัพย์สินหลุดจำนำ นอกจากนี้ ยังมีบทบาทในการให้คำแนะนำด้านการชำระเงินและการบริหารทรัพย์สินอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งต้องปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล เช่น การให้บริการผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ การผ่อนชำระเงินต้น และการรับเงินโอนทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งช่วยลดภาระของผู้ใช้บริการและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานขององค์กร การสนับสนุนนโยบายและแนวทางการดำเนินงานของ สธค. ในระยะยาว พนักงานจำเป็นต้องมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและได้รับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาทักษะให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงขององค์กร การฝึกอบรมครอบคลุมหลักสูตรที่สำคัญหลายประการ เช่น "ทรัพย์สินจำนำระดับต้น กลาง และสูง" ซึ่งช่วยเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการประเมินและการบริหารทรัพย์สินจำนำ "การให้บริการแบบ Face-to-Face ที่สร้างความประทับใจ" เพื่อพัฒนาทักษะด้านการให้บริการลูกค้า และ "เทคนิคการบริหารคนสำหรับผู้บริหารสายงาน (Line Manager)" ซึ่งมุ่งเน้นการเสริมสร้างภาวะผู้นำและการบริหารจัดการองค์กร อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสำนักงานธนานุเคราะห์จะมีระบบการฝึกอบรมที่ครอบคลุม แต่ยังคงมีประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการอบรมและเสริมสร้างแรงจูงใจของพนักงานในการเข้าร่วมโครงการฝึกอบรม โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับการนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งแม้ว่าจะมีหลักสูตรฝึกอบรมที่ครอบคลุมหลายด้าน แต่ยังคงขาดกระบวนการติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การวัดผลสัมฤทธิ์ของการฝึกอบรมไม่มีความชัดเจนนอกจากนี้ ปัจจัยด้านแรงจูงใจของพนักงานยังส่งผลต่อการเข้าร่วมอบรม เนื่องจากพนักงานบางกลุ่มอาจมองว่าการฝึกอบรมเป็นภาระเพิ่มเติมจากภาระงานประจำ โดยเฉพาะหลักสูตรที่ไม่มีผลโดยตรงต่อการเลื่อนตำแหน่งหรือการปรับอัตราค่าตอบแทน ทำให้ความสนใจและความตั้งใจในการเข้ารับการอบรมลดลง อีกทั้ง ความสอดคล้องของหลักสูตรกับความต้องการของพนักงานยังเป็นอีกปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการอบรม เนื่องจากบางหลักสูตรอาจไม่ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของพนักงานแต่ละกลุ่ม เช่น พนักงานระดับปฏิบัติการอาจต้องการการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการลูกค้า ขณะที่พนักงานระดับบริหารอาจต้องการหลักสูตรที่เน้นการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ ส่งผลให้บางหลักสูตรอาจไม่สามารถสร้างผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพสูงสุดได้ นอกจากนี้ ข้อจำกัดด้านเวลาของพนักงานยังเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเข้าร่วมอบรม เนื่องจากภาระงานที่ต้องรับผิดชอบอาจทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร อีกทั้งพนักงานบางส่วนอาจยังไม่ตระหนักถึงประโยชน์ของการฝึกอบรมต่อการพัฒนา

อาชีพของตนเอง ทำให้ขาดความสนใจหรือเข้าร่วมการอบรมเพียงเพื่อปฏิบัติตามข้อกำหนดขององค์กรเท่านั้น (สำนักงานธนานุเคราะห์, 2566)

จากความสำคัญที่กล่าวถึงข้างต้น สามารถสังเกตได้ว่า พนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ (สธค.) มีภารกิจหลากหลายในการให้บริการ เช่น การประเมินมูลค่าทรัพย์สิน การจัดการสินเชื่อ และการบริหารทรัพย์สิน หลุดจํานํา อีกทั้งสำนักงานธนานุเคราะห์ยังมีแผนพัฒนาในการปรับตัวเข้าสู่ยุคดิจิทัล โดยการให้บริการผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น การชำระเงินหรือการรับเงินโอนทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งพนักงานจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กรและนโยบายที่กำหนดไว้ การดำเนินงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพของบุคลากร ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนให้บรรลุผลตามนโยบายขององค์กร อย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามเวลาที่กำหนด ปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ช่วยให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาค้นคว้างานวิจัยประเด็นเรื่อง การฝึกอบรม การรับรู้ และแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร เพราะหากพนักงานได้รับการฝึกอบรมที่เหมาะสม มีการรับรู้และแรงจูงใจที่ดี จะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ทำให้พนักงานสามารถทำงานได้ตามนโยบายขององค์กร เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของพนักงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการให้บริการประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นด้านการฝึกอบรม การรับรู้แรงจูงใจ และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านการฝึกอบรม การรับรู้และแรงจูงใจส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณที่มุ่งวิจัยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม การรับรู้และแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งวิธีการดำเนินงานวิจัยประกอบด้วย

1. ประชากร ได้แก่ พนักงานที่ทำงานในสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 282 คน (ข้อมูล เดือนธันวาคม พ.ศ. 2566 ที่มา สำนักงานธนานุเคราะห์, 2566)
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งประกอบไปด้วยเกี่ยวกับ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระยะเวลาการทำงานต่อเดือนที่สำนักงานธนานุเคราะห์ และตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับอิทธิพลของกลุ่มอ้างอิง การฝึกอบรม การรับรู้และแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์

ในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อวัดระดับความคิดเห็นลักษณะของคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (ratingscale) 5 ระดับ ประยุกต์ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert, 1970)

3. การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ความครอบคลุมเนื้อหาและความถูกต้องในสำนวนภาษา ความสอดคล้องของข้อความคำถามกับวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน มาใช้เป็นแนวทางสำหรับการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามและประเมินผลตามเทคนิค โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congruence Index: IOC) ค่า IOC รายข้อผ่านเกณฑ์ 0.50 ขึ้นไปทุกข้อ

4. นำแบบสอบถามฉบับร่างที่ได้ผ่านการแก้ไขจากผู้เชี่ยวชาญแล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา พิจารณาความสมบูรณ์อีกครั้งและนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (try-out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยการหาค่าความเที่ยงหรือความเชื่อถือได้ของแบบสอบถาม (reliability test) ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวัดความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.959 ตามที่ Nunnally (1959: 206-210) แนะนำไว้ว่าควรมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.7 ซึ่งถือว่าแบบสอบถามนี้มีความเชื่อถือได้ สามารถนำไปเก็บข้อมูลจริงได้

5. การรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากพนักงานที่ทำงานในสำนักงานธนาคเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร ด้วยแบบสอบถามออนไลน์ แจกแบบสอบถามผ่านทางอินเทอร์เน็ต โดยผ่านทาง Line Group ของพนักงานสำนักงานธนาคเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2567 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568

6. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ดังนี้

6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติพรรณนา (descriptive statistics) ได้แก่ค่าความถี่ (frequency) และค่าร้อยละ (percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

6.2 การวิเคราะห์เกี่ยวกับการฝึกอบรม การรับรู้และแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนาคเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้ศึกษาใช้สถิติอนุมาน (inferential statistic) เพื่อทำการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (multiple regression analysis) แบบ Enter

ผลการศึกษา

ข้อมูลโดยทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 282 คน พบว่า พนักงานที่ทำงานในสำนักงานธนาคเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 164 คน คิดเป็นร้อยละ 58.16 มีอายุ 31- 40 ปี จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 37.23 มีสถานภาพโสด จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 57.45 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 238 คน คิดเป็นร้อยละ 84.40 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

20,001 - 30,000บาท จำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 42.55 มีระยะเวลาการทำงานต่อเนื่องที่สำนักงานธนา
นุเคราะห์ 1- 5 ปีจำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 24.47

**ระดับความคิดเห็นของการฝึกอบรม การรับรู้ และแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของ
พนักงานสำนักงานธนาคุณุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร**

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการฝึกอบรม

(N=282)

ด้านการฝึกอบรม	ระดับความคิดเห็น		
	μ	σ	แปลผล
1. การฝึกอบรมของสำนักงานธนาคุณุเคราะห์ที่ท่านเคยเข้าร่วม สามารถช่วยพัฒนาความรู้และทักษะในการทำงานของท่านได้	4.50	0.692	มากที่สุด
2. การฝึกอบรมของสำนักงานธนาคุณุเคราะห์ที่ท่านเคยเข้าร่วม ท่านสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้	4.49	0.676	มากที่สุด
3. ในการจัดการฝึกอบรมหลักสูตรการฝึกอบรมตรงกับความต้องการ ในการทำงานของท่าน	4.38	0.732	มากที่สุด
4. ท่านได้รับการสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมฝึกอบรมที่เกี่ยวข้อง กับงานของท่าน	4.44	0.781	มากที่สุด
5. วิทยากรในการฝึกอบรมมีความรู้และสามารถถ่ายทอดได้อย่าง เข้าใจ	4.43	0.709	มากที่สุด
6. ท่านพอใจกับการฝึกอบรมที่ได้รับจากองค์กร	4.38	0.751	มากที่สุด
7. ท่านสามารถนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมของสำนักงานธนา คุณุเคราะห์ไปเผยแพร่/ถ่ายทอดได้	4.43	0.723	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.44	0.653	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นด้านการฝึกอบรม ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด มี
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.653 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นพบว่า ผู้ตอบ
แบบสอบถามให้ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ การฝึกอบรม
ของสำนักงานธนาคุณุเคราะห์ที่ท่านเคยเข้าร่วม สามารถช่วยพัฒนาความรู้และทักษะในการทำงานของท่านได้ มี
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.692 รองลงมาคือ การฝึกอบรมของสำนักงานธนา
คุณุเคราะห์ที่ท่านเคยเข้าร่วมท่านสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.49
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.676 ท่านได้รับการสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับงาน

ของท่าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.781 วิทยากรในการฝึกอบรมมีความรู้และสามารถถ่ายทอดได้อย่างเข้าใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.43 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.709 ท่านสามารถนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมของสำนักงานธนานุเคราะห์ไปเผยแพร่/ถ่ายทอดได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.43 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.723 ในการจัดการฝึกอบรมหลักสูตรการฝึกอบรมตรงกับความต้องการในการทำงานของท่าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.732 ท่านพอใจกับการฝึกอบรมที่ได้รับจากองค์กร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.751 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการรับรู้

(N=282)

ด้านการรับรู้	ระดับความคิดเห็น		
	μ	σ	แปลผล
1. ท่านเข้าใจบทบาทและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในงานของท่านดี	4.61	0.556	มากที่สุด
2. ท่านได้รับข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับเป้าหมายและแผนงานขององค์กร	4.52	0.671	มากที่สุด
3. ท่านสามารถปรับตัวและเข้าใจนโยบายขององค์กรได้ง่าย	4.57	0.600	มากที่สุด
4. ท่านได้รับการสนับสนุนในการปฏิบัติงานจากผู้บริหาร	4.44	0.804	มากที่สุด
5. ท่านได้รับคำแนะนำหรือคำติชมที่ช่วยปรับปรุงงานจากหัวหน้างานอยู่เสมอ	4.42	0.806	มากที่สุด
6. ท่านรู้สึกมั่นใจในทักษะและความสามารถของตนเองในการทำงาน	4.46	0.716	มากที่สุด
7. ท่านได้รับข้อมูลข่าวสารจากองค์กรที่มีความถูกต้องและทันเวลา	4.48	0.697	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.50	0.594	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับความคิดเห็นด้านการรับรู้ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.594 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นผู้ตอบแบบสอบถามให้ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ ท่านเข้าใจบทบาทและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในงานของท่านดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.61 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.556 รองลงมา คือ ท่านสามารถปรับตัวและเข้าใจนโยบายขององค์กรได้ง่าย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.600 ท่านได้รับข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับเป้าหมายและแผนงานขององค์กร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.671 ท่านได้รับข้อมูลข่าวสารจากองค์กรที่มีความถูกต้องและทันเวลา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.697 ท่านรู้สึกมั่นใจในทักษะและความสามารถของตนเองในการทำงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.716 ท่านได้รับการสนับสนุนในการปฏิบัติงานจากผู้บริหาร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.804 ท่านได้รับคำแนะนำหรือคำติชมที่ช่วยปรับปรุงงานจากหัวหน้างานอยู่เสมอ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.806 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแรงจูงใจ

(N=282)

ด้านแรงจูงใจ	ระดับความคิดเห็น		
	μ	σ	แปลผล
1. ค่าตอบแทนและสวัสดิการที่องค์กรมอบให้ ช่วยสร้างแรงจูงใจในการทำงาน	4.63	0.620	มากที่สุด
2. ท่านมุ่งมั่นที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร	4.24	0.980	มากที่สุด
3. หัวหน้างานและเพื่อนร่วมงานให้การยอมรับในผลงานของท่าน	4.61	0.570	มากที่สุด
4. สภาพแวดล้อมการทำงานกระตุ้นให้ท่านทำงานได้อย่างเต็มที่	4.50	0.717	มากที่สุด
5. ท่านได้รับโอกาสในการพัฒนาความก้าวหน้าในสายงาน	4.51	0.707	มากที่สุด
6. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงานของท่าน	4.55	0.647	มากที่สุด
7. ท่านพึงพอใจกับความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน	4.60	0.637	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.52	0.590	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า ระดับความคิดเห็นด้านแรงจูงใจ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.590 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นผู้ตอบแบบสอบถามให้ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ ค่าตอบแทนและสวัสดิการที่องค์กรมอบให้ ช่วยสร้างแรงจูงใจในการทำงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.620 รองลงมา คือ หัวหน้างานและเพื่อนร่วมงานให้การยอมรับในผลงานของท่าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.61 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.570 ท่านพึงพอใจกับความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.637 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงานของท่าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.647 ท่านได้รับโอกาสในการพัฒนาความก้าวหน้าในสายงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.51 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.707 สภาพแวดล้อมการทำงานกระตุ้นให้ท่านทำงานได้อย่างเต็มที่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.717 ท่านมุ่งมั่นที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.24 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.980 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

(N=282)

ด้านประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน	ระดับความคิดเห็น		
	μ	σ	แปลผล
1. ท่านปฏิบัติงานระเบียบขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพตามมาตรฐานที่องค์กร	4.72	0.493	มากที่สุด
2. องค์ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมช่วยให้ท่านมีความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.59	0.654	มากที่สุด
3. การทำงานของท่านมีส่วนช่วยในการบรรลุเป้าหมายของแผนก/องค์กร	4.68	0.569	มากที่สุด
3. ท่านสามารถเสนอแนะแนวคิดใหม่ ๆ เพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ	4.52	0.643	มากที่สุด
3. เมื่อเกิดปัญหาในการปฏิบัติงาน ท่านสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.60	0.648	มากที่สุด
3. ท่านสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของการปฏิบัติงาน	4.71	0.479	มากที่สุด
4. ท่านมีความสัมพันธ์ที่ดีในการปฏิบัติงานกับเพื่อนร่วมงาน	4.74	0.505	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.65	0.489	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 พบว่า ระดับความคิดเห็นด้านประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.65 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.489 เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นผู้ตอบแบบสอบถามให้ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ ท่านมีความสัมพันธ์ที่ดีในการปฏิบัติงานกับเพื่อนร่วมงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.74 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.505 รองลงมา คือ ท่านปฏิบัติงานระเบียบขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพตามมาตรฐานที่องค์กร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.72 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.493 ท่านสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของการปฏิบัติงานได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.71 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.479 การทำงานของท่านมีส่วนช่วยในการบรรลุเป้าหมายของแผนก/องค์กร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.569 เมื่อเกิดปัญหาในการปฏิบัติงาน ท่านสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.648 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมช่วยให้ท่านมีความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.59 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.654 ปัจจัยด้านท่านสามารถเสนอแนะแนวคิดใหม่ ๆ เพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.643 ตามลำดับ

การฝึกอบรม การรับรู้และแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 5 ค่าการฝึกอบรม การรับรู้และแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร

ตัวแปรอิสระ	ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน					Multicollinearity Statistics
	B	SE	Beta	t	P-value	VIF
ค่าคงที่ (a)	1.155	0.104		11.137	0.000**	
การฝึกอบรม	0.109	0.040	0.146	2.754	0.006**	4.032
การรับรู้	0.169	0.053	0.205	3.177	0.002**	6.013
แรงจูงใจ	0.499	0.038	0.602	13.022	0.000**	3.079
F = 387.394		p-value = 0.000 ^b		AdjustR ² = 0.805		R ² = 0.807

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05, **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 5 ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ ด้านการฝึกอบรม มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่ 0.109 ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานที่ 0.040 ค่า t เท่ากับ 2.754 ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานที่ 0.146 ด้านการรับรู้ มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่ 0.169 ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานที่ 0.053 ค่า t เท่ากับ 3.177 ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานที่ 0.205 และด้านแรงจูงใจ มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่ 0.499 ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานที่ 0.038 ค่า t เท่ากับ 13.022 และค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานที่ 0.602 โดยมีประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นตัวแปรตามและมีการทดสอบโดยใช้ค่า VIF ปรากฏว่า ค่า VIF ของตัวแปร มีค่าเท่ากับ 4.032, 6.013 และ 3.079 ตามลำดับ ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระแต่ละตัวไม่มีความสัมพันธ์กัน (Miles and Shevlin, 2001)

ผลการวิจัย พบว่า ตัวแปรอิสระ 3 ตัวแปร คือ การฝึกอบรม การรับรู้และแรงจูงใจ ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการทดสอบการถดถอยพหุคูณโดยวิธี Enter ด้านแรงจูงใจส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร มากที่สุด โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานที่ 0.602 โดยผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญในประเด็น ค่าตอบแทนและสวัสดิการที่องค์กรมอบให้ ช่วยสร้างแรงจูงใจในการทำงาน รองลงมา คือ หัวหน้างานและเพื่อนร่วมงานให้การยอมรับในผลงานของท่าน ตามลำดับ รองลงมา คือด้านการรับรู้ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานครโดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานที่ 0.205 โดยผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญในประเด็น ท่านเข้าใจบทบาทและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในงานของท่านดี รองลงมา คือ ท่าน

สามารถปรับตัวและเข้าใจนโยบายขององค์กรได้ง่าย ตามลำดับ ด้านการฝึกอบรมส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนาคเราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร มีค่าน้อยที่สุด โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานที่ 0.146 โดยผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญในประเด็น การฝึกอบรมของสำนักงานธนาคเราะห์ที่ท่านเคยเข้าร่วม สามารถช่วยพัฒนาความรู้และทักษะในการทำงานของท่านได้ รองลงมาคือ การฝึกอบรมของสำนักงานธนาคเราะห์ที่ท่านเคยเข้าร่วมท่านสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ ตามลำดับ จากผลดังกล่าว สามารถทำนายประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนาคเราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร ได้ร้อยละ 80.7

สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 การฝึกอบรมส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนาคเราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่ 0.109 ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานที่ 0.040 ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานที่ 0.146 และค่า t เท่ากับ 2.754 ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานที่มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

สมมติฐานที่ 2 การรับรู้ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนาคเราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่ 0.169 ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานที่ 0.053 ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานที่ 0.205 และค่า t เท่ากับ 3.177 ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานที่มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

สมมติฐานที่ 3 แรงจูงใจส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนาคเราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่ 0.499 ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานที่ 0.038 ค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐานที่ 0.602 และค่า t เท่ากับ 13.022 ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานที่มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัย เรื่อง การฝึกอบรม การรับรู้และแรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนาคเราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร อภิปรายได้ดังนี้

ด้านการฝึกอบรมส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนาคเราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน 0.146 โดยประเด็นที่ได้รับความคิดเห็นมากที่สุด คือ การฝึกอบรมช่วยพัฒนาความรู้และทักษะในการทำงานของพนักงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสาวิตรี ท่วมลี (2564) ที่พบว่า กระบวนการฝึกอบรมออนไลน์ในช่วงสถานการณ์ปกติใหม่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และงานวิจัยของธนพล วิศาลกิตติ (2567) พบว่า การฝึกอบรมมีผลต่อประสิทธิภาพด้านคุณภาพ ปริมาณ และเวลา ของพนักงานบริษัท ABC อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้น การฝึกอบรมจึงมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานทั้งในภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะใน

สำนักงานธนานุเคราะห์ที่ควรส่งเสริมการจัดอบรมอย่างต่อเนื่อง พร้อมนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มความสะดวกในการเรียนรู้ในระยะยาว ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของธิดาภรณ์ ละม้ายศรี (2561) ที่มองว่าการฝึกอบรมคือกระบวนการพัฒนาความรู้ ทักษะ และความสามารถของบุคคล เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่เป้าหมายการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ

ด้านการรับรู้ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานครอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน 0.205 ประเด็นที่ได้รับความคิดเห็นมากที่สุด คือ การที่พนักงานเข้าใจบทบาทและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชนมน ฤงค์ (2563) ที่พบว่า ผู้ตรวจสอบภายในของบริษัท เมืองไทยประกันชีวิตฯ มีการรับรู้บทบาทอยู่ในระดับมาก และส่งผลต่อการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับงานวิจัยของปรเมศร์ ช่วยโสม (2566) พบว่า ความเข้าใจในงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของพนักงานควบคุมคุณภาพอย่างมีนัยสำคัญ การรับรู้บทบาทอย่างชัดเจนช่วยให้พนักงานสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายองค์กรได้ดียิ่งขึ้น องค์กรจึงควรส่งเสริมความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ผ่านการฝึกอบรมและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของปิยะนันท์ บุญญะโยไทย (2556) ที่กล่าวว่า การรับรู้มีพื้นฐานจากประสบการณ์สภาพแวดล้อม และจิตวิทยา ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจ เมื่อพนักงานมีการรับรู้บทบาทที่ดี ก็จะนำไปสู่การทำงานที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

แรงจูงใจส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานครอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน 0.602 สนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยปัจจัยที่ได้รับความเห็นชอบสูงสุด คือ ค่าตอบแทนและสวัสดิการที่องค์กรมอบให้ ซึ่งช่วยกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของศรายุทธ อัมธรรมพร (2562) ที่พบว่า แรงจูงใจด้านค่าตอบแทน โอกาสก้าวหน้า และสภาพแวดล้อมการทำงาน ส่งผลต่อประสิทธิภาพของพนักงานธนาคารกสิกรไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของปัญญาภา อัครนิบุตร (2565) พบว่า แรงจูงใจจากความสำเร็จ การได้รับการยอมรับ ค่าตอบแทนและความสัมพันธ์ที่ดีในที่ทำงาน ส่งผลเชิงบวกต่อประสิทธิภาพของพนักงาน Generation Y นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของปิยนันท์ สวัสดิ์ศฤงฆาร (2562) ที่เสนอว่า ปัจจัยอ้อมๆ เช่น ค่าตอบแทนและสวัสดิการ มีบทบาทสำคัญในการลดความไม่พึงพอใจ และสร้างความมั่นคงในการทำงาน ซึ่งช่วยส่งเสริมให้พนักงานปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สรุปได้ว่าองค์กรควรให้ความสำคัญกับการสร้างแรงจูงใจผ่านการจัดสรรค่าตอบแทน สวัสดิการ และสภาพแวดล้อมการทำงานที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมขวัญ กำลังใจและเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัย พบว่า การฝึกอบรมมีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานสำนักงานธนานุเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร ดังนั้น องค์กรควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาโปรแกรมการ

ฝึกอบรมให้เหมาะสมกับลักษณะงานของพนักงานมากยิ่งขึ้น โดยอาจมีการออกแบบหลักสูตรที่เน้นการฝึกปฏิบัติจริงเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นต่อการทำงาน และพัฒนาแนวทางการประเมินผลหลังการฝึกอบรม เพื่อให้มั่นใจได้ว่าพนักงานสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 จากผลการวิจัย พบว่า การรับรู้บทบาทและหน้าที่ของพนักงานมีผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการทำงาน ดังนั้น องค์กรควรมีมาตรการที่ช่วยให้พนักงานเข้าใจบทบาทของตนเองได้อย่างชัดเจน เช่น การจัดอบรมเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กร การจัดทำคู่มือปฏิบัติงานที่เข้าใจง่าย และการเปิดโอกาสให้พนักงานสามารถสอบถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับหัวหน้างานได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้พนักงานสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมั่นใจมากขึ้น

1.3 จากผลการวิจัย พบว่า ค่าตอบแทนและสวัสดิการเป็นปัจจัยที่ช่วยกระตุ้นให้พนักงานมีความกระตือรือร้นในการทำงานมากขึ้น ดังนั้น องค์กรควรมีการทบทวนระบบค่าตอบแทนให้เหมาะสมกับลักษณะงานและมาตรฐานของตลาดแรงงาน รวมถึงการจัดสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของพนักงาน เช่น สวัสดิการด้านสุขภาพ การให้โบนัสตามผลการปฏิบัติงาน หรือการสร้างโอกาสในการเลื่อนตำแหน่ง ซึ่งจะช่วยให้พนักงานมีขวัญกำลังใจและความมุ่งมั่นในการทำงานมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาเฉพาะพนักงานสำนักงานธนาคาเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานคร ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถนำไปปรับใช้กับองค์กรในระดับที่กว้างขึ้น ควรมีการศึกษาพนักงานสำนักงานธนาคาเคราะห์ในพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศ เพื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งจะช่วยให้องค์กรสามารถกำหนดนโยบายที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 เนื่องจากการฝึกอบรมมีบทบาทสำคัญต่อประสิทธิภาพการทำงานของพนักงาน จึงควรมีการศึกษาว่ารูปแบบการฝึกอบรมใดที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการฝึกอบรมแบบออนไลน์ ออฟไลน์ หรือแบบผสมผสาน รวมถึงการศึกษาวិธีการสอนที่เหมาะสม เช่น การใช้เกมในการเรียนรู้ หรือการฝึกอบรมแบบจำลองสถานการณ์จริง เพื่อให้สามารถพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมที่ตอบโจทย์ความต้องการของพนักงานได้อย่างแท้จริง

2.3 การศึกษาครั้งต่อไป ผู้ที่สนใจจะทำการศึกษาในครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจมีผลต่อความพึงพอใจในการทำงานของพนักงานอย่างไร ควรเน้นศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยแรงจูงใจและความพึงพอใจในการทำงานของพนักงาน เพื่อให้เข้าใจถึงบทบาทของแรงจูงใจที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการทำงาน ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถออกแบบนโยบายที่สร้างแรงจูงใจให้กับพนักงานได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ชนมน ภูงศ์. (2563). การรับรู้ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบภายในของบริษัทเมืองไทย ประกันชีวิตจำกัด (มหาชน). คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธนพล วิศาลกิตติ. (2567). การพัฒนาและฝึกอบรมที่มีผลต่อประสิทธิภาพของพนักงาน: กรณีศึกษาบริษัท ABC จำกัด. วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ธิดาภรณ์ ละม้ายศรี. (2561). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ธุรการโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ปรเมศร์ ชั่วโสม. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานควบคุมคุณภาพ บริษัท ซีพีแรม จำกัด (บ่อเงิน). คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ปัญญาภา อัครนิบุตร. (2565). แรงจูงใจที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานบริษัทรัฐวิสาหกิจ ให้บริการด้านท่าอากาศยาน Generation Y. วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปิยนันท์ สวัสดิ์ศฤงฆา. (2562). 2-Factor Theory [Frederick Herzberg]. [Online]. Available: <https://drpiyanan.com/2019/04/17/2-factor-theory-frederickherzberg/>
- ปิยนันท์ บุญณะโยไทย. (2556). การรับรู้และทัศนคติของผู้บริโภคต่อสื่อกิจกรรมการพัฒนาย่างยั่งยืนของบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน). คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- มติชน. (2564). รบ.ออกโปรแรง ลดดอกเบี้ย 50% รองรับจำนำสำหรับผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ. มติชนออนไลน์. [Online]. Available: https://www.matichon.co.th/economy/news_2892439
- ศรายุทธ อิมธรรมพร. (2562). แรงจูงใจที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานธนาคารกสิกรไทย สำนักงานใหญ่อาคารราชบุรีบูรณะ. คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- ศิรินุช ลอยกุลนันท์. (2566). แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานที่มีอายุต่างกัน กรณีศึกษาพนักงานไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เขต 3 (ภาคใต้). คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สาวิตรี ท่วมลี. (2564). ประสิทธิภาพของกระบวนการฝึกอบรมออนไลน์ที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของพนักงานภายใต้สถานการณ์ปกติใหม่ กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- สำนักงานธนานุเคราะห์. (2566). รายงานประจำปี 2566. สำนักงานธนานุเคราะห์ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ.
- สำนักงานธนานุเคราะห์. (2567). นโยบายและทิศทางการดำเนินงานของ สธค. ประจำปีงบประมาณ 2568. [Online]. Available: <https://siamrath.co.th/n/582449>.

- Likert, Rensis. (1970). *The Method of Constructing and Attitude Scale*. In Reading in Fishbein.
- Miles, J., & Shevlin, M. (2001). *Applying regression and correlation: A guide for students and researchers*. Sage Publications.
- Nunnally, J. C. (1959). *Attitude Measurement, in The handbook of social psychology*. (pp.206-210). Massachusetts: Addison-Wesley.
- Thairathmoney. (2567). *โรงรับจำนำ โตแรง-แข่งขันสูง คนไทย เงินขาดมือ-ก้อหนี้เพิ่ม ปีที่แล้ว ของหลุด จำนำ ฟุ้ง 600 ล้าน*. [Online]. Available: https://www.thairath.co.th/money/economics/thailand_ec

RESEARCH ARTICLE

From Foundation to Future: Opportunities and Challenges in Using AI to Enhance Halaqah Educational Model in the Digital World Context

Hanafi Wonglee¹ Hamdan datu² Ismaae Sani³

^{1,2} Lecturer in Bachelor of Arts Program in Islamic Studies, Faculty of Education, Yala Rajabhat University, Yala, Thailand

³ Dr., Vice Dean for Administration, Research, and Local Development, Faculty of Education, Yala Rajabhat University, Yala, Thailand

Corresponding Author, Email : hanafi.w@yru.ac.th

Received : March 21, 2025 ✿ Revised : July 21, 2025 ✿ Accepted : December 01, 2025

Abstract

This qualitative research had four main objectives: 1) To study the traditional Halakah educational model and its current applications. 2) To explore the potential of Artificial Intelligence (AI) in enhancing teaching and learning. 3) To identify opportunities and challenges in integrating AI with Halakah in the digital world. 4) To develop a conceptual framework for AI application aligned with Islamic principles. The study was employing purposive sampling to select 23 key informants, including scholars, administrators, and experts in Islamic education and digital technology. The research instruments comprised semi-structured interviews and a Focus Group Discussion, complemented by document analysis. The key findings aligned with the objectives are: 1) Key elements of traditional Halakah are the teacher-student relationship and the Isnad system, while modern applications frequently adopt blended and online formats. 2) AI possesses high potential in creating personalized learning experiences and supporting knowledge management. 3) The main opportunity is expanding global access to Islamic education, while the challenge lies in preserving the essence of the human-to-human relationship and mitigating the digital divide. 4) The developed conceptual framework is guided by the principles of Wasatiyyah (moderation and balance) and Maqasid al-Shari'ah (objectives of Islamic law) to govern AI usage. The main recommendation is to establish policies that foster sustainable AI research and development for Islamic education, emphasizing the reinforcement of the teacher's role in character development alongside technology adoption.

Keywords : Halaqah, Artificial Intelligence, Islamic Education, Digital Age Education, Educational Technology

บทความวิจัย

จากรากฐานสู่อนาคต: โอกาสและความท้าทายในการใช้ AI เพื่อต่อยอดรูปแบบ
การศึกษาฮาลาเกาะฮ์ในบริบทโลกดิจิทัลฮานาฟี วงษ์หลี่¹ ฮามดัน ดาตุ² อิสมาแอ สนิ³^{1,2} อาจารย์ประจำสาขาอิสลามศึกษา, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ยะลา, ประเทศไทย³ ดร.รองคณบดีฝ่ายบริหาร วิจัย และพัฒนาท้องถิ่น, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, ยะลา, ประเทศไทย

อีเมลผู้แต่งหลัก : hanafi.w@yru.ac.th

วันที่รับ : 21, มีนาคม, 2568 ✿ วันที่รับแก้ไข : 21, ตุลาคม, 2568 ✿ วันที่ตอบรับ : 01, ธันวาคม, 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์ดั้งเดิมและการประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน 2) สำนวจศักยภาพของปัญญาประดิษฐ์ในการเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอน 3) วิเคราะห์โอกาสและความท้าทายในการบูรณาการ AI กับฮาลาเกาะฮ์ในโลกดิจิทัล และ 4) พัฒนากลอบแนวคิดในการประยุกต์ใช้ AI ที่สอดคล้องกับหลักการอิสลาม ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 23 ท่าน ประกอบด้วยนักวิชาการ ผู้บริหาร และผู้เชี่ยวชาญด้านอิสลามศึกษาและเทคโนโลยีดิจิทัล เครื่องมือวิจัย คือแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างและการสนทนากลุ่ม ร่วมกับการวิเคราะห์เอกสาร ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบหลักของฮาลาเกาะฮ์ดั้งเดิมคือความสัมพันธ์ครู-ศิษย์ผ่านระบบอิสนาต ส่วนการประยุกต์เป็นรูปแบบผสมผสานและออนไลน์ 2) AI มีศักยภาพสูงในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ 3) โอกาสสำคัญคือการขยายการเข้าถึงการศึกษาอิสลามระดับโลก ความท้าทายคือการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และการป้องกันความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล 4) กรอบแนวคิดที่พัฒนาขึ้นใช้หลักอะซะวะฮ์และมะกอลิดอะชชะรีอะฮ์เป็นแนวทางกำกับดูแลการใช้ AI ข้อเสนอแนะ คือ กำหนดนโยบายส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา AI เพื่อการศึกษาอิสลามอย่างยั่งยืน โดยเน้นการเสริมสร้างบทบาทของครูในการปลูกฝังจริยธรรมควบคู่กับการใช้เทคโนโลยี

คำสำคัญ : ฮาลาเกาะฮ์, ปัญญาประดิษฐ์, การศึกษาอิสลาม, การศึกษาในยุคดิจิทัล, เทคโนโลยีการศึกษา

บทนำ

การศึกษาในอิสลามมีความสำคัญอย่างยิ่งและถือเป็นหน้าที่อันจำเป็น (ฟัรฎู) สำหรับมุสลิมทุกคน ดังพระดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ในคัมภีร์อัลกุรอานที่ว่า

﴿ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴾

ความว่า "...แท้จริงบรรดาผู้ที่มีความรู้เท่านั้นที่เกรงกลัวอัลลอฮ์"

(ซูเราะห์อัลฟาฏีร, 35:28)

การศึกษาในอิสลามเน้นพัฒนาผู้รู้ให้มีความเกรงกลัวต่ออัลลอฮ์ ﷻ และให้ความสำคัญกับการแสวงหาความรู้ตั้งที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า كُلُّ مُسْلِمٍ عَلَى طَلَبِ الْعِلْمِ فَريضةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ ความว่า "การแสวงหาความรู้เป็นหน้าที่จำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน" (รายงานโดยอิบนุมาญะฮฺ หมายเลข 224)" นอกจากนี้ท่านนบิﷺ ยังสนับสนุนให้มุสลิมแสวงหาความรู้แม้จะต้องเดินทางไกลถึงประเทศจีน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาที่ไม่มีขอบเขตจำกัด (Ibn Katheer, n.d) ความรู้ในอิสลามยังถูกกล่าวว่าเป็นแสงสว่างที่นำทางชีวิตและเป็นมรดกอันล้ำค่าของบรรดานบีและรอซูล (อิสมาอีล ลุดฟี จะปะกียา, 2549; ชัยฟุดดิน แยนา และคณะ, 2024; Dasuki, 2025)

การจัดการศึกษาอิสลามแบบดั้งเดิมที่เรียกว่า "ฮาลาเกาะฮ์" ซึ่งหมายถึงวงเรียนหรือวงสนทนาทางศาสนา เป็นรากฐานสำคัญของระบบการศึกษาในโลกมุสลิมมาหลายศตวรรษ (Umar, 2025; Norman และคณะ, 2025) แก่นแท้ของฮาลาเกาะฮ์มิได้อยู่ที่เพียงการถ่ายทอดความรู้เท่านั้น แต่อยู่ที่การสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นทางจิตวิญญาณระหว่างครูผู้สอนกับศิษย์ และการรับรองความรู้ผ่านระบบ อิสนาต ซึ่งเป็นสายรายงานที่ยืนยันความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของเนื้อหา (Umar, 2025)

การศึกษาของ Dasuki (2025) ได้วิเคราะห์รากฐานทางปรัชญาของระบบฮาลาเกาะฮ์ในยุคปัญญาประดิษฐ์ โดยเน้นที่หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในหมู่ผู้เรียน นอกจากนี้ Alhammad และคณะ, (2025) พบว่าการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์มีลักษณะเฉพาะ 5 ประการ คือ: 1) การเรียนรู้แบบวงกลม 2) การมีปฏิสัมพันธ์โดยตรง 3) การเน้นการอภิปรายเชิงวิพากษ์ 4) การเคารพต่อครูผู้สอนในฐานะผู้ชี้นำ และ 5) การเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการดำรงอยู่ของความรู้ดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม ในบริบทโลกดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ฮาลาเกาะฮ์เผชิญกับความท้าทายในการปรับตัว การศึกษาของ Norman และคณะ (2025) เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนทางดิจิทัลของการศึกษาอิสลาม พบว่าแม้สถาบันการศึกษาอิสลามจำนวนมากทั่วโลกจะเริ่มใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสอนแล้ว แต่การบูรณาการเข้ากับวิธีการสอนแบบดั้งเดิมได้อย่างมีประสิทธิภาพยังเป็นความท้าทาย (Pratama & Muhammad, 2025) การวิจัยของ Fajarini (2024) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่เหมาะสมกับหลักการอิสลาม โดยเน้นการรักษาความบริสุทธิ์ของแหล่งความรู้ ขณะที่ Halim และคณะ (2024) พบว่าการจัด Halqa Online ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ช่วยขยายการเข้าถึง แต่ขาดการปฏิสัมพันธ์ส่วนบุคคลที่ลึกซึ้งและการส่งต่อ "บะรอเกฮ์" (ความสริมงคล) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ ซ้ำยังมีความท้าทายด้านจริยธรรมสื่อดิจิทัลในยุคปัญญาประดิษฐ์ สะท้อนถึงความจำเป็นในการกำกับดูแลและการสร้างความตระหนักรู้ โดยมีความท้าทายด้านจริยธรรมเป็นประเด็นสำคัญ (Muslim, 2024)

การมาถึงของปัญญาประดิษฐ์ทำให้การศึกษาในยุคปัจจุบันเผชิญกับความท้าทายหลายประการทั้งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี ความต้องการทักษะใหม่ๆ ในตลาดแรงงาน และการแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารที่มีทั้งประโยชน์และโทษปะปนกัน (Salim & Aditya, 2025) สำหรับการศึกษาอิสลาม ความท้าทายยิ่งทวีความท้าทายเมื่อต้องรักษาสมดุลระหว่างการรักษาคุณค่าและหลักการดั้งเดิมกับการปรับตัวให้ทันกับยุคสมัย (Pratama & Muhammad, 2025) การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการศึกษาแม้จะมีประโยชน์มากมาย แต่ก็แฝงไว้ด้วยความเสี่ยงที่ไม่อาจมองข้าม เช่น ความกังวลเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของข้อมูล ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี และผลกระทบต่อทักษะทางสังคมและอารมณ์ของผู้เรียน (Dasuki, 2025; Hakim & Anggraini, 2023) แม้จะมีความท้าทาย แต่แนวโน้มในอนาคตบ่งชี้ถึงบทบาทที่สำคัญของ AI โดยงานวิจัยของ Wang และ Kang (2025) ซึ่งศึกษาบทบาทของ AI และเทคโนโลยีสำนักงานด้วยเสียงในการศึกษาศาสนา พบว่ากลุ่มที่ใช้ AI ช่วยฝึกมีพัฒนาการด้านการออกเสียงที่ถูกต้องและความสนใจมากกว่ากลุ่มที่ฝึกแบบดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ Salim และ Aditya (2025) พบว่า AI กำลังเปลี่ยนภูมิทัศน์ของการศึกษาอิสลาม ทั้งในด้านการแปลงเอกสารคลาสสิกเป็นดิจิทัล การใช้ระบบผู้ช่วยอัจฉริยะ และการวิเคราะห์ข้อความศาสนาอย่างเป็นระบบ นำไปสู่การเสนอ Hybrid Learning Model ที่ผสมผสานการเรียนรู้แบบดั้งเดิมกับเทคโนโลยี AI อย่างสมดุล (Norman และคณะ, 2025)

จากการทบทวนวรรณกรรมและประเด็นที่นำเสนอข้างต้น จะเห็นได้ว่าการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้ AI เพื่อต่อยอดรูปแบบการศึกษาฮาลาเกาะฮ์ในบริบทโลกดิจิทัลมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นประเด็นที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างเทคโนโลยีสมัยใหม่กับระบบการศึกษาดั้งเดิมของอิสลามที่มีคุณค่าและหลักการอันลึกซึ้ง ในยุคที่เทคโนโลยี AI กำลังเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของการศึกษาทั่วโลก มุสลิมจำเป็นต้องมีแนวทางและกรอบความคิดที่ชัดเจนในการนำ AI มาใช้อย่างสร้างสรรค์และสอดคล้องกับหลักการอิสลาม เพื่อให้การศึกษาอิสลามสามารถรักษาแก่นที่สำคัญไว้ได้ ขณะเดียวกันก็สามารถพัฒนาและปรับตัวให้ทันกับความก้าวหน้าของสังคมโลก (Norman และคณะ, 2025; Salim & Aditya, 2025) การศึกษาวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะสำรวจโอกาสและความท้าทายในการใช้ AI เพื่อต่อยอดรูปแบบการศึกษาฮาลาเกาะฮ์ รวมถึงนำเสนอแนวทางและข้อเสนอแนะที่จะช่วยให้สถาบันการศึกษาอิสลามสามารถนำเทคโนโลยี AI มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักการและคุณค่าของอิสลามต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์ในบริบทดั้งเดิมและการประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน
2. เพื่อสำรวจและประเมินศักยภาพของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์
3. เพื่อวิเคราะห์โอกาสและความท้าทายในการบูรณาการเทคโนโลยี AI กับรูปแบบการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์ในบริบทโลกดิจิทัล

4. เพื่อพัฒนารอบแนวคิดเชิงทฤษฎีในการประยุกต์ใช้ AI กับการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์ที่สอดคล้องกับหลักการและคุณค่าทางอิสลาม

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ผ่านมุมมอง ประสบการณ์ และความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

พื้นที่การวิจัย

พื้นที่การวิจัย คือ สถาบันการศึกษาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ที่มีการจัดการเรียนการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์ทั้งในรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบผสมผสาน

กลุ่มตัวอย่าง

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (PURPOSIVE SAMPLING) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์โดยตรงในประเด็นการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี AI ในบริบทอิสลาม โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็น 4 กลุ่มหลัก รวมทั้งสิ้น 23 คน ดังนี้

1. นักวิชาการด้านอิสลามศึกษา จำนวน 5 คน โดยมีบทบาทและเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์ หรือมีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักการศึกษอิสลาม
2. ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา จำนวน 5 คน โดยมีบทบาทและเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการพัฒนาหรือประยุกต์ใช้เทคโนโลยี AI เพื่อการศึกษา หรือการออกแบบแพลตฟอร์มการเรียนรู้ดิจิทัล
3. ผู้บริหารสถาบันการศึกษา จำนวน 3 คน โดยมีบทบาทและเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นผู้บริหารที่มีส่วนในการกำหนดนโยบายและมีการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาหรือมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในสถาบัน
4. นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา ชั้นปีที่ 2 จำนวน 10 คน โดยมีบทบาทและเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นนักศึกษาที่มีประสบการณ์ในการเรียนแบบฮาลาเกาะฮ์ทั้งในรูปแบบดั้งเดิมและผ่านสื่อดิจิทัล

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย 4 ส่วน ซึ่งได้รับการตรวจสอบคุณภาพและความตรงเชิงเนื้อหา (CONTENT VALIDITY) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง : ออกแบบคำถามที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญเกี่ยวกับประสบการณ์ในการสอนและเรียนแบบฮาลาเกาะฮ์ มุมมองต่อการนำ AI มาใช้ในการศึกษาอิสลาม ความท้าทายและโอกาสที่มองเห็น รวมถึงข้อเสนอแนะในการบูรณาการเทคโนโลยีกับการศึกษาแบบดั้งเดิม
2. แนวทางการสนทนากลุ่ม : กำหนดประเด็นการสนทนาที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

และอภิปรายเชิงลึกเกี่ยวกับการใช้ AI ในการศึกษาอิสลาม โดยจัดขึ้น 2 ครั้ง ครั้งละ 7-8 คน ระยะเวลา 90-120 นาที

3. แบบบันทึกการสังเกตการณ์ : กำหนดประเด็นที่ต้องสังเกตและบันทึกในระหว่างการสังเกตการณ์ชั้นเรียน เช่น รูปแบบการสอน วิธีการถ่ายทอดความรู้ การใช้สื่อและเทคโนโลยี ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

4. แบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสาร : ออกแบบเครื่องมือสำหรับบันทึกและจัดระบบข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ได้แก่ หนังสือ บทความวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอิสลาม ฮาลาเกาะห์ และการประยุกต์ใช้ AI ในการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก ดำเนินการสัมภาษณ์รายบุคคลกับผู้ให้ข้อมูลทั้ง 23 คน โดยใช้เวลารั้งละประมาณ 45-60 นาที โดยการบันทึกเสียงและจดบันทึกประเด็นสำคัญ ประกอบด้วย:

- นักวิชาการด้านอิสลามศึกษาจำนวน 5 คน
- ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา จำนวน 5 คน
- ผู้บริหารสถาบันการศึกษา จำนวน 3 คน
- นักศึกษาที่มีประสบการณ์ในการเรียนแบบฮาลาเกาะห์ จำนวน 10 คน

2. การสนทนากลุ่ม จัดการสนทนากลุ่ม 2 ครั้ง โดยครั้งที่ 1 เน้นผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการครั้งที่ 2 เน้นนักศึกษาและผู้บริหาร เพื่อให้ได้มุมมองที่หลากหลาย ประกอบด้วย:

- กลุ่มนักวิชาการด้านอิสลามศึกษาจำนวน 5 คน
- กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา จำนวน 5 คน
- กลุ่มผู้บริหารสถาบันการศึกษา จำนวน 3 คน
- กลุ่มนักศึกษาที่มีประสบการณ์ในการเรียนแบบฮาลาเกาะห์ จำนวน 10 คน

3. การวิเคราะห์เอกสาร : ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ได้แก่

- ตำราและงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาแบบฮาลาเกาะห์
- บทความวิชาการและงานวิจัยเกี่ยวกับการนำ AI มาใช้ในการศึกษา
- แนวปฏิบัติและนโยบายของสถาบันการศึกษาอิสลามในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล
- เอกสารทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับหลักการและแนวทางการศึกษาในอิสลาม

4. การสังเกตการณ์ : ทำการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียนฮาลาเกาะห์ทั้งในรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบออนไลน์ จำนวน 6 ครั้ง เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการเรียนการสอน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และการใช้เทคโนโลยีในชั้นเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้จากทุกแหล่งจะถูกนำมาวิเคราะห์ตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้:

1. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มมาถอดความเป็นข้อความอย่างละเอียด และมี

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์

2. วิเคราะห์ข้อมูลแบบผสมผสานเพื่อสร้างรหัสข้อมูลและจัดกลุ่มรหัสที่มีความหมายเกี่ยวข้องกันให้เป็นหมวดหมู่และประเด็นย่อยที่ครอบคลุมประสบการณ์และความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล

3. นำหมวดหมู่และประเด็นย่อยมาสังเคราะห์เพื่อกำหนดประเด็นหลักที่ชัดเจนให้สอดคล้องและสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 4 ข้ออย่างตรงประเด็น

4. เปรียบเทียบและตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลการสัมภาษณ์, สนทนากลุ่ม, เอกสาร และการสังเกตการณ์ และนำข้อค้นพบหลักกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางส่วนตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของการตีความ

5. นำข้อค้นพบที่ผ่านการตรวจสอบแล้วมาสังเคราะห์ร่วมกับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อตอบคำถามวิจัยและพัฒนากรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีในการประยุกต์ใช้ AI กับการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง "จากรากฐานสู่อนาคต: โอกาสและความท้าทายในการใช้ AI เพื่อต่อยอดรูปแบบการศึกษาฮาลาเกาะฮ์ในบริบทโลกดิจิทัล" ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์เอกสาร และการสังเกตการณ์ ผลการวิจัยสามารถนำเสนอตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์ในบริบทดั้งเดิมและการประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน

1.1 องค์ประกอบหลักของการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์ดั้งเดิม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า การศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์ดั้งเดิมประกอบด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างครูและศิษย์ : ผู้ให้ข้อมูลทั้งนักวิชาการอิสลามและผู้สอนในระบบฮาลาเกาะฮ์ระบุว่า ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างครูและศิษย์ เป็นแก่นสำคัญของการเรียนการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์ ความสัมพันธ์นี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตามหลักการอิสลาม ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า: "ในระบบฮาลาเกาะฮ์ ครูไม่ใช่แค่ผู้ถ่ายทอดความรู้ แต่เป็นผู้ถ่ายทอดวิถีชีวิต เป็นผู้ชี้แนะทั้งในเรื่องการศึกษาและการดำเนินชีวิต ศิษย์ได้เรียนรู้ไม่เพียงแค่จากคำสอนของครู แต่จากการสังเกตพฤติกรรม การปฏิบัติตน และวิธีการแก้ปัญหาของครูในสถานการณ์ต่างๆ ด้วย" (นักวิชาการอิสลาม คนที่ 3, สัมภาษณ์เมื่อ 15 พ.ย. 2567)

2. การจัดพื้นที่การเรียนรู้แบบวงกลม : การจัดที่นั่งเป็นวงกลมหรือครึ่งวงกลมโดยมีครูนั่งอยู่ในตำแหน่งที่ทุกคนสามารถมองเห็นได้ เป็นลักษณะเฉพาะของฮาลาเกาะฮ์ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความเท่าเทียมในการเรียนรู้ การจัดพื้นที่ในลักษณะนี้ช่วยให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองและระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนได้อย่างทั่วถึง (Umar, 2025)

3. ระบบอิสนาद : ระบบการสืบทอดความรู้ผ่านสายการรายงานที่เชื่อมโยงจากครูสู่ศิษย์

อย่างต่อเนื่อง เป็นกลไกสำคัญในการรับรองความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของความรู้ที่ถูกถ่ายทอด โดยเฉพาะในการศึกษาฮะดีษและการตีความคัมภีร์อัลกุรอาน ผู้เรียนจะได้รับการฝึกฝนให้ตระหนักถึงแหล่งที่มาของความรู้และการอ้างอิงที่ถูกต้อง

4. การเน้นการท่องจำและการทบทวน : ฮาเลาะห์ฮัจญ์ให้ความสำคัญกับการท่องจำคัมภีร์อัลกุรอาน ฮะดีษ และตำราสำคัญต่างๆ ควบคู่ไปกับการทำความเข้าใจความหมายและการประยุกต์ใช้ในการทบทวนบทเรียนอย่างสม่ำเสมอเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดคงอยู่และสามารถนำไปใช้ได้จริง

5. การเน้นจริยธรรมและการพัฒนาตนเอง: นอกเหนือจากการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการฮาเลาะห์ฮัจญ์ยังให้ความสำคัญกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม (อัคลาก) และการพัฒนาจิตวิญญาณ (ศ็อลหฺยัตุลนัฟส์) ผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การไตร่ตรอง และการเชื่อมโยงความรู้กับการปฏิบัติในชีวิตจริง (Halim และคณะ, 2024)

1.2 การประยุกต์ใช้รูปแบบฮาเลาะห์ฮัจญ์ในปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ พบว่าสถาบันการศึกษาอิสลามในปัจจุบันได้มีการประยุกต์ใช้รูปแบบฮาเลาะห์ฮัจญ์ในหลากหลายลักษณะ ดังนี้

1. ฮาเลาะห์ฮัจญ์แบบผสมผสาน : เป็นการผสมผสานระหว่างการเรียนรู้การสอนแบบดั้งเดิมกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การใช้สื่อมัลติมีเดีย การใช้แอปพลิเคชันในการท่องจำอัลกุรอาน และแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้นอกห้องเรียน ในขณะที่ยังคงรักษาการพบปะระหว่างครูและศิษย์ในชั้นเรียน

2. ฮาเลาะห์ฮัจญ์ออนไลน์ : โดยเฉพาะในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 สถาบันการศึกษาอิสลามหลายแห่งได้ปรับตัวมาใช้แพลตฟอร์มการประชุมทางวิดีโอ เช่น Zoom, Google Meet หรือ Microsoft Teams ในการจัดการเรียนการสอนแบบฮาเลาะห์ฮัจญ์ แม้จะมีข้อจำกัดในด้านการปฏิสัมพันธ์ แต่ก็ช่วยให้การศึกษาสามารถดำเนินต่อไปได้ และยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนจากต่างพื้นที่สามารถเข้าร่วมได้ (Halim และคณะ, 2024)

"แม้ว่าการเรียนออนไลน์จะขาดรสชาติของการสบตาและพลังงานในวงล้อมของการเรียน แต่ก็ทำให้ลูกศิษย์จากไทยสามารถเข้าร่วมเรียนกับเชคที่เยเมนได้ ซึ่งนี่คือสิ่งที่เทคโนโลยีมอบให้" (ผู้บริหารสถาบันคนที่ 1, สัมภาษณ์เมื่อ 12 ธ.ค. 2567)

3. ฮาเลาะห์ฮัจญ์แบบชุมชนการเรียนรู้ : เป็นการขยายแนวคิดของฮาเลาะห์ฮัจญ์จากชั้นเรียนสู่ชุมชนการเรียนรู้ที่กว้างขึ้น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการแบ่งปันความรู้ การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับการพัฒนาชุมชน

4. ฮาเลาะห์ฮัจญ์แบบบูรณาการ : เป็นการบูรณาการการศึกษาอิสลามกับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และศิลปศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ทางศาสนากับความรู้ในศาสตร์อื่น ๆ และประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบัน (Salim และ Aditya, 2025)

2. ศักยภาพของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้าน AI และการศึกษา รวมถึงกรณีศึกษาของสถาบันการศึกษาที่มีการนำ AI มาใช้ในการเรียนการสอน สามารถระบุศักยภาพของ AI ในการเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอนแบบฮาลาเกาะฮ์ได้ดังนี้

2.1 การเพิ่มการเข้าถึงและความครอบคลุม

1. การขยายขอบเขตการเข้าถึง : เทคโนโลยี AI สามารถช่วยขยายการเข้าถึงการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์ไปยังผู้เรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลหรือมีข้อจำกัดในการเดินทาง ผ่านแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่ขับเคลื่อนด้วย AI ซึ่งสามารถจำลองสภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบฮาลาเกาะฮ์ในรูปแบบเสมือนจริง (Hermawati และคณะ, 2025)

2. การรองรับความหลากหลายทางภาษา : ระบบแปลภาษาอัตโนมัติที่ใช้ AI สามารถช่วยให้เนื้อหาการสอนในภาษาอาหรับหรือภาษาท้องถิ่นสามารถเข้าถึงได้โดยผู้เรียนที่ใช้ภาษาต่างกัน ทำให้การศึกษาอิสลามสามารถแพร่กระจายไปยังกลุ่มผู้เรียนที่หลากหลายมากขึ้น (Nugraha และ Syafe'i, 2025)

3. การสนับสนุนผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ : AI สามารถช่วยปรับเนื้อหาและวิธีการนำเสนอให้เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ เช่น การแปลงข้อความเป็นเสียงสำหรับผู้มีปัญหาทางการมองเห็น หรือการใช้ระบบรู้จำเสียงพูดสำหรับผู้มีปัญหาในการพิมพ์ (Nugraha และ Syafe'i, 2025)

2.2 การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

1. การวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน : AI สามารถวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ ความถนัด ความสนใจ และระดับความรู้ของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อสร้างโปรไฟล์ผู้เรียนที่ละเอียดและแม่นยำ ข้อมูลเหล่านี้สามารถนำไปใช้ในการปรับเนื้อหาและวิธีการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน

2. การปรับรูปแบบการเรียนรู้ : ระบบ AI สามารถออกแบบเส้นทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคนโดยพิจารณาจากความก้าวหน้า ความเข้าใจ และเป้าหมายการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ในจังหวะและระดับที่เหมาะสมกับตนเอง (Hermawati และคณะ, 2025)

"ศักยภาพของ AI คือการเป็น 'ครูฝึกส่วนตัว' ที่ไม่เหน็ดเหนื่อย มันสามารถตรวจสอบการออกเสียงภาษาอาหรับของผู้เรียนได้พร้อมกัน และให้ฟีดแบ็คทันที" (ผู้เชี่ยวชาญด้าน AI คนที่ 2, สัมภาษณ์เมื่อ 20 ม.ค. 2568)

3. การให้ข้อมูลย้อนกลับแบบทันที : AI สามารถให้ข้อมูลย้อนกลับแบบทันทีเกี่ยวกับการทำแบบฝึกหัด การอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน หรือการท่องจำบทหะดีษ ช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับปรุงและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง (Hermawati และคณะ, 2025)

3. โอกาสและความท้าทายในการบูรณาการเทคโนโลยี AI กับรูปแบบการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม สามารถระบุโอกาสและความท้าทายในการบูรณาการเทคโนโลยี AI กับรูปแบบการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์ได้ดังนี้

3.1 โอกาสในการบูรณาการ AI กับฮาลาเกาะฮ์

1. การขยายขอบเขตการเข้าถึงข้อมูล : การนำ AI มาใช้ในการศึกษาแบบฮาลาเกาะฮ์เปิดโอกาสให้สามารถขยายการเข้าถึงไปยังผู้เรียนที่หลากหลายมากขึ้น โดยไม่มีข้อจำกัดด้านภูมิศาสตร์ เวลา หรือ ทรัพยากร (Norman และคณะ, 2025) ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า: "AI เปิดโอกาสให้เราสามารถนำรูปแบบการสอนฮาลาเกาะฮ์ไปสู่ผู้เรียนที่ไม่มีโอกาสเข้าถึงสถาบันการศึกษาอิสลามที่มีคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นมุสลิมในพื้นที่ห่างไกล ในประเทศที่เป็นชนกลุ่มน้อย หรือผู้ที่มีข้อจำกัดด้านเวลาและการเดินทาง" (ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีการศึกษา คนที่ 2, สัมภาษณ์เมื่อ 21 ม.ค. 2568)

2. การอนุรักษ์มรดกทางปัญญาอิสลาม : AI สามารถช่วยในการรวบรวม จัดเก็บ และเผยแพร่คลังความรู้อิสลามที่มีมาอย่างยาวนาน ทั้งในรูปแบบของตำรา บันทึกการสอน และเอกสารทางประวัติศาสตร์ ทำให้มรดกทางปัญญานี้สามารถเข้าถึงได้โดยคนรุ่นใหม่และได้รับการสืบทอดต่อไป (Muslim, 2024)

3. การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต : การบูรณาการ AI กับฮาลาเกาะฮ์ช่วยสร้างโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับมุสลิมในทุกช่วงวัยและทุกสถานะ โดยเฉพาะผู้ที่ต้องการศึกษาเพิ่มเติมหรือทบทวนความรู้หลังจากจบการศึกษาในระบบแล้ว (Alhammad และคณะ, 2025)

4. การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระดับโลก : AI สามารถช่วยเชื่อมโยงผู้เรียนและผู้สอนจากทั่วโลกให้สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และมุมมองในประเด็นทางศาสนาและสังคม สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่หลากหลายและกว้างขวาง (Norman และคณะ, 2025)

3.2 ความท้าทายในการบูรณาการ AI กับฮาลาเกาะฮ์

1. การรักษาแก่นสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างครูและศิษย์: ความท้าทายที่สำคัญที่สุดที่ผู้ให้ข้อมูลระบุคือการรักษาความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างครูและศิษย์ซึ่งเป็นแก่นของฮาลาเกาะฮ์ในขณะที่นำเทคโนโลยี AI มาใช้ (Boangmanalu และ Dahlan, 2025) นักวิชาการอิสลามท่านหนึ่งแสดงความกังวลว่า : "การศึกษาอิสลามไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดข้อมูลหรือความรู้ แต่เป็นการถ่ายทอดจิตวิญญาณ คุณค่า และวิถีปฏิบัติ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ AI อาจช่วยเสริมการเรียนรู้ได้ แต่ไม่สามารถทดแทนบทบาทของครูในการเป็นแบบอย่างและผู้นำทางจิตวิญญาณได้" (นักวิชาการอิสลาม คนที่ 1, สัมภาษณ์เมื่อ 18 พ.ย. 2567)

2. ความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของเนื้อหา : การใช้ AI ในการสร้างหรือเรียบเรียงเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาอิสลามอาจมีความเสี่ยงในด้านความถูกต้องและความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะในประเด็นที่ต้องการการตีความอย่างลึกซึ้งหรือมีความเห็นที่หลากหลายในหมู่นักวิชาการ ผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่านเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการมีระบบการตรวจสอบและรับรองโดยผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา

3. ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี : แม้ว่า AI จะสามารถช่วยขยายการเข้าถึงการศึกษา แต่ก็อาจก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ที่มีความพร้อมด้านเทคโนโลยีและผู้ที่ยากลำบาก โดยเฉพาะในชุมชนมุสลิมในประเทศกำลังพัฒนาหรือในพื้นที่ชนบทที่มีข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานและการ

เข้าถึงอินเทอร์เน็ต (Pratama และ Muhammad, 2025) นักพัฒนาด้านเทคโนโลยีกล่าวว่า "เรากำลังพบว่า AI จะทำให้ความรู้ไปอยู่กับผู้ที่พร้อมด้านเครื่องมือเท่านั้น ขณะที่สถาบันการศึกษาในชนบทที่ไม่มีไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ก็จะถูกทิ้งห่างออกไปอีก" (กลุ่มนักพัฒนา คนที่ 2, FGD เมื่อ 5 ก.พ. 2568)

4. การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของข้อมูล : การใช้ AI ในการศึกษา เกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลของผู้เรียน ซึ่งอาจมีความเสี่ยงด้านความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของข้อมูล โดยเฉพาะในบริบทของการศึกษาศาสนาที่อาจเกี่ยวข้องกับข้อมูลที่ละเอียดอ่อน ผู้ให้ข้อมูลเน้นย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนานโยบายและมาตรการในการคุ้มครองข้อมูลของผู้เรียนและผู้สอน

5. ผลกระทบต่อทักษะทางสังคมและอารมณ์ : การใช้เทคโนโลยีมากเกินไปอาจส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ของผู้เรียน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการศึกษาอิสลามที่เน้นการสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์หลายท่านแสดงความกังวลว่าการพึ่งพาเทคโนโลยีมากเกินไป อาจนำไปสู่การลดทอนมิติด้านจิตวิญญาณและมนุษย์สัมพันธ์ในการศึกษาอิสลาม (Muslim, 2024)

4. กรอบแนวคิดในการประยุกต์ใช้ AI กับการศึกษาแบบฮาลาเลาะห์

จากการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการวิจัย คณะผู้วิจัยได้พัฒนากกรอบแนวคิดในการประยุกต์ใช้ AI กับการศึกษาแบบฮาลาเลาะห์ที่สอดคล้องกับหลักการและคุณค่าทางอิสลาม โดยมีองค์ประกอบดังนี้

1.1 หลักการพื้นฐาน

1. หลักะชะฮียะฮ : การใช้ AI ในการศึกษาอิสลามควรยึดหลักความพอดีและความสมดุล ไม่ปฏิเสธเทคโนโลยีโดยสิ้นเชิงและไม่ยอมรับโดยปราศจากการพิจารณาอย่างรอบคอบ

2. หลักมะกอดิตอัชชะรีอะฮ : การตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ AI ควรพิจารณาจากเจตนารมณ์ของกฎหมายอิสลามที่มุ่งเน้นการปกป้องศาสนา ชีวิต สติปัญญา ทรัพย์สิน และเกียรติยศ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์และการป้องกันความเสียหาย

3. หลักอะมานะฮ : ผู้พัฒนาและผู้ใช้เทคโนโลยี AI ในการศึกษาอิสลามมีความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมและโปร่งใส เพื่อประโยชน์ของผู้เรียนและชุมชนมุสลิม

4. กรอบจริยธรรมแบบองค์รวม : การบูรณาการความรู้และเทคโนโลยีต้องอยู่ภายใต้แนวคิด เตาฮีด ซึ่งเน้นความเป็นเอกภาพของพระเจ้า และเชื่อมโยงความรู้ทางโลกและทางศาสนาเข้าด้วยกัน โดยมองว่า AI เป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้เพื่อทำความเข้าใจและจัดการโลกนี้ให้สอดคล้องกับหลักการของศาสนา

1.2 แนวทางการประยุกต์ใช้

1. โมเดลแบบผสมผสาน : การผสมผสานระหว่างการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมกับการใช้เทคโนโลยี AI โดยรักษาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและศิษย์ในประเด็นที่เกี่ยวกับคุณค่า จริยธรรม และการปฏิบัติ ในขณะที่ใช้ AI สนับสนุนในด้านการถ่ายทอดความรู้ การฝึกฝน และการประเมินผล

2. การกำกับดูแลโดยผู้เชี่ยวชาญ : การพัฒนาและการใช้ AI ในการศึกษาอิสลามควรอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการที่ประกอบด้วยนักวิชาการอิสลาม ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี และผู้มี

ส่วนได้ส่วนเสียในการศึกษา เพื่อให้มั่นใจว่าการใช้ AI สอดคล้องกับหลักการและคุณค่าทางอิสลาม

3. การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม : การพัฒนาเทคโนโลยี AI สำหรับการศึกษาอิสลามควรเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบ ทดสอบ และประเมินผล เพื่อให้เทคโนโลยีตอบสนองต่อความต้องการและความคาดหวังของผู้ใช้อย่างแท้จริง

4. การประเมินผลแบบองค์รวม : การประเมินประสิทธิภาพและผลกระทบของการใช้ AI ในการศึกษาอิสลามควรพิจารณาทั้งมิติด้านวิชาการ จริยธรรม สังคม และจิตวิญญาณ ไม่ใช่เพียงแค่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือประสิทธิภาพในการทำงาน

4.3 ประเภทของการประยุกต์ใช้ AI ในฮาลาเกาะห์

จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในรูปแบบการศึกษาแบบฮาลาเกาะห์สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทหลักที่เกื้อหนุนกระบวนการเรียนรู้และการสอนอย่างรอบด้าน

1. AI สำหรับการสนับสนุนการสอน: AI ทำหน้าที่เป็นเครื่องมืออัจฉริยะที่ช่วยลดภาระงานบริหารจัดการและเสริมประสิทธิภาพการสอนของครู ระบบ AI สามารถแนะนำเนื้อหาและทรัพยากรการสอนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และระดับความเข้าใจของผู้เรียนแต่ละคนได้อย่างแม่นยำ นอกจากนี้ ยังรวมถึงเครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้ เพื่อติดตามความก้าวหน้า ระบุช่องว่างของความรู้ และให้ข้อมูลย้อนกลับในการตรวจงานอย่างรวดเร็วและเป็นระบบ

2. AI สำหรับการสนับสนุนการเรียนรู้: ประเภทนี้เน้นการเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ส่วนบุคคลของศิษย์ ระบบสามารถพัฒนาเป็นแพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่ปรับเปลี่ยนเนื้อหาตามความต้องการเฉพาะบุคคล (Personalized Learning) และมีระบบแชทบอท (Chatbot) ที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและตอบคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาการเรียนทางศาสนาได้อย่างทันท่วงที ที่สำคัญคือการใช้เครื่องมือช่วยในการฝึกท่องจำและทบทวนคัมภีร์อัลกุรอานและฮะดีษ ซึ่งเป็นหัวใจของการศึกษาฮาลาเกาะห์ดั้งเดิม

3. AI สำหรับการจัดการความรู้: AI มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และจัดการมรดกทางปัญญาอิสลาม โดยถูกนำมาใช้ในการสร้างระบบจัดเก็บและค้นคืนความรู้อิสลามในรูปแบบดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงเป็นเครื่องมือที่สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งความรู้อิสลามที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ และสร้างแพลตฟอร์มสำหรับการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนการเรียนรู้ในวงกว้าง

4. AI สำหรับการปฏิสัมพันธ์และการเชื่อมต่อ: การประยุกต์ใช้ในหมวดนี้มุ่งเน้นการเชื่อมโยงผู้คนเข้าด้วยกันผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น ระบบการประชุมทางวิดีโอที่เสริมด้วย AI เพื่อจำลองสภาพแวดล้อมเสมือนของฮาลาเกาะห์ให้มีความสมจริงมากที่สุด นอกจากนี้ยังรวมถึงเครื่องมือแปลภาษาและสื่อสารข้ามวัฒนธรรมเพื่อเชื่อมโยงผู้เรียนและผู้สอนจากหลากหลายภูมิภาคทั่วโลก และการสร้างแพลตฟอร์มเครือข่ายสังคมที่ออกแบบเฉพาะสำหรับชุมชนการเรียนรู้อิสลาม เพื่อส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในโลกดิจิทัล

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า การบูรณาการเทคโนโลยี AI กับรูปแบบการศึกษาฮาลาเกาะฮีมัทั้งโอกาสและความท้าทาย การนำ AI มาใช้อย่างเหมาะสมและสมดุลโดยคำนึงถึงหลักการและคุณค่าทางอิสลามสามารถช่วยเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอนและขยายการเข้าถึงการศึกษาอิสลามในยุคดิจิทัล ในขณะเดียวกัน ก็ต้องตระหนักถึงความท้าทายและข้อจำกัดเพื่อป้องกันผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้น กรอบแนวคิดที่นำเสนอในการวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับสถาบันการศึกษาอิสลามในการพิจารณาและวางแผนการนำ AI มาประยุกต์ใช้ในบริบทของตนเอง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยข้างต้น สามารถอภิปรายผลตามประเด็นสำคัญได้ดังนี้

การรักษาแก่นดั้งเดิมของฮาลาเกาะฮีมัในการปรับตัวสู่โลกดิจิทัล

ผลการวิจัยยืนยันว่า ความสัมพันธ์ระหว่างครูและศิษย์ และ ระบบอิสลาม ยังคงเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญและเป็นแก่นสาระของฮาลาเกาะฮีมัดั้งเดิม สอดคล้องกับการศึกษาของ Halim และคณะ (2024) ที่พบว่าการจัด Online Halakah ทำให้ขาดการส่งต่อความบะรอเกฮ์ และ Boangmanalu และ Dahlan (2025) ที่ระบุความกังวลเกี่ยวกับการสูญเสียมิติทางความสัมพันธ์ระหว่างครูและศิษย์ ดังนั้น การบูรณาการ AI กับฮาลาเกาะฮีมัจึงต้องมีความระมัดระวังเป็นพิเศษ โดยยึดหลักวะสะฎียะฮ์เป็นแนวทาง ไม่ให้ AI เข้ามาแทนที่ครูในบทบาทหลักของการปลูกฝังคุณค่าและสร้างความสัมพันธ์ทางจิตวิญญาณ แต่ให้ AI เป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมและขยายขีดความสามารถของครูในการดูแลผู้เรียนได้ดีขึ้น

ศักยภาพของ AI ในการสร้างประสบการณ์ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าครูเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในความสำเร็จของการบูรณาการ AI กับฮาลาเกาะฮีมั ครูต้องมีความรู้ทั้งด้านศาสนาและเทคโนโลยี และต้องเข้าใจว่า AI เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ไม่ใช่สิ่งที่จะมาแย่งบทบาทของความเป็นครู ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Pratama และ Muhammad (2025) ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของการอบรมครูและการปรับบทบาทของครูสู่การเป็นผู้สร้างประสบการณ์ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การพัฒนาครูจึงควรเป็นวาระสำคัญในนโยบายของสถาบันการศึกษาอิสลาม โดยจัดการอบรมอย่างต่อเนื่อง มีระบบพี่เลี้ยง และสร้างชุมชนการเรียนรู้ระหว่างครูด้วยกัน

ความท้าทายในการรักษาสมดุลระหว่างการเข้าถึงและความถูกต้องของเนื้อหา

การนำ AI มาใช้ในฮาลาเกาะฮีมัเปิดโอกาสสำคัญในการขยายขอบเขตและการเข้าถึงการศึกษาอิสลามไปยังระดับโลก ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการเผยแพร่มรดกทางปัญญาอิสลาม อย่างไรก็ตาม ความท้าทายที่เด่นชัดที่สุดคือความเสี่ยงเกี่ยวกับความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของเนื้อหาทางศาสนา ที่ถูกสร้างโดย AI หากขาดการกำกับดูแลโดยผู้เชี่ยวชาญและประเด็นของความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีระหว่างเมืองกับชนบท หรือระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับกำลังพัฒนายังคงเป็นอุปสรรคสำคัญเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับ Salim และ Aditya (2025) และ Pratama และ Muhammad (2025) ที่ชี้ให้เห็นข้อจำกัดด้านโครงสร้าง

พื้นฐาน ดังนั้น การพัฒนา AI สำหรับฮาลาเกาะห์จึงต้องคำนึงถึงบริบทและข้อจำกัดของแต่ละพื้นที่ และอาจต้องพัฒนารูปแบบที่หลากหลายให้เหมาะสมกับความพร้อมที่แตกต่างกัน ไม่ใช่คาดหวังว่าทุกที่จะสามารถใช้เทคโนโลยีขั้นสูงได้ในเวลาเดียวกันได้

การใช้หลักการอิสลามเป็นกรอบจริยธรรมในการประยุกต์ใช้ AI

ประเด็นที่พบเด่นที่สุดคือการกำหนดกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีในการนำ AI มาใช้ ซึ่งผลการวิจัยได้นำเสนอ หลักวะสะฎียะฮ์ (ความพอดีและสมดุล) และ หลักมะกอศิด อัชชะรีอะฮ์ เป็นรากฐานสำคัญในการพิจารณา สอดคล้องกับการศึกษาของ Muslim (2024), Umar และคณะ (2025) ที่เสนอกรอบจริยธรรมสำหรับ AI ในการศึกษาศาสนาโดยใช้แนวคิดมะกอศิดเป็นแนวทาง เพื่อให้มั่นใจว่าการใช้ AI จะไม่ละเมิดหลักการสำคัญของอิสลาม และจะต้องมีการทบทวนและปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ทันต่อการพัฒนาของเทคโนโลยี ยิ่งตอกย้ำถึงความจำเป็นที่การพัฒนาและประยุกต์ใช้ AI จะต้องไม่แยกออกจากหลักการทางศาสนา แต่ต้องมองว่าเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่บูรณาการความรู้ทางโลกและทางธรรมเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นการเน้นย้ำถึงความรับผิดชอบ (อะมานะฮ์) ของผู้ใช้ AI ที่ต้องมีความยุติธรรมและโปร่งใส (Muslim, 2024)

โอกาสในการสร้างนวัตกรรมการศึกษาอิสลามระดับโลก

แม้จะมีความท้าทาย แต่การบูรณาการ AI กับฮาลาเกาะห์ก็เปิดโอกาสให้สถาบันการศึกษาอิสลามสามารถพัฒนานวัตกรรมการศึกษาที่ทันสมัย โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าทางศาสนาไว้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Norman และคณะ (2025), Salim และ Aditya (2025) และ Alhammad และคณะ (2025) ที่เห็นแนวโน้มการเติบโตของการวิจัยในด้านนี้การวิจัยและพัฒนาต่อไปในอนาคตควรมุ่งเน้นการสร้างเครื่องมือ AI ที่ออกแบบมาโดยเฉพาะสำหรับบริบทอิสลาม ไม่ใช่การนำเครื่องมือทั่วไปมาปรับใช้เท่านั้น และควรมีความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาอิสลามในระดับชาติและนานาชาติ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และพัฒนาาร่วมกัน

สรุปผลการวิจัย (Conclusion)

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มุ่งศึกษาและพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการศึกษาฮาลาเกาะห์ โดยพบว่า รูปแบบฮาลาเกาะห์ยังคงรักษาแก่นสำคัญคือ ความสัมพันธ์ระหว่างครูและศิษย์ และระบบอิสнад ขณะที่การประยุกต์ใช้ปัจจุบันปรับรูปแบบผสมผสานและออนไลน์ และได้ประเมินศักยภาพของ AI ว่าสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล และการจัดการความรู้ได้อย่างสูง อย่างไรก็ตาม การบูรณาการ AI ได้นำมาซึ่งความท้าทายที่สำคัญ ได้แก่ การรักษาแก่นความสัมพันธ์ของมนุษย์ ความถูกต้องของเนื้อหาทางศาสนา และปัญหาความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงได้พัฒนารอบแนวคิดเชิงทฤษฎีตามหลัก วะสะฎียะฮ์ (ความสมดุล) ภายใต้กรอบจริยธรรมอิสลาม และอ้างอิงเจตนารมณ์ของกฎหมายอิสลาม เพื่อให้การใช้ AI เป็นไปอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการสร้าง รูปแบบฮาลาเกาะห์ดิจิทัลแบบองค์รวม ที่เสริมสร้างบทบาทของครูในการปลูกฝังคุณธรรม ควบคู่ไปกับการใช้ AI เป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้และขยายการเข้าถึงความรู้ทางศาสนาสู่ระดับโลก

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

1. รูปแบบฮาลาเกาะห์ดิจิทัลแบบองค์รวมที่รักษาความสมดุลระหว่างการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับการใช้เทคโนโลยี และเน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างองค์รวมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรมจริยธรรม
2. กรอบจริยธรรมอิสลามสำหรับ AI ในการศึกษา ที่ใช้หลักวะสะฎียะฮ์ มะกอศิดอัชชะรีอะฮ์ และเตาฮีดเป็นรากฐาน
3. แนวทางการบูรณาการ AI กับฮาลาเกาะห์เพื่อการศึกษาในระดับโลก ที่เน้นการเสริมบทบาทครูและการสร้างชุมชนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างนักวิชาการอิสลาม ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี และสถาบันการศึกษา
2. การพัฒนามาตรฐานและแนวปฏิบัติ กำหนดแนวปฏิบัติในการใช้ AI เพื่อให้สถาบันการศึกษาและผู้พัฒนาเทคโนโลยีมีกรอบในการดำเนินงานที่ชัดเจน
3. การส่งเสริมความเท่าเทียมในการเข้าถึงเทคโนโลยี สนับสนุนการพัฒนาเนื้อหาและแพลตฟอร์มที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นและภาษาที่หลากหลาย

ข้อเสนอแนะสำหรับวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการพัฒนาหลักสูตรและโปรแกรมฝึกอบรมสำหรับครูผู้สอนในระบบฮาลาเกาะห์เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี AI อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักการอิสลาม
2. สถาบันการศึกษาควรเริ่มต้นการนำ AI มาใช้ในการศึกษาแบบฮาลาเกาะห์ด้วยโครงการนำร่องในขอบเขตที่จำกัด และมีการประเมินผลอย่างเป็นระบบทั้งในด้านประสิทธิภาพการเรียนการสอน

เอกสารอ้างอิง

- ชัยพฤตินัย แยนนา, อูซัน ฮาซานันท์, เดช คำเคน, & อิบบรอเฮง อาลฮูเซน. (2024). การจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล. *วารสารอัล-ฮิกมะฮ์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี*, 14(2), 1-13.
- นักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทยสมาคม. (1998). *พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมแปลเป็นภาษาไทย*. ศูนย์กษัตริย์ฟาฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.
- อิสมาอีล ลุดฟี จะปะกียา. (2006). *อิสลาม: ศาสนาแห่งสันติภาพ*. มูลนิธิอิกเราะฮ์เพื่อการศึกษาและพัฒนา.
- Alhammad, N., Awae, F., & Yussuf, A. (2025). Integrating artificial intelligence in Islamic education: A review on pedagogical approaches and learning outcomes. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 15(7), 563-580.
- Boangmanalu, A. Z., & Dahlan, Z. (2025). Islamic Education Students' Perceptions of AI in Learning Islamic History. *Journal of English Language and Education*, 10(4), 956-966. <https://doi.org/10.31004/jele.v10i4.1215>
- Dasuki, M. J. (2025). Islamic education in the era of artificial intelligence: The prospects and challenges. *Kunduz University International Journal of Islamic Studies and Social Sciences*, 2(3), 348-355.
- Fajarini, D. (2024). *UI/UX Implementasi Metode Halaqah pada Aplikasi Quran Tahfidz Menggunakan Pendekatan Prototipe* [Thesis, Universitas Islam Indonesia].
- Hakim, A., & Anggraini, P. (2023). Artificial intelligence in teaching Islamic studies: Challenges and opportunities. *Molang: Journal Islamic Education*, 1(2), 57-69.
- Halim, W., Akbar., & Tahir, T. (2024). Online Halaqah: the Adoption of Digital Media Technology in Pesantren As'adiyah, Wajo, *South Sulawesi*. *Al-Ulum*, 24(2), 263-283. <https://doi.org/10.30603/au.v24i2.5759>
- Hermawati, T., Tanjung, N. F., Fauzan, K. M., & Ilyasir, F. (2025). Innovation in islamic education evaluation through kahoot application based on artificial intelligence. *At Turots: Jurnal Pendidikan Islam*, 7(2), 183-191.
- Ibn Katheer. (n.d.). *Tafsir Ibn Kathir* (Darussalam Research, Ed.). Darussalam Publishers & Distributors.
- Ibn Majah. (2007). English translation of Sunan Ibn Majah (N. al-Khattab, Trans.). Darussalam.
- Muslim. (2024). Internalizing Digital Technology in Islamic Education. Scaffolding: *Jurnal Pendidikan Islam Dan Multikulturalisme*, 6(3), 180-197. <https://doi.org/10.37680/scaffolding.v6i3.6309>

- Norman, E., Pahlawati, E., Siregar, M. L., & Damayanthi, D. (2025). Digital transformation of Islamic education: AI, gamification, and pedagogical adaptation for Generation Z. *Medina-Te: Jurnal Studi Islam*, 21(1), 37-49.
- Nugraha, A., & Syafe'i, I. (2025). Curriculum foundations for Arabic language education in the AI era: Holistic, juridical, and technological perspectives. *Journal of Arabic Language Learning and Teaching*, 3(2), 151-160.
- Umar, M. H. S. (2025). *Waqi' al-Halaqat al-Qur'aniyyah at-Tarbawiyyah bayna Madrasat al-'Adil fi al-Yaman wa Ma'had al-Wadi al-Mubarak fi Indunisiya: Dirasah Tahliliyyah Muqaranah fi Tariqat at-Tadris* [Master's thesis, Universitas Islam Indonesia].
- Pratama, A. I., & Muhammad, M. R. (2025). Artificial Intelligence in Islamic Education: Opportunities and Challenges in the Digital Era. *Madania*, 29(1), 133-142.
- Salim, M. A., & Aditya, R. B. (2025). Integration of Artificial Intelligence in Islamic Education: Trends, Methods, and Challenges in the Digital Era. *Journal of Modern Islamic Studies and Civilization*, 3(1), 74-89. <https://doi.org/10.59653/jmisc.v3i01.1368>
- Umar, I., Abubakar, A., Kangiwa, I. H., Bunza, K. U., & Atika, M. (2025). The role of AI in Islamic education and e learning platform. *International Journal of Sustainable Social Science*, 3(4), 235-254.
- Wang, N., & Kang, M. (2025). The Role of AI and Voice-Activated Technology in Religious Education in China: Capturing Emotional Depth for Deeper Learning. *Journal of Religion and Health*. <https://doi.org/10.1007/s10943-025-02347-x>

RESEARCH ARTICLE

The Development of Comprehension Reading Skills in Thai by Peer Teaching Method with Using Practice Skills Exercise for Prathomsuksa 5 Students

Maifar Rattana¹ Prapas Panjiang²

¹ Candidate of Master student, in Educational Philosophy Program (Curriculum and Instruction), Faculty of Education, and Social Sciences, Hatyai University, Songkhla, Thailand

² Dr. (Assistant Professor), Lecturer in Curriculum and Instruction Program, Faculty of Education and Social Sciences, Hatyai University, Songkhla, Thailand

Corresponding Author, Email : maifar.rat057@hu.ac.th

Received : February 03, 2024 ✿ Revised : December 19, 2025 ✿ Accepted : December 30, 2025

Abstract

The objective of this research were 1) To compare pre- and post-learning reading comprehension skills in Thai among Prathomsuksa 5 students using peer teaching and skills practice exercises; 2) To assess the satisfaction level of Prathomsuksa 5 students regarding the demonstration learning approach using peer teaching and skills practice exercises for reading comprehension. The sample comprised 30 students from Ban Praput School, affiliated with the Songkhla Primary Education Service Area Office 3, during the First semester of Academic year 2023. Cluster random sampling was employed to obtain the sample. The research utilized the following instruments: 1) A learning management plan in Thai subjects focusing on reading comprehension using Peer teaching and skills practice exercises for Prathomsuksa 5 students; 2) Reading materials for skills practice exercises in reading comprehension; 3) A learning achievement test to assess reading comprehension proficiency; and 4) A satisfaction questionnaire evaluating the use of Peer teaching and skills practice exercises in reading comprehension for Prathomsuksa 5 students. Data analysis involved mean ($\bar{x}$), standard deviation (S.D.), and dependent-samples t-test.

The results of the research

1) A comparative analysis of comprehension skills in Thai before and after learning about reading comprehension using Peer teaching and skills practice exercises revealed significant improvement. It was found that after the intervention, reading comprehension skills significantly improved at the .01 level.

2) The satisfaction level of Prathomsuksa 5 students regarding learning Thai language and reading comprehension using peer teaching and skills practice exercises was overall at the highest level.

Keywords : Reading Comprehension, Peer Teaching, Practice Exercises

บทความวิจัย

การพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทยโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

ไหมฟ้า รัตน์¹ ประภาศ ปานเจียง²

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท, หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, คณะศึกษาศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, สงขลา, ประเทศไทย

² ดร. (ผู้ช่วยศาสตราจารย์) อาจารย์ประจำหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, สงขลา, ประเทศไทย

อีเมลผู้แต่งหลัก : maifar.rat057@hu.ac.th

วันที่รับ : 03, กุมภาพันธ์, 2568 ✿ วันที่รับแก้ไข : 19, ธันวาคม, 2568 ✿ วันที่ตอบรับ : 30, ธันวาคม, 2568

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบทักษะการอ่านจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทยโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะระหว่างก่อนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 2) ศึกษาระดับความพึงพอใจเรื่องการอ่านจับใจความสำคัญ โดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือนักเรียนชั้นประถม ศึกษา ปีที่ 5 โรงเรียนบ้านพระพุทธร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (ClusterRandom Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่องการอ่านจับใจความสำคัญโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 2) แบบฝึกทักษะการอ่านจับใจความสำคัญ 3) แบบวัดทักษะการอ่านจับใจความสำคัญก่อนและหลังเรียน 4) แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เรื่องการอ่านจับใจความสำคัญโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานคือ การทดสอบค่าที (t-test) แบบ Dependent

ผลการวิจัย พบว่า

1. การวิเคราะห์เปรียบเทียบทักษะการจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทยโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
2. การวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจเรื่องการอ่านจับใจความสำคัญโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : การอ่านจับใจความสำคัญ, การสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน, แบบฝึกทักษะ

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ ภาษาไทยเป็นภาษาที่คนไทยทุกคนต้องเรียนรู้ในฐานะที่เป็นเจ้าของภาษา (สถาบันภาษาไทย, 2554) ผู้ที่มีทักษะภาษาไทยดีจะสามารถใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อความคิด ความเข้าใจและแสวงหาความรู้ในการศึกษาวิชาสาขาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี การจัดการเรียนรู้ในวิชาภาษาไทยจึงควรที่จะปลูกฝังให้นักเรียนเห็นคุณค่า มีความรู้ ทักษะและเจตคติที่ถูกต้อง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม ภาษาไทยจึงเป็นทักษะที่ผู้เรียนต้องฝึกฝนจนเกิดความชำนาญในการใช้เพื่อการสื่อสาร เพื่อการเรียนรู้และใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

การเรียนการสอนภาษาไทยจึงมุ่งให้นักเรียนมีพัฒนาการทางภาษาทั้งในด้านการฟัง พูด อ่าน เขียน เน้นความเข้าใจแสวงหาความรู้อย่างมีเหตุผล การสอนภาษาไทยจึงเป็นเรื่องสำคัญในการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การอ่านถูกกำหนดไว้เป็นเนื้อหาในการเรียนการสอนภาษาไทยมาอย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาให้ลึกลงไปจะพบปัญหาในการสอนอ่านที่สำคัญคือ การอ่านจับใจความสำคัญถือเป็นทักษะที่มีความสำคัญ นักเรียนจำนวนมากประสบปัญหาการอ่านจับใจความสำคัญ เนื่องจากอ่านหนังสือแล้วไม่เข้าใจ ไม่สามารถสรุปหรือจับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่านได้

ดังจะเห็นได้จากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติ (O-NET) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านพระพุท ปการศึกษา 2565 นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยวิชาภาษาไทยคิดเป็น 41.63 คะแนน จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาภาษาไทยของโรงเรียนบ้านพระพุท โดยเฉพาะในด้านการอ่านจับใจความสำคัญ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอ่านประเภทต่าง ๆ มีปัญหาที่จะต้องดำเนินการแก้ไข

ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพทั่วไปของโรงเรียนบ้านพระพุทพบว่า โรงเรียนบ้านพระพุทเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ และบริบททางด้านสังคมของนักเรียนพบว่า นักเรียนนับถือศาสนาอิสลาม 100 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่ใช้ภาษามลายูเป็นภาษาหลักในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้นักเรียนขาดความรู้ ความเข้าใจ ขาดทักษะในการสื่อสารและทักษะในการอ่านจับใจความสำคัญ จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความสำคัญ เพื่อให้นักเรียนมีทักษะด้านภาษาไทยและทักษะการอ่านจับใจความสำคัญที่สูงขึ้น

จากการศึกษาเทคนิควิธีการสอนเพื่อแก้ปัญหาทักษะการอ่านจับใจความสำคัญพบว่า การเรียนการสอนโดยวิธีเพื่อนช่วยเพื่อนเป็นวิธีการที่ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะนำมาใช้แก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งรูปแบบการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เป็นวิธีการเรียนการสอนแบบช่วยเหลือกัน โดยใช้หลักกระบวนการกลุ่มและการทำงานร่วมกัน ทำให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์และทำกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะพึ่งพาซึ่งกันและกันดังที่

สุคนธ์ สินธพานนท์ และคณะ (2545) ได้กล่าวว่า วิธีการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อนเป็นวิธีการสอนวิธีหนึ่งที่มีสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาที่ว่า Learning by Doing ตามแนวทฤษฎีของ John Dewey โดยมีจุดเน้นที่การให้นักเรียนมีการรวมกลุ่มเพื่อทำงานร่วมกันและยังมุ่งเน้นให้นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์อยู่ในเกณฑ์ต่ำ ได้รับประโยชน์จากเพื่อนนักเรียนที่เก่งกว่าหรือมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนอยู่ในเกณฑ์ที่สูงกว่า นอกจากนี้การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาไทยควรมีการฝึกฝนซ้ำ ๆ บ่อย ๆ แบบฝึกทักษะจึงเป็นสื่อที่มีความสำคัญและสามารถนำแบบฝึกทักษะมาใช้ร่วมกับวิธีการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความสำคัญดังที่ วันเพ็ญ คุณพิริยะทวี (2548) ได้กล่าวว่า แบบฝึกเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้วิชาภาษาไทยของผู้เรียน เพราะการที่ผู้เรียนทำแบบฝึกหัดมาก ๆ บ่อย ๆ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้นำความรู้ที่เรียนมาแล้วฝึกให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่กว้างขวางและเกิดความชำนาญมากยิ่งขึ้น

จากความสำคัญและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำวิธีการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาทักษะทางการเรียนวิชาภาษาไทยเรื่องการอ่านจับใจความสำคัญของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านพระพุทธร เพื่อให้นักเรียนมีทักษะการอ่านจับใจความสำคัญสูงขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการอ่านจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทยโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะระหว่างก่อนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
2. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจเรื่องการอ่านจับใจความสำคัญโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

การทบทวนวรรณกรรม

นราภรณ์ มีสวัสดิ์ (2556) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์คอมพิวเตอร์โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน จากผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อนุสรฯ พงศ์จันตา (2557) ได้ทำการวิจัย เรื่องการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเคมีทั่วไปโดยการเรียนการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนของนักศึกษาสาขาวิชาสาธารณสุข จากผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาในกลุ่มเป้าหมายที่ผ่านการเรียนการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาเคมีทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 85.71 และจากการศึกษาครั้งนี้พบว่าเนื้อหาส่วนใหญ่ที่นักศึกษาขอรับคำปรึกษาจะเป็นหัวข้อที่มีเนื้อหาค่อนข้างยากและเนื้อหาเยอะ และจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าจำนวนครั้งของการขอรับคำปรึกษากับมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาเคมีทั่วไป

จริญญา หมื่นหนู (2565) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความวิชาภาษาไทยโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R ร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง จากผลการวิจัยพบว่า ทักษะการจับใจความสำคัญหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ระดับความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด

ณิชาพร ปรีชาวิภาส (อ้างอิงใน ปาตีเมาะ สิริธมา, 2565) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาแบบฝึกการอ่านจับใจความโดยใช้ข้อมูลท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเทศบาล 5 วัดศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี จากผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกอ่านมีค่าประสิทธิภาพ 81.81/ 82.70 ผลการเรียนรู้ด้วยแบบฝึกการอ่านจับใจความโดยใช้ข้อมูลท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

รังษิมา สุริยารังสรรค์ (อ้างอิงใน ปาตีเมาะ สิริธมา, 2565) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาแบบฝึกการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้ข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดเพชรบุรี จากผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้ข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดเพชรบุรี มีค่าประสิทธิภาพ เท่ากับ 83.26/ 82.50 ผลสัมฤทธิ์การอ่านจับใจความโดยใช้ข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดเพชรบุรีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังการใช้แบบฝึกสูงกว่าการใช้แบบฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนมีความเห็นต่อแบบฝึกการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้ข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดเพชรบุรีอยู่ในระดับมากที่สุด

อานนท์ เรืองรัตน์ (2565) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาทักษะการอ่านทำความเข้าใจลงจังหวะในการร่วมนาฏศิลป์ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสาธิตร่วมกับกิจกรรมแบบเพื่อนช่วยเพื่อน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เขตเทศบาลนครตรัง จากผลการวิจัยพบว่า ระดับความพึงพอใจของนักเรียน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด

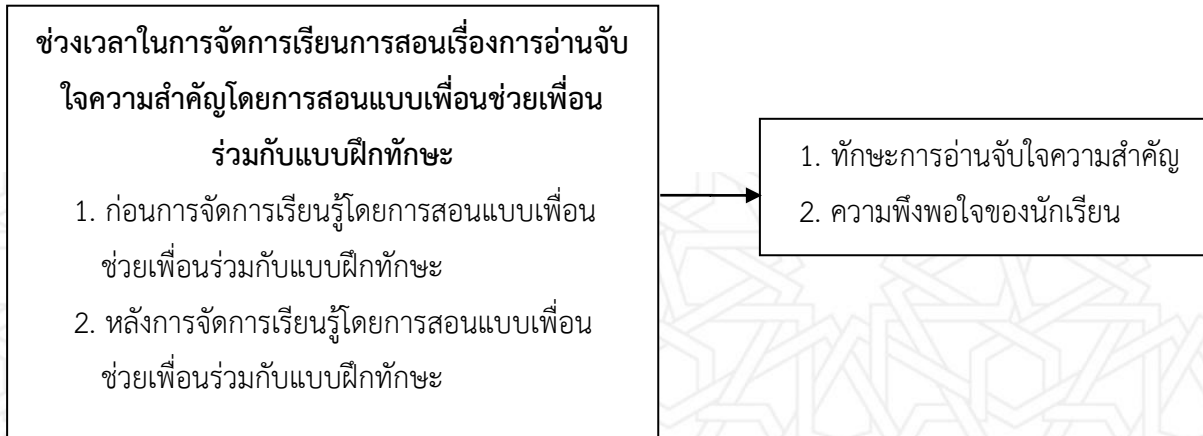
อีเซล และคณะ (Ezell et al, 1992 อ้างอิงใน อานนท์ เรืองรัตน์, 2565) ได้ศึกษาการใช้กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนในการสอนแบบความสัมพันธ์ของคำถามกับคำตอบสำหรับการอ่านเพื่อจับใจความ โดยใช้นักเรียนเกรด 3 จำนวน 23 คน การติดตามการฝึกความสัมพันธ์ของคำถามคำตอบแบบเพื่อนช่วยเพื่อน ถามและตอบในห้องเรียน ผลปรากฏว่านักเรียนปฏิบัติการสร้างคำถามและคำตอบได้ดีขึ้น การประเมินทางสังคมก้าวหน้าทุกด้าน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เป็นวิธีที่ทำให้ทักษะการอ่านจับใจความสำคัญของนักเรียนเพิ่มขึ้นเนื่องจากนักเรียนได้ช่วยเหลือกันโดยใช้หลักกระบวนการกลุ่มและการทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และทำกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะพึ่งพาซึ่งกันและกัน ได้มีโอกาสระดมสมองและอภิปรายร่วมกันกับครู มีการตั้งคำถามและหาคำตอบด้วยตนเอง ทำให้นักเรียนสามารถดึงประสบการณ์เดิมมาใช้ได้ และจากผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้แบบฝึกทักษะ ซึ่งแบบฝึกถือเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญในการพัฒนาทักษะ

การเรียนรู้วิชาภาษาไทยของนักเรียน เพราะการที่นักเรียนทำแบบฝึกหัดซ้ำ ๆ มาก ๆ บ่อย ๆ เป็นการช่วยให้นักเรียนได้นำความรู้ที่เรียนมาแล้วฝึกให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่กว้างขวางและเกิดความชำนาญมากยิ่งขึ้น

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่องการพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทยโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ศึกษาอยู่ในเครือข่ายทวีพัฒนา อำเภอกะทู้ จังหวัดสงขลา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลาเขต 3 จำนวน 10 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านพรต โรงเรียนบ้านป่าโตน โรงเรียนบ้านพระพุทธร โรงเรียนบ้านเทพา โรงเรียนวัดนิคมประสาธมิตรภาพที่ 149 โรงเรียนบ้านกรงอิตำ โรงเรียนบ้านโคกพะยอม โรงเรียนบ้านบ่อน้ำส้ม โรงเรียนบ้านปากอ โรงเรียนวัดเทพาไพโรจน์ มีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ทั้งหมด 748 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ศึกษาในโรงเรียนบ้านพระพุทธร อำเภอกะทู้ จังหวัดสงขลา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลาเขต 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 มีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ทั้งหมด 2 ห้องเรียน ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง 1 ห้องเรียน คือ นักเรียนห้อง ป.5/2 จำนวน 30 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยนักเรียนแต่ละห้องเรียนเป็นการเรียนแบบคละความสามารถ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เรื่องการอ่านจับใจความสำคัญโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 4 แผน แผนละ 2 ชั่วโมง รวม 8 ชั่วโมง 2) แบบฝึกทักษะการอ่านจับใจความสำคัญ จำนวน 4 ชุด 3) แบบวัด

ทักษะการอ่านจับใจความสำคัญ เป็นชนิดเลือกตอบ มี 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ ใช้ฉบับเดียวกันทั้งก่อนและหลังเรียน 4) แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ เรื่องการอ่านจับใจความสำคัญโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบทักษะการอ่านจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทยโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะระหว่างก่อนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบทักษะการอ่านจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทยโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะระหว่างก่อนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

คะแนน	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	sig
ก่อนเรียน	30	40	10.97	3.62	9.06**	.000
หลังเรียน	30	40	21.40	8.24		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 1 พบว่า ทักษะการอ่านจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทยโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะก่อนเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 คะแนนเต็ม 40 คะแนน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) = 10.97 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 3.62 ส่วนทักษะการอ่านจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทยโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 คะแนนเต็ม 40 คะแนน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) = 21.40 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 8.24 เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยโดยการทดสอบค่าที (t-test) แบบ Dependent พบว่า ค่า t เท่ากับ 9.06 และค่า Sig เท่ากับ .000 โดยทักษะการอ่านจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทยโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจเรื่องการอ่านจับใจความสำคัญ โดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 การประเมินประกอบด้วย 3 ด้าน 1) ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ 2) ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้ และ 3) ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจเรื่องการอ่านจับใจความสำคัญ โดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

รายการ	N = 30		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	4.53	0.57	มากที่สุด
1.1 นักเรียนมีความเข้าใจ และมีความสนใจเนื้อหามากขึ้น			
1.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะ ช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่าย	4.47	0.51	มาก
1.3 การจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมกับระดับความยาก	4.40	0.56	มาก
1.4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะ ส่งเสริมให้เกิดการทำงานร่วมกับผู้อื่น	4.70	0.47	มากที่สุด
1.5 กิจกรรมการเรียนรู้โดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะ ทำให้นักเรียนสามารถทำแบบฝึกทักษะตนเองได้ถูกต้อง	4.60	0.56	มากที่สุด
รวม	4.54	0.53	มากที่สุด
2. ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้	4.57	0.50	มากที่สุด
2.1 นักเรียนมีความสุขและสนุกสนานเมื่อได้เรียนรู้โดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะ			
2.2 นักเรียนมีความสุขและเข้าใจเนื้อหามากขึ้นเมื่อเรียนโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะ	4.67	0.48	มากที่สุด
2.3 นักเรียนมีส่วนร่วมในการสร้างข้อตกลงเพื่อเคารพกฎเกณฑ์ มีระเบียบวินัยในการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียน	4.73	0.45	มากที่สุด
2.4 นักเรียนมีความสุขสนุกสนานในการเรียน	4.60	0.50	มากที่สุด
2.5 บรรยากาศในการเรียนรู้มีความเป็นอิสระ	4.70	0.53	มากที่สุด
รวม	4.65	0.49	มากที่สุด
3. ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้			
3.1 นักเรียนมีความเข้าใจในกระบวนการทำงานกลุ่มและมีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนร่วมกลุ่ม	4.40	0.50	มาก
3.3 นักเรียนสามารถนำความรู้เรื่อง การอ่านจับใจความสำคัญโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะ ไปใช้ในการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม	4.67	0.48	มากที่สุด

รายการ	N = 30		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
3.4 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อบรรยากาศในการเรียนการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะ และสามารถทำแบบฝึกทักษะ และแบบวัดทักษะด้วยตนเองได้	4.70	0.47	มากที่สุด
3.5 นักเรียนสามารถนำความรู้เรื่อง การอ่านจับใจความสำคัญ โดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะ ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้	4.57	0.68	มากที่สุด
รวม	4.57	0.53	มากที่สุด
ภาพรวม	4.59	0.52	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า การวัดระดับความพึงพอใจเรื่องการอ่านจับใจความสำคัญ โดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.59, S.D. = 0.52) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้ ($\bar{x}$ = 4.65, S.D. = 0.49) รองลงมา คือ ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.57, S.D. = 0.53) และสุดท้าย ด้านกิจกรรมการเรียนรู้อยู่ระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.54, S.D. = 0.53) ตามลำดับ

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาการเปรียบเทียบทักษะการอ่านจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทย โดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะ ระหว่างก่อนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการเปรียบเทียบทักษะการอ่านจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทย โดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะ ระหว่างก่อนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เป็นไปตามสมมุติฐานที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ โดยอาจมาจากเหตุผลหลายประการดังนี้

ประการที่ 1 การอ่านจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทยโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน ซึ่งเป็นรูปแบบการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เป็นวิธีการเรียนการสอนแบบช่วยเหลือกันโดยใช้หลักกระบวนการกลุ่มและการทำงานร่วมกัน ทำให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์และทำกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะพึ่งพาซึ่งกันและกัน วิธีการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อนคือ การเรียนรู้ที่นักเรียนมีโอกาสช่วยเหลือและร่วมกันพัฒนาทักษะของตนเองโดยการจับคู่ผู้สอนหรือนักเรียนที่มีผลการเรียนดีจับคู่กับนักเรียนที่มีผลการเรียนอ่อนกว่า เพื่อให้เพื่อนที่มีผลการเรียนดีได้ช่วยเหลือและพัฒนาความรู้ ทักษะให้เพื่อนที่อ่อนกว่า ผู้สอนจะคอยให้คำแนะนำและ

กระตุ้นกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นราภรณ์ มีสวัสดิ์ (2556) การสอนแบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนคือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีส่วนช่วยให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยเป็นไปอย่างกันเอง นักเรียนที่มีความรู้มากกว่าได้ถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนที่มีความรู้ต่ำกว่าในลักษณะเป็นคู่หรือกลุ่ม นักเรียนจะมีบทบาทมีความรับผิดชอบในการแสดงบทบาทเองในการจัดการเรียนรู้ ครูเป็นผู้เตรียมกระบวนการจัดการเรียนการสอนไว้ล่วงหน้า และเป็นผู้ช่วยเหลือนักเรียนในขณะจัดการเรียนการสอน นิพนธ์ โพธิ์ไทร (2552)

ประการที่ 2 นักเรียนได้รับการจัดการเรียนรู้ โดยใช้แบบฝึกทักษะการอ่านจับใจความ ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนได้ฝึกอ่านเพื่อพัฒนาทักษะให้ดียิ่งขึ้น อย่างเป็นขั้นตอนเป็นตอนจากชุดแบบฝึกที่ง่ายไปหาชุดแบบฝึกที่ยากขึ้น โดยปฏิบัติตามคำแนะนำจากครู และมีเพื่อนคอยช่วยเหลือในการทำแบบฝึกทักษะแต่ละชุด เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับ นางเยาว์ ประโมะกัง (อ้างอิงใน จินดารัตน์ ฉัตรสอน, 2558) ที่ได้แสดงความคิดเห็นว่า สิ่งที่จะช่วยให้พัฒนาการทางภาษาดีขึ้นนั้น คือ การนำความรู้ที่ได้เรียนมาแล้วมาฝึกให้เกิดความเข้าใจกว้างขวางมากขึ้น โดยอาศัยแบบฝึกเสริมทักษะโดยตรง หัวใจหลักของการสอนวิชาทักษะทางภาษาอยู่ที่การฝึก การฝึกอย่างถูกวิธีเท่านั้นที่จะทำให้เกิดความชำนาญ คล่องแคล่ว ว่องไว ทักษะทางภาษาจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องฝึกให้นักเรียนซึ่งสอดคล้องกับวันเพ็ญ คุณพิริยะทวี (อ้างอิงใน จินดารัตน์ ฉัตรสอน, 2558) ได้กล่าวว่า แบบฝึกเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้วิชาภาษาไทยของผู้เรียน เพราะการที่ผู้เรียนทำแบบฝึกหัดมาก ๆ บ่อย ๆ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้นำความรู้ที่เรียนมาแล้วมาฝึกให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่กว้างขวางและเกิดความชำนาญมากขึ้นและรังสิมา สุริยารังสรรค์ (2555) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาแบบฝึกการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์การอ่านจับใจความโดยใช้ข้อมูลท้องถิ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังการใช้แบบฝึกสูงกว่าก่อนการใช้แบบฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนมีความคิดเห็นต่อแบบฝึกการอ่านจับใจความอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับจริญญา หมั่นหนู (2565) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความวิชาภาษาไทยโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R ร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทยก่อนเรียนและหลังเรียนเรื่อง การอ่านจับใจความ โดยการจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R ร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ทักษะการอ่านจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทยโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจเรื่องการอ่านจับใจความสำคัญโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เป็นวิธีการเรียนการสอนแบบช่วยเหลือกันโดยใช้หลัก

กระบวนการกลุ่มและการทำงานร่วมกัน ทำให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และทำกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะพึ่งพาซึ่งกันและกัน ช่วยส่งเสริมบรรยากาศในการเรียนรู้ของนักเรียน รวมถึงทำให้นักเรียนได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม นักเรียนได้แสดงออก เกิดความสนุกสนานในการเรียน ซึ่งมีความน่าสนใจมากกว่าการสอนในรูปแบบปกติ

1) V มาจากคำว่า Valance หมายถึง ความพึงพอใจ

2) I มาจากคำว่า Instrumentality หมายถึง สื่อ เครื่องมือ วิธีทางนำไปสู่ความพึงพอใจ

3) E มาจากคำว่า Expectancy หมายถึง ความคาดหวังภายในตัวบุคคลนั้น ๆ มีความต้องการ และมีความคาดหวังในหลายสิ่งหลายอย่าง ดังนั้น จึงต้องกระทำด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง เพื่อตอบสนองความต้องการหรือสิ่งที่คาดหวังเอาไว้ ซึ่งเมื่อได้รับการตอบสนองแล้วตามหวังหรือคาดหวังเอาไว้ บุคคลนั้นก็จะได้รับความพึงพอใจ และในขณะเดียวกันก็ในสิ่งที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งอาจจะแสดงในรูปสมการได้ ดังนี้ แรงจูงใจ = ผลของความพึงพอใจ + ความพึงพอใจ ซึ่งสอดคล้องกับอานนท์ เรืองรัตน์ (2565) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาทักษะการอ่านทำความเข้าใจในการอ่านวิชาภาษาอังกฤษ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสาธิตร่วมกับกิจกรรมแบบเพื่อนช่วยเพื่อน ผลการวิจัยพบว่า ระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เขตเทศบาลนครตรัง ต่อการจัดการเรียนรู้แบบสาธิตร่วมกับกิจกรรมแบบเพื่อนช่วยเพื่อน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ความพึงพอใจเรื่องการอ่านจับใจความสำคัญโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. จากผลการวิจัยพบว่า ทักษะการอ่านจับใจความสำคัญของนักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 แสดงว่าการพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทยโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ทำให้นักเรียนมีทักษะการอ่านจับใจความสำคัญสูงมากขึ้น ดังนั้นครูผู้สอนสามารถนำวิธีการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะ ไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนกับรายวิชาได้

2. จากผลการวิจัยพบว่า ผลการตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความสำคัญวิชาภาษาไทยโดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนร่วมกับแบบฝึกทักษะในระดับมากที่สุด ดังนั้นการเลือกเนื้อหาที่นำมาเป็นแบบฝึกในแผนการจัดการเรียนรู้ควรเป็นเรื่องที่มีความเป็นปัจจุบัน มีความน่าสนใจและเหมาะสมกับวัย เนื้อหาที่มีความหลากหลายเพื่อให้นักเรียนได้ประสบการณ์ในการอ่านเพิ่มขึ้น และสามารถนำความรู้เรื่องการจับใจความสำคัญไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

3. การนำการจัดการเรียนรู้โดยการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนไปใช้ ครูผู้สอนควรบันทึกข้อมูลหลังการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ทราบสิ่งที่จะต้องแก้ไข

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. กรมวิชาการ. (2553). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- จริญญา หมื่นหนู. (2565). *การพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความวิชาภาษาไทยโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบ SQ4R ร่วมกับแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.*
- จินดารัตน์ ฉัตรสอน. (2558). *การพัฒนาความสามารถในการอ่านจับใจความของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่จัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค KWL ร่วมกับแบบฝึก. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.*
- ณิชาพร ปรีชาวิภาช. (2555). *การพัฒนาแบบฝึกการอ่านจับใจความโดยใช้ข้อมูลท้องถิ่นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.*
- นราภรณ์ มีสวัสดิ์. (2556). *การพัฒนาการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์คอมพิวเตอร์โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน. ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยนอร์ทเชียงใหม่ .*
- นิพนธ์ โพธิ์ไทร. (2552). *การพัฒนาแบบฝึกทักษะการเขียนกลอนสี่โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, บุรีรัมย์.*
- ปาตีเมาะ สิโรมา. (2565). *การเปรียบเทียบความสามารถด้านการอ่านจับใจความของนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ชั้นปีที่1 โดยใช้แบบฝึกทักษะการอ่านกับการสอนแบบปกติ สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดนราธิวาส. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.*
- รังษิมา สุริยารังสรรค์. (2555). *การพัฒนาแบบฝึกการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 โดยใช้ข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.*
- วันเพ็ญ คุณพิริยะทวี. (2548). *การพัฒนาแบบฝึกการอ่านจับใจความสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. นครปฐม. สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.*
- สถาบันภาษาไทย. (2554). *บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 1. กรุงเทพฯ: ครุสภาลาดพร้าว.*

- สุคนธ์ สีนพพานท์ และคณะ. (2545). การจัดกระบวนการเรียนรู้: เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- อนุสรฯ พงศ์จินดา. (2557). การเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาเคมีทั่วไปโดยการเรียนการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนของนักศึกษาสาขาสาธารณสุขศาสตร์. เชียงราย, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- อานนท์ เรืองรัตน์. (2565). การพัฒนาทักษะการอ่านทำให้ลงจังหวะในการร่วมนานาภูมิทัศน์โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสาธิตร่วมกับกิจกรรมแบบเพื่อนช่วยเพื่อนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เขตเทศบาลนครตรัง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

RESEARCH ARTICLE

A Survey of Teachers' Opinions on the Arabic Language Curriculum in Islamic Schools in Southern Thailand

Abdunloh Sabeh¹ Emad Eldin Makhoul²

¹ Doctoral Student, in Arabic Language and Literature Program, Faculty of Arts and Social Science, Fatoni University, Pattani, Thailand

² Ph.D.Assistant Professor, Lecturer at Faculty of Arts and Social Science, Fatoni University, Pattani, Thailand

Corresponding Author, Email : abdunloh@ftu.ac.th

Received : August 10, 2025 ✿ Revised : December 26, 2025 ✿ Accepted : December 30, 2025

Abstract

This study aims to explore the opinions of Arabic language teachers in private Islamic schools in Southern Thailand regarding the Arabic language curriculum, with a particular focus on the challenges they face in teaching, the effectiveness of the curriculum, and the needs of the students, especially non-native Arabic speakers.

The researchers employed both analytical and quantitative methods, using questionnaires and interviews. The study covered 50 respondents from 10 private Islamic schools in Southern Thailand, with five teachers from each school. In addition, interviews were conducted with 20 teachers from the same schools included in the study.

The statistical findings revealed that the curriculum content significantly considers individual differences and greatly helps students in comprehension (an average score of 3.76 out of 5, equivalent to 75.2%). It also provides sufficient opportunities for language practice and supports good moral values (average score of 3.75 = 75%). Meanwhile, the other questionnaire content elements ranged between 3.63 and 3.74 (72.6% – 74.8%). The overall average for all curriculum elements was 3.71 out of 5 (74.2%). This indicates that most questionnaire elements received a high rating based on respondents' opinions, though they did not reach the level of excellence.

Furthermore, the interviews indicated the importance of updating the curriculum to include modern teaching methods and interactive materials. They also emphasized the need

for continuous teacher training, while most participants pointed out the insufficient integration of cultural and religious aspects in the current content.

The study recommends updating the curriculum, providing ongoing training and support for teachers, and incorporating cultural and religious dimensions into the teaching process to enhance the effectiveness of Arabic language learning in private Islamic schools in Southern Thailand.

Keywords : Survey, Teacher Opinions, Arabic Language Curriculum, Islamic Schools

المقالة البحثية

استطلاع آراء المدرسين في مقرر اللغة العربية في المدارس الإسلامية الأهلية بجنوب تايلاند

عبدالله سايه¹ عماد الدين مخلوف²¹ باحث الدكتوراه في اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب والعلوم الاجتماعية، جامعة فطاني، محافظة فطاني، تايلاند² أستاذ مساعد دكتور، محاضر برنامج اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب والعلوم الاجتماعية، جامعة فطاني، محافظة فطاني. تايلاند

الإيميل : abdunloh@ftu.ac.th

تاريخ الاستلام : 10 أغسطس , 2025 * تاريخ التعديل : ديسمبر 26, 2025 * تاريخ القبول : ديسمبر 30, 2025

الملخص

تهدف هذه الدراسة إلى استطلاع آراء مدرسي اللغة العربية في المدارس الإسلامية الأهلية بجنوب تايلاند حول مقرر اللغة العربية، مع التركيز على التحديات التي يواجهونها في التدريس وفعالية المقررات الدراسية واحتياجات الطلاب، ولا سيما غير الناطقين بالعربية.

اعتمد الباحث المنهج التحليلي والكمي باستخدام الاستبيانات والمقابلات، وقد شملت الدراسة 50 مستتبين من 10 مدارس إسلامية أهلية في جنوب تايلاند، بمعدل خمسة أساتذة من كل مدرسة. وكذلك تم إجراء المقابلة مع 20 معلماً. من نفس المدارس التي تمت عليها الدراسة.

أظهرت النتائج الإحصائية، أن محتوى المقرر يراعي الفروق الفردية، ويساعد الطلاب على الفهم بدرجة كبيرة (بمتوسط 3.76 من 5، أي ما يعادل 75.2%)، ويوفر فرصاً كافية لممارسة اللغة، ودعم الأخلاق الحسنة (متوسط 3.75 = 75%)، بينما تراوحت بقية عناصر محتوى الاستبانة بين (3.63 – 3.74) أي (72.6% – 74.8%). وقد بلغ المتوسط العام لجميع عناصر المقرر (3.71 من 5 = 74.2%)، وهذا يوضح أن غالبية عناصر الاستبانة قد حصلت على درجة مرتفعة بناء على آراء المستبنيين، لكنها لم تصل إلى مستوى التميز. كما بينت المقابلات أنه من المفيد تحديث المقررات لتشمل أساليب تدريس حديثة ومواد تفاعلية، وكذلك أكدوا الحاجة إلى تدريب مستمر للمعلمين، بينما أشار معظمهم إلى ضعف دمج الجوانب الثقافية والدينية في المحتوى الحالي. وتوصي الدراسة بتحديث المقررات، وتوفير التدريب والدعم المستمر للمدرسين، ودمج الجوانب الثقافية والدينية في العملية التعليمية لتعزيز فعالية تعلم اللغة العربية في المدارس الإسلامية بجنوب تايلاند.

الكلمات المفتاحية: استطلاع، آراء المدرسين، مقرر اللغة العربية، المدارس الإسلامية

المقدمة

الحمد لله رب العالمين ، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين ، نبينا محمد صلى الله عليه وسلم، وعلى آله وأصحابه، ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين، وبعد:

تُعد اللغة العربية واحدة من أكثر اللغات انتشارًا في العالم، حيث يتحدث بها أكثر من 400 مليون شخص، وهي اللغة الرسمية في 22 دولة، بما في ذلك العديد من دول العالم الإسلامي. وفي تايلاند، تلعب اللغة العربية دورًا محوريًا في تعزيز الفهم الثقافي والديني بين المجتمعات الإسلامية، لا سيما في جنوب البلاد، حيث تتواجد أعداد كبيرة من المسلمين.

تمثل المقررات التعليمية أداة رئيسية في تعليم اللغة العربية داخل المدارس الإسلامية، حيث تسهم في تنمية المهارات اللغوية للطلاب، وتزويدهم بالمعرفة اللازمة للتفاعل مع ثقافتهم. ومع ذلك، يواجه المدرسون تحديات متعددة في تدريس اللغة العربية، من بينها نقص الموارد التعليمية، وضعف برامج التدريب، ووجود فجوات في محتوى المقررات الدراسية.

تهدف هذه الدراسة إلى استطلاع آراء المدرسين حول مقرر اللغة العربية في المدارس الإسلامية بجنوب تايلاند، مع التركيز على تقييم فعالية المقرر الحالي، والتحديات التي يواجهها المدرسون، واقتراح سبل لتحسين العملية التعليمية. ومن خلال هذه الدراسة، نأمل في توفير رؤى قيمة تُسهم في تطوير تدريس اللغة العربية وتحسين نتائج تعلمها في المدارس.

مشكلة الدراسة

يُعد تدريس اللغة العربية في المدارس الإسلامية بجنوب تايلاند من القضايا المهمة التي تستدعي البحث والدراسة، نظرًا للتحديات المتعددة التي تواجه المدرسين والتي تؤثر بشكل مباشر على جودة التعليم ومخرجاته. وتشير بعض الدراسات السابقة مثل دراسة عبدالرزاق حسين (2013) إلى أن المقررات الدراسية في جنوب تايلاند لا تراعي بشكل كافٍ الخلفيات اللغوية والثقافية للطلاب، مما يحد من فعالية تعليم اللغة العربية ويبرز الحاجة إلى تطويرها. ومن بين هذه التحديات، تبرز فعالية المقررات الدراسية ومدى ملاءمتها لاحتياجات الطلاب، لا سيما غير الناطقين بالعربية. في ضوء ذلك، تسعى هذه الدراسة إلى تحليل العوامل المؤثرة في تدريس اللغة العربية من خلال تحديد المشكلات التي يواجهها المدرسون واستكشاف مدى كفاءة المقررات الحالية في

تحقيق الأهداف التعليمية. كما تهدف الدراسة إلى تقديم رؤى وتوصيات تسهم في تطوير المقررات التعليمية وتحسين أساليب التدريس، مما يعزز جودة تعليم اللغة العربية في المدارس الإسلامية بجنوب تايلاند. وتجب هذه الدراسة على العديد من الأسئلة، أهمها:

1. كيف تؤثر فعالية المقررات الدراسية على مستوى تعلم الطلاب في اللغة العربية؟
  2. ما آراء المدرسين حول مدى ملاءمة المقررات الحالية لاحتياجات الطلاب؟
  3. كيف يمكن تحسين المقررات الدراسية لتكون أكثر توافقًا مع احتياجات المدرسين والطلاب؟
  4. ما دور التدريب والتطوير المهني في تحسين تدريس اللغة العربية لدى المدرسين؟
- من خلال الإجابة على هذه الأسئلة، يسعى البحث إلى تقديم رؤية شاملة حول التحديات التي تواجه تدريس اللغة العربية في جنوب تايلاند، بما يسهم في تطوير استراتيجيات فعالة لتحسين جودة التعليم وتعزيز نتائج الطلاب.

أهداف البحث:

تهدف هذه الدراسة إلى:

1. تحليل تأثير فعالية المقررات الدراسية على مستوى تعلم الطلاب للغة العربية، مع التركيز على مدى تحقيقها للأهداف التعليمية المرجوة.
2. استطلاع آراء المدرسين حول مدى ملاءمة المقررات الحالية لاحتياجات الطلاب، خاصة غير الناطقين بالعربية.
3. اقتراح سبل تحسين المقررات الدراسية بحيث تكون أكثر توافقًا مع احتياجات المدرسين والطلاب، مع التركيز على التفاعل واستخدام أساليب تدريس مبتكرة.

أهمية الدراسة:

تنبع أهمية هذه الدراسة من دورها في استطلاع آراء مدرسي اللغة العربية في المدارس الأهلية بجنوب تايلاند، بهدف فهم التحديات التي تواجههم في تدريس اللغة العربية، وتحليل مدى كفاءة المقررات الدراسية الحالية. يُسهم هذا البحث في تحسين جودة التعليم من خلال توفير رؤى قيمة حول فعالية المقررات الدراسية وآراء المدرسين، مما يساعد على تطوير استراتيجيات تعليمية أكثر توافقًا مع احتياجات الطلاب، خصوصًا غير الناطقين بالعربية.

بالإضافة إلى ذلك، تقدم الدراسة توصيات علمية تهدف إلى تعزيز تجربة تعلم اللغة العربية، وذلك من خلال تحسين المقررات الدراسية، ودعم المدرسين، وتطبيق أساليب تدريس أكثر تفاعلية ومن المتوقع أن تسهم هذه الجهود في رفع كفاءة العملية التعليمية، وتحقيق نتائج تعلم أكثر فاعلية، مما يعزز مكانة اللغة العربية في المدارس الأهلية بجنوب تايلاند.

منهج الدراسة:

يتبع الباحث في هذه الدراسة المنهج التحليلي والمنهج الكمي وقد تم دمج المنهج الكمي مع المنهج التحليلي، بعد جمع وتحليل البيانات الكمية والنوعية، يتم دمج النتائج للحصول على فهم شامل للموضوع. التحليل الكمي يوفر قياسات قابلة للتعميم بينما يوفر التحليل النوعي تفسيرات غنية ومعمقة للظواهر المدروسة.

حدود الدراسة:

تتكون حدود هذه الدراسة من الآتي:

1. الحدود الموضوعية : تتركز هذه الدراسة على استطلاع آراء مدرسي اللغة العربية في المدارس الأهلية بجنوب تايلاند حول فعالية المقررات الدراسية، والتحديات التي يواجهونها في التدريس، واحتياجات الطلاب، وخاصة غير الناطقين بالعربية، كما تتناول دور التدريب والتطوير المهني في تحسين جودة تدريس اللغة العربية.
2. الحدود المكانية : تم إجراء الدراسة في المدارس الأهلية الإسلامية بجنوب تايلاند، حيث تعد هذه المؤسسات التعليمية بيئة مناسبة لدراسة التحديات التي تواجه تدريس اللغة العربية، نظرًا لوجود عدد كبير من الطلاب غير الناطقين بالعربية.
3. الحدود الزمانية : تم تنفيذ البحث خلال الفترة الزمنية الممتدة من (العام الدراسي 2023 م)، بحيث تغطي الدراسة البيانات الحديثة المتعلقة بواقع تدريس اللغة العربية خلال هذه الفترة.
4. الحدود البشرية : تقتصر الدراسة على مدرسي اللغة العربية في المدارس الأهلية بجنوب تايلاند، مما يعني أن نتائجها قد لا تعكس بالضرورة وجهات نظر الطلاب أو الإداريين أو الجهات الأخرى المعنية بتطوير المقررات التعليمية.
5. الحدود المنهجية: تعتمد الدراسة على المنهج التحليلي والكمي، باستخدام الاستبانة والمقابلات كأدوات لجمع البيانات. وبالتالي، فإن نتائج الدراسة تعتمد على دقة إجابات المشاركين ومدى شفافتهم في التعبير عن آرائهم.

إجراءات الدراسة:

تم تصميم هذه الدراسة كبحث استطلاعي يهدف إلى جمع آراء وملاحظات مدرسي اللغة العربية في المدارس الإسلامية الأهلية بجنوب تايلاند.

استخدم الباحث الاستبيانات والمقابلات كأدوات رئيسية لجمع البيانات ، تُعد الاستبيانات وسيلة فعالة لجمع المعلومات من عينة كبيرة، حيث توفر مجموعة من الأسئلة المكتوبة التي يجيب عليها المشاركون، مما يسهل تحليل البيانات بشكل كمي. أما المقابلات فهي تتيح تفاعلاً مباشراً بين الباحث والمشاركين، مما يساعد في الحصول على معلومات أكثر عمقاً وتفصيلاً حول الموضوع المدروس.

ويُعتبر استخدام هاتين الأداتين معاً نهجاً شائعاً في الدراسات الاستطلاعية، حيث يجمع بين جمع البيانات الكمية والنوعية، مما يوفر فهماً شاملاً للمشكلة البحثية.

تصميم الاستبانة : تم إعداد استبيان يتضمن مجموعة من الأسئلة المغلقة والمفتوحة لاستطلاع آراء المدرسين حول فعالية المقرر، التحديات التي يواجهونها، واحتياجات الطلاب. تم توزيع الاستبيانات على عينة من المدرسين في المدارس الإسلامية بجنوب تايلاند، وتم تحليل البيانات باستخدام أساليب الإحصاء الوصفي و الأساليب النوعية.

المقابلات الشخصية : أُجريت مقابلات مع عدد من المدرسين للحصول على رؤى أعمق حول تجاربهم في تدريس اللغة العربية. تم استخدام أسئلة مفتوحة لتشجيع المدرسين على التعبير عن آرائهم وتجاربهم بحرية.

الملاحظات الميدانية : تم إجراء ملاحظات ميدانية في بعض الفصول الدراسية لمراقبة أساليب التدريس والتفاعل بين المدرسين والطلاب، مما أضاف بعداً إضافياً لفهم السياق التعليمي.

تحليل البيانات : تم تحليل البيانات الكمية باستخدام برامج إحصائية لتحديد الاتجاهات والأنماط في آراء المدرسين. أما البيانات النوعية، فتم تحليلها باستخدام أسلوب التحليل الموضوعي، حيث تم تصنيف الآراء والملاحظات إلى مواضيع رئيسية لتسهيل فهم النتائج.

العينة : تم اختيار عينة الدراسة وعددهم 50 مدرساً ومدرسة ، من 10 مدارس إسلامية أهلية في جنوب تايلاند ، بشكل عشوائي ، لضمان تنوع الآراء والتجارب.

المعالجة الإحصائية لاستطلاع آراء المعلمين كما جاء في الاستبانة حول مقرر اللغة العربية:

قام الباحث باستخدام البرنامج الإحصائي (SPSS) ويُعتبر استخدام الباحث للبرنامج الإحصائي SPSS لاستخراج التكرارات، والنسب المئوية، والمتوسطات الحسابية، خطوة منهجية مهمة في تحليل البيانات

الكمية. يُستخدم هذا البرنامج على نطاق واسع في الأبحاث التربوية لتقييم المقررات الدراسية وقياس فعاليتها ولاستخراج التكرارات، والنسب المئوية، والمتوسطات الحسابية، لتقوم مقرر اللغة العربية في المرحلة الثانوية بالمدارس الأهلية بجنوب تايلاند.

النتائج الإحصائية لاستطلاع آراء المعلمين حول محتوى مقرر اللغة العربية

الترتيب	العبارة	درجة الموافقة					المتوسط الحسابي	مستوى الموافقة
		موافق جداً	موافق	لا أدري	لا أوافق	لا أوافق بشدة		
1	يعطي المحتوى فرصاً كافية لممارسة اللغة العربية بطلاقة.	17	16	12	3	1	3.75	كبيرة
		34	32	24	6	2		
2	يلبي المحتوى باحتياجات الطلاب وميولهم.	16	18	8	6	2	3.63	كبيرة
		32	36	16	12	4		
3	يراعي المحتوى الفروق الفردية بين الطلاب	8	26	11	4	1	3.76	كبيرة
		16	52	22	8	2		
4	يراعي المحتوى التوازن بين الجوانب المعرفية والانفعالية والنفسية.	9	25	12	4	0	3.75	كبيرة
		18	50	24	8	0		
5	يدعم المحتوى الأخلاق الحسنة لدى الطلاب.	16	13	14	6	1	3.75	كبيرة
		32	26	28	12	2		
6	يساعد المحتوى الطلاب على القراءة الصحيحة.	16	16	11	5	2	3.74	كبيرة
		32	32	22	10	4		
7	يساعد المحتوى الطلاب على فهم اللغة العربية	9	26	10	4	1	3.76	كبيرة
		18	52	20	8	2		
8	يساعد المحتوى الطلاب على التعبير الصحيح باللغة العربية كتابة.	8	24	12	5	1	3.71	كبيرة
		16	48	24	10	2		
9	يركز المحتوى على تنمية التفكير والإبداع.	10	24	12	3	1	3.69	كبيرة
		20	48	24	6	2		
10	يزود المحتوى الطلاب بثروة لغوية متناسبة مع مستواهم العقلي.	16	14	12	6	2	3.64	كبيرة
		32	28	24	12	4		
المتوسط العام للمجالات		3.71						

من خلال الجدول السابق يستنتج الباحث (الدكتور السعدي وآخرون، تحليل و تقويم سلسلة تعليم اللغة العربية، ص: 67-83) ما يلي: جاءت عبارتا (3 و 7) اللتان نصهما: "يراعي المحتوى الفروق الفردية بين الطلاب" و "يساعد المحتوى الطلاب على فهم اللغة العربية" في الترتيب الأول حيث حصلتا على متوسط حسابي قدره (3.76) درجة، وهو أعلى متوسط حسابي من بين محتوى المقرر، مما يعني أن هناك اتفاقاً بين أفراد العينة في مراعاة المحتوى الفروق الفردية بين الطلاب ويساعد المحتوى الطلاب على فهم اللغة العربية.

1. وأحرزت عبارات رقم (1 و 4 و 5) التي نصهن: "يعطي المحتوى فرصاً كافية لممارسة اللغة العربية بطلاقة" و "يراعي المحتوى التوازن بين الجوانب المعرفية والانفعالية والنفسية" و "يدعم المحتوى الأخلاق الحسنة لدى الطلاب" المرتبة الثانية من بين محتوى المقرر بمتوسط حسابي قدره (3.75). وهذا يدل على أن محتوى المقرر اللغة العربية يعطي فرصاً كافية لممارسة اللغة العربية ويراعي التوازن بين الجوانب المعرفية والانفعالية والنفسية والسلوكية، ويدعم الأخلاق الحسنة لدى الطلاب .

2. وحصلت عبارة رقم (6) التي نصها: "يساعد المحتوى الطلاب على القراءة الصحيحة" على المرتبة الثالثة من بين محتوى المقرر اللغة العربية بمتوسط حسابي قدره (3.74) درجة. بينما جاءت عبارة رقم (8) التي نصها "يساعد المحتوى الطلاب على التعبير الصحيح باللغة العربية كتابة" في المرتبة الرابعة بمتوسط حسابي قدره (3.7) درجة. بينما جاءت عبارة رقم (9) التي نصها: "يركز المحتوى على تنمية التفكير والإبداع" في المرتبة الخامسة من بين محتوى المقرر بمتوسط حسابي قدره (3.69) درجة. وهذه البيانات تدل على أن محتوى المقرر اللغة العربية يحقق أهداف تعليم اللغة العربية بدرجة كبيرة. وحازت عبارة رقم (10) التي نصها: "يزود المحتوى الطلاب بثروة لغوية متناسبة مع مستواهم العقلي" على المرتبة السادسة بمتوسط حسابي قدره (3.64) درجة. كما أن عبارة رقم (2) التي نصها: "يلبي المحتوى باحتياجات الطلاب وميولهم" جاءت في المرتبة السابعة من بين مجال محتوى المقرر بمتوسط حسابي قدره (3.63) درجة. وبالنظر إلى نتائج المجال الرابع يتضح للباحث أن جميع فقرات محور (محتوى المقرر اللغة العربية) نجد أن إجابات أفراد عينة الدراسة على عبارات المجال الرابع كانت بدرجة كبيرة حيث تراوحت درجة المتوسط الحسابي ما بين ما بين (3.76 – 3.63)، في حين نجد أن درجة المتوسط العام لجميع عبارات المجال الرابع قد بلغ (3.71)، وهو يمثل درجة كبيرة من الأهمية، وهذا يدل على اهتمام أفراد مجتمع الدراسة بقضية محتوى المقرر اللغة العربية، ومدى ملائمته لاحتياجات الطلاب، وهو دليل على أن محتوى اللغة العربية ينسجم مع أهداف المقرر في المجالات الثلاثة المعرفية والوجدانية والمهارية.

تشير النتائج إلى أن محتوى مقرر اللغة العربية يحقق أهداف تعليم اللغة العربية نوعاً ما، حيث يظهر التوافق بين أفراد العينة حول فعالية المحتوى في تلبية احتياجات الطلاب وتعزيز مهاراتهم اللغوية

ثانياً: نتائج مقابلة الخبراء والأساتذة في المجال تعليم اللغة العربية والتي جاءت إجاباتها كالتالي:
الجانب العملي من الدراسة: هنا سيقوم الباحث بإجراء المقابلة وتوزيع الاستبانة وتحليلهما

س1: كيف تقيمون المقرر الحالي لتعليم اللغة العربية في المدارس الإسلامية الأهلية للمرحلة الثانوية ؟

ج: بناء على استطلاع الآراء حول هذا السؤال أكدت الغالبية العظمى من الآراء على أن المقرر الحالي في العديد من المدارس الإسلامية الأهلية يواجه تحديات في تحقيق التوازن بين تعليم اللغة العربية كلغة أكاديمية ودينية. وعلى هذا فإن آراء الخبراء ترى أن المقرر يتسم بتغطية جوانب اللغة العربية الأساسية، مثل: النحو والصرف والقراءة، ويوصوا بدمج الجوانب الثقافية والدينية بشكل فعال، لذا يجب أن يكون المقرر أكثر تكاملاً، ويشمل أيضاً تعميق الفهم الثقافي والديني للغة.

س2: هل تعتقدون أن المقرر يواكب احتياجات الطلاب من الناطقين بغير العربية؟ ولماذا؟

ج: في بعض الحالات، المقرر قد لا يواكب بشكل كامل احتياجات الطلاب غير الناطقين بالعربية. ذلك لأنه يركز في الغالب على قواعد اللغة ومهارات الكتابة التي قد تكون صعبة على الطلاب الذين ليس لديهم أساسيات اللغة العربية. يجب أن يتضمن المقرر مواد تعليمية تدعم التفاعل اليومي مع اللغة، مثل الحوارات التفاعلية، الترجمة، والمواقف الواقعية التي تسمح للطلاب بالتطبيق العملي للغة في حياتهم اليومية والدينية.

س3: ما أبرز نقاط القوة والضعف التي تلاحظونها في المقرر الحالي؟

ج: نقاط القوة:

1. يُركز المقرر بشكل جيد على الجوانب الأكاديمية، مثل النحو والصرف.

2. يساهم في بناء الأساس اللغوي الصحيح.

3. هناك بعض المحاولات لإدخال النصوص الدينية مما يعزز الفهم الثقافي والديني.

نقاط الضعف:

1. نقص المواد التفاعلية التي تدعم تطوير مهارات التحدث والاستماع.

2. قد يكون هناك تأخير في تعزيز مهارات القراءة والفهم الاستنباطي، مما يؤثر على قدرة الطلاب على

التعامل مع النصوص الأدبية والدينية.

3. الأساليب التعليمية التقليدية قد لا تكون محفزة بما يكفي للطلاب.

س4: هل يتم تضمين جوانب ثقافية ودينية في المقرر بشكل كافٍ؟

ج: تعتبر الجوانب الثقافية والدينية جزءًا مهمًا في تعليم اللغة العربية في المدارس الإسلامية، ولكن في بعض الأحيان لا يتم التركيز عليها بشكل كافٍ. اللغة العربية في المدارس الإسلامية يجب أن تكون أكثر من مجرد أداة للتواصل، بل يجب أن تكون وسيلة لفهم الثقافة الإسلامية والتاريخ العربي. يجب أن يُدمج المقرر مع النصوص الدينية التي تشجع الطلاب على فهم معاني القرآن الكريم والأحاديث الشريفة، بالإضافة إلى النصوص الأدبية التي تعكس الثقافة العربية.

س5: كيف تقيمون تفاعل الطلاب مع المقرر؟ وهل هناك ملاحظات بشأن استيعابهم للمحتوى؟

ج: تفاعل الطلاب مع المقرر قد يختلف بناءً على خلفياتهم اللغوية والدينية. الطلاب الذين ينحدرون من بيئات غير ناطقة بالعربية قد يواجهون صعوبة في التعامل مع المقرر التقليدي الذي يركز بشكل أساسي على القواعد اللغوية. لذلك، ألاحظ أنه قد يكون من الأفضل إدخال أساليب تدريس تفاعلية مثل الألعاب التعليمية، الفيديوهات، والمناقشات الجماعية التي تحفز الطلاب على ممارسة اللغة خارج إطار الكتب الدراسية.

س6: هل يعتبر المعلمون أن منهج اللغة العربية يساهم بشكل فعال في تطوير مهارات الطلاب اللغوية

والفكرية؟

ج: منهج اللغة العربية بشكل عام قد يساهم في تطوير بعض المهارات اللغوية مثل الكتابة والقواعد. ولكن، قد يفتقر إلى تحسين مهارات التفكير النقدي والإبداعي. لتطوير هذه المهارات، من المهم أن يتضمن المقرر أنشطة تعزز التفكير التحليلي والنقدي، مثل مناقشة المواضيع الدينية والأدبية من خلال الكتابة الإبداعية أو المحاكاة.

س7: ما الصعوبات التي يواجهها المعلمون في تدريس اللغة العربية للطلاب غير الناطقين بها؟

ج: من أبرز الصعوبات التي يواجهها المعلمون:

1. اختلاف مستويات الطلاب: بعض الطلاب قد يكون لديهم معرفة محدودة بالعربية، مما يجعل من الصعب تدريسهم بمستوى موحد.

2. نقص المواد التفاعلية: المقررات التقليدية لا تقدم دائمًا فرصًا كافية لتفاعل الطلاب مع اللغة.

3. صعوبة في التحفيز: قد تكون الحصص الأكاديمية مملة في بعض الأحيان، مما يقلل من رغبة الطلاب في التعلم.

س8: هل هناك دعم وتدريب كافٍ للمعلمين على استخدام المقرر بشكل فعال؟

ج: في بعض المدارس، قد لا يتوفر الدعم الكافي أو التدريب المنتظم للمعلمين حول طرق تدريس اللغة العربية بشكل مبتكر. المعلمون بحاجة إلى تدريب مستمر على استخدام التكنولوجيا والوسائل الحديثة التي تساهم في تطوير مهارات الطلاب بطريقة تفاعلية.

س9: هل تعتقدون أن المقرر يحتاج إلى تحديث ليشمل مواضيع أو أساليب جديدة؟ وما هي المجالات التي يجب التركيز عليها؟

ج: نعم، يحتاج المقرر إلى تحديث ليشمل أساليب تدريس حديثة تواكب التطور التكنولوجي، مثل استخدام التطبيقات التعليمية، والوسائط المتعددة. ينبغي أن يتم التركيز على تعليم التحدث والاستماع بطريقة تفاعلية أكثر، بالإضافة إلى التركيز على تعليم اللغة في سياق ثقافي وديني يربط الطلاب بالتعاليم الإسلامية. من خلال تحديث المقرر وتعزيز أساليب التدريس، يمكن تحقيق نتائج أفضل في تعلم اللغة العربية بشكل شامل. تحليل الإجابات السابقة: تتضمن الإجابات التي تم تقديمها مجموعة من الآراء والملاحظات التي تعكس واقع تدريس اللغة العربية في المدارس الإسلامية الأهلية، ويمكن تلخيص تحليل هذه الإجابات في النقاط التالية: تحديثات المقرر الحالي: تم الإشارة إلى أن المقرر قد يواجه صعوبة في تحقيق توازن بين تعليم اللغة العربية كأداة أكاديمية ودينية. وهذا يشير إلى ضرورة دمج الجوانب الثقافية والدينية بشكل أكثر فعالية في التدريس، خاصة للطلاب غير الناطقين بالعربية.

احتياجات الطلاب غير الناطقين بالعربية: يوضح المحللون أن المقرر لا يلبي تمامًا احتياجات الطلاب غير الناطقين بالعربية، حيث يركز بشكل كبير على القواعد اللغوية. تحتاج المقررات إلى تضمين مواد تعليمية تشجع التفاعل اليومي مع اللغة، مما يعكس أهمية التعليم العملي والتطبيقي.

نقاط القوة والضعف في المقرر

نقاط القوة: تركز المقررات على الجوانب الأكاديمية، مما يساهم في بناء أساس لغوي قوي. كما أن هناك محاولات لإدخال النصوص الدينية لتعزيز الفهم الثقافي.

نقاط الضعف: تعاني المقررات من نقص في المواد التفاعلية، مما يؤثر على تطوير مهارات التحدث والاستماع. كما أن الأساليب التعليمية التقليدية قد تكون غير محفزة للطلاب.

الجوانب الثقافية والدينية: تشير الإجابات إلى أن الجوانب الثقافية والدينية ليست مدججة بشكل كافٍ في المقرر، مما يستدعي ضرورة تعزيز فهم الطلاب للثقافة الإسلامية والتاريخ العربي من خلال النصوص

الدينية والأدبية.

تفاعل الطلاب مع المقرر: يعكس تفاعل الطلاب تنوع خلفياتهم اللغوية والدينية، مما يؤثر على قدرتهم على استيعاب المحتوى. هناك حاجة إلى إدخال أساليب تدريس تفاعلية لجعل التعلم أكثر جاذبية.

دور اللغة العربية في التربية: تُعتبر اللغة العربية أداة أساسية لفهم تعاليم الدين، مما يبرز أهمية تعليم الطلاب استخدامها بشكل فعال لفهم نصوص دينية مهمة.

تطوير المهارات اللغوية والفكرية: على الرغم من أن المقرر يساهم في تطوير بعض المهارات اللغوية، إلا أنه يفتقر إلى تعزيز التفكير النقدي والإبداعي. يبرز هذا الحاجة إلى أنشطة تعليمية تعزز هذه المهارات.

صعوبات تدريس اللغة للطلاب غير الناطقين بها: تضمنت الصعوبات اختلاف مستويات الطلاب ونقص المواد التفاعلية وصعوبة التحفيز. هذه العوامل تؤثر سلبًا على العملية التعليمية.

دعم المعلمين وتدريبهم: يُظهر التحليل أن هناك نقصًا في الدعم والتدريب المستمر للمعلمين، مما يؤثر على قدرتهم على استخدام المقرر بشكل فعال.

حاجة المقرر إلى تحديث: يُعتبر تحديث المقرر ضرورة لتضمين مواضيع وأساليب جديدة تتماشى مع التطورات التكنولوجية، مما يساهم في تعزيز التعليم بطريقة تفاعلية ومبتكرة.

تشير التحليلات إلى ضرورة إعادة النظر في منهج تدريس اللغة العربية في المدارس الإسلامية الأهلية، مع التركيز على دمج الجوانب الثقافية والدينية بشكل أفضل. من المهم تعزيز التدريب والدعم للمعلمين، بالإضافة إلى تحديث المقررات لتلبية احتياجات الطلاب بشكل أكثر فعالية.

وبناء على ما سبق نتائج الاستبانة والمقابلة يمكن مناقشتها كالتالي:

لتأكيد موثوقية نتائج هذه الدراسة، قام الباحث بمقارنة النتائج التي تم التوصل إليها مع نتائج دراسات سابقة ذات صلة بتدريس اللغة العربية في البيئات غير الناطقة بها، وخصوصًا في السياقات الإسلامية والتعليمية.

ففي دراسة عبد الرزاق حسين (2013م) حول تحديات تعلم اللغة العربية في جنوب تايلاند، أشار إلى أن المقررات الدراسية لا تراعي بشكل كافٍ الخلفيات اللغوية والثقافية للطلاب، وهو ما يتوافق مع نتائج هذه الدراسة التي أوضحت أن المقرر الحالي لا يلبي احتياجات الطلاب غير الناطقين بالعربية، ويفتقر إلى المواد التفاعلية التي تسهل التعلم العملي.

وأشارت دراسة عبد الله بن سعيد (2013م) إلى أن فعالية المقرر تعتمد بدرجة كبيرة على مدى توافقه مع حاجات الطلاب وتدريب المعلمين على استخدامه، وهو ما أشار إليه المشاركون في هذه الدراسة من خلال

دعوتهم إلى توفير برامج تدريبية مكثفة للمعلمين، واستخدام طرق تدريس أكثر تفاعلية وتحفيزية. كما أظهرت دراسة السعدي وآخرون (2014م) التي قامت بتحليل وتقويم سلسلة تعليم اللغة العربية في معهد اللغة العربية بجامعة الملك سعود، أن أحد أبرز نقاط الضعف في المقررات هو غياب التكامل بين الجوانب اللغوية والثقافية، وهي نقطة تكررت أيضاً في نتائج هذه الدراسة، مما يدعم المطالبة بدمج الجوانب الثقافية والدينية في المقررات بشكل أكثر فاعلية.

وبناءً عليه، يمكن القول إن نتائج هذه الدراسة تتسق مع الأدبيات التربوية السابقة، مما يعزز من صحتها ويؤكد الحاجة إلى إجراء إصلاحات شاملة في المقررات الدراسية وأساليب التدريس في المدارس الإسلامية بجنوب تايلاند

الخاتمة

في ختام هذه الدراسة، تبين للباحث من خلال استطلاع آراء مدرسي اللغة العربية أن تدريس اللغة العربية في المدارس الإسلامية الأهلية يواجه مجموعة من التحديات التي تؤثر على فعالية التعليم وجودته. من خلال تحليل الآراء والملاحظات المقدمة من المعلمين والطلاب، تمكنا من فهم النقاط القوية والضعيفة في المقرر الحالي. يظهر البحث أهمية دمج الجوانب الثقافية والدينية بشكل أفضل، بالإضافة إلى ضرورة تحديث أساليب التدريس لتلبية احتياجات الطلاب، خاصة غير الناطقين بالعربية.

توصلت هذه الدراسة للعديد من النتائج نذكر منها:

تحديات تدريس اللغة العربية: يواجه المدرسون صعوبات في تحقيق توازن بين الجوانب الأكاديمية والدينية في المقررات.

احتياجات الطلاب غير الناطقين بالعربية: المقرر الحالي لا يلبي بشكل كامل احتياجات هؤلاء الطلاب، مما يؤدي إلى صعوبة في استيعاب المحتوى.

نقاط القوة والضعف في المقرر: يتمتع المقرر بنقاط قوة في الجوانب الأكاديمية، ولكنه يعاني من نقص في المواد التفاعلية وأساليب التدريس المحفزة.

أهمية الثقافة والدين: يجب أن تشمل المقررات جوانب ثقافية ودينية لتعزيز الفهم الشامل للغة العربية.

دور المعلمين: المعلمون بحاجة إلى دعم وتدريب مستمر لتطوير مهاراتهم في تدريس اللغة العربية بشكل

فعال.

يدل الاستطلاع على اتفاق أعضاء العينة على أن محتوى مقرر اللغة العربية يراعي الفروق الفردية بين الطلاب ويسهم بشكل كبير في تعزيز فهمهم للغة العربية.

تشير الدراسة إلى أن محتوى مقرر اللغة العربية يوفر فرصاً كافية لممارسة اللغة ويحقق التوازن بين الجوانب المختلفة للتعلم، مما يعزز من تطوير الأخلاق الحسنة لدى الطلاب.

التوصيات والاقتراحات:

بناءً على نتائج الدراسة، توصي هذه الدراسة باتخاذ الإجراءات التالية لتحسين تدريس اللغة العربية في المدارس الإسلامية الأهلية بجنوب تايلاند.

تحديث المقررات الدراسية: ضرورة مراجعة وتحديث المناهج بحيث تتضمن أساليب تدريس حديثة، ومواد تعليمية تعزز التفاعل اليومي مع اللغة العربية.

إدخال نصوص تطبيقية ومواقف حياتية تساعد الطلاب، خاصة غير الناطقين بالعربية، على استخدام اللغة في سياقاتهم اليومية.

دمج الجوانب الثقافية والدينية : ينبغي تعزيز المحتوى الثقافي والديني في المقررات الدراسية، من خلال إدراج نصوص قرآنية وأحاديث نبوية وقصص تاريخية تربط بين اللغة والثقافة الإسلامية، والتركيز على التواصل بين اللغة والهوية الإسلامية، مما يساعد الطلاب على فهم البعد الثقافي والديني للغة العربية.

تطوير المهارات التعليمية للمعلمين: توفير برامج تدريبية مستمرة للمعلمين في أساليب التدريس الحديثة، مثل التعليم القائم على المشاريع والتعلم التفاعلي، وتقديم ورش عمل ودورات تدريبية حول التعامل مع الطلاب غير الناطقين بالعربية، لتعزيز قدرتهم على إيصال المفاهيم بطريقة أكثر فاعلية.

تعزيز استخدام المواد التفاعلي: إدخال وسائل تعليمية حديثة، مثل الألعاب التعليمية، التطبيقات الرقمية، والمناقشات الجماعية، مما يحفز الطلاب على المشاركة والتفاعل، وتصميم أنشطة تطبيقية تساعد الطلاب على تحسين مهاراتهم اللغوية من خلال التفاعل المباشر.

توفير الدعم اللازم للمدارس: تقديم موارد تعليمية إضافية، مثل كتب حديثة، منصات إلكترونية، ودروس تفاعلية تدعم العملية التعليمية، وتوفير مساعدات تقنية تساعد في تحسين بيئة التعلم، مثل الألواح الذكية، والمختبرات اللغوية.

من خلال تنفيذ هذه التوصيات، يمكن تحسين تدريس اللغة العربية في المدارس الإسلامية الأهلية، مما يسهم في رفع مستوى تعلم اللغة، وتعزيز فهم الطلاب للثقافة الإسلامية، وجعل تعلم اللغة أكثر تفاعلية وفعالية.

قائمة المصادر والمراجع:

- ربحي مصطفى عليان. (2001م). البحث العلمي: أسسه، مناهجه وأساليبه، إجراءاته. الأردن: بيت الأفكار الدولية.
- الرفاعي وآخرون. (1998م). مناهج البحث العلمي، تطبيقات إدارية واقتصادية. عمان: دار وائل للنشر.
- الزاوي، عبد القادر. (2016م). تدريس اللغة العربية في البيئات غير الناطقة بها: التحديات والآفاق، دار الفكر العربي.
- السعدي وآخرون. (2014م). تحليل وتقويم سلسلة تعليم اللغة العربية للناطقين بغيرها في معهد اللغة العربية بجامعة الملك سعود، مجلة جامعة الملك سعود
- سليمان تيه، ومحمد علي بوه. (2013م). تدريس اللغة العربية في جنوب تايلاند - تحديات وطموحات، ورقة قدمت مؤتمر اللغة العربية الثاني، دبي، الإمارات العربية المتحدة، ص. 13
- القرني، عبد الله، (2019م). التكامل بين الجوانب اللغوية والثقافية في تعليم اللغة العربية للناطقين بغيرها، المجلة العربية للدراسات اللغوية، العدد (12). ص. 33
- عبيدات، ذياب وآخرون. (2010م). البحث العلمي: مفهومه، أدواته، وأساليبه، الطبعة 3 الرياض: دار المسيرة للنشر والتوزيع.
- عبد الرازق حسين. (2013م). تحديات أمام متعلمي اللغة العربية في جنوب تايلاند. الجامعة الإنسانية، ماليزيا.
- محمد الغانم. (2008م). اللغة العربية وطرائق تعليمها وتعلمه.
- وجيه محبوب. (2005م). أصول البحث العلمي ومناهجه. الطبعة 2، عمان: دار المقررات للنشر والتوزيع.

RESEARCH ARTICLE

Enhancing Critical Thinking Skills of Islamic Education Teachers in Relation to 21st-Century Learning Skills in Islamic Secondary Schools in Southern Thailand

Hartinee Cheming¹ Mahsoom Sateemae² Fateehah Japakiya³ Huda Khodaeh⁴ Nurulhak Muso⁵
Muslim Hayisama-ae⁶

¹ Dr., Lecture of Teaching English of Education, Faculty of Education, Fatoni University, Pattani, Thailand

² Dr. (Assistant Professor), of Teaching English of Education, Faculty of Education, Fatoni University, Pattani, Thailand

³ Dr., Lecture of Early Childhood Education, Faculty of Education, Fatoni University, Pattani, Thailand

^{4,5,6} Lecture of Early Childhood Education, Faculty of Education, Fatoni University, Pattani, Thailand

Corresponding Author, Email : hartinee69@gmail.com

Received : July 27, 2025 ✿ Revised : December 26, 2025 ✿ Accepted : December 30, 2025

Abstract

This study investigates strategies to enhance critical thinking skills among Islamic education teachers in secondary schools of Southern Thailand, aligning with 21st-century learning frameworks. It aims to assess current critical-thinking levels, identify integration challenges, implement targeted professional development, and evaluate its impact on teaching practices. This mixed-methods study thirty-two teachers from four schools in Narathiwat, Pattani, and Yala provinces completed a pre- and post-intervention Critical Thinking Skills Questionnaire (CTSQ). A stratified sub-sample of eight teachers participated in semi-structured interviews, and post-workshop classroom observations were conducted using a structured checklist. The intervention a 10-hour professional development workshop series on inquiry-based learning, Socratic questioning, and digital collaboration tools—yielded statistically significant gains in overall CTSQ scores (pre $M = 61.2\%$, $SD = 9.1$; post $M = 79.5\%$, $SD = 6.8$; $t(31)=12.45$, $p<.001$). Thematic analysis revealed initial related to lecture-centered, time constraints, and digital-tool, alongside post-intervention shifts toward facilitator roles and enhanced student engagement in critical discourse. These findings demonstrate that targeted, 21st-century-aligned professional development can meaningfully elevate teachers' critical-thinking competencies, fostering more dynamic, inquiry-rich Islamic education classrooms. Sustained institutional support, expanded access to digital resources, and

peer-coaching networks are recommended to consolidate gains and scale the approach across diverse educational contexts.

Keywords : Islamic education teachers, Islamic Secondary Schools, critical thinking skills, 21st century learning.

Introduction

The National Education act, B.E 2542 (1999). (Second National Education Act B.E. 2545 (2002) of Thailand has been re strategized to concentrate on new educational-related strategy. In the rapidly evolving educational landscape of the 21st century, critical thinking has emerged as one of the core competencies essential for effective teaching and lifelong learning. As education systems globally shift towards fostering higher-order thinking skills, teachers are increasingly expected not only to possess but also to cultivate these skills in their students (Facione, 2011; Trilling & Fadel, 2009). Critical thinking involves the ability to analyze, evaluate, and synthesize information in a logical and reflective manner, which is vital for solving complex problems in a knowledge-based society.

In the context of Islamic education, critical thinking takes on an added layer of significance. Islamic pedagogy traditionally emphasizes reflection (*tafakkur*), reasoning (*ijtihad*), and moral judgment, which are congruent with modern understandings of critical thinking (Al-Attas, 1990; Hashim, 2004). However, the integration of these skills into teaching practices remains limited, particularly in regions where educational resources and teacher training are underdeveloped.

Southern Thailand, a region with a significant Muslim population, presents a unique context for exploring this issue. Islamic Education teachers in this region often face challenges related to outdated curricula, limited professional development opportunities, and socio-political tensions that affect educational delivery (Madmarn, 1999; Yusof & Daud, 2010). As such, the development of critical thinking skills among these educators is not only a pedagogical necessity but also a strategic step toward improving the overall quality of Islamic education and promoting educational equity.

This study seeks to examine the current state of critical thinking skills among Islamic Education teachers in Southern Thailand and explore effective strategies for their enhancement. By aligning teacher development with 21st-century learning frameworks, the

research aims to contribute to a more reflective, inquiry-based, and student-centered approach to Islamic education.

2. Critical Thinking Skills by Islamic Education Teachers

Critical thinking is defined as journey of the mind to wisely assess a reasonable and sensible idea, by utilizing logic and evidence [National Education act, B.E 2542 (1999). The significant point focused on, by this article is, the idea of Islamic Education Teacher (IETs) based on common sense, but founded on tawhid (Oneness of God) towards Allah (Almighty), and practiced according to the Sunnah of the Messenger of Allah. IETs are continuously searching for the truth and arguing, based on research and scientific evidence, utilizing sound knowledge and varied skills, at the same time, adhering to actual values based on Al- Qurân and the Sunnah.

An individual needs to develop self-efficacy, which referred to people's belief in their abilities to produce desired outcomes through their own actions [Maddux JE. 2016] or influence events that affect their lives [Bandura A, 2010]. It's the foundation of human motivation, performance, accomplishments, and emotional well-being [Bandura A, 1997]. It reflects confidence and also shown to play a theoretically and an empirically important role in learning and development of new skills and knowledge. Moreover, it's also most important to teacher could best predict teacher's pedagogical success [Klassen RM, Klassen JR, 2018, Egtesadi A, 2019]

Self-efficacy that based on the Quran and Sunnah can booster the pure morals and great ibadah are practiced and performed to develop self-esteem, consequently advancing students' resilience into the future [Noh MA, Suhid A, Rahim ZA, 2018]. The purpose of IETs in the 21st century is therefore, essential in integrating components of Islamic teaching and values offering students chance to assimilate a wealth of knowledge. As a matter of fact, self-efficacy can shape a person's character and belief, to execute all the knowledge the person has [Rashed ZN, 2018].

In [Ashraf H, Garmabi H, Fayendari MB, 2017] also submitted that teachers with critical thinking skills have a meaningful and robust relationship with their professional attainment. Moreover, students have a positive outlook on teachers who have excellent critical thinking skills in their teachings. The connection was shown to be evident by [Sheybani M, Miri F, 2019] study;

there is a concrete relationship between teachers' professional identity and their critical thinking. Hence, critical thinking is imperative for the growth of teachers' professional identity to develop quality of the learning atmosphere. Furthermore, it indicates that critical thinking of teachers is an indispensable ingredient for teachers' professional advancement [Ekinci CE, Ekinci N,2017].

2.1. Cultivating Lifelong Knowledge in 21st Century Learning and Facilitation (L&F)

A professional and critical Islamic Education Teacher needs to instill lifelong knowledge, since pursuit of experience in his life never ceases. The realization of knowledge is only feasible by continuously engaging in seeking knowledge. Islamic Education Teachers that constantly engage in learning can make pedagogical shifts, to be accommodated within contemporary learning necessities of students. Hence, students can come up with ideas, make decisions and solve problems productively, in addition to acquiring appropriate opportunities to serve in society. IETs need to also be great role models in sustaining good personalities and attitudes, to inspire students to follow noble ways in life [Ahmad SS, Kasim TS,2017 and Franco A, Marques VR,2018].

Thinking practices is a daily routine for an IET to accomplish responsibilities for students to make the teaching process more significant and meaningful. Further, they need to reeducate themselves by acknowledging calls of the complex and complicated digital era of revolution 4.0. Contemporary IETs, are becoming more conversant with handling the perpetually evolving flow of technology, particularly in the technology-based digital world. Innovation and creativity of IETs need to also be connected to prevailing developments based on web 2.0 technology. Furthermore, they play not only the function of educators in the classroom, but also express a more meaningful role as preachers and leaders in teaching the society to exercise the exact teachings of Islam [Jaafar N, Muhamad NA,2019].

Additionally, Islamic Education Teachers should be actively associated with academic pursuits such as attending seminars, workshops, lectures, demonstrations and conferences. Equally important is that, they should participate in mentoring activities to produce new teachers. Mentoring techniques are therefore necessary by senior and skilled IETs, to support novice IETs, especially to acquire up-to date pedagogical knowledge and sharing experiences, which will enhance their career quality. Successful test methods can also be adopted by IETs to generate ideas and expertise in resolving problems. In today's global arena, IETs have to

be diligently surfing the internet for the most qualitative teaching and research resources that are globally available [Junoh AM, Hamid MA, Ghafar MN, Hasan Z,2009, Carpenter JP Morrison SA,2018, Hobbs R, Tazul S,2017].

2.2. Integration of Knowledge in 21st Century Learning and Facilitation

It is currently crucial to strengthen knowledge which will equip people in terms faith and noble deeds. At the same time, that will produce which possess a comprehensive world view from the perspective of true Islam. The knowledge of Allah (SWT) is admittedly far-reaching and includes the visual and the unseen, attainable only by those who practice zikr and noble deeds. Zikr (Remembering) and thoughts can promote the realization of enlightened IETs with sound minds, replenished by an inexhaustive Islamic view [Sidek B, 2016]. Another research by [Nawi NH,2015] supported the assertion of [Sidek B, 2016].

It is therefore strongly affirmative that, the process of Islamic appreciation is necessary among teachers of Islamic Education. That constitutes a significant ingredient to give rise to charismatic Islamic Education Teachers who have pure hearts, and also exercise their knowledge. Consequently, such an IET would be competent in mastering an extensive array of knowledge, wisdom, and justice. Ultimately, the Islamic education teacher who embraces his/ her knowledge will be able to become an educator who fears and guides his/her entire life according to Al-Qurân and Sunnah [Nawi NH,2015].

2.3. Skills Required by Islamic Education Teachers in 21st Century Learning

Variations of 21st century skills are required by teachers to succeed in education. Teachers need to comprehend taught knowledge, have capability of the mind, be expert in pedagogy and be able to use ICT appropriately, to be up-to date. They also need to instill practical values through their teachings such that, their students can become future leaders, possessing physical, emotional, spiritual, intellectual and social stability [Yunus Y,2012]. The 21st century skills are not confined to progress, exclusively in the field of work, but extend to personal life, since it intensifies the value and identity of teachers and students. In [Purwowedo A,2016 and Ladin CA, Omar IM, Zaki M,2018] affirmed that the learning process demands a diversity of appropriate information based on facts and data to be offered to students. Hence, information literacy and scientific knowledge are currently indispensable. Teachers are largely no longer the main cause of learning, but rather, facilitators who lead students in obtaining information from both print and electronic sources.

In Learning and Facilitation students can customize their education, and free to search for information, under supervision of teachers, to improve their knowledge. Active learning methods, project-based learning, problem-based learning and the holistic shift in 21st-century learning systems can be integrated with the application of ICT. The methods, coupled with current practice in the ICT, is fundamental for creating a generation of students with critical thinking skills, collaboration ability, creativity and high skills, excellent communication skills and high emotional well-being [Ladin CA, Omar IM, Zaki M, Nezam H, 2018].

3. Challenges Faced by IETs in Practicing Critical Thinking to Realize 21st Century

Learning

The education system in Thailand reflects that, teachers are overburdened with assignments within and outside the context of teaching and learning. An identical situation is observed, regarding students, as they are more likely to memorize for exams only, which leaves them unable to master high-level thinking skills [Mohamad A, Rahim SS, 2015 and Ismail SH, 2015]. The system is also concerned, much about material achievement such as diploma certificates, since these determine employment. Al-Ghazali criticizes materialistic learning that goes against the broader goals of IE; which is to produce good citizens who are closer to Allah (SWT) [Rosnani H, 1996, Ahmad MS, 2011].

The ideology ingrained in the Thai Education system, with its methods, techniques and strategies oriented towards Western education theories, has affected the effectiveness of teaching and learning of Islamic Education. As a result, the students fail to combine their hearts and minds, faith and intellectual powers, to obtain meaningful learning experiences. This threat influences the teaching of Islamic education. To date, that can produce students who are only largely skilled in answering examination questions, but who do not know how to follow genuine Islamic teachings, since their lives are surrounded by secularism and dualism [Habibah S, Nur A M, Rohayu M, Maimun Al 2017].

4. Research Objective:

The objective of this study is to examine and develop strategies to enhance the critical thinking skills of Islamic education teachers in Islamic secondary schools in Southern Thailand, aligning with 21st-century learning frameworks. the study aims to:

1. To Assess the current level of critical thinking skills among Islamic education teachers in Southern Thailand in the context of 21st-century learning.

2. To Identify challenges and needs faced by these teachers in integrating critical thinking into their teaching practices.
3. To Evaluate the effectiveness of these interventions in improving teachers' instructional practices and fostering students' higher-order thinking within Islamic education classrooms.

5. Research Question:

1. What is the current level of critical thinking skills among Islamic education teachers in Islamic secondary schools in Southern Thailand?
2. What challenges do Islamic education teachers face in integrating critical thinking skills within 21st-century learning frameworks?
3. How effective are these interventions in improving teachers' instructional practices to foster higher-order thinking in Islamic education classrooms?

6. Methodology

This study employed a qualitative research approach to explore strategies for enhancing critical thinking skills among Islamic Education teachers in Islamic secondary schools in Southern Thailand. The aim was to gather in-depth insights into teachers' perceptions, classroom practices, and professional development needs related to 21st-century learning skills.

6.1 Research design

The study used a mixed-methods research design both quantitative and qualitative approaches in a single, cohesive investigation. Below is an overview of its key elements:

Quantitative (pre-/post-intervention CTSQ scores) and qualitative (interviews + observations) data were collected and analyzed independently, then merged at the interpretation stage to provide a richer understanding of how and why the intervention worked.

6.2 Sampling and Participants

6.2.1 Quantitative Strand: All 32 Islamic education teachers from four secondary schools in Narathiwat, Pattani, and Yala were invited to complete the CTSQ.

6.2.2 Qualitative Strand: A stratified sub-sample of 8 teachers (representing high, medium, and low pre-intervention CTSQ scorers) was selected for in-depth interviews and classroom observations.

6.3 Participants

A total of **32 Islamic education teachers** were recruited from four Islamic secondary schools across three provinces in Southern Thailand:

- **Schools & Provinces:**
  - School A, Narathiwat (8 teachers)
  - School B, Pattani (8 teachers)
  - School C, Yala (8 teachers)
  - School D, Narathiwat (8 teachers)
- **Gender Distribution:** 20 females, 12 males
- **Teaching Experience:** 3–25 years
- **Qualifications:** All held at least a Bachelor’s degree in Islamic Education Schools.

School	Province	N Teachers	Female	Male	Experience
School A	Narathiwat	8	5	3	3-9
School B	Pattani	8	6	2	5-13
School C	Yala	8	4	4	3-10
School D	Narathiwat	8	5	3	6-10
Total	-	32	20	12	3-13

7. Findings

7.1 Quantitative Outcomes

Measure	Pre-Intervention Mean (SD)	Post-Intervention Mean (SD)	Mean Gain(%)	t-Test (df=31)	p-Value
Overall CTSQ Score	61.2 (9.1)	79.5 (6.8)	+18.3	12.45	< .001
Analysis Subscale	60.4 (10.2)	82.4 (7.5)	+22.0	-	-
Interpretation Subscale	62.1 (8.7)	79.1 (6.9)	+17.0	-	-
Evaluation Subscale	55.8 (11.5)	70.8 (9.3)	+15.0	-	-
Inference Subscale	58.3 (10.8)	72.5 (8.1)	+14.2	-	-

Note : All subscale gains were statistically significant at $p < .001$.

7.2 Qualitative Themes

Theme	Description	Representative Excerpt
Lecture-Centered	Reliance on teacher-led monologues that limit student questioning and active participation.	“I usually cover the entire fiqh chapter myself... students listen but rarely speak up.”
Time Constraints	Rigid timetables and heavy curricula leave insufficient room for open-ended discussion activities.	“Our schedule is packed; it’s hard to allocate one full lesson to group debates.”
Facilitator Role Shift	Teachers move from “telling” (lecturing) to “guiding” students through inquiry using open questions.	“Now I ask more ‘Why do you think...?’ instead of just giving the answer.”
Enhanced Student Engagement	Students become more willing to debate fiqh cases, question assumptions, and apply Islamic texts to real-world issues.	“Students were debating different interpretations of hadith-something I’d never seen before.”
Facilitator Role Shift	Teachers move from “telling” (lecturing) to “guiding” students through inquiry using open questions.	“Now I ask more ‘Why do you think...?’ instead of just giving the answer.”

Code	Definition	Inclusion Criteria	Exemplar Excerpt
Lecture-Centered	Instances where teachers describe or demonstrate a predominantly monologic (lecture-based)	Any reference to one-way instruction, “covering” content without student dialogue, or frustration at lack of	“I usually cover the entire fiqh chapter myself... students listen

Time Constraints	approach that limits student participation.	interactive formats.	but rarely speak up.”
	References to scheduling, curriculum load, or lesson-time pressures that inhibit extended discussion or inquiry activities.	Mentions of packed timetables, insufficient lesson periods, or difficulty fitting group tasks into allotted class time.	“Our schedule is packed; it’s hard to allocate one full lesson to group debates.”
Digital-Tool	Expressions of low confidence, lack of access, or technical barriers when using online or digital collaboration tools.	Comments about unfamiliarity with apps, unreliable Internet, lack of devices, or anxiety about technology use in class.	“I want to try online mind-mapping, but I’m not comfortable with new apps and Internet issues.”
Facilitator Role Shift	Descriptions of teachers moving from “telling” (lecturing) to “guiding” or “facilitating” student inquiry post-intervention.	Any mention of asking open questions, encouraging students’ own reasoning, or using prompts instead of direct answers.	“Now I ask more ‘Why do you think...?’ instead of just giving the answer.”
Perceived Student Engagement	Observations or reflections on increased student willingness to question, debate, or apply Islamic texts to real-world issues.	Teacher comments noting active student participation, debates on religious material, or explicit links made by	“Students were debating different interpretations of hadith—something I’d never seen

---

students between before.”
content and
contemporary
contexts.

---

8. Conclusion

This study demonstrates that a targeted, 21st-century-aligned professional development intervention can markedly enhance the critical thinking competencies of Islamic education teachers in Southern Thailand. Quantitatively, teachers experienced significant gains across all critical-thinking domains analysis, interpretation, evaluation, and inference after participating in a 10-hour workshop series. Qualitatively, the intervention shifted teachers away from lecture-centered traditions toward a facilitator role, overcoming time- and technology-related barriers and fostering greater student engagement in inquiry and debate.

These findings underscore the importance of sustained institutional support for inquiry-based pedagogies and ongoing training in digital collaboration tools. By equipping teachers with concrete strategies for Socratic questioning, case-study debates, and mind-mapping exercises, schools can create more dynamic Islamic education classrooms where higher-order thinking flourishes alongside religious knowledge.

Future research should examine long-term impacts on student learning outcomes and explore scalability across diverse regions and school contexts. Moreover, integrating peer-coaching models and digital resource repositories may further embed critical-thinking practices within Islamic education. Ultimately, embracing such transformative approaches positions Islamic secondary schools in Southern Thailand to cultivate reflective, analytical learners equipped to navigate the complexities of the 21st century.

References

- Ahmad SS, Kasim TS. (2017) Permasalahan dan cabaran guru Pendidikan Islam (GPI) dalam membentuk personality dan akhlak pelajar: Satu analisis secara kritis (Problems and challenges of Islamic Studies teachers in shaping students' personality and morality: A critical analysis). International Conference on Islam, Development and Social Harmony in Southeast Asia, pp. 1-15.
- Ashraf H, Garmabi H, Fayendari MB. 2017;10(20):17-28. Do critical thinking skills lead to success in language teaching? A case of Iranian EFL teachers based on their gender and degree of education. Journal of English Language Pedagogy and Practice.
- Al-Attas, S. M. N. (1990). *The concept of education in Islam: A framework for an Islamic philosophy of education*. International Institute of Islamic Thought and Civilization.
- Bandura A. (2010) Self-efficacy the Corsini Encyclopedia of psychology. New Jersey: John Wiley & Sons,.
- Bandura A. (1997) Self-efficacy: The exercise of control. New York: H. Freeman.
- Carpenter JP, Morrison SA. 2018;100(1): Enhancing teacher education...with Twitter?. Phi Delta Kappan. 25-28.
- Ekinci CE, Ekinci N. (2017) :A study on the relationships between teachers' critical thinking dispositions and their perceptions of occupational professionalism. Educational Process: International Journal. 53-78.
- Facione, P. A. (2011). *Critical thinking: What it is and why it counts* (2011 update). Insight Assessment. <https://www.insightassessment.com/>
- Habibah S, Nur A M, Rohayu M, Maimun AL, Mohd IH dan Mohd ACN. (2017) : Islamisasi ilmu sistem pendidikan di Malaysia. In Maimun AL, Mohd FO and Hidayat S. (Eds.), Integrasi Ilmu Keunggulan Pendidikan Islam. Selangor: Universiti Kebangsaan Malaysia Press, pp. 59-83.
- Hobbs R, Tuzel S. (2017) :Teacher motivations for digital and media literacy: An examination of Turkish educators. British Journal of Educational Technology. 7-22.
- Hashim, R. (2004). Educational dualism in Malaysia: Implications for theory and practice. *Islamic Studies*, 43(2), 247-266.
- Ismail SH (2015) ; Pembangunan insan dalam falsafah pendidikan kebangsaan (Human development in national education philosophy). Journal of Human Capital Development. 83-100.

- Jaafar N, Muhamad NA, Tamuri AH, Ahmad AH, Hussin NH, Daud MK, Ishak M. 2019;10(3): The significant correlation between self efficacy and the role of Islamic education teachers as a society change agent. *Mediterranean Journal of Social Sciences*.83-89.
- Junoh AM, Hamid MA, Ghafar MN, Hassan Z. (2009); Pembelajaran informal ke arah memperkasa modal insan: Penglibatan, halangan dan cabaran di kalangan staf akademik IPTA.In *Amalan Latihan dan Pembangunan Sumber Manusia di Malaysia*.Khalid AA, Rahman RH, Omar R, Yaacob HF, Rahman HA, Rajab A, Kong SP, Ali AM, Thuaibah@ Suaibah Abu Bakar, Zip NE, Ismail NS (Eds.), Johor: Universiti Teknologi Malaysia,, pp. 218–236.
- Ladin CA, Omar IM, Zaki M, Nezam H, Ilias K, Ullah NA. (2018): Pembelajaran dan pemudah caraan (PdPc) pendidikan seni visual dalam menghadapi revolusi industri 4.0. 7th International Seminar on Nusantara Heritage, pp.1-13.
- Maddux JE. (2016); Self-efficacy interpersonal and intrapersonal expectancies. Abingdon: Routledge.
- Madmarn, H. (1999). *The pondok and madrasah in Patani*. Pustaka Nasional.
- Mohamad A, Rahim SS, Sulaiman T, Baki R. (2015);21(7) ; Relationship between critical thinking disposition and inquiry teaching style among science teachers. *Advanced Science Letters*.2336-2339.
- Nawi NH. (2015) ;Kesesinambungan dan sinergisme konsep kesepaduan dan Islamisasi ilmu. *E-Journal of Arabic Studies& Islamic Civilization*.60-68.
- Nawi NH. (2012) ;Islamisasi kurikulum pendidikan Islam di institusi pendidikan guru: Tribulasi dancadangan,https://pdfs.semanticscholar.org/f427/a0d7d487f84e61d3a59fef8d60b4cbac76_30.pdf.
- Noh MA, Suhid A, Rahim ZA. (2018): Pelaksanaan transformasi pendidikan Islam dalam mendepani globalisasi. *International Seminar on Islamic Education*,pp. 1-19.
- ONEC. 2003; The National Education Act, BE. 2542 (1999). Amendments (Second National Education Act B.E. 2545 (2002). Bangkok: Pimdeekarnpim Co.Ltd.
- Purwowidodo A. (2016);21(2) : Dialectics of educational technology and reposition of Islamic religious education: Teachers' role in globalization era. *Ta'dib: Journal of Islamic Education*.137-154.

- Rashed ZN, Tamuri AH, Ihwani SS. (2018);6(2): Cabaran guru pendidikan Islam mengintegrasikan ilmu sains dan Al Quran dalam pengajaran pendidikan Islam. Online Journal of Islamic Education.27-41.
- Rosnani H. (1996); Educational dualism in Malaysia: Implication for theory and practice. Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Sheybani M, Miri F. (2019);6(1): The relationship between EFL teachers' professional identity and their critical thinking: A structural equation modeling approach. Cogent Psychology.1-20.
- Sidek B. (2016); Al-Quran sebagai petunjuk. Selangor: Grup Buku Karangkrak Sdn. Bhd.
- Yunus Y. (2012);1 :Kemahiran guru abad ke-21. Minda Pendidik. 137-148.

RESEARCH ARTICLE

The Path of Identity: Cultural Identity of the Malay Muslim Community in Ban Khuan Subdistrict, Satun Province

Kamaruddin Isayah¹

¹ Dr. (Assistant Professor), Malay Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, Thailand

Corresponding Author, Email : khoksai@gmail.com

Received : April 19, 2025 ✿ Revised : December 20, 2025 ✿ Accepted : December 30, 2025

Abstract

This research article forms part of a qualitative study that aims to examine local cultural identity through social processes within the Malay Muslim community of Ban Khuan Subdistrict, Satun Province, Thailand. The study involved a sample of 40 participants and employed field-based methods, including in-depth interviews and participant observation, to explore everyday practices that indicate the maintenance of linguistic and cultural identity across five key dimensions: community history; religion and belief systems; traditions and rituals; language; and foodways. The findings indicate that, in general, members of the Malay Muslim community in Ban Khuan subdistrict continue to live according to traditional local customs and cultural practices. In terms of language use, the Satun Malay dialect is used more frequently than the Thai language within the community. Those aged over 40 tend to use the Satun Malay dialect more consistently and demonstrate greater awareness of the importance of preserving local linguistic identity. In contrast, individuals under 30 commonly use a mixture of the Satun Malay dialect and Thai, with Thai being used more frequently than the local Malay dialect. The study further reveals that activities aimed specifically at preserving linguistic identity remain relatively limited and lack clear planning. Conversely, Malay cultural and traditional activities continue to be widely practiced, within which the use of the Satun Malay dialect is embedded. Although the use of the Satun Malay dialect tends to decline among younger speakers, overall, most community members still prefer to use the Satun Malay dialect rather than Thai and remain committed to maintaining their linguistic identity. This persistence can be attributed to increasing community cohesion and the

systematic organization of cultural activities, which reflect a collective intention to sustain the linguistic and cultural identity of the ethnic group over time.

Keywords : cultural identity, Malay language and culture, local culture, Ban Khuan Malay community

บทความวิจัย

วิถีแห่งความเป็นตัวตน : อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายู
ตำบลบ้านควน จังหวัดสตูลกามารุดดิน อีสายะ¹¹ ดร. (ผู้ช่วยศาสตราจารย์), สาขาวิชาภาษามลายู คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา, ประเทศไทย

อีเมลผู้แต่งหลัก : khoksai@gmail.com

วันที่รับ : 19, เมษายน, 2568 ✿ วันที่รับแก้ไข : 20, ธันวาคม, 2568 ✿ วันที่ตอบรับ : 30, ธันวาคม, 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งจากการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการทางสังคมของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน ใช้วิธีการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์และสังเกตวิถีชีวิตอันเป็นสิ่งบ่งบอกการดำรงอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรม ใน 5 ประเด็น ได้แก่ ประวัติศาสตร์ชุมชน ศาสนาและความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม ภาษา และอาหารการกิน ผลการศึกษา พบว่า โดยทั่วไปประชากรชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน ยังคงมีการดำรงชีวิตตามวิถีประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบดั้งเดิม ส่วนการใช้ภาษาในชุมชนพบว่า ภาษามลายูถิ่นสตูลถูกใช้มากกว่าภาษาไทย กลุ่มที่ใช้ภาษามลายูถิ่นสตูลและกลุ่มที่มีความตระหนักในการดำรงอัตลักษณ์ทางภาษาท้องถิ่น คือ กลุ่มผู้มีอายุมากกว่า 40 ปี ส่วนกลุ่มผู้มีอายุน้อยกว่า 30 ปี นิยมใช้ภาษามลายูถิ่นสตูลผสมกับภาษาไทยและใช้ภาษาไทยมากกว่าภาษามลายูถิ่นสตูล จากการศึกษายังพบว่าการดำรงอัตลักษณ์ทางภาษาค่อนข้างมีน้อย และยังไม่มีการวางแผนที่ชัดเจน แต่ในทางกลับกันกิจกรรมด้านประเพณีวัฒนธรรมมลายูยังคงมีอยู่มาก โดยในกิจกรรมจะมีการสอดแทรกการใช้ภาษามลายูถิ่นสตูลไว้ด้วย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการใช้ภาษามลายูถิ่นสตูลจะเริ่มน้อยลงตามอายุของผู้พูดก็ตาม แต่โดยรวมแล้วผู้คนส่วนมากยังคงเลือกใช้ภาษามลายูถิ่นสตูลมากกว่าภาษาไทยและยึดมั่นไม่เปลี่ยนอัตลักษณ์ทางภาษาของตน ทั้งนี้เป็นเพราะคนในชุมชนเริ่มมีการรวมกลุ่มและมีการปฏิบัติกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างเป็นแบบแผนเพื่อเจตนารมณ์ในการดำรงตัวตนทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนสืบต่อไป

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม, ภาษาและวัฒนธรรมมลายู, วัฒนธรรมท้องถิ่น, ชุมชนมลายูบ้านควน

บทนำ

ภาษาและวัฒนธรรมมีความสำคัญยิ่งในสังคมมนุษย์ และมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างแยกไม่ออก กล่าวคือ ภาษาเป็นสื่อกลางในการบันทึก ทำความเข้าใจ และถ่ายทอดวัฒนธรรม และเป็นตัวช่วยสะท้อนวัฒนธรรมให้ปรากฏเด่นชัดขึ้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์ต้องอาศัยภาษาในการติดต่อสื่อสาร ถ้าไม่มีภาษาจะ

ไม่สามารถรวมกันเป็นสังคมได้ และไม่สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นต่อไปได้ ในทำนองเดียวกันวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดลักษณะของภาษาและสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ รับและถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ จากมนุษย์ด้วยกันจากรุ่นต่อรุ่น ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์และเป็นมรดกทางสังคม เราสามารถจำแนกวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งออกจากอีกสังคมหนึ่งได้ เพราะแต่ละสังคมมนุษย์ย่อมมีวิถีชีวิต และการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันออกไป จนมีลักษณะเฉพาะตน ซึ่งเราเรียกว่าอัตลักษณ์ทางสังคมนั่นเอง

ความเชื่อมโยงระหว่างภาษาและวัฒนธรรม กล่าวคือ ภาษาจะทำหน้าที่ทางวัฒนธรรมและการเป็นองค์ประกอบร่วมการทำหน้าที่ของสังคม 3 ประการ คือ 1) ภาษาในการทำหน้าที่ทางสังคม หมายถึง วิถีทางขั้นพื้นฐานในการสืบสานวัฒนธรรมและเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่ชนรุ่นใหม่ 2) ภาษาทำหน้าที่วางรากฐานในการสืบทอดชุมชนโดยเป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างบุคคลและชุมชนในการแสดงอัตลักษณ์ร่วม และ 3) ภาษาทำหน้าที่ในระดับสังคมถือว่าเป็นส่วนสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ในทุกมิติเนื่องจากภาษาสามารถกำหนดระบบการแสดงหน้าที่ของสังคม โดยมีข้อบ่งชี้ทางภาษาศาสตร์ (Linguistic Indicators) ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงช่วงชั้นของสังคม หรือแสดงความแตกต่างทางอำนาจระหว่างกลุ่มในสังคม (วัลยา วิวัฒน์ศร, 2550)

ภาษาและวัฒนธรรมสามารถแสดงความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ของผู้คนในแต่ละสังคมอย่างเห็นได้ชัด ภาษาและวัฒนธรรมสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมที่มีบริบทที่แตกต่างกัน และในเวลาเดียวกันถ้าหากผู้คนในสังคมไม่นำภาษาและวัฒนธรรมมาใช้หรือถือปฏิบัติและสืบสานให้คนรุ่นหลัง ภาษาและวัฒนธรรมก็มีโอกาสสูญหายไปจากสังคมได้เช่นกัน ในที่นี้อาจกล่าวได้ว่า การสูญเสียบางภาษานั้น หมายถึงการสูญเสียบางความรู้ ความคิดและโลกทัศน์ ภูมิปัญญาต่าง ๆ รวมทั้งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ และเครื่องมือสื่อสารและสื่อของการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของสังคมและกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้ผู้คนรับข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบัน อาจทำให้ชุมชนท้องถิ่นไม่สามารถต้านทานต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของสังคมอันมีผลกระทบกระเทือนต่อการดำรงอยู่ทางเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชาติพันธุ์ เช่น การเริ่มสูญหายของภาษาถิ่นของชาติพันธุ์ เนื่องด้วยการประกอบอาชีพที่ละถิ่นฐานเดิมของเยาวชนรุ่นใหม่ รวมทั้งการไม่สามารถสืบทอดภาษาถิ่นของผู้สูงอายุต่ออนุชนรุ่นใหม่ ตลอดจนการจัดระบบการศึกษาที่เกี่ยวข้องทางชาติพันธุ์ไม่เข้มข้นพอ เนื่องด้วยปัญหาทางบุคลากร ตลอดจนการประสานความร่วมมือขององค์กรต่าง ๆ ที่จะผนึกกำลังและเสริมสร้างความเข้าใจในการเรียนรู้ความงดงามหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของประชาชนทั่วไป จึงอาจมีผลทำให้ภาษาและวัฒนธรรมชาติพันธุ์ได้กลืนกลายและเริ่มสูญหายไป

การสูญเสียมรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นั้น สามารถเกิดขึ้นได้เสมอไม่ว่าจะเป็นด้วยฝีมือของมนุษย์เอง หรือเกิดจากปรากฏการณ์ทางสังคมร่วมกัน อาทิ การปะทะทางภาษาและวัฒนธรรมในพหุสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากยุคสังคมเกษตรสู่สังคมอุตสาหกรรมหรือยุคสมัยที่สังคมต้องพึ่งพาเทคโนโลยี การกำหนดนโยบายและรูปแบบการศึกษาของรัฐ การโยกย้ายถิ่นฐาน หรือแม้แต่

ระบบการสื่อสารที่ไร้พรมแดนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น ปรากฏการณ์เหล่านี้เราจึงถือว่าเป็นตัวแปรสำคัญทางสังคมที่ส่งผลทำให้ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่สามารถดำรงอยู่รอดต่อไปได้ในอนาคต แต่อย่างไรก็ตามคำถามที่เกิดขึ้น คือการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งในโลกปัจจุบันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ใช่หรือไม่ เราเป็นกังวลกับสิ่งที่ผิดธรรมชาติหรือไม่ คำตอบคือ การถดถอย และการสูญเสียความหลากหลายทางธรรมชาติและ ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกของมนุษยชาติซึ่งกำลังเป็นปัญหาใหญ่ในยุคปัจจุบัน เป็นสิ่งที่มิได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่เกิดขึ้นเพราะการกระทำของมนุษย์และสังคมดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงอย่างที่คาดไม่ถึง

ดังนั้น ความรับผิดชอบที่สำคัญของวัฒนธรรม คือ การช่วยให้สมาชิกของวัฒนธรรมนั้น สามารถสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง เนื่องจากบุคคลไม่ได้เกิดมาพร้อมกับวัฒนธรรม แต่บุคคลได้รับการเรียนรู้ทางอัตลักษณ์โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่เกิดในบริบททางวัฒนธรรม เมื่อบุคคลทำการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นย่อมจะพัฒนาอัตลักษณ์ได้อย่างหลากหลาย ทุกคนย่อมมีอัตลักษณ์เชิงพหุลักษณะที่อาจจะนำไปใช้กับเครือข่ายที่ใช้ในการทำงาน การงานอาชีพ การศึกษา และทางอุดมการณ์ (Huntington, 2007: 38) Huntington ได้เสนอว่า บุคคลสามารถแสดงอัตลักษณ์ของตนเองในเรื่องบรรพบุรุษ ศาสนา ภาษา ประวัติศาสตร์ ค่านิยม ประเพณี และสถาบันต่าง ๆ

เช่นเดียวกับตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ซึ่งเป็นชุมชนหนึ่งมีประชากรมุสลิมเชื้อสายมลายูอาศัยเป็นจำนวนมาก มีการดำรงชีวิตท่ามกลางความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการสืบสายเครือญาติเดียวกันและบรรพบุรุษเดียวกันในฐานะคนมลายูที่นับถือศาสนาอิสลาม มีวัฒนธรรมและประเพณีแตกต่างกับพื้นที่อื่นของประเทศ มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเหมือนกับสังคมอื่นอื่น ๆ ท่ามกลางความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ได้แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ของผู้คนในสังคม ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ เกิดจากความต้องการของรัฐชาติเพื่อสร้างความเป็นสมัยใหม่ โดยผ่านนโยบายทางด้านการปกครองและความเป็นเอกภาพทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะการสร้างวัฒนธรรมหลวงขึ้นมาเพื่อหล่อหลอมกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้เกิดความกลมกลืนภายใต้รัฐชาติและมีวัฒนธรรมหนึ่งเดียว

ดังนั้น หากการดำรงอยู่ของภาษาถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนตำบลบ้านควนท่ามกลางความเจริญทางสังคม เทคโนโลยี และการปะทะทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งสามารถดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกันโดยปราศจากการกลืนกลาย จะยิ่งช่วยเสริมสร้างความคงทนในความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในสังคมมลายูในจังหวัดสตูลให้มีความโดดเด่น และสามารถสร้างความมั่นคงให้กับชุมชนท้องถิ่นและประเทศ ด้วยประชาชนเกิดการเรียนรู้มีความเข้าใจ และยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

การธำรงอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควนจึงให้ความสำคัญต่อการศึกษาเชิงอัตลักษณ์ ตามที่ Fong M. (1994) อธิบายถึงวัฒนธรรมและอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรมคือการศึกษความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมที่ครอบคลุมถึงอัตลักษณ์ของเผ่าพันธุ์และชาติพันธุ์ ซึ่งอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรม คือ การแสดงความหมายด้วยการสื่อสารของระบบรวมทั้งการแสดงด้วยคำพูดหรือ

อาภักิริยาทำทาง ทำให้สมาชิกกลุ่มเข้าใจความหมายและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ทำการถ่ายทอดประเพณี ภาษา และค่านิยมที่เหมาะสม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจึงเป็นโครงสร้างทางสังคม Lustig และ Koester (1996) ให้ข้ออธิบายในทำนองเดียวกันว่า อัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรม คือ การที่บุคคลมีความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อ วัฒนธรรมเฉพาะอย่าง หรือความรู้สึกเป็นเจ้าของในกลุ่มชาติพันธุ์ของตน

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล เพื่อเติมเต็มช่องว่างขององค์ความรู้ที่งานวิจัยก่อนหน้านี้มัก อธิบายการเปลี่ยนแปลงภาษาในกรอบนโยบายรัฐหรืออุดมการณ์ความเป็นชาติ โดยยังขาดการวิเคราะห์ บทบาทของอำนาจที่ทำงานผ่านกิจวัตรทางสังคมในชีวิตประจำวัน การเลือกศึกษาพื้นที่ตำบลบ้านควน ซึ่งไม่มี บริบทความขัดแย้งด้านความมั่นคงเด่นชัด เปิดให้เห็นการทำงานของอำนาจในรูปแบบปกติที่กำกับการรับรู้ คุณค่า และการต่อรองอัตลักษณ์ของชุมชน อันนำไปสู่ข้อเสนอเชิงความรู้และเชิงนโยบายด้านการทบทวนการใช้ภาษาท้องถิ่นในระบบการศึกษา สื่อ และนโยบายภาษา ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ก็เพื่อให้เกิดความตระหนักและ ร่วมกันหาทางช่วยกันดำรงรักษาและป้องกัน รวมทั้งหาวิธีการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมที่ วิกฤตใกล้สูญหาย และปัญหาวิกฤตอัตลักษณ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยซึ่งกำลังเป็นปัญหาอย่าง มาก ในขณะเดียวกันการทบทวนนโยบายด้านการใช้ภาษาท้องถิ่นในการศึกษา ในสื่อมวลชน และนโยบาย ภาษาแห่งชาติเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อสงวนรักษาทรัพยากรของชาติและมรดกของมนุษยชาตินี้ไว้ และเพื่อ สันติสุขของชนในชาติสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการทางสังคมของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายู ตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

มนุษย์ได้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินชีวิตในสังคม เป็นไปอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคม ทำให้เกิดการหล่อหลอมให้สมาชิกในสังคมมี ทัศนคติความเชื่อ ความสนใจ ความคิดสร้างสรรค์ไปในทางเดียวกัน ก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือ การนิยามตัวตนหรือบอกว่าตนเป็นใครตรง กับศัพท์ทางวิชาการด้านมานุษยวิทยาที่ว่า “อัตลักษณ์” (ดำรงค์ ฐานดี, 2546)

อัตลักษณ์ คือ จิตสำนึกส่วนตัวและจิตสำนึกร่วมในสังคมที่เกิดจากการนิยามตัวเองว่าตัวเองคือใครมี ความเป็นมาอย่างไร แตกต่างจากคนอื่นอย่างไรและจะใช้อะไรเป็นเครื่องหมายของการแสดงออก คำว่า “อัต ลักษณ์” นั้น ถ้าพูดกันง่าย ๆ ก็คือสิ่งที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของคน ซึ่งส่วนหนึ่งก็จะเป็นลักษณะของตัวตน ภายนอก เช่น กิริยาท่าทาง ภาษาและการแสดงออกต่อบุคคลอื่นกับลักษณะของตัวตนภายใน ได้แก่ ความรู้สึก นึกคิด นิสัยใจคอ คตินิยม ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ อัตลักษณ์นั้นเป็นเพียงคำที่ต้องการสื่อถึงคำพูดบาง ประการเพื่อแสดงความเป็นตัวตนของบุคคลและเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของตัวบุคคล สังคม ชุมชน เช่น

เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่นและศาสนา ฯลฯ ซึ่งมีคุณลักษณะที่ไม่ทั่วไปหรือสากลกับสังคมอื่น ๆ กล่าวคือ ลักษณะที่ไม่เหมือนกับของคนอื่น ๆ (ยุริศตร บุษยสินท, 2546) ในทำนองเดียวกัน อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2546) ได้กล่าวว่า อัตลักษณ์มีความหมายเป็นปัจเจกที่เชื่อมต่อและสัมพันธ์กับสังคม ซึ่งสังคมกำหนดบทบาทหน้าที่และคุณค่าที่ติดตามมากับความเป็นสามี-ภรรยา ความเป็นศิษย์-อาจารย์ อัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องของสัญลักษณ์ด้วย อัตลักษณ์ (Identity) เป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองเห็นตนเองและการที่คนอื่นมองเรา อัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (Awareness) ในตัวเราและพื้นฐานของการเลือกบางอย่าง นั่นคือเราจะต้องแสดงตนหรือยอมรับอย่างตั้งใจกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตนก็คือ การระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไรและ “ฉันเป็นใคร” ในสายตาคนอื่น

เออร์วิง กอฟมัน (Erving Goffman, 1963 อ้างถึงในอภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546) นักสังคมวิทยา ได้แบ่งอัตลักษณ์ออกเป็น 2 ประเภทและสามารถอธิบายลักษณะความแตกต่างและความเหมือนกันไว้ได้ดังต่อไปนี้

1) อัตลักษณ์ส่วนบุคคล

ประสิทธิ์ ลิปรีชา (2547) กล่าวว่า อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) เป็นการมองเห็นตนเองในแง่มุมต่าง ๆ ของสังคมว่าเราเป็นใคร เช่น นางสาว ก. มองตนเองว่าเป็นคนไทย เป็นคนใต้ เป็นผู้หญิง เป็นนักศึกษา เป็นพุทธศาสนิกชน ซึ่งการมองเห็นตนเองในแง่มุมต่าง ๆ ของนางสาว ก. ก็คืออัตลักษณ์ในแง่มุมต่าง ๆ ของนางสาว ก. นั่นเอง นันทนา น้ำฝน (2536) กล่าวถึง อัตลักษณ์ส่วนบุคคล สรุปได้ว่าอัตลักษณ์ของบุคคลเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งในตัวบุคคลที่ทำให้บุคคลนั้นมีความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งแตกต่างจากผู้อื่น เห็นได้ว่าอัตลักษณ์เป็นคุณลักษณะประการหนึ่งในตัวบุคคล ซึ่งในทางสังคมวิทยามองว่าเมื่อบุคคลมาอยู่ร่วมกันในสังคม ต้องมีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการกระทำทางสังคมระหว่างกัน โดยพฤติกรรมที่แต่ละบุคคลแสดงออกมาเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ ขึ้นอยู่กับปทัสถานทางสังคมตามโครงสร้างทางสังคมนั้น ๆ การกระทำระหว่างกันทางสังคมทำให้บุคคลมีบทบาทตามสถานการณ์ที่ตนสัมพันธ์อยู่

2) อัตลักษณ์ทางสังคม

อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) เป็นลักษณะอย่างหนึ่งในตัวบุคคลที่จะทำให้บุคคลนั้นมีความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งแตกต่างจากผู้อื่น เห็นได้ว่าอัตลักษณ์เป็นคุณลักษณะประการหนึ่งในตัวบุคคล ซึ่งในทางสังคมวิทยามองว่าเมื่อบุคคลมาอยู่ร่วมกันในสังคมก็มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการกระทำทางสังคมระหว่างกัน (Social Interaction) โดยพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction) ขึ้นอยู่กับสังคม (Social Norms) ตามโครงสร้างทางสังคมนั้น ๆ การกระทำระหว่างกันทางสังคมทำให้บุคคลมีบทบาทตามสถานการณ์ที่ตนสัมพันธ์อยู่ เพื่อศึกษาความคาบเกี่ยวและปฏิสัมพันธ์ของทั้งสองระดับนี้ บุคลิกภาพไม่ได้หมายถึงการตอบสนองต่อสิ่งเร้าข้างนอกแต่เป็นความพร้อมหรือแนวโน้มที่จะตอบสนอง (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546)

จากคำอธิบายดังกล่าวจะเห็นว่าอัตลักษณ์ส่วนบุคคลและอัตลักษณ์ทางสังคมมีส่วนที่ ซ้อนทับกันอยู่ เพราะอัตลักษณ์เป็นการเชื่อมต่อกันระหว่างความเป็นปัจเจก (Individual) และสังคม (Social Aspect) การสังคมกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคคล ทำให้มีระบบคุณค่าติดมากับบทบาทหน้าที่นั้น ในมิตินี้อัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ (Symbolic Aspect) ด้วย เพราะการแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์แบบต่าง ๆ กระทำผ่านระบบสัญลักษณ์หลากหลายแบบ

ส่วนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) หมายถึง ความรู้สึกของกลุ่มหรือวัฒนธรรมร่วมของกลุ่ม หรือการที่ปัจเจกชนมีอิทธิพล หรือได้รับการยอมรับจากวัฒนธรรมของกลุ่มนั้น ๆ นอกจากนี้การยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มคนยังมีความเกี่ยวเนื่องกับเรื่องของบรรทัดฐานทางสังคม (Norms) ซึ่งบุคคลต้องสามารถยอมรับความเป็นเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มนั้นให้ได้ สิ่งสำคัญของการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจะทำให้เห็นความแตกต่างและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทั้งนี้ความแตกต่างดังกล่าวนี้ควรได้รับการยอมรับมากกว่าการตำหนิหรือเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคน ที่เกิดจากความแตกต่างและการไม่ยอมรับในวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มนั้น ๆ นอกจากนี้การยอมรับในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มจะทำให้บุคคลได้รับการยอมรับเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มได้ง่ายมากขึ้น

นอกจากนี้แล้ว อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมยังเป็นวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มชนในสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ๆ เนื่องจากสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง วัฒนธรรมชุมชนและท้องถิ่นก็就会有ความหลากหลายในชุมชน และท้องถิ่น มีปัจจัยหรือ “ทุนชีวิต” ในรูปต่าง ๆ เช่น ทุนทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางสังคมหรือการอยู่ร่วมกัน ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางศาสนธรรม เป็นต้น ทุนเหล่านี้ช่วยให้การดำรงชีวิตเป็นไปได้อย่างมีความสุข (ประเวศ วะสี, 2545) และวัฒนธรรมยังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความเป็นมนุษย์ที่ต้องการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข การอยู่ร่วมกันนั้นได้มีการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ซึ่งสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ก็เพื่อให้ดำรงอยู่ร่วมกันได้ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไปตามสภาพของแต่ละสังคม อีกทั้งแต่ละสังคมก็จะมีวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะตนและมีความแตกต่างจากสังคมอื่นๆ หรือที่เราเรียกว่า อัตลักษณ์ ซึ่งเป็นผลรวมของการดำเนินการหรือการกระทำของสังคมนั้นๆ (ธงชัย สมบูรณ์, 2549) ในทำนองเดียวกันอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมสามารถบอกได้ว่าเราเป็นใคร และแตกต่างจากคนอื่นหรือกลุ่มอื่นอย่างไร โดยต้องอาศัยตัวแปรบางอย่างสำหรับวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมหรือการพิจารณาเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมนั้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2544)

สำหรับประเด็นการธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น George P. Castile และ Gilbert Kushner (อ้างถึงใน พชรินทร์ ม่วงงาม, 2547) ได้เสนอแนวคิดเรื่องดังกล่าวจากเหตุผลบางอย่าง ไว้ว่า 1) เพราะเป็นชนกลุ่มน้อยและขาดโอกาสทางสังคมพวกเขาจึงต้องรวมตัวกันและผูกพันกัน ด้วยวัฒนธรรมเดิมอย่างเหนียวแน่นเพื่อต่อสู้กับคนต่างวัฒนธรรมที่มีโอกาสดีกว่าในการตกตวง ทรัพยากรในสังคม 2) เพราะชนกลุ่มนั้นถูกเอาเปรียบในทางสังคมทุก ๆ ด้าน เช่น การทำงานด้วยค่าจ้าง แรงงานต่ำแต่ต้องทำงานหนักกว่าผู้อื่น จึงต้องรวมตัวกันเพื่อความอยู่รอดโดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่อง รวมตัว 3) เพื่อแสดงว่าตนเป็นใคร เป็นการแสดงจุดยืน

ที่มา และเป้าหมายว่าตนคือใคร สำคัญ อย่างไร 4) ทางด้านจิตใจเพื่อรำลึกถึงความเป็นมาและถิ่นกำเนิดของชาติพันธุ์ตน

จากกระแสของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยจึงทำให้นักทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ หลายท่านมองว่าปรากฏการณ์ที่เรียกว่าการอ้างชาติพันธุ์หรือจิตสำนึกทางชาติพันธุ์ จะมีความสำคัญน้อยลง และในที่สุดความเป็นอัตลักษณ์ตัวตนก็จะสูญสิ้นหมดไป ทั้งนี้ เป็นผลมาจากการกระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) ดังที่ทัศนะของแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) และคลิฟฟอร์ด กีร์ตซ์ (Clifford Geertz) (อ้างถึงใน ชูไวบะห์ โต๊ะตาหยง, 2561) ได้ชี้ว่าสังคมมนุษย์ในโลกสมัยใหม่ (Modern World) เป็นสังคมที่มุ่งสู่ความเป็นเหตุเป็นผล และสิ่งเหล่านี้เข้ามาแทนระเบียบแบบแผนและประเพณีดั้งเดิมตลอดจนศาสนา ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมในปัจจุบันมักจะเหลือที่ทางให้กับประเพณีและศาสนาน้อยลงทุกที รวมทั้งลักษณะทางชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ตัวตนทางวัฒนธรรมก็จะหายไป (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2546) ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้สังคมมนุษย์จึงจำเป็นต้องป้องกันและหาวิธีเพื่อธำรงรักษาอัตลักษณ์ตัวตนทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์ (2545) ได้กล่าวถึงการธำรงอยู่ของวัฒนธรรมว่าจะต้องมีการปฏิบัติอยู่ 3 ลักษณะ สรุปได้ดังนี้ 1) การสะสม สามารถทำได้ทุกเรื่องไม่ว่าจะเป็นด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรม เทคโนโลยี ศีลธรรม คุณธรรมต่างๆ เป็นการเลือกสะสม วัฒนธรรมที่ดีที่งามเพื่อเป็นเอกลักษณ์ของชาติ และมีการถ่ายทอดเพื่อจะได้เป็นมรดกให้กับคนรุ่นต่อไปได้ปฏิบัติ 2) การสืบทอดทางวัฒนธรรม เป็นเรื่องของการเรียนรู้จากบุคคลอื่น เช่น เด็กเรียนรู้จากผู้ใหญ่ เรียนรู้จากบรรพบุรุษ เป็นการนำสิ่งที่บรรพบุรุษสะสมไว้มาปฏิบัติหากเห็นว่าดีงาม หรือนำปฏิบัติตามหรือทำแล้วมีประโยชน์ มีความหมายต่อชีวิตและประเทศชาติ 3) การปรับปรุงและเผยแพร่วัฒนธรรมจะต้องมีการปรับปรุงเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ ที่เปลี่ยนแปลงไป ถ้าของเก่าดีและไม่เสียหายก็ควรรักษาไว้ และสิ่งใดที่เห็นว่าไม่ดีก็ทิ้งไป เป็นการปรับปรุงวัฒนธรรมให้ก้าวหน้า ไม่ให้ตายหรือสูญหายไปเพื่อจะได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ด้านงานวิจัยเกี่ยวกับการธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น วิสุทธิ์ บิลล่าเต๊ะ (2555) ได้ศึกษาเรื่อง “กระบวนการดำรงอัตลักษณ์มุสลิมกับการสร้างชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ” ผลการศึกษาพบว่า การละหมาดมีศักยภาพสูงในการผลิตซ้ำจักรวาลทัศน์อิสลาม ชัดเจนจิตใจและก่อให้เกิดการรวมตัวอย่างยั่งยืนในชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ โดยมีผู้ละหมาดร่วมกันในแต่ละครั้งจำนวนมาก จึงช่วยให้ชุมชนมีระบบสังคมของตัวเอง ขณะที่ชะกาดช่วยสร้างระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะเฉพาะที่ถูกนำไปจัดการ ทั้งเพื่อการแสวงหากำไรและเอื้อเพื่อแบ่งปันกันขึ้น ทำให้ชุมชนมีหลักประกันทางสังคมแก่ผู้ด้อยโอกาส ส่วนการส่งเสริมความดียังช่วยความซื่อสัตย์ช่วยให้ชุมชนมีกฎกติกาที่ใช้บังคับกันเองได้ ทำให้เกิดความสงบเป็นระเบียบมากขึ้น กระบวนการที่ทำให้ชุมชนสามารถดำรงอัตลักษณ์ทั้งสามไว้ได้มี 3 ประการ ได้แก่ การจัดการความรู้ การสร้างวิถีชีวิต และการบริหารจัดการ กระบวนการทั้งสามนี้ได้ส่งผลให้ชุมชนสามารถสร้างเงื่อนไข 5 ประการในการต่อสู้กับวาทกรรมกระแสหลักได้ คือ ระบบการผลิตซ้ำจักรวาลทัศน์อิสลาม พลวัตวัฒนธรรม ระบบสังคม ระบบเศรษฐกิจ ความเป็นเอกภาพและบูรณาการของเงื่อนไขทั้ง 5 ข้างต้น

อย่างไรก็ตาม การดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จึงต้องอาศัยกระบวนการทางสังคมจากหลายภาคส่วนเพื่อให้เกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง กิตติภูมิ วิเศษศักดิ์ (2534) ได้ศึกษาเรื่อง “กระบวนการพัฒนาและดำรงเอกลักษณ์การแต่งกายแบบฮิญาบของนักศึกษาสตรีมุสลิมในมหาวิทยาลัยส่วนกลาง” พบว่า กระบวนการสำคัญ ๆ ที่ทำให้นักศึกษามุสลิมยึดมั่นกับเอกลักษณ์ฮิญาบ คือ การอบรมขัดเกลาและซึมซับเนื้อหาทางศาสนาการอบรมทางศาสนาเพิ่มเติมมีผลให้เกิดการตัดสินใจเปลี่ยนมาแต่งกายในชุดฮิญาบ การยึดมั่นผูกพันและการดำรงรักษาต่อเอกลักษณ์การแต่งกายแบบฮิญาบ ซึ่งสถาบันครอบครัวและกลุ่มเพื่อนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการถ่ายทอดอบรม บ่มเพาะทัศนคติ ค่านิยม มาตรฐานกฎเกณฑ์ชุดต่าง ๆ ให้กับตัวอย่าง

นอกจากนี้แล้ว มนุญ โต๊ะอาจ (2555) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การเรียนรู้และการสื่อสารอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมของมัลลัฟ ในเขตชุมชนเมืองและชุมชนชนบทของไทย” ผลการศึกษาชี้ให้เห็นพฤติกรรมการเรียนรู้และการสื่อสารของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในพื้นที่ใดของประเทศไทย ทำให้แต่ละคนพยายามดำเนินชีวิตภายใต้บทบัญญัติของศาสนา ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากศาสนาอื่น ๆ เนื่องจากมีหลักบัญญัติที่ครอบคลุมวิถีชีวิตของผู้นับถือในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่เกิดจนเสียชีวิต คนมุสลิมทุกคนจึงไม่สามารถแยกหลักการของศาสนาอิสลามออกจากวิถีการดำเนินชีวิตได้ ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาสังคมมุสลิมในทุกพื้นที่ของประเทศไทยจึงต้องอยู่บนความเข้าใจว่า ศาสนาอิสลามกับสังคมชาวมุสลิมเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้ ถึงแม้ผู้นับถือศาสนาอิสลามจะเป็นคนกลุ่มน้อยในประเทศ แต่เป็นคนกลุ่มใหญ่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ และคนมุสลิมต่างก็มีบทบาทในการพัฒนาประเทศมาอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกับคนไทยกลุ่มอื่น ๆ ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาประชาชนและสังคมมุสลิมของผู้มีอำนาจในภาครัฐไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีแนวคิด ทัศนคติและความเข้าใจที่ดีต่อพฤติกรรมในวิถีชีวิตของคนมุสลิม โดยควรประสานความร่วมมือให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่ายอย่างมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับพื้นที่บนความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติโดยรวม ในขณะเดียวกัน คนมุสลิมเองต้องยอมรับกับความเป็นจริงของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปและสามารถปรับตัวเพื่อดำเนินชีวิตตามหลักการของศาสนาอิสลามในยุคโลกาภิวัตน์ โดยที่ยังรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมไว้อย่างเข้มแข็ง

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม ด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ ดำเนินการตามขั้นตอนวิธีการวิจัยดังนี้

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และพื้นที่การวิจัย

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่การวิจัยในเขตชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ด้วยเหตุผลจากการศึกษาค้นคว้าทางด้านภูมิศาสตร์และประวัติความเป็นมาเบื้องต้นพบว่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 5 ตำบลบ้านควนเป็นหมู่บ้านหนึ่ง ขึ้นกับตำบลมาบัง อำเภอมำบังนังฆรา (ปัจจุบันตำบลพิมาน อำเภอเมือง) มีวัฒนธรรมพราหมณ์ หรือฮินดูที่อาณาจักรศรีวิชัยเคย

ปลูกฝังไว้ หลังจากนั้นวัฒนธรรมดังกล่าวค่อยจางลงเมื่อศาสนาอิสลามแพร่เข้ามาแทนที่ มีขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างกัน วัฒนธรรมอิสลามและวัฒนธรรมมลายูเริ่มมีบทบาทในชุมชนดังกล่าวมากขึ้นตั้งแต่นั้นจนถึงปัจจุบัน

1) กลุ่มประชากรที่สัมภาษณ์แบบสุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 คน ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและไม่เป็นพิธีการ

2) กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-Informants) มี 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มสตรีแม่บ้าน จำนวน 10 คน (2) กลุ่มเยาวชน จำนวน 10 คน (3) กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) ศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารที่เกี่ยวข้องพร้อมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อทำความเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน

2) ใช้แบบวิธีสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยลงพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมแล้วสังเกตวิถีชีวิตอันเป็นสิ่งบ่งบอกการดำรงอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรม ของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน 5 ประเด็น ได้แก่ (1) ประวัติศาสตร์ชุมชน (2) ศาสนาและความเชื่อ (3) ประเพณีและพิธีกรรม (4) ภาษาและวรรณกรรม (5) อาหารการกิน

3) ใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยลงพื้นที่สร้างมนุษยสัมพันธ์แบบเป็นกันเองแล้วสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบไม่มีโครงสร้างตามกรอบการศึกษาการดำรงอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน 5 ประเด็นข้างต้น

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ดังนี้

1) ทำหนังสือแจ้งผู้นำชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควน (อบต.) เพื่อแจ้งรายละเอียดการดำเนินการวิจัย

2) รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของชาวชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล จากเอกสารวิชาการ งานวิจัย งานวิทยานิพนธ์ วารสาร เอกสารประกอบการสัมมนา และการสืบค้นทางสื่อออนไลน์ เพื่อศึกษาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล

3) เก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่สำรวจ สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสารและสรุปสาระสำคัญที่ได้จากการสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยยึดบริบท (Context) หรือสภาพแวดล้อมของข้อมูลนั้นเป็นสำคัญ เพื่อแสดงให้เห็น

เห็นรายละเอียดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูลใน 5 ประเด็น ได้แก่ ประวัติศาสตร์ชุมชน ศาสนาและความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม ภาษา และ อาหารการกิน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพื้นที่ที่ตั้งตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล พบว่าพื้นที่นี้เป็นชุมชนที่มีมุสลิมเชื้อสายมลายูอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับอาณาเขตชายแดนประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย จึงทำให้พี่น้องมุสลิมเชื้อสายมลายูทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวมาเลเซียมีการเข้าออกผ่านพรมแดนทั้งสองนี้บ่อยครั้ง ซึ่งโดยมากแล้วมีการเข้าออกเพื่อวัตถุประสงค์หลัก คือเพื่อติดต่อสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้อง และ/หรือเพื่อเข้าไปทำธุรกิจการค้าระหว่างกัน ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่แปลกเลยที่จะสันนิษฐานว่า ชุมชนนี้ยังคงสามารถธำรงและรักษาลักษณะร่วมทางภาษาบางส่วนและวัฒนธรรมมลายูบางอย่างที่ปฏิบัติมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงทุกวันนี้

สิ่งที่บ่งชี้อัตลักษณ์ความเป็นคนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน คือ การใช้ภาษามลายูถิ่น การแต่งกาย อาหารท้องถิ่น การนับถือศาสนาอิสลาม ประเพณีและค่านิยมที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และลักษณะนิสัยเด่นของคนมุสลิมเชื้อสายมลายูที่สะท้อนออกมาในการใช้ชีวิตประจำวัน คือยึดหลักการอิสลามเป็นวิถีชีวิต มีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักสงบ เรียบง่าย มีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตน กตัญญต่อผู้มีพระคุณ ซื่อสัตย์สุจริต และมีความจริงใจ

การที่คนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล ยังคงธำรงอัตลักษณ์ทางภาษาวัฒนธรรมชุมชนไว้ได้จนปัจจุบัน แม้ว่าจะเป็นเพียงคนกลุ่มน้อยของจังหวัดและประเทศ และอาศัยอยู่ท่ามกลางสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมหรือที่เรียกว่า สังคมพหุวัฒนธรรม แต่คนในชุมชนนี้ยังคงรักษอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน นับถือศาสนาอิสลาม พูดภาษามลายูถิ่นสตูล มีประเพณี พิธีกรรมทางศาสนาตามแบบมุสลิม การแต่งกาย อาหารการกิน มีลักษณะแบบเดียวกันหรือใกล้เคียงกับคนมุสลิมเชื้อสายมลายูในประเทศมาเลเซีย รวมทั้งมีกระบวนการทางสังคมในการธำรงอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของตนเองไว้เป็นอย่างดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะสามารถสร้างความสำนึกร่วมกันในทางชาติพันธุ์ของคนในชุมชนต่อไป

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า อัตลักษณ์ทั่วไปของคนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ อัตลักษณ์ทางสังคม และอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรม ทั้งนี้โดยมีกระบวนการทางสังคมเป็นกลไกในการธำรงอัตลักษณ์ดังกล่าว ซึ่งสามารถอธิบายผลการวิจัยได้ดังนี้

อัตลักษณ์ทางสังคมของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล

1) ด้านความเป็นมาของชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้อาวุโสซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนมาอย่างยาวนานทำให้ทราบว่า เดิมชุมชนตำบลบ้านควน มีชื่อเรียกว่า “กำปงฆวก” แปลเป็นภาษามลายูว่า “ชุมชนบ้านควน” เป็นชุมชนเล็ก ๆ มีลักษณะภูมิศาสตร์เป็นที่เนินสูงหรือควนต่ำ เห็นได้ชัดในหมู่ที่ 5 ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ปัจจุบันอยู่ภายใต้การปกครองส่วนท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควน

2) ด้านความเป็นมุสลิมเชื้อสายมลายู จากการศึกษาคนมุสลิมเชื้อสายมลายูในชุมชนตำบลบ้านควน พบว่าคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในชุมชน 4 หมู่บ้านได้แก่ บ้านควน บ้านโคกทราย บ้านกาลูปี และบ้านลูโปะการายี มีการเรียกกลุ่มชนตนเองว่า “อรั้งมลายู” (คนมลายู) เป็นการเรียกที่พิจารณาจากการที่ตนเองพูดภาษามลายูได้และนับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งโดยนัยแล้วยอมรับว่าตนเองเป็นคนไทยที่มีสัญชาติไทย หรืออาศัยอยู่ในประเทศไทย หรือยอมรับตนเองว่า “คนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู” แต่หากเป็นคนมุสลิมที่มาจากชุมชนอื่นที่ไม่พูดสื่อสารด้วยภาษามลายู ก็จะเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “อรั้งอิสลาม” (คนอิสลาม) ดังที่อ้อมใจ วงศ์มณฑา (2559) ซึ่งได้กล่าวถึงความเป็นคนมลายูในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า บางครั้งก็ไม่อาจแยกจากความเป็นมุสลิมได้อย่างเด่นชัดเนื่องจากคนมลายูหรือชาติพันธุ์มลายู แม้ไม่ได้เป็นคนมุสลิมทั้งหมด แต่การกล่าวถึงคนมลายูก็จะเข้าใจได้ว่าส่วนใหญ่เป็นคนที่นับถือศาสนาอิสลามทำให้ความเป็นมลายูและความเป็นคนมุสลิมไม่สามารถแยกออกได้อย่างชัดเจน

3) ด้านสภาพพื้นที่การปกครองและประชากร พบว่า จำนวนประชากรมุสลิมเชื้อสายมลายูในชุมชนไม่สามารถบอกตัวเลขอย่างเป็นทางการได้ ประชากรที่อาศัยที่ตำบลบ้านควนเป็นประชากรที่อยู่ร่วมกันระหว่างชาวมุสลิมและชาวพุทธ ในบางชุมชนมีประชากรมุสลิมเชื้อสายมลายูเป็นอยู่จำนวนมาก ในขณะที่บางชุมชนมีประชากรมุสลิมแต่ไม่สามารถกำหนดได้ว่าเป็นเชื้อสายมลายู ชุมชนที่มีประชากรมุสลิมเชื้อสายมลายูมากที่สุดได้แก่ หมู่ที่ 3 บ้านโคกทราย หมู่ที่ 4 บ้านคลองตาย หมู่ที่ 5 บ้านควน หมู่ที่ 6 บ้านกาลูปี และหมู่ที่ 7 บ้านลูโปะการายี โดยประมาณการชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูประมาณร้อยละ 90 ของประชากรทั้งหมดในชุมชนดังกล่าว ส่วนอีกสองชุมชน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งวิมาน และหมู่ที่ 2 บ้านกาเณะ พบว่าประชากรส่วนมากเป็นมุสลิมปะปนกับประชากรที่นับถือศาสนาพุทธอีกจำนวนหนึ่ง นิยมใช้ภาษาไทยในการสื่อสารในชีวิตประจำวันมากกว่าการใช้ภาษามลายู โดยประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมประมาณร้อยละ 95 และที่มีเชื้อสายมลายูประมาณร้อยละ 85 ของประชากรทั้งตำบล ใช้ภาษามลายูเป็นภาษาที่หนึ่ง และภาษาไทยเป็นภาษาที่สองสำหรับจำนวนประชากรตำบลบ้านควนทั้งหมด ปัจจุบันมีประมาณ 11,122 คน

4) ด้านสภาพสังคมและการนับถือศาสนา ประชากรตำบลบ้านควนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม รองลงมานับถือศาสนาพุทธ การมีความเชื่อทางศาสนาอิสลามทำให้เห็นถึงวิถีการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมของชาวบ้านส่วนใหญ่อยู่บนพื้นฐานความเชื่อของศาสนาอิสลามในรูปแบบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีการแต่งงาน พิธีเข้าสุนัต พิธีรับขวัญเด็กแรกเกิด พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีวันสำคัญในอิสลาม เป็นต้น ในขณะที่ชาวบ้านที่นับถือศาสนาพุทธซึ่งปรากฏให้เห็นอย่างประปรายในบางหมู่บ้านนั้น มีวิถีการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมของตนเองตามวิถีพุทธทั่วไป

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล

1) **อัตลักษณ์ด้านภาษา** พบว่า อัตลักษณ์ความเป็นมลายูของประชากรชุมชนนี้ สามารถอธิบายให้เห็นได้ว่าชุมชนนี้มีความแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ในแง่การใช้ภาษามลายูถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ภาษามลายูที่ใช้พูดกันมีความคล้ายคลึงกับภาษามลายูในรัฐเปอร์ลิสและรัฐเคดาห์มากกว่าภาษาที่พูดใช้พูดกันในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งจะคล้ายกับภาษาถิ่นที่ใช้ในรัฐกลันตันเสียส่วนใหญ่ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าอันที่

จริงแล้ว ภาษามลายูถิ่นของชุมชนนี้ยังกำหนดรากเหง้าความเป็นตัวตนของพวกเขาอีกด้วย การใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชนนี้ก็ได้แตกต่างมากไปจากอัตลักษณ์ความเป็นมลายูของผู้คนทั่วไปในประเทศมาเลเซียมากนัก โดยเฉพาะอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของชุมชนมลายูในรัฐเปอร์ลิสและรัฐเคดาห์

จากการศึกษาพบว่า การใช้ภาษามลายูถิ่นสตุลในชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน เฉพาะในห้าหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วย หมู่ที่ 3 บ้านโคกทราย หมู่ที่ 4 บ้านคลองตาย หมู่ที่ 5 บ้านควน หมู่ที่ 6 บ้านกาลูปี และหมู่ที่ 7 บ้านลูปะการายี มีผู้พูดภาษามลายูเป็นภาษาแม่ประมาณร้อยละ 95 ซึ่งตรงกับคุณสมบัติการจัดภาษาหลักข้อแรกนั่นคือ ต้องมีผู้พูดซึ่งเป็นเจ้าของภาษามากกว่าร้อยละ 25 ของประชากร ส่วนการใช้ภาษาไทยมีผู้พูดเป็นภาษาแม่ประมาณร้อยละ 5 ซึ่งตรงกับคุณสมบัติข้อแรกของเกณฑ์การจัดภาษารองข้อแรกคือ ต้องมีผู้พูดเป็นเจ้าของภาษามากกว่าร้อยละ 5 ของประชากร ดังนั้นจากข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าภาษามลายูถิ่นสตุลเป็นภาษาหลักและภาษาไทยเป็นภาษารอง ในทางกลับกันอาจถือได้ว่าภาษาไทยเป็นไปตามเกณฑ์การจัดภาษาหลักได้เช่นกันเนื่องจากภาษาไทยเป็นภาษาราชการของประเทศ แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้สรุปว่าภาษาหลักในชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูในเขตบริเวณห้าหมู่บ้านดังกล่าวข้างต้น คือมลายูถิ่นสตุลเนื่องจากภาษามลายูถิ่นสตุลเป็นภาษาที่กลุ่มประชากรตัวอย่างและประชากรโดยทั่วไปเลือกใช้ติดต่อสื่อสารภายในชุมชนถึงร้อยละ 95

ความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษามลายูถิ่นสตุลในภาพรวมของผู้พูดในชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน พบว่า กลุ่มตัวอย่างและประชาชนส่วนใหญ่สามารถเข้าใจและสื่อสารในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะความสามารถด้านการพูดและการฟัง มีการโต้ตอบด้วยภาษามลายูถิ่นสตุลประมาณร้อยละ 90 จากเนื้อหาการพูดคุยทั้งหมดด้วยภาษามลายูถิ่นสตุล จากการสังเกตของนักวิจัยในฐานะคนในพื้นที่พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ทั้งที่เป็นเพศชายและเพศหญิงที่มีช่วงอายุวัยกลางคนขึ้นไปเมื่อมีการพบปะหรือทักทายพูดคุยกันพวกเขามักจะเลือกใช้ภาษามลายูถิ่นสตุลมากกว่าภาษาไทย ซึ่งแตกต่างกับเยาวชนไปจนถึงเด็กเล็ก พบว่าผู้ใช้ภาษากลุ่มนี้มักจะเลือกใช้ภาษาไทยมากกว่าภาษามลายูถิ่นสตุลในการสื่อสารระหว่างกลุ่มพวกเขาตนเอง นอกจากนี้ ยังพบว่ากลุ่มเยาวชนหรือเด็กเล็กมีความสามารถในการฟังภาษามลายูถิ่นสตุลดีกว่าการพูด กล่าวคือผู้ใช้ภาษากลุ่มนี้สามารถรับรู้ รับฟัง และสะสมประสบการณ์การรับสารที่เป็นภาษามลายูถิ่นสตุลจากการสื่อสารในครอบครัวมาก่อน แต่เมื่อออกสู่สังคมข้างนอกก็จะสื่อสารด้วยภาษาไทย

อย่างไรก็ดี ช่วงอายุก็ถือว่าเป็นตัวแปรหนึ่งที่สามารถทำนายแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงภาษาในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ ได้ เนื่องจากในช่วงอายุที่ลดลงนั้นถ้าความสามารถทางมลายูถิ่นสตุลได้ลดลงตามย่อมแสดงให้เห็นว่าโอกาสการเปลี่ยนแปลงภาษาก็อาจเกิดขึ้น ในทางกลับกันถ้าความสามารถทางภาษาได้ลดลงตามช่วงอายุที่น้อยลงอาจวิเคราะห์หรือคาดคะเนได้ว่าโอกาสการเปลี่ยนแปลงภาษาก็คงยังไม่เกิดขึ้นกับชุมชนนั้น ๆ

อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์เชิงลึกกลุ่มคนอายุต่ำกว่า 30 ปีมีแนวโน้มใช้ภาษาไทยมากขึ้นเนื่องจากโครงสร้างสถาบันทางสังคมที่เชื่อมโยงภาษาไทยกับโอกาสทางการศึกษา การประกอบอาชีพ และสถานะทางสังคม ซึ่งถูกปลูกฝังผ่านระบบการศึกษาระดับชาติ สื่อกระแสหลัก และมาตรฐานทางวัฒนธรรมของรัฐ โดยภาษาไทยในฐานะ “ภาษาหลักแห่งโอกาส” ทำให้เยาวชนมลายูต้องปรับตัวทางภาษาเพื่อให้เข้ากับ

บริบทการเรียนและการทำงานที่มีการแข่งขันสูง ส่งผลให้ภาษาไทยเข้ามามีบทบาทเหนือภาษาและวัฒนธรรมมลายูในการสื่อสารระหว่างกลุ่มและในพื้นที่สาธารณะ อุดมการณ์เรื่อง “ความทันสมัย” และ “ความสำเร็จเชิงสังคม” ที่ถูกสถาบันการศึกษาและสื่อสาธารณะสนับสนุน จึงกลายเป็นแรงกดดันให้เยาวชนลดการใช้ภาษาแม่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งในระยะยาวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างเป็นระบบ

ส่วนในแง่ลักษณะทางภาษามลายูถิ่นสตูลที่ใช้พูดในชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล พบว่า (1) ภาษามลายูถิ่นสตูลในชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล มีลักษณะโดดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีความแตกต่างทางด้านสำเนียงและการใช้คำเมื่อเทียบกับภาษามลายูถิ่นสตูลที่ใช้พูดในพื้นที่อื่น เช่น ภาษามลายูถิ่นสตูลในตำบลเจ๊ะบิลังและตำบลตำมะลัง (2) ภาษามลายูถิ่นสตูลในชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล เป็นภาษาพูดที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวันเพียงเท่านั้น ดังที่อัสหมั ฮาญี โอมาร์ (Asmah Haji Omar, 1991) ได้กล่าวถึงลักษณะของภาษามลายูถิ่นสตูลว่า เป็นภาษาถิ่นที่จัดอยู่ในกลุ่มภาษามลายูถิ่นฝั่งทะเลตะวันตก ซึ่งประกอบด้วยภาษามลายูถิ่นสตูล ภาษามลายูถิ่นรัฐเคดาห์ ภาษามลายูถิ่นรัฐเปอร์ลิส ภาษามลายูถิ่นรัฐเปรักตอนเหนือ และภาษามลายูถิ่นรัฐปีนัง (3) ภาษามลายูถิ่นสตูลในชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล มีลักษณะทางภาษาที่แตกต่างอย่างเห็นได้ชัดกับภาษามลายูถิ่นปัตตานีที่ใช้พูดสื่อสารในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และบางอำเภอในจังหวัดสงขลา โดยภาษามลายูถิ่นปัตตานีมีลักษณะทางภาษาใกล้เคียงกันมากกับภาษามลายูถิ่นรัฐกลันตัน (Nor Hashimah Jalaluddin, 2019) ทั้งนี้ความแตกต่างของทั้งสองภาษามลายูถิ่นนี้สามารถสังเกตได้ชัดจากการลักษณะการใช้ภาษาในแง่สำเนียง ระบบเสียง ระบบคำ และการใช้คำศัพท์ต่าง ๆ (4) จากการศึกษาลักษณะระบบเสียงของภาษามลายูถิ่นสตูลในชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล พบว่า ระบบเสียงสระมีทั้งหมด 14 หน่วยเสียง แบ่งเป็น 8 หน่วยเสียงเดี่ยว ได้แก่ /i, e, ε, ə, a, u, o, ɔ/ 6 หน่วยเสียงผสม ได้แก่ /ai, au, oi, ua, ia, ɔε/ ส่วนระบบเสียงพยัญชนะแบ่งเป็น 19 หน่วยเสียงที่ปรากฏในคำภาษามลายู ได้แก่ /p, b, t, d, k, g, ʔ, c, j, ɣ, h, m, n, ŋ, ŋ, l, w, y/ และ 6 หน่วยเสียงที่ปรากฏในคำยืม ได้แก่ /p, t, k, c, f, r,/ (5) ภาษามลายูถิ่นสตูลในชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล มีคำศัพท์ภาษามลายูจำนวนจำกัด เมื่อนำคำศัพท์บางคำในภาษามลายูกลาง (ภาษามลายูที่ใช้เป็นทางการหรือภาษามลายูที่ใช้ในประเทศมาเลเซีย) มาเทียบกับภาษามลายูถิ่นในชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล พบว่ามีหลายคำในภาษามลายูกลางไม่ปรากฏใช้ในภาษามลายูถิ่นนี้ ดังนั้นจึงเป็นเหตุทำให้ผู้พูดภาษามลายูถิ่นสตูลในชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควนต้องยืมคำศัพท์ภาษาไทยเป็นจำนวนมากมาใช้พูดสื่อสารในชีวิตประจำวันของพวกเขาจากการสอบถามกลุ่มอย่างเกี่ยวกับการใช้คำศัพท์ภาษามลายูและการใช้คำศัพท์ภาษาไทยปนในภาษามลายูถิ่นสตูล พบว่ามีคำมลายูจำนวนมากยืมที่ผู้คนในชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควนไม่สามารถบอกความหมายของคำ ไม่เคยได้ยินคนพูดกันในภาษามลายูถิ่นสตูลมาก่อน และไม่นิยมนำมาใช้ในการสื่อสาร แต่กลับไปใช้คำศัพท์ภาษาไทยแทน

2) **อัตลักษณ์ด้านทางวัฒนธรรม** จากการศึกษาพบว่า ความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมของตำบลบ้านควน จังหวัดสตูลไม่ได้ครอบคลุมทั้งตำบล แต่สามารถพบเห็นได้เด่นชัดในบางหมู่บ้าน โดยเฉพาะหมู่บ้านทาง

ทิศใต้ที่ติดกับตำบลคลองขุด ซึ่งเป็นตำบลที่มีประชากรนับถือศาสนาพุทธส่วนใหญ่และเป็นบริเวณติดต่อกับเขตเมืองสตูลมากที่สุดนั้น ด้วยเหตุนี้ อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ชาวมุสลิมตำบลบ้านควนที่อยู่บริเวณนี้มีการปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านที่นับถือศาสนาพุทธกันอย่างใกล้ชิดมากกว่าบริเวณอื่นของตำบลบ้านควน ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารของชาวบ้านบริเวณนี้ พบว่าเป็นภาษาไทยมากกว่าภาษามลายู และภาษาไทยที่ใช้กันอยู่ พบว่าส่วนใหญ่มักใช้ปะปนกับภาษามลายูอยู่ด้วย ส่วนการดำรงชีวิตในแต่ละวัน พบว่าชาวมุสลิมกับชาวพุทธสามารถอยู่กันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความสงบสันติสุข มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกิจกรรมทางสังคม จึงอาจเรียกได้ว่าเป็นตำบลพหุวัฒนธรรมที่ค่อนข้างเด่นชัดกว่าตำบลอื่นในจังหวัดสตูล

อัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิมเชื้อสายตำบลบ้านควน จังหวัดสตูลที่เห็นเด่นชัดประกอบด้วย อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย อัตลักษณ์ด้านอาหาร และอัตลักษณ์ทางด้านประเพณีและวัฒนธรรมโดยสรุปได้ ดังนี้

1) อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย คนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควนเกือบทั้งหมดให้ความสำคัญกับการแต่งกายที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม ไม่ได้เน้นการแต่งกายแบบชุดมลายู แต่มีบ้างที่พยายามแต่งกายแบบมลายูในเทศกาลสำคัญ เช่น เทศกาลตรุษอิดิลอฎฮาและอิดิลฟิตรี หรือตามวาระและโอกาสต่าง ๆ ที่อำนวย

2) อัตลักษณ์ด้านอาหาร อาหารมลายูถิ่นในชุมชนนี้มีลักษณะเฉพาะตัวและแตกต่างกับอาหารไทยทั่วไป อาหารมลายูถิ่นที่ขึ้นชื่อ เช่น ข้าวมันกะทิ ข้าวยา แกงตอแม๊ะ แกงกุ่มมา ขนมในช่วงเทศกาลถือศีลอด ตรุษอิดิลอฎฮา และอิดิลฟิตรี เป็นต้น รสชาติอาหารจะเน้นหรือออกไปทางรสหวาน หรือตามรสนิยมของแต่ละคน อาหารเหล่านี้ ยังมีการปรุงรับประทานในครอบครัวบ้างและสามารถซื้อหาได้จากร้านค้าในชุมชนและในช่วงเทศกาลดังกล่าว

3) อัตลักษณ์ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ในชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล มีประเพณีสำคัญ ๆ ที่ผู้คนในชุมชนถือปฏิบัติกันเป็นเวลายาวนาน โดยเฉพาะประเพณีการทำบุญหรือพิธีกรรม ซึ่งมีหลากหลายพอสมควร บางประเพณีมีรากฐานมาจากความเชื่อในศาสนาอิสลาม ส่วนบางประเพณีอาจมีรากฐานมาจากความเชื่ออื่น ๆ มาประยุกต์เข้าด้วยกัน ประเพณีและวัฒนธรรมที่ยังคงพบเห็นในชุมชนตำบลบ้านควน ประกอบด้วย ประเพณีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีการสมรส ประเพณีการถือศีลอดและการเฉลิมฉลองวันฮารีรายอ ประเพณีการเข้าสุหนัต กิจกรรมวันเมาลิด วันอาซูรอ ประเพณีงานศพ ประเพณีการขับร้องในพิธีกรรมเกี่ยวกับเด็ก เป็นต้น

กระบวนการทางสังคมในการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล

กระบวนการทางสังคมในการศึกษาอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน พบว่า มีกระบวนการทางสังคมที่สำคัญ ได้แก่

1) การสร้างสำนึกความเป็นชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูผ่านเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โดยทั่วไปชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูในตำบลบ้านควนจะซึมซับและเรียนรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์จากบรรพบุรุษปู่ย่าตา

ยายเล่าสู่กันฟังจากรุ่นต่อรุ่น ทำให้เข้าใจและรับทราบเรื่องราวของบรรพบุรุษว่าแต่เดิมเป็นคนมลายูที่มาจากแผ่นดินของประเทศไทยมาเลเซียในปัจจุบัน การบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในอดีตให้ลูกหลานได้ทราบถึงรากเหง้าของตัวเอง เป็นการสร้างสำนึกทางชาติพันธุ์ สร้างสำนึกความเป็นมุสลิมเชื้อสายมลายู และเป็นกระบวนการทางสังคมที่สำคัญในการธำรงและสืบสานความเป็นมลายูในประเทศไทยที่นอกเหนือจากคนมลายูในประเทศไทย

2) การสร้างสำนึกความเป็นมุสลิมเชื้อสายมลายูผ่านการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ระบบครอบครัวเครือญาติ คนมุสลิมเชื้อสายมลายูในชุมชนตำบลบ้านควน มีการอบรมสั่งสอนและปลูกฝังให้ลูกหลานยึดมั่นศรัทธาและดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม ยึดมั่นในคำสอนศาสนาอิสลาม ทำความดีเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย มีการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้ศาสนาอิสลาม เข้าร่วมพิธีกรรมสำคัญทางศาสนาอิสลามโดยเฉพาะการดำรงละหมาด 5 เวลา การไปละหมาดรวมกันที่มัสยิด ซึ่งเป็นการปลูกฝังให้ถือปฏิบัติตามแนววิถีมุสลิม ฝึกลูกหลานให้ใช้ภาษามลายูตั้งแต่เยาว์วัย ทำให้เกิดการเรียนรู้และมีการถ่ายทอดอย่างมีแบบแผนการขัดเกลาทางสังคม ครอบครัว เครือญาติ จึงเป็นกระบวนการทางสังคมที่สำคัญในการทำให้เกิดสำนึกความเป็นมุสลิมเชื้อสายมลายู และส่งผลต่อการธำรงอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมให้ยังคงอยู่ในชุมชนจนถึงปัจจุบัน

3) การสร้างสำนึกความเป็นมุสลิมเชื้อสายมลายูผ่านความเชื่อศาสนา ประเพณีและพิธีกรรมคนมุสลิมในชุมชนนี้ มีความเชื่อมั่น ปฏิบัติตน และศรัทธาในคำสอนศาสนาอิสลาม และคนมุสลิมเชื้อสายมลายูยังคงรักษาและถือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีมลายูและพิธีกรรมตามแบบวิถีมุสลิมไว้ได้เป็นอย่างดี รวมทั้งมีความตระหนักและสำนึกถึงความเป็นมุสลิมเชื้อสายมลายูร่วมกัน ดังนั้นระบบความเชื่อ ศาสนา ประเพณีและพิธีกรรม จึงเป็นกระบวนการทางสังคมที่สำคัญที่ทำให้คนมุสลิมเชื้อสายมลายูได้เกิดสำนึกความมีอัตลักษณ์ร่วมกัน

4) การสร้างสำนึกความเป็นมุสลิมเชื้อสายมลายูผ่านการศึกษา และภาษา กระบวนการทางสังคมหนึ่งที่สำคัญในการที่ทำให้คนในชุมชนนี้เกิดสำนึกความเป็นมุสลิมเชื้อสายมลายูและร่วมกันธำรงอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรม คือการสร้างสำนึกความเป็นมุสลิมเชื้อสายมลายูผ่านกระบวนการทางการศึกษาและภาษา จากการศึกษาพบว่า คนในชุมชนนี้ให้ความสำคัญในการส่งเสริมให้ลูกหลานได้เรียนหนังสือศาสนาอิสลามและเรียนอัลกุรอานตั้งแต่อายุยังเล็ก เป็นลักษณะการเรียนรู้ควบคู่การอบรมจริยธรรมในวัยก่อนเกณฑ์เข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งส่วนใหญ่จะได้ศึกษาเล่าเรียนหนังสือศาสนาอิสลามตามอาคารเรียนในมัสยิด ในวันเสาร์และอาทิตย์ และโดยส่วนมากแล้วผู้คนในชุมชนนี้มีการใช้ภาษามลายูถิ่นสตูลในการติดต่อสื่อสารในหมู่คนมุสลิมเชื้อสายมลายูด้วยกันในชีวิตประจำวัน ดังนั้นการศึกษาศาสนาอิสลามและการใช้ภาษามลายูถิ่นสตูลเพื่อการติดต่อสื่อสารจึงเป็นกระบวนการทางสังคมที่สำคัญที่ทำให้คนในชุมชนนี้เกิดสำนึกความเป็นมุสลิมเชื้อสายมลายูร่วมกัน

5) การรวมกลุ่มทางสังคม จากการศึกษาพบว่า คนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน มีการรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อการประกอบประเพณีพิธีกรรมและกิจกรรมทางวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยใช้เครื่องมือสื่อสาร

เป็นภาษาเดียวกัน นั่นคือภาษามลายูถิ่นสตูล มีการรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อทำกิจกรรมหรือเพื่อต่อรองทาง การเมืองการปกครอง มีการรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อการประกอบอาชีพหรือเพื่อการต่อรองทางเศรษฐกิจและ สังคม

6) ความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างคนมุสลิมเชื้อสายมลายู ตำบลบ้านควนในจังหวัดสตูลกับคนมุสลิมเชื้อสายมลายูในประเทศมาเลเซีย ซึ่งพบว่าเป็นความสัมพันธ์ทาง สังคมในลักษณะเครือญาติ เพื่อนฝูง และในลักษณะของการทำธุรกิจ ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจะเป็นตัว แบ่งถึงพวกเขา พวกเขา ความใกล้ชิด ความผูกพันและการช่วยเหลือเกื้อกูลของพวกเขาชาวมุสลิมเชื้อสาย มลายูจึงเกิดขึ้นด้วย

กล่าวได้ว่ากระบวนการทางสังคมที่ปรากฏในการศึกษาครั้งนี้ส่งผลโดยตรงต่อการดำรงอยู่ของอัต ลักษณะทางวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล ผ่านกลไกการขัดเกลาทาง สังคม (socialization) ที่เชื่อมโยงภาษาเข้ากับโครงสร้างโอกาสทางการศึกษาและเศรษฐกิจ โดย สถาบันการศึกษา หน่วยงานรัฐ และสื่อสาธารณะได้ยกระดับภาษาไทยให้มีสถานะเป็นทุนทางภาษา (linguistic capital) ที่จำเป็นต่อความก้าวหน้าในสังคม ส่งผลให้การใช้ภาษามลายูถูกจำกัดอยู่ในบางขอบเขต ของชีวิตประจำวัน ขณะเดียวกัน สมาชิกชุมชน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ ต้องต่อรองอัตลักษณ์ของตนเองระหว่าง ภาษาแม่กับภาษาหลักของรัฐในแต่ละขอบเขตการใช้ภาษา (domain) ตามบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน กระบวนการดังกล่าวสะท้อนว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมิได้ถูกถ่ายทอดอย่างคงที่ หากแต่ถูกปรับเปลี่ยนอย่าง เลือกรสรภายใต้แรงกดดันของอำนาจและอุดมการณ์ของสังคมร่วมสมัย

อภิปรายผลการวิจัย

อัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล เป็น อัตลักษณ์ที่ถูกธำรงไว้ผ่านกระบวนการทางสังคมที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเป็นพลวัต โดยอาศัยกลไกสำคัญ ได้แก่ ครอบครัว ศาสนา และกิจกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชน ซึ่งทำหน้าที่เป็นพื้นที่ในการถ่ายทอดภาษา ค่านิยม และแบบแผนการดำรงชีวิตจากรุ่นสู่รุ่น ผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับงานของ วิสุทธิ์ บิลล่าเต๊ะ (2551) ที่ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการทางศาสนาและกิจกรรมร่วมของชุมชนมีบทบาทสำคัญในการผลิตซ้ำ อัตลักษณ์และสร้างความเข้มแข็งให้กับโครงสร้างสังคมมุสลิมในระดับชุมชน นอกจากนี้ แนวคิดดังกล่าวยังสอดคล้องกับข้อเสนอของ สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์ (2545) ที่อธิบายว่า การธำรงวัฒนธรรมจำเป็นต้อง อาศัยการสะสม การสืบทอด และการถ่ายทอดอย่างมีความหมายต่อสมาชิกในสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ภาษา และวัฒนธรรมมิได้เป็นเพียงมรดกเชิงสัญลักษณ์ หากแต่เป็นกลไกทางสังคมที่หล่อหลอมอัตลักษณ์ร่วมและ ความเป็นชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์

ในขณะเดียวกัน ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า แม้ชุมชนจะเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยี และการปะทะทางวัฒนธรรมจากภายนอก แต่ชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควนยังสามารถ ธำรงอัตลักษณ์ของตนไว้ได้ผ่านกระบวนการปรับตัวอย่างยืดหยุ่น โดยไม่ก่อให้เกิดการกลืนกลายทางวัฒนธรรม ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ พชรินทร์ ม่วงงาม (2547) ซึ่งพบว่าการดำรงอัตลักษณ์ทาง

วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เกิดจากการเลือกสรรและปรับใช้ทุนทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2545) ที่เสนอว่า พลังของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการองค์ความรู้และอัตลักษณ์ของตนเองเป็นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างสันติ ผลการวิจัยครั้งนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า การธำรงภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมิได้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา หากแต่เป็นทรัพยากรทางสังคมที่เสริมสร้างความมั่นคงทางวัฒนธรรมและความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้จึงสรุปได้ว่า อัตลักษณ์ของชุมชนเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการทางสังคมที่มีความเป็นพลวัตและต่อเนื่อง โดยมีภาษา ศาสนา ประเพณี และวิถีชีวิตเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ภาษามลายูถิ่นทำหน้าที่มากกว่าการสื่อสาร หากแต่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความเป็นสมาชิกและความรู้สึกร่วมของชุมชน ขณะเดียวกัน ศาสนาอิสลามและกิจกรรมทางศาสนาทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการหล่อหลอมค่านิยม จริยธรรม และแบบแผนการดำรงชีวิต ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นและความต่อเนื่องของอัตลักษณ์ร่วม การถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นผ่านครอบครัว สถาบันศาสนา และกิจกรรมชุมชน เป็นฐานสำคัญของการธำรงอัตลักษณ์ให้คงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัย ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การธำรงอัตลักษณ์มิได้เกิดจากการปิดกั้นอิทธิพลภายนอก หากแต่เกิดจากการเรียนรู้ การเลือกสรร และการปรับใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างมีวิจารณญาณ แม้ชุมชนจะเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการปะทะทางวัฒนธรรมจากภายนอก แต่หากสมาชิกในชุมชนมีความตระหนักถึงคุณค่าและความหมายของภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนยังสามารถธำรงอัตลักษณ์ของตนไว้ได้โดยไม่เกิดการกลืนกลาย งานวิจัยครั้งนี้จึงตอกย้ำว่า การธำรงอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมมิใช่เพียงการอนุรักษ์เชิงสัญลักษณ์ หากแต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่ต้องอาศัยความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนและการสนับสนุนจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และนโยบายสาธารณะ อันนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม และการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในบริบทของสังคมไทยร่วมสมัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่ดำเนินการในชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล เพียงพื้นที่เดียว จึงมีข้อจำกัดในการอธิบายพลวัตการธำรงอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมในบริบทชาติพันธุ์อื่นหรือพื้นที่ที่มีเงื่อนไขทางสังคมแตกต่างกัน นอกจากนี้ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม แม้จะสะท้อนความหมายเชิงลึกของอัตลักษณ์ในระดับชุมชน แต่ยังคงอาจได้รับอิทธิพลจากกรอบการตีความของผู้วิจัยและยังไม่สามารถจับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในระยะยาวได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้น งานวิจัยในอนาคตควรต้องขยายกรอบการศึกษาไปสู่การศึกษาเชิงเปรียบเทียบหรือเชิงผสม เพื่อพัฒนาองค์ความรู้เชิงนโยบายด้านการธำรงอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างเป็นระบบยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1) ชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลบันทึกทางประวัติศาสตร์หรือข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดสตูลขึ้นอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร เพราะนอกจากจะเป็น

ประโยชน์ต่อการถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชุมชนแล้ว การศึกษาประวัติศาสตร์ของชาวมลายูในจังหวัดสตูลอาจทำให้ค้นพบต้นกำเนิดหรือรากเหง้าทางวัฒนธรรมมลายูดั้งเดิมที่ยังคงมีการดำรงไว้ในชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดสตูล ซึ่งอาจสูญหายไปบ้างแล้วจากชุมชนมลายูในจังหวัดสตูล

2) นักวิจัยด้านวัฒนธรรมศึกษาควรมีการศึกษาแนวโน้มการดำรงอยู่หรือการสูญสลายของวัฒนธรรมมลายูในชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดสตูลในอนาคต รวมถึงการปรับตัวหรือความเปลี่ยนแปลงภายใต้ข้อจำกัดหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

3) หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการกำหนดนโยบายและกลไกสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมภาษามลายูในระดับชุมชน เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้และถ่ายทอดทักษะภาษามลายูแก่เยาวชนอย่างเป็นระบบ อันจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของอัตลักษณ์ทางภาษา และต่อยอดภาษามลายูในฐานะทุนทางวัฒนธรรมและการสื่อสารในระดับสากลอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การดำรงอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายู : กรณีศึกษาตำบลบ้านควน จังหวัดสตูล” ขอขอบพระคุณทุนวิจัยงบประมาณรายได้ จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ และบุคคลที่เกี่ยวข้องที่อำนวยความสะดวกและอนุเคราะห์ข้อมูลในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2544). *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์.
- กิตติภูมิ วิเศษศักดิ์. (2534). *กระบวนการพัฒนาและอัตรางเอกลักษณ์การแต่งกายแบบฮิญาบของสตรีมุสลิมในมหาวิทยาลัยส่วนกลาง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกศรินทร์ แพทอง. (2546). *การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และวิธีการดำรงรักษาอัตลักษณ์ของชาวมอญ อำเภอยะรัง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชวดี โกศล. (2561). *การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย*. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิต, วิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ชูไวยะห์ โต๊ะดาหยง. (2561). *อัตลักษณ์ และการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิม เสรีไทยซอย 4*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชัยนั บ มะสมัน (2559). *อิทธิพลของวัฒนธรรมอาหรับต่อสังคมมุสลิมในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสตูล*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ธงชัย สมบูรณ์. (2549). *อัตลักษณ์ของชาติตามนโยบายการศึกษา*. รายงานการวิจัยเสนอต่อมหาวิทยาลัยรามคำแหง ทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ดำรงค ฐานดี. (2546). *มานุษยวิทยาและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- นันทนา น้ำฝน. (2536). *องค์ประกอบบางประการที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์เชิงวิชาชีพของนักศึกษาพยาบาล*. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประเวศ วะสี. (2545). *พลังท้องถิ่นในกระแสความเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม*. โครงการเวทีวิชาการวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ประสิทธิ์ ลิปรีชา. (2547). *การสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในวาทกรรมอัตลักษณ์*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์.
- พัชรินทร์ ม่วงงาม. (2547). *การอัตรางเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาวมอญ กรณีศึกษาหมู่บ้านศาลาแดงเหนือจังหวัดพิจิตร*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- มนูญ โต๊ะอาจ. (2555). *การเรียนรู้และการสื่อสารอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมของมุฮัลล์ฟในเขตชุมชนเมืองและชุมชนชนบทไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ยุรฉัตร บุญสนิท. (2546). *ลักษณะความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคม ในพัฒนาการวรรณคดี*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช.
- วิสุทธิ บิลล่าเต๊ะ. (2551). กระบวนการดำรงอัตลักษณ์มุสลิมกับการสร้างชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาชุมชนมัสยิดบ้านเหนือ. *วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย*, 5(9), 55-66.
- วัลยา วิวัฒน์ศร. (2550). ภาษา วัฒนธรรม และอัตลักษณ์. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 26(2), 1-15.
- สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์. (2545). *ประเพณีและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2546). *ชาติพันธุ์และมายาคติ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- อภิญา เพื่องฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์: การทบทวน ทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ
- อ้อมใจ วงศ์มณฑา. (2559). ย่อยวิทยานิพนธ์ ตัวตนคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา. *วารสารรู้สุมิแล*, 37(2), 96-99.
- Asmah Haji Omar. (1991). *Kepelbagaian Fonologi Dialek-Dialek Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Encyclopedia. (n.d.). *Cultural identity*. Retrieved November 20, 2021, from <https://www.encyclopedia.com/education/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/cultural-identity>
- Fong, M. (1994). *The nexus of old and new culture*. In J. N. Martin, T. K. Nakayama, & L. A. Flores (Eds.), *Readings in intercultural communication: Experiences and contexts*. Boston: McGraw-Hill.
- Huntington, S. P. (2004). *Who are we?: The challenges to America's national identity*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Lustig, M. W., & Koester, J. (1996). *Intercultural competence: Interpersonal communication across cultures (2nd ed.)*. HarperCollins College Publishers.
- Myron W. Lustig & Jolene Koester. (1993). *Intercultural Competence: Personal Communication Across Cultures*. New York: Haper Collins College Publisher.

Nor Hashimah Jalaluddin, Adriana Santa Tinggom, Siti Noraini Hamzah and Hayati Lateh.

(2019). Penyebaran Dialek Melayu Satun di Langkawi dan di Thai: Satu Kajian

Perbandingan Berasaskan Geographic Information System (GIS). *GEMA Online Journal of Language Studies*. 19(1), 77-96. Retrieved from <http://doi.org/10.17576/gema-2019-1901-05>.

RESEARCH ARTICLE

The Management Model of Waqf (Public Benefit Assets) through Real Estate Investment Trusts by the Islamic Development Bank Group in the Kingdom of Saudi Arabia: Opportunities and Challenges for Establishing a Waqf Fund Management Organization in Thailand

Jabir Sausevi¹ Smeet Esore²

¹ PhD, Candidate in Program Islamic Business Administration (Islamic Finance), International Islamic College Bangkok, Krirk University, Bangkok, Thailand

² Deputy Dean for Academic Affairs, International Islamic College Bangkok, Krirk University, Bangkok, Thailand

Corresponding Author, Email : Jabirsosewee@gmail.com

Received : March 21, 2025 ✿ Revised : July 21, 2025 ✿ Accepted : August 24, 2025

Abstract

This research aims to (1) study the management model of Waqf assets implemented by the Islamic Development Bank Group in the Kingdom of Saudi Arabia; (2) analyze the Waqf management model currently utilized in Thailand; and (3) develop guidelines for establishing a Waqf fund in Thailand by adapting the model from Saudi Arabia. The study employed a research and development (R&D) methodology combined with qualitative data collection, including document analysis and in-depth interviews with 25 key informants. Data collection was conducted through relevant document reviews to provide foundational knowledge, along with structured questionnaires used during the interviews, and participant observation to support data triangulation. The data were then analyzed, synthesized, and organized systematically to develop a suitable model for establishing a Waqf fund management organization in Thailand. The research process was divided into four phases (1) studying Waqf asset management; (2) analyzing Waqf management models; (3) evaluating the developed model; and (4) assessing feasibility and providing further recommendations.

The findings revealed that (1) the Islamic Development Bank Group in Saudi Arabia has established a systematic and efficient Waqf management model through Shariah-compliant real estate investment mechanisms; (2) Thailand currently lacks a strategic Waqf management model, particularly in financial and investment aspects, resulting in limited

development of existing Waqf assets; and (3) the Saudi model can be adapted for implementation in Thailand if supported by the government and religious institutions. The proposed model consists of key stakeholders including donors (Waqif), Waqf management organizations, a Shariah Board, private investors, public-benefit real estate projects, and an income distribution mechanism. However, certain aspects require modification to align with Thailand's legal framework and cultural investment practices. The study recommends initiating pilot projects in strong Muslim communities, with the organizational structure preferably established as a foundation or a public-private partnership under the supervision of the Central Islamic Council of Thailand. Furthermore, it emphasizes the importance of fostering cooperation with Islamic financial institutions and adopting technology to enhance efficiency and transparency in future Waqf management.

Keywords : Waqf Assets, Real Estate Investment, Islamic Development Bank, Waqf Fund

บทความวิจัย

รูปแบบการบริหารจัดการวะกัฟ (ทรัพย์สินเพื่อประโยชน์สาธารณะ) ผ่านกองทุนรวมเพื่อการลงทุน ในอสังหาริมทรัพย์ของกลุ่มธนาคารเพื่อพัฒนาอิสลามแห่งประเทศไทย : โอกาสและ ความท้าทายในการจัดตั้งองค์กรบริหารจัดการกองทุนวะกัฟในประเทศ

ญาปรี ซอเสวี¹ สมิต อีซอ²

¹ นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาบริหารธุรกิจอิสลาม วิชาเอกการเงินอิสลาม วิทยาลัยนานาชาติอิสลามกรุงเทพ
มหาวิทยาลัยเกริก, กรุงเทพมหานคร, ประเทศไทย

² รองคณบดีฝ่ายวิชาการ, วิทยาลัยนานาชาติอิสลามกรุงเทพ มหาวิทยาลัยเกริก, กรุงเทพมหานคร, ประเทศไทย

อีเมลผู้แต่งหลัก : Jabirsosewee@gmail.com

วันที่รับ : 21, มีนาคม, 2568 ✨ วันที่รับแก้ไข : 21, ตุลาคม, 2568 ✨ วันที่ตอบรับ : 24, สิงหาคม, 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษา รูปแบบการบริหารจัดการทรัพย์สินวะกัฟของกลุ่มธนาคารเพื่อการพัฒนาอิสลาม ประเทศซาอุดีอาระเบีย 2) ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบที่ใช้ในประเทศไทย และ 3) เพื่อสร้างแนวทางการจัดตั้งกองทุนวะกัฟในประเทศไทย โดยประยุกต์รูปแบบมาจากประเทศซาอุดีอาระเบีย การวิจัยใช้วิธีวิจัยและพัฒนา ร่วมกับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย 25 คน โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพอาศัยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการศึกษาวิจัย และเนื้อหาจากแบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสังเกต เพื่อรวบรวมข้อมูลกับผู้ที่เกี่ยวข้องในการสัมภาษณ์เชิงลึก นำเนื้อหา มาวิเคราะห์ ประมวล และเรียบเรียงอย่างเหมาะสม เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปสร้างรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดตั้งองค์กรจัดการกองทุนวะกัฟในประเทศไทย โดยมีขั้นตอน 1) การศึกษาการบริหารจัดการทรัพย์สินวะกัฟ 2) วิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการทรัพย์สินวะกัฟ 3) ประเมินการพัฒนารูปแบบ และ 4) นำผลการประเมินมาวิเคราะห์ความเป็นไปได้และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ผลการศึกษา พบว่า 1) กลุ่มธนาคารเพื่อการพัฒนาอิสลามประเทศซาอุดีอาระเบีย มีรูปแบบการจัดการวะกัฟอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยกลไกกองทุนอสังหาริมทรัพย์ที่สอดคล้องกับหลักชะรีอะฮ์ (Shariah-compliant) และมีกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ 2) ประเทศไทยยังขาดรูปแบบการจัดการวะกัฟในเชิงกลยุทธ์ โดยเฉพาะในด้านการเงินการลงทุน ทำให้ยังไม่มี การต่อยอดจากทรัพย์สินวะกัฟที่มีอยู่ และ 3) รูปแบบของธนาคารอิสลามสามารถประยุกต์ใช้ได้ในประเทศไทย หากมีการสนับสนุนจากภาครัฐและสถาบันศาสนา ประกอบด้วย ผู้วะกัฟ องค์กรจัดการวะกัฟ คณะกรรมการที่ปรึกษาชะรีอะฮ์ นักลงทุนเอกชน โครงการอสังหาริมทรัพย์เพื่อสาธารณประโยชน์ และกลไกการกระจายรายได้ แต่ต้องปรับปรุงเพิ่มเติมที่สามารถตอบ

โจทย์ด้านกฎหมายและวัฒนธรรมการลงทุนในประเทศไทย และข้อเสนอแนะควรเริ่มจากโครงการนำร่องในพื้นที่มุสลิมเข้มแข็ง รูปแบบองค์กรควรเป็นมูลนิธิหรือความร่วมมือรัฐเอกชนภายใต้การกำกับของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ทั้งนี้ควรส่งเสริมความร่วมมือกับภาคการเงินอิสลามและนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใสในการบริหารจัดการวะกัฟในอนาคต

คำสำคัญ : ทรัพย์สินวะกัฟ, การลงทุนสังหาริมทรัพย์, ธนาการเพื่อการพัฒนาอิสลาม, กองทุนวะกัฟ

บทนำ

วะกัฟ (Waqf) ถือเป็นการประกอบคุณงามความดีที่ศาสนาอิสลามส่งเสริม แม้จะได้มีลักษณะบังคับตามบทบัญญัติศาสนา แต่การวะกัฟเป็นการบริจาคทานที่ประเสริฐ โดยมีหลักฐานจากอัลกุรอานและหะดีษสนับสนุนว่าผู้ที่ประกอบการวะกัฟจะได้รับผลบุญอย่างต่อเนื่องแม้หลังจากเสียชีวิต หากทรัพย์สินยังคงก่อประโยชน์ต่อสังคม (โดยมุสลิม) ในอดีตการวะกัฟมีบทบาทสำคัญในการพัฒนารัฐอิสลาม ทั้งในด้านสุขภาพ การศึกษา การอุปการะ และสวัสดิการสังคม ทรัพย์สินวะกัฟในปัจจุบันลดน้อยลงเนื่องจากการบริหารจัดการที่ล้าหลัง และไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยที่ยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับหลักการวะกัฟ (นดา ศรีสะอาด, 2559)

ประเทศซาอุดีอาระเบียถือเป็นผู้นำด้านการบริหารจัดการวะกัฟในโลกอิสลาม โดยมีการจัดตั้งกองทุนวะกัฟในรูปแบบที่ทันสมัย เช่น กองทุนรวมเพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ที่บริหารโดยธนาการเพื่อการพัฒนาอิสลาม ซึ่งก่อตั้งจากความร่วมมือของประชาสมาชิขององค์การความร่วมมืออิสลาม และมีมูลค่าการลงทุนสูง พร้อมด้วยวิสัยทัศน์ในการจัดการอย่างเป็นระบบและยั่งยืน โดยองค์กรต่าง ๆ เช่น มูลนิธิ King Abdul Aziz และกลุ่ม Al-Rajhi ได้แสดงบทบาทสำคัญในการสนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ผ่านทรัพย์สินวะกัฟมูลค่ามหาศาลเพื่อสาธารณประโยชน์หรือการจัดสรร กำกับดูแลการเบิกจ่าย และติดตามการใช้จ่ายในสิ่งที่ได้รับการจัดสรร (อิบราฮิม อัล โมห์เซน, 2562)

กองทุนวะกัฟ ถือเป็นหนึ่งในรูปแบบสมัยใหม่ของการจัดการการลงทุนทรัพย์สินวะกัฟ และประเทศซาอุดี อาระเบีย ถือว่าเป็นผู้บุกเบิกในด้านนี้ เนื่องจากได้เป็นผู้นำของประเทศอาหรับอื่นๆ ในการจัดตั้งกองทุนวะกัฟและมีประสบการณ์ในด้านการการวะกัฟสมัยใหม่ ซึ่งผสมผสานความคิดริเริ่มของการวะกัฟของอิสลามเข้ากับความคิดทันสมัยของการจัดการแบบร่วมสมัย กองทุนรวมเพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ บริหารงานโดยธนาการเพื่อการพัฒนาอิสลาม อิงตามหลักอิสลามมุดรอบะและกฎระเบียบของกองทุน กองทุนนี้ก่อตั้งขึ้นตามความเห็นชอบของ บรรดารัฐมนตรีกระทรวงเอกอภของรัฐบาลสมาชิขององค์การความร่วมมืออิสลาม โดยมียอดจัดตั้งเป็นเงิน 50 ล้านดอลลาร์สหรัฐ มีผู้เข้าร่วม 19 สมาชิกในกองทุน ได้แก่ ธนาการพัฒนาอิสลาม กระทรวงเอกอภ (สถาบันการเงินอิสลามเพื่อการพัฒนา) องค์กรเอกอภ (ทรัพย์สินสาธารณประโยชน์) องค์กรไม่แสวง หาผลกำไร ธนาการอิสลาม และนักลงทุนรายย่อย โดยมีทุนจดทะเบียนรวม 112.44 ล้านดอลลาร์สหรัฐ มีความโดดเด่นด้วยการจัดการลงทุนที่ทันสมัย วิสัยทัศน์กว้างไกล และความหลากหลายของทรัพย์สินทางการเงินขนาดใหญ่ ซึ่งช่วยให้สามารถสนับสนุนโครงการที่มีคุณภาพต่างๆ ในบรรดา

หน่วยงานบริจาคที่โดดเด่นที่สุดเหล่านี้ เช่น มูลนิธิ King Abdul Aziz (Awqaf Al-Haramain) ด้วยทุน 2 พันล้านดอลลาร์ (7.5 พันล้านเรียล) และมูลค่าตลาดประมาณ 7.5 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ การบริจาคประกอบด้วยอาคารขนาดยักษ์ที่อยู่ติดกัน 7 แห่งซึ่งมีความสูงต่างกันมีทั้งหมด 282 ชั้นมีที่อยู่อาศัย 10,970 ยูนิต และโครงการขยายพื้นที่หนึ่งล้านและ 500,000 ตารางเมตร การลงทุนเกินสองพันล้านดอลลาร์และการมีศูนย์กลางการค้าขนาดใหญ่ นอกเหนือจากตลาดกลางอื่น ๆ และพื้นที่ร้านอาหาร รายได้จากการบริจาคเกิดขึ้นเพื่อผลประโยชน์และการบริการของมัสยิดศักดิ์สิทธิ์ในเมกกะ ในบรรดาเงินบริจาคที่มีชื่อเสียง เช่น เงินบริจาคของ Sheikh Saleh Al-Rajhi ซึ่งเริ่มกิจกรรมในปี 1417 AH และขนาดวัสดุเท่ากับหนึ่งพันล้านและหนึ่งในสี่พันล้านเรียลและจำนวนเงินทั้งหมดที่ใช้ในโครงการของการบริจาคนี้นี้นะหว่างปี 1418 AH และ 1431 AH ประมาณ 400 ล้านเรียล (สำนักงานการบริหารทรัพย์สินวะกัฟแห่งชาติอาหรับอิมเรตส์, 2567)

การลงทุนของ Sulaiman Al Rajhi เป็นการลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์การลงทุนโดยตรง เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ การลงทุนระหว่างประเทศและการลงทุนด้านอาหารและสัตว์ นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างและบำรุงรักษามัสยิด ขนาดของเงินบริจาคในราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบียที่ใหญ่ที่สุดในโลกอิสลามกำลังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันมีการทำการวะกัฟในหลายประเทศทั่วโลกแล้ว ทั้งชาวมุสลิมและไม่ใช่มุสลิมก็มีความเข้าใจเกี่ยวกับการวะกัฟและการให้ความสำคัญของการวะกัฟน้อยมาก โดยเฉพาะในประเทศไทย และยังมีความเข้าใจที่ผิดอยู่ในการดำเนินตามหลักการวะกัฟ การทำการวะกัฟเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันมาช้านานในสังคมชาวมุสลิมในประเทศไทย ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นอาคารและที่ดิน เพื่อการศึกษาศาสนา เช่น โรงเรียนปอเนาะ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เป็นต้น การวะกัฟยัง ไม่มีระบบการจัดการที่เป็นระบบและการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่อาจทำให้สังคมได้รับประโยชน์จากการวะกัฟน้อยลงและปัญหาของการพัฒนาและใช้ประโยชน์ทรัพย์สินวะกัฟ คือ ขาดการประสาน องค์ความรู้ในเรื่องบทบัญญัติทางศาสนาอิสลามที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานพัฒนาและบริหาร ทรัพย์สินวะกัฟ เข้ากับการศึกษาความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาทรัพย์สินวะกัฟเหล่านี้เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการใช้ประโยชน์ อันจะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคม เศรษฐกิจ การนำรายได้ มาช่วยส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาอิสลาม และช่วยให้การใช้ประโยชน์นั้นเป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้วะกัฟ สถิติมัสยิดทั่วประเทศไทยในปี 2558 สำรวจโดย หน่วยความมั่นคงไทย พบว่ามีทั้งสิ้น 3,684 มัสยิด ถ้าเฉลี่ยมูลค่าที่ดินและสิ่งปลูกสร้างประมาณ มัสยิดละ 10 ล้านจะมีมูลค่าเงินวะกัฟ 3 หมื่นกว่าล้าน ไม่นับสถานศึกษาและสาธารณกุศลอื่น ๆ นับพันแห่งแต่พบว่า หลายแห่งทรัพย์สินวะกัฟมิได้ถูกจดทะเบียนเป็นของกลาง แต่ใส่ชื่อบุคคลไว้ ปัญหาหลักของที่ดินวะกัฟ คือ ยังไม่มีองค์กรจัดการกองทุนวะกัฟในระดับชาติ และไม่มีกฎหมายรองรับ มีเพียงแค่องค์กรท้องถิ่นเท่านั้น เช่น มัสยิดโรงเรียน มูลนิธิ (สำนักงานคณะกรรมการกลางแห่งประเทศไทย, 2567)

จากปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการบริหารจัดการกองทุนรวมเพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ ของกลุ่มธนาคารเพื่อการพัฒนาอิสลาม ประเทศซาอุดีอาระเบีย และแสวงหาแนวทางการเป็นไปได้ในการจัดตั้งองค์กรจัดการกองทุนวะกัฟในประเทศไทย เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชน ลดปัญหาความยากจน สร้างคุณประโยชน์ทางสังคมและมีส่วนช่วยผลักดันเศรษฐกิจของ

ประเทศ เพื่อพัฒนาทรัพยากรสินทรัพย์ให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพและสามารถก่อให้เกิดรายได้กลับมาใช้ในการบริหารดูแล บำรุงทรัพยากรสินทรัพย์ให้คงสภาพและใช้พัฒนาสังคมในด้านการศึกษา สวัสดิการสังคม สาธารณะสุข ตลอดจนเพื่อเป็นเงินทุนในการพัฒนาที่ดินหรือทรัพยากรสินทรัพย์อื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรสินทรัพย์ของกองทุนรวมเพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ของกลุ่มธนาคารเพื่อการพัฒนาอิสลาม ของประเทศซาอุดีอาระเบีย
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรสินทรัพย์ที่ใช้ในประเทศไทย
3. เพื่อสร้างแนวทางการจัดตั้งกองทุนวะกัฟในประเทศไทย โดยประยุกต์รูปแบบมาจากประเทศซาอุดีอาระเบีย

วิธีการศึกษา

ในการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการวะกัฟ (ทรัพยากรสินเพื่อประโยชน์สาธารณะ) ผ่านกองทุนรวมเพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ของกลุ่มธนาคารเพื่อการพัฒนาอิสลามแห่งประเทศไทย : โอกาสและความท้าทายในการจัดตั้งองค์กรบริหารจัดการกองทุนวะกัฟในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา (Development & Research) โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) อาศัยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Document Research) ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการศึกษาวิจัย และเนื้อหาจะมาจากแบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสังเกต เพื่อรวบรวมข้อมูลกับผู้ที่เกี่ยวข้องในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) นำเนื้อหาวิเคราะห์ ประมวล และเรียบเรียงอย่างเหมาะสม เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปสร้างรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดตั้งองค์กรจัดการกองทุนวะกัฟในประเทศไทย

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนหลักๆ ได้แก่ **ขั้นตอนที่ 1** การศึกษาการบริหารจัดการทรัพยากรสินทรัพย์ ของกองทุนรวมเพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ ของกลุ่มธนาคารเพื่อการพัฒนาอิสลาม ประเทศซาอุดีอาระเบีย **ขั้นตอนที่ 2** วิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรสินทรัพย์ (ทรัพยากรสินสาธารณะประโยชน์) ของกองทุนรวมเพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ ของกลุ่มธนาคารเพื่อการพัฒนาอิสลาม ประเทศซาอุดีอาระเบียที่สอดคล้องกับบริบทในประเทศไทย **ขั้นตอนที่ 3** ประเมินการพัฒนา รูปแบบการจัดตั้งองค์กรจัดการกองทุนวะกัฟในประเทศไทย โดยการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ และ**ขั้นตอนที่ 4** นำผลการประเมินโอกาสและรูปแบบในการในการจัดตั้งองค์กรจัดการกองทุนวะกัฟในประเทศไทย นำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของคำถาม เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์พิจารณา วิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นในความเป็นไปได้และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา จะเน้นเนื้อหาในประเด็น การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรสินทรัพย์ (ทรัพยากรสินสาธารณะประโยชน์) รูปแบบการบริหารจัดการกองทุนรวมเพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์

ของกลุ่มธนาคารเพื่อการพัฒนาอิสลามประเทศซาอุดีอาระเบีย แนวคิดความเป็นไปได้และขั้นตอนในการจัดตั้งองค์กรจัดการกองทุนวะกัฟโครงการอสังหาริมทรัพย์ในประเทศไทย บทบัญญัติทางศาสนาอิสลาม หลักนิติศาสตร์อิสลามที่เกี่ยวข้องกับการวะกัฟ

ขอบเขตด้านพื้นที่การวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์และผู้เกี่ยวข้องในประเทศไทย

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ คณะผู้บริหารทรัพย์สินวะกัฟจากองค์กรมัสยิด ผู้วะกัฟ ผู้รับวะกัฟ และผู้เกี่ยวข้องทางอ้อม คือ นักวิชาการนิติศาสตร์อิสลาม ผู้ที่เชี่ยวชาญด้านการเงินอิสลาม นักลงทุนหรือผู้พัฒนาโครงการอสังหาริมทรัพย์ กลุ่มมูลนิธิด้านอิสลาม กลุ่มอิหม่าม กลุ่มกรรมการอิสลามจังหวัด หรือผู้ที่มีส่วนร่วมร่างพระราชบัญญัติอิสลาม เป็นการบูรณาการข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีจำนวน 25 คน คน โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา กลุ่มตัวอย่างมี 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่ 1 คือ คณะผู้บริหารทรัพย์สินวะกัฟจากองค์กรมัสยิด ผู้วะกัฟ ผู้รับวะกัฟ กลุ่มอิหม่าม กลุ่มมูลนิธิด้านอิสลาม กลุ่มกรรมการอิสลามจังหวัดหรือผู้ที่มีส่วนร่วมร่างพระราชบัญญัติอิสลาม จำนวน 15 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง กลุ่มตัวอย่างที่ 2 คือ นักวิชาการนิติศาสตร์อิสลาม ผู้ที่เชี่ยวชาญด้านการเงินอิสลาม นักลงทุนหรือผู้พัฒนาโครงการอสังหาริมทรัพย์ จำนวน 5 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง กลุ่มตัวอย่างที่ 3 คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารจัดการทรัพย์สินวะกัฟ (ทรัพย์สินสาธารณะประโยชน์) ของกองทุนรวมเพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ ของกลุ่มธนาคารเพื่อการพัฒนาอิสลาม ประเทศซาอุดีอาระเบีย จำนวน 5 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง

ขอบเขตด้านระยะเวลา ใช้เวลาช่วง 1 มกราคม 2566 ถึง 31 ธันวาคม 2568

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใน 2 ลักษณะ คือ การเก็บข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารวิชาการผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นข้อมูลระดับทุติยภูมิเพื่อให้ได้มาซึ่งบริบทเบื้องต้น สภาพปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคในการบริหารจัดการทรัพย์สินวะกัฟ ความต้องการรูปแบบการบริหารจัดการทรัพย์สินวะกัฟ (ทรัพย์สินสาธารณะประโยชน์) ของกองทุนรวมเพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ ของกลุ่มธนาคารเพื่อการพัฒนาอิสลาม ประเทศซาอุดีอาระเบียกับโอกาสและความท้าทายในการจัดตั้งองค์กรจัดการกองทุนวะกัฟในประเทศไทย สภาพปัญหาของการบริหารจัดการทรัพย์สินวะกัฟ (ทรัพย์สินสาธารณะประโยชน์) แนวทางในการแก้ไข โอกาสและความท้าทายในการจัดตั้งองค์กรจัดการกองทุนวะกัฟในประเทศไทย และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาทบทวนเอกสารที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารวิชาการ บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์รายงานการวิจัย และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ผู้วิจัยนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ โดยการประมวลผล ข้อมูลอันเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพย์สินชะกัฟ โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative method)

แบบประเมินสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความสอดคล้องของข้อคำถาม และความเหมาะสมของเครื่องมือสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล (IOC)

แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลที่ โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative method) โดยการพรรณาข้อมูลตามปรากฏการณ์และการวิเคราะห์ข้อมูล เช่น โครงสร้าง การบริหารจัดการทรัพย์สินชะกัฟ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น แนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพย์สินชะกัฟ เป็นต้น

สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการประมวลผล เนื้อหา ที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกัน โดยนำเสนอผลข้อมูลในรูปแบบการพรรณนาบรรยาย

ผลการศึกษา

1. รูปแบบการบริหารจัดการทรัพย์สินชะกัฟของกองทุนรวมเพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ ของกลุ่มธนาคารเพื่อการพัฒนาอิสลาม ประเทศซาอุดีอาระเบีย พบว่า ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึง รูปแบบการบริหารทรัพย์สินชะกัฟในซาอุดีอาระเบีย มีการบริหารจัดการชะกัฟที่ก้าวหน้าโดยใช้ Waqf Investment Fund (กองทุนลงทุนชะกัฟ) เป็นแนวทางที่ใช้ในการบริหารจัดการทรัพย์สินชะกัฟให้เกิดรายได้และผลประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยนำทรัพย์สินชะกัฟไปลงทุนในสินทรัพย์ที่สร้างผลตอบแทนตามหลักศาสนาอิสลาม (Shariah-compliant investments) เช่น อสังหาริมทรัพย์ พลังงาน สาธารณูปโภค และธุรกิจที่ได้รับอนุญาตตามหลักศาสนา IsDB เป็นองค์กรการเงินระหว่างประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมระบบการเงินอิสลามหนึ่งในนวัตกรรมที่สำคัญ คือ Waqf Investment Fund ซึ่งมุ่งเน้นการระดมทุนเพื่อพัฒนาโครงการสาธารณประโยชน์ ผ่านกลไกของ มุดอรอบะฮ์ (Mudaraban) และ มุซารอกะฮ์ (Musharakah) โดยให้ความสำคัญต่อการรักษาวัตถุประสงค์ดั้งเดิมของทรัพย์สินชะกัฟ แนวทางที่เป็นสถาบันการเงิน ซึ่งมีลักษณะเด่นดังนี้ เช่น ใช้ Waqf Investment Fund หรือกองทุนชะกัฟเพื่อการลงทุน มี Waqf Sukuk หรือ ตราสารหนี้ที่อยู่บนหลักศาสนาอิสลาม เพื่อให้สามารถระดมทุนได้ มีกลไกกำกับดูแลโดยคณะกรรมการชะรีอะฮ์ เพื่อให้มั่นใจว่าการลงทุนเป็นไปตามหลักศาสนา มีโครงสร้างกฎหมายที่ชัดเจน ในการกำกับดูแลการบริหารจัดการชะกัฟ และทรัพย์สินชะกัฟถูกนำไปใช้ในการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์และโครงการที่สร้างรายได้ Siddiqi, M.N. (2006) Chapra, M.U. (1985) และ Iqbal, M., & Mirakhor, A. (2007) สำนักงานการบริหารทรัพย์สินชะกัฟแห่งซาอุดีอาระเบีย (2567) ผู้วิจัยสรุปและเปรียบเทียบ ดังตารางที่ 1 รูปแบบมุดอรอบะฮ์ (Mudaraban) และ มุซารอกะฮ์ (Musharakah)

ตารางที่ 1 มุดอรอบะฮ์ (Mudaraban) และ มุซารอกะฮ์ (Musharakah)

หัวข้อ	มุดอรอบะฮ์ (Mudaraban)	มุซารอกะฮ์ (Musharakah)
โครงสร้างเงินทุน	เงินจากฝ่ายเดียว (เจ้าของทุน)	เงินร่วมจากหลายฝ่าย
การบริหาร	ผู้จัดการลงทุนบริหารเพียงฝ่ายเดียว	ทุกฝ่ายอาจร่วมบริหาร
การแบ่งผลกำไร	ตามที่ตกลงไว้ก่อนลงทุน	ตามข้อตกลง แต่ขาดทุนแบ่งตามเงินลงทุน
ความเสี่ยง	เจ้าของเงินรับความเสี่ยงเต็มที่	ทุกฝ่ายรับความเสี่ยงตามสัดส่วน
เหมาะกับประเภทลงทุน	โครงการที่ต้องการให้มืออาชีพบริหาร	การลงทุนที่มีความร่วมมือ เช่น อสังหาริมทรัพย์หรือธุรกิจร่วม

ที่มา : ข้อมูลจากสำนักงานการบริหารทรัพย์สินชะรีฟแห่งชาติอาหรับเอมิเรตส์. (2567) มาดัดแปลงโดยผู้วิจัย

ประเทศซาอุดีอาระเบียมีการออกแบบโครงสร้างองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ชัดเจน แบ่งบทบาทหน้าที่ระหว่างฝ่ายจัดการทรัพย์สิน ฝ่ายวิเคราะห์การลงทุน และคณะกรรมการที่ปรึกษาชะรีอะห์ ซึ่งทำหน้าที่กำกับการดำเนินงานให้สอดคล้องกับหลักการอิสลาม ผู้วิจัยสรุปโครงสร้างองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังตารางที่ 2 โครงสร้างของกองทุนชะรีฟ (Waqf Fund Structure)

ตารางที่ 2 โครงสร้างของกองทุนชะรีฟ (Waqf Fund Structure)

องค์ประกอบ	รายละเอียด
WAQIF	มักเป็นรัฐบาล/บุคคล/องค์กรที่มอบทรัพย์สิน เช่น เงินสด ที่ดิน อาคาร
ISDB	ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการกองทุน (Fund Manager) และตรวจสอบชะรีอะห์
WAQF FUND	ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นนิติบุคคลเฉพาะกิจ (SPV) เพื่อความโปร่งใสและชัดเจน
SHARIAH BOARD	ตรวจสอบการลงทุนให้สอดคล้องหลักศาสนาอิสลาม
โครงการลงทุน (PROJECTS)	โรงเรียน โรงพยาบาล อาคารสำนักงานเพื่อเช่า เป็นต้น
ผลตอบแทน	นำรายได้ที่ได้กลับไปสนับสนุนภารกิจชะรีฟ เช่น การศึกษา สุขภาพ

ที่มา : นำข้อมูลมาดัดแปลงโดยผู้วิจัย

2. ผลการวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการทรัพย์สินชะรีฟที่ใช้ในประเทศไทย

รูปแบบการบริหารจัดการทรัพย์สินชะรีฟผ่านกองทุนรวมอิสลามทรัพย์ ของกลุ่มธนาคารเพื่อการพัฒนาอิสลาม เป็นแนวทางที่มีศักยภาพและน่าสนใจ เพราะสามารถ สร้างความโปร่งใส ความมั่นคง และใช้ทรัพย์สินชะรีฟเพื่อประโยชน์ของสังคมได้อย่างเป็นระบบแต่ยังมีความกังวลในบางประเด็น เช่น ความซับซ้อนของระบบที่อาจไม่เหมาะกับบริบทสังคมขนาดเล็กในประเทศไทย และความจำเป็นในการมีองค์กรกลางหรือหน่วยงานรัฐ มาร่วมดูแลและให้การสนับสนุนอย่างชัดเจน

โดยมีประเด็นสำคัญ ได้แก่ **ความโปร่งใสและประสิทธิภาพ** กองทุนมีโครงสร้างการกำกับดูแลที่ชัดเจน สร้างความเชื่อมั่นได้ดี แต่ควรพัฒนาทักษะของผู้บริหารกองทุน และเพิ่มประสิทธิภาพของระบบตรวจสอบ การดึงดูดการลงทุนและกระตุ้นเศรษฐกิจเป็นช่องทางดึงดูดนักลงทุนต่างชาติ โดยเฉพาะจากประเทศอิสลาม อุปสรรคคือข้อจำกัดทางกฎหมาย และความเชื่อมั่นต่อระบบ การใช้ทรัพย์สินวะกัฟเพื่อสังคม มีโอกาสนำไปใช้ในโครงการที่อยู่อาศัย การศึกษา และสาธารณสุข แนะนำให้มีโครงการนำร่องเพื่อประเมินผลกระทบจริง **ความยั่งยืนของกองทุน** โครงสร้างของกองทุนช่วยสร้างความมั่นคงให้ทรัพย์สินวะกัฟ ควรมีระบบป้องกันความเสี่ยงเพิ่มเติม เช่น กองทุนสำรอง การบำรุงรักษาทรัพย์สินวะกัฟ ต้องมีแผนบำรุงรักษาอย่างเป็นระบบ เพื่อลดต้นทุนระยะยาว ระบบบำรุงรักษาที่โปร่งใสจะช่วยให้ประสิทธิภาพการใช้ การสนับสนุนสถาบันศาสนาและโครงการเพื่อสังคม เห็นด้วยกับการใช้กองทุนเพื่อสนับสนุนมัสยิด โรงเรียน โครงการชุมชน แนะนำให้มีระบบจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นธรรม **กิจกรรมศาสนาและสังคม** สนับสนุนการใช้ทรัพย์สินวะกัฟในกิจกรรมช่วยเหลือ เช่น บ้านพักคนจน โรงพยาบาลฟรี ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในด้านโครงสร้างกฎหมาย การปฏิบัติตามหลักชะรีอะฮ์ (Shariah) เน้นการลงทุนที่ไม่ขัดต่อหลักอิสลาม ต้องมีระบบกำกับดูแลที่เข้มงวดในระดับสากล **กลไกการตรวจสอบและควบคุม** ต้องมีคณะกรรมการอิสระและใช้เทคโนโลยีเพื่อความโปร่งใส การนำโมเดลไปใช้ในประเทศไทย ความท้าทายหลัก คือ กฎหมายและโครงสร้างที่เหมาะสมเสนอให้มีการนำร่องและการสนับสนุนจากรัฐและองค์กรศาสนา **ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม** รูปแบบที่น่าสนใจ แต่ยังไม่ชัดเจนเกินไปสำหรับมัสยิดเล็ก ๆ ในไทย ควรมี **องค์กรกลางอิสลามระดับประเทศ** ทำหน้าที่บริหารจัดการหรือเป็นที่ปรึกษา ต้องมี **การฝึกอบรมและพัฒนาองค์ความรู้** แก่ผู้ดูแลวะกัฟในท้องถิ่น โดยจรรยาบรรณให้เริ่มจาก **โครงการนำร่องขนาดเล็ก** ก่อนขยายในระดับประเทศ

ผู้วิจัยสามารถสรุปเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อรูปแบบการบริหารจัดการทรัพย์สินวะกัฟที่ใช้ในประเทศไทย เพื่อเพิ่มความชัดเจนดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สรุปเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อรูปแบบการบริหารจัดการทรัพย์สินวะกัฟที่ใช้ในประเทศไทย

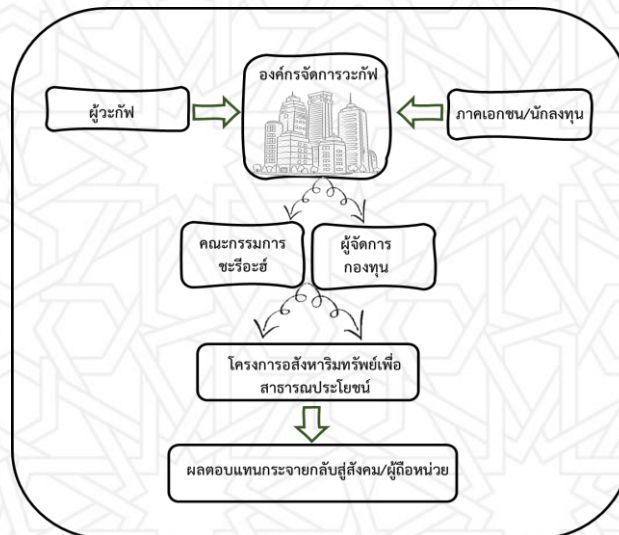
ประเด็นสำคัญ	กลุ่มอิหม่าม	กลุ่มผู้บริหารวะกัฟ	กลุ่มมูลนิธิ/องค์กรศาสนา	กลุ่มผู้ร่าง พ.ร.บ. อิสลาม
1. รายได้จากทรัพย์สินวะกัฟ	ส่วนใหญ่ไม่เกิดรายได้	มีรายได้จากการเช่าอสังหาฯ	มีรายได้บางส่วน เช่น ค่าบริจาคจากกิจกรรม	ไม่ได้บริหารตรง แต่เสนอให้ใช้เชิงเศรษฐกิจ
2. การใช้ประโยชน์หลัก	เพื่อศาสนา/มัสยิด	ศาสนา+สังคม เช่น เปิดร้านค้าข้างมัสยิด	ศาสนา+การศึกษา	เห็นควรพัฒนาเพื่อเศรษฐกิจชุมชน
3. แหล่งงบประมาณ	บริจาค/ชะกาต	รายได้จากผู้เช่า / มูลนิธิร่วมทุน	งบจากบริจาคและทุนสนับสนุน	เห็นควรมีงบรัฐหรือองค์กรกลางสนับสนุน
4. ความสอดคล้อง	ไม่คาดหวัง	คาดหวังรายได้เพื่อ	หวังใช้เพื่อพัฒนา	เห็นว่าควรสร้าง ROI ที่

ประเด็นสำคัญ	กลุ่มอิหม่าม	กลุ่มผู้บริหารวะกัฟ	กลุ่มมูลนิธิ/ องค์กรศาสนา	กลุ่มผู้ร่าง พ.ร.บ. อิสลาม
ของผลตอบแทน	รายได้	หมุนเวียน	เยาวชน/ การศึกษา	ตอบเป้าหมายศาสนาและสังคม
5. การประเมินมูลค่าทรัพย์สิน	ประเมินไม่ เป็นทางการ	บางรายใช้ราคาตลาด	มีผู้ประเมินจากองค์กรภายนอก	สนับสนุนให้มีระบบประเมินจากรัฐ/ธนาคารอิสลาม
6. การใช้เต็มศักยภาพ	ยังไม่เต็ม / ขาดความรู้	เริ่มพัฒนาให้เกิดรายได้	ขาดคนเชี่ยวชาญ	ต้องการกลไกกฎหมายรองรับ
7. อุปสรรค	ขาดความรู้ด้านการจัดการ	ขาดทุน / บุคลากรจำกัด	ขาดระบบบัญชีที่โปร่งใส	กฎหมายล่าช้า / ไม่มีองค์กรกลางกำกับ
8. การอึดติบดัล	ไม่มีใครเคยทำ	1 คนเคยทำโดยปรึกษาคณะกรรมการ	เคยพิจารณาแต่ไม่กล้าตัดสินใจ	ควรมีแนวปฏิบัติชัดเจนตามหลักฟิเกาะห์
9. ความคิดเห็นต่อกองทุนรวมวะกัฟ	สนใจแต่ยังไม่เข้าใจ	ควรมีระบบร่วมลงทุน	เห็นว่าควรศึกษาก่อนนำมาใช้	เห็นว่าเป็น ต้นแบบสำคัญ
10. ความเป็นไปได้จัดตั้งองค์กรจัดการวะกัฟในประเทศไทย	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยและเสนอให้เริ่มในระดับจังหวัด	สนับสนุนให้เป็นองค์กรกึ่งรัฐ	เห็นว่าจะต้องมีกฎหมายเฉพาะและเป็นองค์กรในกำกับจุฬาราชมนตรี

ที่มา : นำข้อมูลมาดัดแปลงโดยผู้วิจัย

3. ผลการสร้างแนวทางการจัดตั้งกองทุนวะกัฟในประเทศไทย โดยประยุกต์รูปแบบมาจากประเทศซาอุดีอาระเบีย

จากการสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้พัฒนาและสร้างรูปแบบโมเดลการบริหารจัดการวะกัฟที่สามารถประยุกต์ใช้ในบริบทประเทศไทย โดยอิงกับโครงสร้างจากประเทศซาอุดีอาระเบีย แต่เพิ่มเติมด้วยองค์ประกอบที่ตอบโจทย์ด้านกฎหมายไทยและวัฒนธรรมการลงทุนในประเทศ โมเดลที่พัฒนาขึ้นจากผลการสังเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ผู้วะกัฟ คือ ผู้บริจาคทรัพย์สินเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือผู้จัดตั้งวะกัฟ องค์กรจัดการวะกัฟ คือ องค์กรที่ดูแลและบริหารจัดการทรัพย์สินวะกัฟทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางบริหารและลงทุน คณะกรรมการกำกับชะรีอะฮ์ คือ ทำหน้าที่ตรวจสอบ ควบคุมและอนุมัติว่ากองทุนเป็นไปตามหลักศาสนา นักลงทุนเอกชน คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการลงทุน หรืออาจเป็นองค์กร หรือบริษัทที่ร่วมลงทุนผ่านกองทุนอสังหาริมทรัพย์ โครงการอสังหาริมทรัพย์เพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย โรงเรียน อาคารสำนักงานเช่า เป็นต้น และรายได้กลไกการกระจายรายได้ คือ กระจายให้ผู้ถือหุ้นและใช้ในงานสาธารณประโยชน์

รูปที่ 2 รูปแบบการบริหารจัดการทรัพย์สินวะกัฟ ในประเทศไทย (แบบประยุกต์)

ที่มา : นำข้อมูลมาดัดแปลงและออกแบบโดยผู้วิจัย

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบโมเดลการจัดการวะกัฟของประเทศซาอุดีอาระเบียและประเทศไทย

มิติการเปรียบเทียบ	ซาอุดีอาระเบีย	ประเทศไทย
1. โครงสร้างองค์กร	มีองค์กรวะกัฟระดับชาติ (GAW) และระบบบัญชีที่ชัดเจน	มีเฉพาะในระดับมัสยิดหรือมุลนิธิ ไม่มีองค์กรกลาง
2. กฎหมายและข้อบังคับ	มีพระราชบัญญัติที่กำกับดูแลเฉพาะ	ยังไม่มี พ.ร.บ. วะกัฟโดยตรง
3. กลไกการลงทุน	มีวะกัฟเพื่อการลงทุนที่ได้รับการรับรองและสนับสนุนโดยรัฐ	เริ่มมีการพูดถึง แต่ยังไม่มีแนวทางหรือระบบรองรับ
4. ความร่วมมือระหว่างภาคศาสนาและรัฐ	เน้นเห็นมีการสนับสนุนงบประมาณและการ ร้างนโยบายร่วม	ยังเป็นลักษณะอิสระ และแยกส่วนระหว่างศาสนาและรัฐ
5. ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกองทุนรวมวะกัฟ	มีหลายกองทุนวะกัฟอสังหาริมทรัพย์ในระบบเศรษฐกิจจริง	อยู่ในระดับแนวคิดและการวิจัย

ที่มา : นำข้อมูลมาดัดแปลงโดยผู้วิจัย

สรุปผลการวิจัยระบุว่า การบริหารจัดการทรัพย์สินวะกัฟในรูปแบบของกองทุนเพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ตามแนวทางของซาอุดีอาระเบีย มีศักยภาพในการนำมาใช้ในประเทศไทย แต่ต้องปรับปรุงในด้านกฎหมาย การสร้างองค์กรกลาง และการพัฒนาความเข้าใจของประชาชน โดยหากสามารถจัดข้อจำกัดเหล่านี้ได้ จะเป็นโอกาสสำคัญในการใช้วะกัฟเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมุสลิมในประเทศไทย

อภิปรายผล

อภิปรายผลและเปรียบเทียบข้อกำหนดหรือแนวทางจากประเทศซาอุดีอาระเบียกับสถานการณ์หรือข้อกำหนดของประเทศไทย พร้อมเชื่อมโยงกับพระราชบัญญัติ หรือข้อกำหนดทางกฎหมายของไทย

1. การจัดตั้งองค์กรระดับชาติ

ซาอุดีอาระเบียมีองค์กรระดับชาติดูแลการบริหารจัดการระกัฟโดยเฉพาะ เช่น General Authority for Awqaf (GAA) ประเทศไทยไม่มีองค์กรเฉพาะระดับชาติ ดูแลเฉพาะพื้นที่หรือจังหวัด

อภิปรายผล ประเทศไทยยังขาดองค์กรกลางที่เป็น นิติบุคคลเฉพาะ ด้านการบริหารระกัฟ ทำให้ขาดความเป็นเอกภาพ การบริหารจัดการส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับ คณะกรรมการประจำมัสยิด หรือ มูลนิธิ ในแต่ละพื้นที่ ข้อเสนอควรมีการออก พระราชบัญญัติจัดตั้งองค์กรระกัฟแห่งชาติ เพื่อให้เกิดการรวมศูนย์ในการวางแผน และกำกับดูแล เทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติมัสยิด (ยังไม่มี มีเฉพาะข้อบัญญัติท้องถิ่น)

2. การออกกฎหมายเฉพาะด้านระกัฟ

ซาอุดีอาระเบียมีกฎหมายเฉพาะ ว่าด้วยระกัฟ ประเทศไทยยังไม่มี พระราชบัญญัติระกัฟ มีเพียงการกำกับผ่าน พ.ร.บ.การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม และระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลาม

อภิปรายผล ความล่าช้าในการออกกฎหมายเฉพาะทำให้การบริหารทรัพย์สินระกัฟในไทยไม่มีกรอบกฎหมายชัดเจน ส่งผลต่อความมั่นใจของผู้บริจาคและองค์กรรับผิดชอบ ข้อเสนอ ควรเร่ง ผลักดันร่าง พระราชบัญญัติระกัฟแห่งชาติ เพื่อให้รองรับระบบระกัฟสมัยใหม่ทั้งด้าน อสังหาริมทรัพย์ และ กองทุนการเงิน เทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง พ.ร.บ.การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1304 ว่าด้วยทรัพย์สินเพื่อสาธารณประโยชน์

3. การสนับสนุนจากรัฐ

ซาอุดีอาระเบียได้รับงบประมาณและสนับสนุนโดยตรงจากรัฐบาล ประเทศไทยได้รับการสนับสนุนบางส่วน ผ่านสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลาม แต่ ไม่มีงบประมาณเฉพาะด้านระกัฟ

อภิปรายผล การสนับสนุนจากรัฐไทยในเชิงงบประมาณถือว่าจำกัด โดยเฉพาะเรื่องการบริหารและพัฒนาโครงการด้านระกัฟ ข้อเสนอควรผลักดันให้มี กองทุนสนับสนุนระกัฟแห่งชาติ แยกต่างหากจากงบสนับสนุนศาสนาอิสลามทั่วไป เทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 งบกลางสนับสนุนศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (ต้องเสนอปรับปรุงแยกเฉพาะด้านระกัฟ)

4. การมีหน่วยงานกลางกำกับดูแล

ซาอุดีอาระเบีย มีหน่วยงานกลางรับผิดชอบ ประเทศไทยมีแต่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด แต่ไม่ได้มีอำนาจเฉพาะด้านระกัฟ

อภิปรายผล ขาดหน่วยงานกลางเฉพาะทำให้ระบบการตรวจสอบบัญชี และการพัฒนาวิชาชีพไม่มีประสิทธิภาพ ข้อเสนอจัดตั้ง สำนักงานวิชาชีพแห่งชาติ เป็นองค์การมหาชน ภายใต้กระทรวงมหาดไทยหรือ กระทรวงยุติธรรม เทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540

5. การพัฒนาระบบการจัดการอย่างเป็นระบบ

ชาอูดีอาาระเบียใช้เทคโนโลยีดิจิทัล มีระบบทะเบียนกลางของวิชาชีพ ประเทศไทยยังไม่มีระบบดิจิทัล หรือ ระบบทะเบียนกลางของวิชาชีพ ใช้ระบบทะเบียนภายในมูลนิธิ/มัสยิดเป็นหลัก

อภิปรายผลความล่าช้าทางด้านเทคโนโลยีทำให้ไม่สามารถรวบรวมข้อมูลวิชาชีพทั่วประเทศได้ ส่งผลให้ขาดโอกาสในการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ ข้อเสนอ สร้างระบบทะเบียนวิชาชีพแห่งชาติ ในรูปแบบแพลตฟอร์มดิจิทัล เทียบกฎหมาย ควรผลักดันร่างกฎหมายวิชาชีพ ให้มีข้อกำหนดการใช้ ฐานข้อมูลกลาง เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมาย

สรุปภาพรวม

ประเทศไทยยังขาดความพร้อมในเชิงโครงสร้าง กฎหมาย และระบบสนับสนุนในการบริหารจัดการ วิชาชีพ เทียบกับชาอูดีอาาระเบียที่มีระบบครบถ้วน ดังนั้น แนวทางเร่งด่วน คือ ออกกฎหมายวิชาชีพแห่งชาติ ตั้งองค์กรกลางบริหารวิชาชีพ และสร้างระบบฐานข้อมูลดิจิทัล

สรุปผลการวิจัย

- พบว่า กลุ่มธนาคารเพื่อการพัฒนาอิสลาม มีรูปแบบการจัดการวิชาชีพอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยกลไก กองทุนอสังหาริมทรัพย์ที่สอดคล้องกับหลักชะรีอะฮ์ (Shariah-compliant) และมีกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ
- ประเทศไทยยังขาดรูปแบบการจัดการวิชาชีพในเชิงกลยุทธ์ โดยเฉพาะในด้านการเงินการลงทุน ทำให้ยังไม่มี การต่อยอดจากทรัพย์สินวิชาชีพที่มีอยู่
- ผลจากการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ พบว่า รูปแบบของธนาคารอิสลามสามารถประยุกต์ใช้ได้ในประเทศไทย หากมีการสนับสนุนจากภาครัฐและสถาบันศาสนา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ควรจัดตั้ง องค์กรจัดการกองทุนวิชาชีพแห่งชาติ หรือศูนย์บริหารจัดการวิชาชีพแห่งชาติ ภายใต้ความร่วมมือระหว่างสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย กระทรวงการคลัง และหน่วยงานการเงินอิสลาม มีลักษณะเป็นองค์กรสาธารณะ/รัฐวิสาหกิจในกำกับจุฬาราชมนตรี และบูรณาการองค์ความรู้ด้านศาสนา เศรษฐศาสตร์ การลงทุน และกฎหมาย
- สร้างระบบประเมินและขึ้นทะเบียนทรัพย์สินวิชาชีพทั่วประเทศ พร้อมพัฒนาเป็นฐานข้อมูลกลาง (Waqf Registry) เชื่อมโยงกับกรมที่ดินและธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย และจัดทำร่างพระราชบัญญัติ วิชาชีพและกองทุนรวมวิชาชีพ ที่รองรับการลงทุนในรูปแบบชะรีอะฮ์

3. ส่งเสริมการเรียนรู้และอบรมผู้บริหารวะกัฟท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มอิหม่าม / คณะกรรมการมัสยิด ให้รู้จักการลงทุนในทรัพย์สินวะกัฟอย่างถูกต้องตามหลักศาสนาและกฎหมายไทย

4. ศึกษาความเป็นไปได้ในการนำ โมเดลกองทุนรวมเพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์(REIT for Waqf) ที่กลุ่มธนาคารเพื่อพัฒนาอิสลาม (IDB) ใช้ มาประยุกต์ใช้กับประเทศไทยในลักษณะกึ่งทดลองหรือร่วมมือกับธนาคารอิสลามในประเทศไทย และส่งเสริมการจัดตั้ง กองทุนรวมวะกัฟอสังหาริมทรัพย์โดยให้องค์กรอิสลามในพื้นที่เป็นเจ้าภาพร่วม

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1. ส่งเสริมการวิจัยเฉพาะทางเกี่ยวกับการจัดการกองทุนวะกัฟในแต่ละมิติ เช่น ด้านกฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ ด้านศาสนา
2. พัฒนาหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ผู้บริหารมัสยิด คณะกรรมการอิสลามจังหวัด และนักการเงินที่สนใจการลงทุนในวะกัฟ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ศึกษาต้นแบบการบริหารจัดการวะกัฟในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และอียิปต์ เพื่อเปรียบเทียบกับโมเดลของชาอุดีอาระเบีย
2. วิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนวะกัฟนำร่องในพื้นที่จริง

เอกสารอ้างอิง

- นดา ศรีสะอาด. (2559). *แนวทางการพัฒนาที่ดินชะกะฟเพื่อประโยชน์สาธารณะ*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มุสลิม. (ป.ป.น.). *เคาะเฮียะฮ์มุสลิม* (แปลโดย สมาคมศรัทธาธรรม). ศรัทธาธรรม.
- สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย. (2567). *คู่มือการบริหารจัดการศาสนาอิสลาม*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์กลางสถานักวิชาการอิสลามแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานการบริหารทรัพย์สินชะกะฟแห่งชาติอาหรับอิมเรตส์. (2567). *Wizarah al Haj wal Aogaf*. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2567 จาก <http://www.awqaf.ac>
- อิบราฮิม อัล โมห์เซน. (2562). *การวิเคราะห์การบริหารจัดการทรัพย์สินชะกะฟในภูมิภาคอาหรับ*. มหาวิทยาลัยอิสลามแห่งเมกกะ.
- Chapra, M. U. (1985). *Towards a just monetary system*. The Islamic Foundation.
- Iqbal, M., & Mirakhor, A. (2007). *An introduction to Islamic finance: Theory and practice*. John Wiley & Sons (Asia) Pte Ltd.
- Siddiqi, M. N. (2006). Islamic banking and finance in theory and practice: A survey of state of the art. *Islamic Economic Studies*, 13(2), 1–48.
- National Waqf, Zakat, and Hajj Institution of Malaysia. (2014). *Jabatan Wakaf, Zakat dan Haji - JAWHAR*. <http://www.jawhar.gov.my>
- Taylor, J. (2002). *The role of the United Nations in waqf asset management*. Oxford University Press.

RESEARCH ARTICLE

IMPLEMENTATION OF TAHFIZ AL-QURAN TEACHING IN SOUTHERN THAILAND : A COMPARATIVE STUDY

Ahmadzakee mahama¹ Muhaamadkosee Kaso² Abdulkareem Samaeng³¹ PhD., Candidate in Faculty of Islamic Studies and Law, Fatoni University, Pattani, Thailand^{2,3} Dr. (Assistant Professor), Lecturer in Faculty of Islamic Studies and Law, Fatoni University, Pattani, Thailand

Corresponding Author, Email : edu.zakee@gmail.com

Received : February 24, 2024 ✿ Revised : December 28, 2025 ✿ Accepted : December 30, 2025

Abstract

This research aims to explore and analyze the development history of Quran memorization methods, focusing on the techniques employed by teachers. It particularly examines how these methods are implemented in schools in the southern border provinces of Thailand, choosing six schools as case studies: Tahfiz Markaz, Yala, Darussalam School, Narathiwat, Islamiyah School, Yala, Salihuddin Chana School, Songkhla, Quran and Kalamullah School, Pattani, and Bamrung Islam School, Pattani. The study encompasses interviews and questionnaires, coupled with document analysis, involving 180 participants, including school administrators, teachers, students, and their parents. The primary goal is to understand the varied approaches to Quran memorization across these schools and their potential integration into school curricula. The research method includes analyzing student recitations of the Quran and employing SPSS software (version 17.0) for statistical analysis, aiming to discern differences among the six schools.

The study results on the use of Quran memorization principles, and the t-test results for memorizing 5 Juz, 10 Juz, 20 Juz, and 30 Juz, showed statistically significant differences at the $P < 0.05$ level. From studying all 6 schools, it was found that the most effective and efficient memorization principle was that of Tahfiz Markas Yala School. The differences between the 6 schools are noteworthy to ensure continued improvement in quality and efficiency of the Quran memorization.

Keywords : Hafazan, Kaedah, Al-Quran

RESEARCH ARTICLE

PELAKSANAAN PENGAJARAN KAEDAH TAHFIZ AL-QURAN DI SELATAN THAI: KAJIAN PERBANDINGAN

Ahmadzakee mahama¹ Muhaamadkosee Kaso² Abdulkareem Samaeng³¹ PhD., Candidate in Faculty of Islamic Studies and Law, Fatoni University, Pattani, Thailand^{2,3} Dr. (Assistant Professor), Lecturer in Faculty of Islamic Studies and Law, Fatoni University, Pattani, Thailand

Corresponding Author, Email : edu.zakee@gmail.com

Penerimaan : February 24, 2024 ✿ Membaiki : December 28, 2025 ✿ Jawapan : December 20, 2025

Abstrak

Tajuk kajian Pelaksanan pengajaran kaedah tahfiz al-Quran di Selatan Thai: Kajian perbandingan. Kajian ini dilakukan ke atas enam buah Madrasah tahfiz yang telah dipilih iaitu: Madrasah Tahfiz al-Nur Markaz Yala, Madrasah Darussalam Tanjungmat Naratiwat, Madrasah Islahiah Yala, Madrasah Solihuddin Canak Songkla, Madrasah al-Quran dan Kalamullah Pattani dan Madrasah Arrahmaniah Barao Pattani. Pelajar 180 orang. Pentadbir Madrasah, para guru dan waly Amry.

Tujuan kajian ini adalah untuk melihat perbezaan dalam kemampuan dan urusan yang di lakukan oleh Madrasah. Juga dalam kajian ini bertujuan untuk melihat kaedah manakah yang lebih berkesan untuk diamalkan dalam proses penghafalan al-Quran. Dimulai dengan sejarah Madrasah, perkembangan Madrasah. Penulis telah menemukan beberapa Madrasah hafalan al-Quran dengan beberapa tahun dan dapat mengenalkan berbagai kaedah hafalan yang terdapatnya. Penulis memilih enam buah Madrasah dan enam kaedah ini bagi membuktikan bahawa ada perbizaan. Bagi menganalisa perbandingan di antara enam kaedah dengan melakukan soal selidik temu bual dan ada ujian hafalan al-Quran dengan para pelajar. Data-data yang diperolehi menggunakan program SPSS versi 17.0 (Statistical Package For Sosial Science) dan juga dianalisis dengan menggunakan statistic deskriptif dan inferensi. Ujian-t digunakan untuk melihatperbizaan di antara enam kaedah. Dan mencari jawapan kepada empat hipotesis yang diketengahkan dalam kajian ini. Secara kesuluruhannya dalam kajian terdapat perbizaan kemampuan kaedah hafalan al-Quran yang digunakan dalam

mengingat ayat-ayat al-Quran apa yang dihafalkan. Hasil ujian-t bahagian hafalan al-Quran 5 juzuk, 10 juzuk, 20 juzuk dan 30 juzuk dapat menunjukkan bahawa terdapat perbizaan yang signifikan pada aras keertian $p < 0.05$ di antara pelajar enam kaedah. Kaedah ini menolak hipotesis yang mengandaikandak perbizaan yang aras keertain $p < 0.05$ di antara pelajar enam Madrasah. Dan membuktikan bahawa kaedah Madrasah Tahfiz al-Nur Markaz Yala adalah terlebih berkesan untuk diamalkan dalam proses penghafalan al-Quran. perbizaan antara enam kaedah perlu diperhatikan bagi menghasilkan kabaikkan hafalan yang lebih berqualiti dan dapat berkesan.

Kata Kunci : Hafazan, Kaedah, Al-Quran

Pendahuluan

Al-Quran adalah sebuah kitab yang diwahyukan oleh Allah kepada Nabi Muhammad ﷺ sebagai satu mu'jizat yang terakhir yang mengandungi isi yang cukup sempurna sebagai hidayah dan pengajaran seluruh manusia untuk menjadi rujukan hidup di dunia dan di akhirat Ia mengandungi sebanyak 6,236 ayat yang terhimpun dalam 30 juzuk yang perlu bagi umat Islam untuk dibaca, difaham dan dihafal. Sejarah pembelajaran al-Quran secara hafalan bermula sejak turunnya ayat pertama kepada Nabi Muhammad ﷺ iaitu Allah ﷻ berfirman :

﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۝ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ۝ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۝﴾

Maksudnya : Bacalah dengan (menyebut) nama tuhanmu yang menciptakan Dia telah menciptakan manusia dari seketul darah bacakanlah dan dengan Tuhanmulah yang maha pemurah, yang mengajar dengan perantaraan galam(pena).dia mengajarkan kepada manusia apa yang tidak diketahuinya.

(al-Alaq, 96, hlm: 1-5)

Sebagaimana dimaklumkan bahawa baginda adalah seorang Nabi yang ummie' (buta huruf), yakni tidak pandai menulis dan membaca. Dalam keadaan yang dimakian Nabi Muhammad ﷺ menerima al-Quran dari Malaikat Jibril dan seterusnya menyampaikan kepada para sahabat menerusi hafalan.

Seterusnya Rasulullah ﷺ turut mempraktikkan kaedah hafalan ketika mengajar al-Quran kepada para sahabatnya sehinggalah hafazan menjadi satu kaedah atau manhaj yang amat penting dalam pembelajaran al-Quran, Hafalan terhadap al-Quran telah membantu dan memudahkan Rasulullah ﷺ untuk mengajar para sahabat tentang isi kandungan ayat-ayat suci al-Quran yang menjadi pedoman bagi matlumut kehidupan manusia sebagai hamba dan khalifahnyanya di atas muka bumi ini. Rasulullah ﷺ mengajar al-Quran kepada para sahabat dahulu kemudian memperdengarkan bacaannya diikuti oleh sahabat-sahabat sebelum menghafalnya. Selain dari itu Baginda juga menyuruh beberapa orang sahabatnya yang pandai menulis agar menulis ayat-ayat suci al-Quran yang hendak dihafal di atas kepingan batu-batu, tulang-tulang dan pelepah tamar. Pendekatan pengajaran al-Quran yang diamalkan oleh Rasulullah ﷺ ialah secara musyafahah dan taqlidi iaitu dengan membaca antara dua hingga sepuluh ayat berdasarkan ayat-ayat yang diturunkan. (Ismail Awang,1987, hlm,202). Rasulullah ﷺ bersabda:

عن عثمان بن عفان رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ

صحيح البخاري: 5027,6,192

Maksudnya : Dari Usman رضي الله عنه dari Nabi ﷺ Sebaik-baik Kamu adalah orang yang belajar al-Quran dan mengajarkannya.

Tesis ini mengkaji tentang pelaksanaan pengajian kaedah tahfiz al-Quran di Selatan Thai: kajian perbandingan di antara enam kaedah Madrasah tahfiz iaitu: Madrasah Tahfiz al-Nur Markaz Yala, Madrasah Darussalam Tanjungmat Naratiwat, Madrasah Islahiah Yala, Madrasah Solihuddin Canak Songkla, Madrasah al-Quran dan Kalamullah Pattani dan Madrasah Arrahmaniah Barao Pattani. Penulis cuba melihat kaedah manakah yang lebih praktikal untuk diamalkan dalam proses perhafalan al-Quran di antara enam kaedah yang tersebut

Latar Belakang Kajian:

Al-Quran adalah merupakan wahyu Allah yang diturunkan kepada Nabi Muhammad ﷺ dan sebagai satu Mukjizat yang menandakan kenabian para rasul. Sebagai Kitab al-Quran mengandungi 6,236 ayat dia bukan hanya dibaca, difaham, diamal sahaja bahkan ia digalakkan umat Islam menghafal. Menghafal al-Quran adalah satu ibadah sebagaimana

sejarah permulaan yang diajarkan oleh Nabi Muhammad ﷺ kepada para sahabat. Al-Quran juga Allah berjanji akan jaga sehingga hari kiamat. Firman Allah ﷻ

﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾

Maksudnya: Sesungguhnya Kamilah Yang Menurunkan
akan al-Quran sungguh Kami memeliharanya.

(al-Hijr,15,9)

Kalau memperhatikan di akhir zaman ini, didapati ummat Islam tidak mengamati menghafal al-Quran. Oleh itu menghafal al-Quran adalah satu tanda yang amat penting dalam usaha mempertahankan kesucian ummat Islam kerana al-Quran merupakan panduan utama umat Islam dalam segenap hal. Sebab itulah kelebihan menghafaz al-Quran itu sungguh besar sekali dan tidak dapat ditandingi oleh mana-mana Ilmu di dunia. Ini terbukti melalui sepotong Hadis Nabi ﷺ bersabda :

﴿وَاسْتَظْهَرَهُ الْقُرْآنَ قَرَأَ مَنْ : وَسَلَّمَ عَلَيْهِ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ رَسُولُ قَالَ قَالَ ، طَالِبِ أَبِي بِنِ عَلِيٍّ عَنْ
النَّازِلَةِ وَجَبَتْ كُلُّهُمْ بَيْتِهِ أَهْلٍ مِنْ عَشْرَةٍ فِي وَشَقَّعَهُ الْجَنَّةَ بِهِ اللَّهُ أَذْخَلَهُ حَرَامَهُ وَحَرَّمَ حَلَالَهُ فَأَحَلَّ﴾

Maksudnya: Daripada Saidina Ali bin Abi Talib, beliau pernah berkata, bahawa Rasulullah ﷺ pernah bersabda, Siapa yang membaca al- Quran, lalu menghafalnya dan menghalalkan apa-apa yang halal di dalamnya dan mengharamkan apa-apa yang diharamkan di dalamnya akan dimasukkan ke dalam syurga oleh Allah ﷻ dan akan menerima syafaatnya yang diberikan kepadanya sepuluh daripada ahli keluarganya, biarpun semua mereka telah wajib memasuki neraka. (Sunan at-Turmuzi, 1999, Jld 5,

hlm:19)

Dalam permulaan zaman nabi Muhammad ﷺ dan para Sahabat sebagai cunth permulaan menghafal al-Quran. Dia adalah satu peoses pemeliharaan al-Quran. Bagi cara menghafal ayat-ayat al-Quran bukan satu perkara yang mudah dia adalah satu mukjizat juga satu kelebihan, Dengan dimakian ini penghafal al-Quran pesti memerlukan kepada bentuk dan cara yang cukup tinggi dalam menghadap segala rentangan dan ujian dari Allah ﷻ dalam mengcapaika sebagai seorang Hafiz.

Pada masa sekarang banyak terdapat Madrasah-madrasah dan Maktab Tahfiz al-Quran ditubuhkan oleh Madrasah Swasta bahkan berlumba-lumba untuk melahirkan generasi para hafiz ada yang berjaya dan ada yang tidak berjaya sepenuhnya. Juga pihak ibu bapa mengharapkan harapan yang tinggi agar anak-anak mereka dapat berjaya menghafal al-Quran dengan cepat dan lancarnya. Dalam hal dimakian ada yang tidak Berjaya. Dalam tesis ini penulis akan mengkaji dan melihat dari permasalahan beberapa buah Madrasah dan Maktab Tahfiz al-Quran yang terpilih dan mengguna kaedah yang terbaik diguna cara bagi melahir para hafiz mengingat hafalan mereka. Dengan melihat apakah perbizaan dalam kemampuan di antara Madrasah dan Maktab Tahfiz al-Quran tersebut penulis berharap serta meyakini dapat menyelesaikan beberapa masaalah dalam mengingat hafalan al-Quran dan melahirkan seorang hafiz yang berkewibawaan dalam mengingat hafalan al-Quran.

Tujuan Kajian

Dalam kajian ini Pengkaji akan mengenal kaedah manakah yang terlebih baik supaya dapat diamalkan dalam mengguna perjalanan hafalan al-Quran dapat menggunakan seperti berikut:–

1. Untuk mengkaji sejarah perkembangan dan mengenalkan Kaedah-kaedah hafalan al-Quran di Madrasah-madrasah Selatan Thai.
2. Untuk mengenal pasti Kaedah- kaedah yang digunakan oleh guru al-Quran di Madrasah Tahfiz al-Quran di Selatan Thai.
3. Untuk mengenal pasti menyelidik kaedah hafalan yang terbaik untuk menghafal al-Quran di Madrasah-madrasah Selatan Thai.

Pernyataan Masaalah Kajian:

Dalam kajian ini penulis melihat kepada individu dan masharakat Islam sekarang untuk menjadi seorang hafiz al-Quran dengan menumbuhkan tempat pengajian dan Madrasah Tahfiz. Dimakian itu dikalangan tempat dan sekolah pengajian membawa metode dan cara masing-masing dalam menggunakan kaedah kepada para pelajar menghafal al-Quran. Dalam masa yang sama permasalahan yang dihadapi tujuan untuk mendapat mengingat hafalan al-Quran. Kajian ini penulis akan mengkaji dan melihat kaedah manakah yang terlebih baik untuk diguna dan melahirkan para pelajar sebagai hafiz yang benar-benar mantap dan tepat dalam hafalannya. Dari masaalah inilah membawa kepada para hafiz belenggu dan teragu dalam hafalan walaupun telah menghafal al-Quran sempurna tetapi masih lagi terdapat kemahan. Terdapat sedikit sahaja yang

mantap dan lancar apabila menjadi seorang Imam solat 30 juzuk al-Quran. (Temu bual seorang guru Madrasah Tahfiz Markaz Yala Ustaz Ahmad Muhammad Taib Jabat. (5 Oct 2564).

Persoalan Kajian:

Dalam hurain di atas maka pengkaji dapat merumuskan dalam beberapa soalan yang menjadi topik pertama di dalam perbincangan kajian secara ilmiah akan tertumpu kepada persoalan-persoalan berikut:

1. Bagaimanakah sejarah perkembangan ilmu tahfiz al-Quran di Madrasah- madrasah di Selatan Thai.
2. Apakah kaedah-kaedah yang digunakan dalam penghafalan al- Quran di Madrasah- madrasah tahfiz al-Quran di Selatan Thai.
3. Apakah peranan yang dimaikan oleh guru-guru al-Quran dalam penghafalan al-Quran di Madrasah-madrasah tahfiz al- Quran di Selatan Thai.
4. Adakah ada perbezaan kemampuan untuk mengingat hafalan al-Quran menurut kaedah Madrasah di Selatan Thai berdasarkan hafalan 5 juzuk, 10 juzuk, 15 juzuk, 20 juzuk, dan 30 juzuk. al-Quran serta kaedah mana yang lebih diamalkan.

Faedah Kajian:

Al-Quran adalah kitab suci Allah sebagai panduan umat tajuk yang pengkaji pilih untuk mengkaji iailah untuk mendapatkan cara dan kaedah hafalan al-Quran yang akan dikajikan di Selatan Thai empat wilayah iaitu: Yala, Pattani, Narathiwat dan Songkhla.

Dalam jangka kajian ini akan dapat seperti berikut:

1. Dapat memahami cara hafalan yang tepat
2. Dapat mengguna kaedah hafalan sebagai bantuan dalam hafalan
3. Dalam kajian ini dapat diberi perhatian terutama kepada pihak yang berkaitan dengan secara langsung dalam mendidik pelajar yang berada di Madrasah.
4. Hasil kajian ini diharapkan dapat membolehkan pihak yang berkenaan mengenal kemampuan hafalan al-Quran para pelajar secara tepat. Dan dapat mengesan kelemahan para pelajar. Melalui maklumat yang diperolehi pihak Madrasah boleh melihat kaedah sebenar yang berlaku di Madrasah masing-masing dan merancang kaedah yang terbaik dalam menghafalkan al-Quran.

Skop Kajian:

Maksud Skop kajian ini ialah batasan kajian yang bertujuan untuk mendapatkan gambaran yang lebih jelas dari masalah bagi memudahkan sesuatu kajian dibuat dengan skop yang lebih kecil tetapi bersifat mendalam. Skop kajian ini akan menerangkan tentang tempat kajian, Madrasah kajian, Pungurus Madrasah, guru yang bertugas mengajar tahfiz al-Quran, pelajar dan wali amry pelajar yang berkaitan dengan Madrasah kajian dan bahan-bahan yang digunakan untuk menjalankan kajian

Tempat Kajian:

Kajian ini akan dilakukan di Selatan Thai. Penulis telah memilih enam buah Madrasah tahfiz yang berada di Selatan Thai yang merupakan Sekolah yang termashhur di semenanjung Thailand. Walaupun penulis memilih hanya enam buah Madrasah Swasta yang di tubuhkan sebagai Tahfiz al-Quran di Selatan Thai dengan secara umumnya. Ia memberi berkesan yang besar dalam pandangan penghafalan al-Quran. Ini disebabkan Madrasah Tahfiz yang dipilih oleh penulis adalah mewakili di seluruh Selatan Thai.

Metodologi Kajian:

Metodologi berarti ilmu tentang cara mengadakan penilain atau kajian metodologi adalah jalan dan petunjuk kepada pengkaji dalam memenuhi sesuatu objek yang menjadi sasaran kajian, ia merupakan suatu yang mesti diikuti demi mendapat sesuatu penyelidikan kualiti yang tinggi di dalam penyelidikan yang dijalankan (Muhamad Majid kunting, 1990, Kaedah penyelidikan pendidikan kuala Lumpu, Dewan Bahasa dan Pustaka, hlm : 80).

Untuk memperulih data-data dan maklumat yang benar yang boleh di percayai dalam kajian, pengkaji melakukan penyelidikan yang mengguna metodologi kajian yang merangkumi dua metod asas; Metod pengumpulan data dan metod penganalisan data.

1. Metode Penentuan Subjek

Dalam menentukan subjek penyelidikan pengkaji akan menggunakan metode sampling iaitu tempat kajian, Madrasah kajian, pungurus Madrasah, guru yang bertugas mengajar tahfiz al-Quran, pelajar dan wali amri pelajar yang berkaitan dengan Madrasah kajian dan bahan-bahan yang digunakan untuk menjalankan kajian.

2. Metodologi Pengumpulan Data

Metode pengumpulan data ini merupakan satu cara untuk mendapatkan data dan fakta tentang sesuatu objek daripada subjek yang dikaji, Di dalam mendapatkan data-data

dan fakta-fakta tersebut penkaji telah menggunakan dua metode kajian iaitu; pertama; metode kajian perpustakaan dan kedua; metode kajian lapangan. Kedua dua pendekatan ini adalah sangat penting untuk mendapatkan data-data dan maklumat yang berkaitan dengan objektepen kajian.

3. Metode Kajian Perpustakaan.

Dalam waktu yang sama, pengkaji akan menggunakan kajian perpustakaan bagi mencari bahan-bahan bertulis berbentuk fakta dan sebagainya seperti sejarah, dokumentasi seperti kitab al-Quran dan al-Sunnah sebagai rujukan utama, buku-buku, jurnal dan majalah.

4. Metode Lapangan.

Metode lapangan ini dilakukan untuk mendapatkan maklumat yang tidak terdapat dalam fakta bertulis. Dengan ini pengkaji akan menghasilkan maklumat yang terperinci kutipan dan sebagainya. Bagi mencapai segala maklumat tersebut dan kajian termutu pengkaji memilih metode kajian.

5. Metode Temu bual (Interview).

Metode temu bual merupakan cara untuk mendapatkan keterangan dan pendirian secara lisan daripada seseorang responden dengan bercakap dan berhadapan muka dengan responden mengikut apa tercatat dengan seseorang yang berkenaan bagi menambah maklumat dalam kajian serta untuk mendapatkan beberapa pandangan yang berkaitan dengan kajian serta dapat membantu lagi kepada penulis dalam membuat laporan yang tepat.

6. Metode Soal Selidik

Metode soal selidik ini dilakukan dengan cara mengidarkan soalan kaji selidik yang mengandungi soal-soal yang sesuai dengan tajuk yang dikaji kepada guru yang mengajar tahfiz disekitar subjek kajian. Ini merupakan kaedah untuk mendapatkan maklumat secara langsung. Dengan mengidarkan borangkaji selidik yang dibuat sendiri oleh pengkaji melalui perbincangan dengan penyelia dan pakar penyelidikan soalan kajian untuk pentadbir Madrasah, para guru, waly Amri dan para pelajar di Madrasah sebagai responden yang mewakili subjek kajian untuk mengetahui perbizaan kemampuan mengingat hafalan al-Quran.

7. Metode Analisis Data

Data-data dan segala maklumat yang telah dikumpul akan dianalisis dan menganalisis data-data yang diperolehi melalui metode-metode pemumpulan data diatas. Pengkaji menggunakan beberapa metode penganalisis yang berikut;

8. Metode Induktif

Melalui metode ini pengkaji menganalisis data melalui keadaan-keadaan beberapa data yang bersifat khusus untuk sampai kepada kesimpulan yang umum. Contohnya di dalam kajian ini pengkaji menggunakan metode induktif di dalam meninjau pengalaman teknik hafalan di Madrasah Tahfiz al-Quran di Selatan Thai.

9. Metode Deduktif

Melalui metode ini pengkaji menganalisis data berlandaskan kepada bukti umum terhadap keadaan-keadaan yang khusus. Di dalam kajian ini pengkaji melihat reaksi pelajar terhadap metodologi-metodologi yang digunakan oleh para guru di dalam pengajaran.

10. Metode Komparatif

Metode ini merupakan instrument bagi menghasilkan kajian perbandingan yang diperolehi semasa melakukan kajian. Pengkaji menggunakan metode membuat kesimpulan dan perbandingan antara sekolah di Selatan Thai.

Data-data yang dikumpul melalui soalan-soalan kajian dan temu bual selidik Pengurus Madrasah, Guru-guru, Pelajar-pelajar dan waly Amri Pelajar juga akan dibuat secara perbandingan dan satu kesimpulan akan dicapai melalui analisis yang dilakukan. Pengkaji percaya akan menghasilkan natijah-natijah yang baik lagi bulih dapat panduan kepada Madrasah-madrasah yang lain.

Kerangka Konsep:

Kerangka konsep kajian ini memberi gambaran yang jelas tentang penulis akan membahagikan kepada Lima bab. Dari apa yang telah dijelaskan supaya dapat matlumat yang cukup dan jelas. Contoh dari Nabi Muhammad ﷺ. Para Shahabat, Para Tabie, Para Tabie tabie dan Para guru yang mengikut apa yang di rangkakan kaedah-kaedah tertentu mengikut kemudahan dan cara pelaksanaan. Kerangka yang akan ditetapkan.

Penutup

Setelah kajian ini dilakukan penulis telah menjawab dalam semua masaalah kajian yang dikemukakan. Dimakian masaalah kajian yang tersebut membuktikan dalam sejarah Madrasah hafalan al-Quran, metode-metode hafalan di Thailand umumnya dan di Selatan Thai khususnya. Kaedah hafalan al-Quran di Madrasah Tahfiz al-Nur Markaz Yala, Madrasah Darussalam Tanjungmat Naratiwat, Madrasah Islahiah Yala, Madrasah Solihuddin Canak

Songkla, Madrasah al-Quran dan Kalamullah Pattani dan Madrasah Arrahmaniah Barao Pattani.

Dalam kajian ini penulis menuju kepada ummat Islam agar dapat berusaha dan menambah ilmu lagi disetiap bidang tertentu ilmu al-Quran dan ilmu kaedah hafalan al-Quran

Rujukan

- Ab Rahman, A., Sukari, A., Nozlan, N. N., Zakaria, M. A., & Shakor, M. F. A. (2020). Dasar Pemerkasaan Institusi Tahfiz Di Malaysia. e-ISBN: 978-967-440-859-6
- Abd Hamid, M. H., Isa, A. A. M., & Ishak, H. (2021). Faktor pembelajaran tahfiz program huffaz profesional di Universiti Tenaga Nasional (UNITEN): Implementaton of learning tahfiz program of professional huffaz at Universiti Tenaga Nasional (UNITEN). al-Irsyad: *Journal of Islamic and Contemporary Issues*, 6(1), 596-605.
- Abdul Hafiz Haji Abdullah, Hussin Salamon, Azmi Shah Suratman, Sulaiman Shakib Mohd Noor, Kamarul Azmi Jasmi & Abdul Basit Samat @ Darawi. 2005. Sistem pembelajaran dan kaedah hafazan al-Qur'an yang efektif: Satu kajian di Kuala Lumpur dan Terengganu. Projek Penyelidikan. Pusat Pengajian Islam dan Pembangunan Sosial, Universiti Teknologi Malaysia.
- Abdullah, A. H., & Abdul Rahman, N. (2010, October 4). Kaedah Hafazan al-Quran sistem turki: Kajian di Tahfiz al-Quran darul tuba. Universiti Teknologi Malaysia Institutional Repository. Retrieved November 29, 2022, from <http://eprints.utm.my/id/eprint/10459/>
- Ashraf Ismail. 2018. Amalan pengajaran pensyarah tahfiz di maahad tahfiz al-Quran kelolaan JAKIM. Tesis Ijazah Doktor Falsafah. Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Azmil Hashim (2010). Penilaian pelaksanaan kurikulum Tahfiz al-Quran di Darul Quran JAKIM dan Ma'ahad Tahfiz al-Quran Negeri Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi, Selangor
- Azmil Hashim, Ab.Halim Tamuri & Misnan Jemali. 2013. Latar Belakang guru tahfiz dan amalan teknik pengajaran tahfiz al-Quran di Malaysia. *The Online Journal of Islamic Education* 1(1): 28-39.
- Mustaffa, M. (2010). Hafazan al-Quran dan hubungannya dengan kecemerlangan pelajar: kajian di Maahad Tahfiz al-Quran Wal Qiraat Pulau Chondong, Kelantan dari tahun 1997 hingga 2007/Muhaidi Hj. Mustaffa (Doctoral dissertation, University of Malaya).
- Scribd. (n.d.). Hafazan Sekolah Rendah. Scribd. Retrieved November 29, 2022, from <https://www.scribd.com/doc/272338906/hafazan-sekolah-rendah>

- Sedek bin Ariffin, Sabri bin Mohamad, Shaharuddin bin Saad, Mohd Zaini bin Zakaria, Nik Md Saiful Azizi bin Nik Abdullah, Mohd Sa'di bin Md Said, Riswadi bin Azmi. (2016). Keunikan Metodologi Hafazan Al-Quran Deobandy Dari India.
- Sedek Bin Ariffin. (2011). Keunikan Metode-Metode Hafazan Al-Quran Di Dunia: Suatu Tinjauan Terhadap Kaedah Di Malaysia, India, Pakistan, Arab Saudi, Indonesia, Dan Turki.
- Yahaya, M., Rasheed, Z. N., & Selamat, A. F. (2018). *Isu dalam pendidikan tahfiz: Satu analisis*. Persidangan Antarabangsa Sains Sosial dan Kemanusiaan, Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor, Bandar Seri Putra, Selangor.
- Yahaya, M., Rasheed, Z. N., & Selamat, A. F. (2018). Isu dalam pendidikan tahfiz: Satu Analisis. Persidangan Antarabangsa Sains Sosial dan Kemanusiaan, Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor, Bandar Seri Putra, Selangor.
- Yusof, N. H. (2020). Kaedah pintar murajaah al-quran: kajian di institusi pengajian tahfiz Malaysia. *Tamaddun: Jurnal Pendidikan dan Pemikiran Keagamaan*, 21(2), 219-230.
- Zakaria, F.I., Noh, M.A., & Razak, K.A. (2018). Amalan Pembelajaran Pelajar Tahfiz Di Institusi Tahfiz Swasta (Tahfiz Students' Learning Practices in Private Tahfiz Institutions). *Jurnal Pendidikan Malaysia*, 43(1), 141-148.
- Abdulhafiz bin haji Abdullah dan kawan 2. (2005). *System pembelajaran dan kaedah hafazan al-Quran yang efektif: satu kajian di kuala lumpur dan terangganu*. University teknologi Malaysia.
- Abdul Hafiz, A., & Norhanan, A.R. (2010). *Kaedah Hafazan al-Quran Sistem Turki*
- Muhammad Zulazizi Mohd Nawi dan kawan2. (2021). *Pembacaan Al-Quran dalam Pendidikan Masa Kini: Satu Tinjauan Umum*, University, Kota Bharu, Universiti Pendidikan Sultan Idris.
- Ariffin, A. (2012). *Islamic Education: A Contrastive Analysis of Ibn S n's and Al- Ghazali's views*. *Journal of Islam in Asia*. Retrieved from: 8(2), 457-476.
- Azmil bin Hashim & Misnan Jemali.(2013). *Hubungan Antara Gaya Pembelajaran Tahfiz Dengan Pencapaian Hafazan al-Quran: Kajian di Zon Tengah*. Universiti Pendidikan Sultan Idris. Tanjung Malim, Perak.

Abd Rahman Abd Ghani, Abdul Munir Ismail & Wahibah Twahir@Tahir. (2014). *Amalan Kaedah Hafazan al-Quran di Darul Quran*. Universiti Pendidikan Sultan Idris. Tanjung Malim Perak.

Nor Musliza Mustafa, Mokmin Basri, (2014), *Perbandingan kaedah hafazan al-Quran traditioanal dan moden: satu kajian awal*, Fakuti Sains dan Teknologi Maklumat Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor.

Raihan Mohd Arifin, (2016), *pelaksanaan iklim dini dan hubungannya dengan peristasi sekolah sekolah kebangsaan di daerah pekan Pahang*, tesis starat memperoleh serjana Pendidikan Islam di Fakulti pengajian Kontemporari Islam Universiti Sultan Zainal Abidin, Terengganu.

Sedek bin Arifin. (2011). Kaedah menghafal al-Quran di institusi tahfiz al-Quran di Malaysia: kajian perbandingan di antara kaedah Darul Quran, Jakim dengankaedah alHufaz. Jabatan al-Quran dan al-Hadith akademi pengajian IslamUniversiti Malaya Kuala Lumpur.

Laman Internet

<http://www.islam.gov.my/en/buku-kaedah-hafazan-al-quran>

<http://www.iqt.terengganu.gov.my/>

<http://www.darulquran.gov.my/>

Al-Amin. (2020) <http://www.al-amin.edu.my>. Diakses Januari 21.

<http://blackfiles.mywapblog.com/sejarah-islam-di-thailand.xhtml>

[http:// www.slideshare.net/nikazehar/kaedah dan teknik pengajaran tilawah al-Quran](http://www.slideshare.net/nikazehar/kaedah-dan-teknik-pengajaran-tilawah-al-Quran)
[8 Ogos 2018.

<https://www.merdeka.com/jabar/8-cara-cepat-menghafal-al-quran-bagi-pemula-mudan-dan-efektif-kln.html>, 12 Jun 2022.

Temu Bual

1. Pengurus Madrasah
2. Guru
3. Pelajar
4. Waly amry

ACADEMIC ARTICLE

Using wisdom knowledge in dakwah to Allah

Muhammadsoree Yueroh¹ Zulfa Lateh² Isma el sa ie³ Bahruddeen Yusoh⁴ Mujahid Vana⁵^{1,2} Dr., Lecturers at Department of Usuluddeen, Faculty of Islamic Studies and Law, fatoni University, Pattani, Thailand^{3,4,5} Lecturers at Department of Usuluddeen, Faculty of Islamic Studies and Law, fatoni University, Pattani, Thailand

Corresponding Author, Email : masore2006@gmail.com

Received : July 27, 2025 ✿ Revised : December 27, 2025 ✿ Accepted : December 30, 2025

Abstract

The purpose of this study is to study the use of wisdom in dawah to Allah.

Method of study by collecting data from relevant documents and specifying subtopics. Analysis and presentation in descriptive form Analyze according to the objectives that have been set.

The study found that Al-Hikmah (الحكمة) is every speech and action. Targeted and accurate, consisting of knowledge, gentleness, calmness, and no haste. A wise Da'ee must have knowledge about Allah. and His commands Be mindful and gentle Patient, not easily angered Have prudence and examine clearly the link between cause and effect. His conduct is based on justice and correctness. Wisdom is something that has been given to us by Allah. Naqda'ees must always ask for it from Allah. The Prophet's dawah in both periods before the hijra was a form of dawah of those close to him in the form of a Nazihattak warning. Respond to those who oppose you with wisdom, calmness and patience, not using force, using words appropriate to your thoughts. The state of the persuader sometimes takes actions which are the last step after words which are not beneficial especially to the wrongdoers. and the oppressed Usage: It is a guideline for da'ees who perform da'wah to bring about peace in society.

Keywords : wisdom, dawah

บทความวิชาการ

การใช้วิทยปัญญาในการตะวะฮ์อัลลอฮ์

มุหัมมัดศอรี ยีโระ¹ ซุลฟา ลาเต๊ะ² อิสมาแอ สะอิ³ บะห์รุดดีน บินญูไซ๊ะ⁴ มูญาฮิด วานา⁵^{1,2} ดร.อาจารย์ประจำสาขาวิชาอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี, ปัตตานี, ประเทศไทย^{3,4,5} อาจารย์ประจำสาขาวิชาอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี, ปัตตานี, ประเทศไทย

อีเมลผู้แต่งหลัก : masore2006@gmail.com

วันที่รับ : 27, กรกฎาคม, 2568 ✨ วันที่รับแก้ไข : 27, ธันวาคม, 2568 ✨ วันที่ตอบรับ : 30, ธันวาคม, 2568

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์การศึกษาในครั้งนี้เพื่อศึกษาการใช้วิทยปัญญาในการตะวะฮ์อัลลอฮ์ วิธีการศึกษาโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องพร้อมกำหนดประเด็นหัวข้อย่อย การวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา วิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ผลการศึกษาพบว่า อัลฮิกมะห์ (الحكمة) คือการพูดและการกระทำทุกอย่าง ตรงตามเป้าหมายและถูกต้อง ประกอบด้วย ความรู้ ความอ่อนโยน ความสุขุมไม่รีบเร่ง นักดาอีย์ที่เฉลียวฉลาดจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับอัลลอฮ์ และคำสั่งของพระองค์ มีสติและอ่อนโยน อุดมคติไม่โกรธง่าย มีความสุขุมตรวจสอบให้ชัดเจนที่เชื่อมโยงเหตุและผล ทางปฏิบัติของเขาตั้งอยู่บนพื้นฐานความยุติธรรมและถูกต้อง วิทยปัญญาเป็นสิ่งที่ถูกประทานมาจากอัลลอฮ์นักดาอีย์ต้องขอจากอัลลอฮ์ตลอด การตะวะฮ์ของท่านนบีทั้งสองช่วงก่อนฮิญาเราะห์เป็นการตะวะฮ์คนใกล้ชิดรูปแบบนาซีฮัตตักเตอน ตอบโต้ผู้ต่อต้านด้วยสติปัญญา สุขุมอดทน ไม่ใช่กำลัง การใช้คำพูดที่เหมาะสมกับความคิด สภาวะของผู้ถูกชักชวนบางครั้งใช้การกระทำซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายหลังจากคำพูดที่ไม่เกิดประโยชน์โดยเฉพาะกับผู้ธรรม และผู้ที่กตัญญู การนำไปใช้ เป็นแนวทางสำหรับนักดาอีย์ที่ทำการตะวะฮ์เพื่อให้เกิดสันติสุขในสังคม

คำสำคัญ : วิทยปัญญา, การตะวะฮ์,

บทนำ

แท้จริงอัลลอฮ์ได้สอนนักตะวะฮ์ในอัลกุรอานเกี่ยวกับแนวทางในการชักชวนมนุษย์สู่คำสอนของอัลลอฮ์ การใช้วิทยปัญญาในการตะวะฮ์ ดังอัลลอฮ์ได้ตรัสว่า” จงเรียกร้องสู่แนวทางแห่งพระเจ้าของสุเจ้าโดยสุขุม วิทยปัญญา (อัลฮิกมะฮ์) และการตักเตอนที่ดี และจงโต้แย้งพวกเขาด้วยสิ่งที่ดีกว่า” (Al quran 16:125) เมื่อเราศึกษาเรียนรู้ประวัติศาตร์มุหัมมัดในทุกๆด้านจะมีวิทยปัญญาประกอบด้วย โดยเฉพาะการสั่งสอนและการตะวะฮ์ของท่าน ทำให้มนุษย์หลายท่านเข้ามารับอิสลาม นั่นเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าการใช้วิทยปัญญาในการตะวะฮ์นั้นมีความสำคัญและเป็นรากฐานของการตะวะฮ์ ดังที่ญิบรีลเคยมาหานบีและฝ่าท็องนบีแล้วใส่วิทยปัญญา(Al

Bukhari:1636) อัลลอฮ์ได้ยืนยันเกี่ยวกับความสำคัญของวิทยปัญญาไว้ว่า” และผู้ใดที่ได้รับความรู้ (วิทยปัญญา) แน่نونเขาก็ได้รับความความดีอันมากมาย” (Al quran 2:269) หลังจากนั้นบรรดาศอฮาบะห์ได้เจริญรอยตามท่านนบีในการใช้อิหมะห์วิทยปัญญาในการตะวะฮ์ทำให้อิสลามเผยแพร่ไปทั่วโลก

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้วิทยปัญญาในการตะวะฮ์สู่อัลลอฮ์

วิธีดำเนินการศึกษา

การดำเนินการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษเชิงเอกสาร ศึกษาและวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ของท่านปมูหัมมัด ซึ่งผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาออกเป็น 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่หนึ่ง วิธีการรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนที่สอง การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่สาม การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิธีการรวบรวมข้อมูล จากเอกสาร ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้ 1) เอกสารปฐมภูมิ ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิธีการใช้อัลอิหมะห์ในการตะวะฮ์โดยตรงทั้งที่ใช้อ้างอิงเป็นหลักและเป็นรอง 2) ศึกษาเอกสารทุติยภูมิ ซึ่งหมายถึงเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยอ้อม ได้แก่ หนังสือที่ข้อมูลบางส่วนพูดถึงประวัติศาสตร์ของท่านนบีที่นำมาใช้เป็นหลักฐานในการเขียนผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง 3) ศึกษาเอกสารตติยภูมิ ได้แก่ พจนานุกรมอธิบายศัพท์ภาษาอาหรับ หรือ นามานุกรมต่าง ๆ ที่อธิบายถึงอัลอิหมะห์

ขั้นตอนที่ 2 การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง เริ่มจากการแยกแยะเป็นหัวข้อย่อย เพื่อรู้ถึงกรอบและความหมายแนวคิดการใช้อัลอิหมะฮ์

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดำเนินแบบอุปนัย คือ สร้างข้อสรุปจากสิ่งที่ปรากฏขึ้นในขณะที่ดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการวิจัย ดังนี้ (1 การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงของสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์นบี

ความเข้าใจเกี่ยวกับวิทยปัญญา

วิทยปัญญา (อัลอิหมะห์) นั้นบางครั้งใช้ความอ่อนโยน การให้อภัยในนำเสนอและอธิบายสัจธรรมด้านความรู้ และการปฏิบัติ การศรัทธาด้วยเหตุผล บางครั้งใช้วิทยปัญญาด้วยคำพูดที่ดี การเตือนสติที่เต็มไปด้วยการกระตุ้นและการห้าม บางครั้งใช้วิทยปัญญาด้วยการโต้เถียงที่ดี มีมารยาทในการโต้เถียง คำพูดที่อ่อนโยน บางครั้งใช้พลังด้วยคำพูดที่แรง กำลัง ลงโทษตามสถานการณ์และกฎเกณฑ์ของอิสลาม

ด้วยการใช้วิทยปัญญาในการตะวะฮ์ทำให้คนดาอีย์ทั้งหลายสามารถประเมินสถานการณ์ต่าง ๆ ตามที่ผู้รับการเชิญชวนต้องการความจริงจังและจริงใจในการรับความรู้และปฏิบัติตาม และนักดาอีย์จะไดวางจุดเริ่มต้นในการตะวะฮ์ให้ถูกต้อง ด้วยวิทยปัญญาทำให้คนดาอีย์มีความหวังและคำนึงถึงเงื่อนไข สถานการณ์ และธรรมชาติของผู้ที่ได้รับเชิญชวนพร้อมกำหนดวิธีการและแนวทางการตะวะฮ์ได้ตรงตามเป้าหมาย

ดังนั้นสามารถสรุปได้แล้วว่าการตะวะฮ์โดยใช้วิทยปัญญา ทุกคำพูด การกระทำ การดำเนินการและ

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าการตะวะฮ์โดยใช้วิทยปัญญา ทุกคำพูด การกระทำ การดำเนินการ และความคิดของเขาจะต้องออกมาจากการใช้วิทยปัญญาที่ตรงกับสัจธรรมด้วยวิธีการที่ง่ายและปลอดภัย

ก. นิยาม

คำว่า อัลฮิกมะห์ (الحكمة) หรือวิทยปัญญา ด้านภาษานั้นมีความหมายที่หลากหลายได้แก่ 1) ความยุติธรรม (العدل) ความรู้ (العلم) ความอ่อนโยน (الحلم) ควบคุมมาตรฐานงานกลัวจะเสีย (أحكم الأم) (Fairus Abadi 817h:1415) (ibnu manzur 12:143) 2) อัลฮิกมะห์ หมายถึง รู้จักสิ่งที่ดีที่สุด ด้วยความรู้ที่เป็นเลิศ ซึ่งผู้ที่เข้าใจรายละเอียดปลีกย่อยของอุตสาหกรรมนั้นเรียกว่าเป็นคนฉลาด (حكيم) (Ibnu Asir 1:119) 3) อัลฮิกมะห์ หมายถึง (والحكيم) ผู้ชำนาญการ ซึ่งการทดลองทำให้เขาแข็งแกร่งขึ้น (Ibnu manzur,12:143) 4) อัลฮิกมะห์ หมายถึงเขาบรรลุความจริงด้วยความรู้และเหตุผล (Al Raghīb Asfahan,127)

จากความหมายอัลฮิกมะห์ด้านภาษาเราสังเกตได้ว่าความหมายต่างๆเหล่านั้นบ่งบอกถึงการห้าม หรือการกีดกันเช่นความหมายคำว่ายุติธรรม (العدل) บ่งบอกถึงการห้ามเจ้าของเพื่อไม่ให้ตกหลุมอธรรม ความไม่ยุติธรรม คำว่า ความรู้ (العلم) บ่งบอกถึงการกีดกันไม่ให้เจ้าของตกหลุมความโง่เขลา ส่วนคำว่าความอ่อนโยน (الحلم) บ่งบอกถึงการกีดกันไม่ให้เจ้าของโกรธ ดังที่อิบนุตัยมียะห์ได้กล่าวว่า อัลฮิกมา (الإحكام) หมายถึงการแยกแยะ การกำจัดเพื่อให้บรรลุผลซึ่งหมายถึงการห้าม การกีดกัน (Ibnu Taimiyah,2:8)

ส่วนความหมายอัลฮิกมะห์ในอายะห์กุรอานที่ว่า “จงเรียกร้องสู่แนวทางแห่งพระเจ้าของสุเจ้าโดยสุชุมใช้วิทยปัญญา” (Al quran 16:125) นั้นบรรดานักวิชาการได้ให้ความหมายที่แตกต่างกัน อิบนุญาริร กล่าวว่าความหมายอัลฮิกมะห์หมายถึงสิ่งที่อัลลอฮ์ประทานลงมาก็คือกุรอานและสุนนะห์ (Ibnukathir:1999:4/613) อัฏฏอบารีกกล่าวว่า ด้วยวะยูของอัลลอฮ์ (Al thobari:2000:17/321) อัลญะอ์วีกกล่าวว่า อัลกุรอานอย่างเดียว (Al Bughawi,1997:5/52) อัลกุฎฎบี กล่าวว่า “จงเรียกร้องสู่ศาสนาและกฎหมายของอัลลอฮ์อย่างนุ่มนวลและความอ่อนโยนปราศจากความรุนแรงหรือขมขู่”(Al KurTHubi,1964:10/200) อัซซะดีย์กล่าวว่า “ให้แต่ละคนชักชวนตามสถานการณ์ ความเข้าใจ คำพูด และการเชื่อฟังของผู้ถูกเชิญ” (Al Sa’di,2000:452)

ดังนั้น จากคำนิยามด้านภาษาและด้านวิชาการจากบรรดาอุลามาททั้งหลายสามารถสรุปความหมายคำว่าอัลฮิกมะห์ คือความถูกต้องด้านการพูดและการกระทำ ทุกอย่างวางตรงจุด เพราะทุกคำพูดและการกระทำจะเข้าในนิยามนี้ ผู้ที่มีวิทยปัญญาเขาจะพูดจะกระทำตรงจุดที่ถูกต้องบนพื้นฐานของความรู้ ความเข้าใจ ความรักต่อศาสนาและเกรงกลัวต่ออัลลอฮ์

ข. องค์ประกอบ

สำหรับวิทยปัญญามีองค์ประกอบและเสาหลักวางอยู่ ขอบกพร่องในการเรียกร้องสู่อัลลอฮ์มีสาเหตุมาจากขาดการใช้วิทยปัญญา องค์ประกอบของวิทยปัญญามีสามประการคือ ความรู้ ความอ่อนโยน สุชุมไม่รีบเร่ง ตรงกันข้ามกับคำ ความโง่เขลาไม่รู้หนังสือ ความไม่รอบคอบประมาท รีบเร่ง (Ibnu Qaiyum 2/479) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ความรู้ เป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งของวิทยปัญญา เนื่องจากอัลลอฮ์ได้ให้ความสำคัญแก่ความรู้

ก่อนการพูดและการกระทำไว้ว่า” ฉะนั้นพึงรู้เถิดว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใด (ที่ถูกกราบไหว้โดยเที่ยงแท้) นอกจากอัลลอฮ์และจงขอร้องโทษต่อความผิดเพื่อตัวเจ้าและเพื่อบรรดาผู้ศรัทธาหญิง และอัลลอฮ์ทรงรู้ดียิ่งถึงพฤติกรรมของพวกเจ้าและที่พำนักของพวกเจ้า” (Al quran, 47:19) จากอายะห์ดังกล่าวอัลลอฮ์ได้สั่งนบีสองอย่าง หนึ่งความรู้ สองการปฏิบัติทำ ที่เริ่มด้วย “จงรู้” และเรียงตามมาด้วย “จงขอร้องโทษต่อความผิด” จะได้เห็นว่าคุณรู้นั้นมาก่อนการปฏิบัติ เพราะความรู้เป็นเงื่อนไขความถูกต้องของความรู้และปฏิบัติ(Ibnu Hajar al asqali, 1/160) ดังนั้นนักดาอีย์ที่เฉลียวฉลาดต้องมีความรู้โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับอัลลอฮ์ ความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่อัลลอฮ์ได้บอกไว้ สุดท้ายความรู้ที่อัลลอฮ์ได้สั่งไว้

2) (تَأْتِي وَسَكَنَ عِنْدَ الْغَضَبِ) แปลว่ามีสติ (حِلْمًا) แปลว่า (العقل) อัลฮิลมคือ (الحلم)

จงอดทนระมัดระวังและสงบเมื่อโกรธ ได้รับสิ่งที่ไม่ชอบใจแต่สามารถควบคุมความโกรธได้ (Ibrahim Mustofa 1/194) ความอ่อนโยนจะอยู่ระหว่างสองลักษณะที่ไม่ดี ความโกรธและความโง่ ถ้าเขาตอบรับความโกรธเขาจะไม่คิดทบทวน ไม่มองพิจารณา เช่นเดียวกันถ้าเขาไม่มีสติ ทำลายสิทธิของเขา เขาอยู่ในความชั่วร้าย แท้จริงความอ่อนโยนนั่นเป็นองค์ประกอบของวิทย์ปัญญาที่ยิ่งใหญ่ ดังนั้นสมควรอย่างยิ่งที่นักดาอีย์จะต้องใช้ในการตระวะฮ์อัลลอฮ์ ท่านรอซูลุลลอฮ์ได้ชมสอฮาบะห์ท่านหนึ่งว่า “คุณมีคุณสมบัติสองประการที่อัลลอฮ์ทรงรัก: ความอ่อนโยนและสุชุม” (Al Muslim 17) จากหะดีษดังที่กล่าวเน้นย้ำว่าอัลฮิลมี ความอ่อนโยนนั่นเป็นองค์ประกอบที่ยิ่งใหญ่เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของมารยาทของบรรดารอซูลซึ่งพวกเขาได้เผชิญหน้ากับคนของเขาด้วยสิ่งที่ทำให้เกิดความโกรธแต่พวกเขาตอบรับด้วยความอ่อนโยน ใจดีและยืดหยุ่นได้กับพวกของเขา เหล่านั้นจนกว่าความช่วยเหลือของอัลลอฮ์ได้ประทานลงมา อัลลอฮ์ได้กำชับสั่งพวกเขาว่า “เจ้า (มุฮัมมัด) จงยึดถือไว้ซึ่งการอภัย และจงใช้ให้กระทำสิ่งที่ชอบ และจงผินหลัง ให้แก่ผู้โฉดเขลาทั้งหลายเถิด ” (Al quran 7:199) “เนื่องด้วยความเมตตาจากอัลลอฮ์นั่นเอง เจ้า (มุฮัมมัด) จึงได้สุภาพอ่อนโยนแก่พวกเขา และถ้าหากเจ้าเป็นผู้ประพฤติดุร้าย และมีใจแข็งกระด้างแล้วไซ้ แนนอนพวกเขาก็ยอมแยกตัวออกไปจากรอบๆ เจ้ากันแล้ว ดังนั้นจงอภัยให้แก่พวกเขาเถิด และจงขอร้องโทษให้แก่พวกเขาด้วย และจงปรึกษาหารือกับพวกเขาในกิจการทั้งหลาย ครั้นเมื่อเจ้าได้ตัดสินใจแล้ว ก็จงมอบหมายแด่อัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรักใคร่ผู้มอบหมายทั้งหลาย” (Al quran 3:159) แท้จริงท่านรอซูลได้ทำแบบอย่างในการนำเสนอความอ่อนโยนในการตระวะฮ์ดังตัวอย่างที่ว่า “ในวันฮุญัยน์ ท่านศาสดาขออัลลอฮ์ทรงโปรดปรานบางคนในการแบ่งทรัพย์สินที่ได้จากสงครามฮุญัยน์ ดังนั้นท่านจึงมอบอูฐหนึ่งร้อยตัวแก่อัลอักรอฮ์ อิบน์ ฮาบีส และท่านได้ให้อูฐจำนวนหนึ่งแก่อุยัยนะฮ์ และท่านก็ได้ให้แก่ชาวอาหรับผู้สูงศักดิ์บางคนในวันนั้นพระองค์อัลลอฮ์ทรงเลือกพวกเขาอยู่ในกลุ่ม และมีชายคนหนึ่งกล่าวว่า ฉันขอสาบานกับอัลลอฮ์ การแบ่งแยกนี้ไม่ได้ยุติธรรม และก็ได้ทำเพื่ออัลลอฮ์ ดังนั้น ฉันจึงกล่าวว่า ขอสาบานต่ออัลลอฮ์ ฉันจะแจ้งให้ท่านศาสดาทราบ ดังนั้น ฉันจึงไปหาท่านและบอกท่าน และท่านกล่าวว่า ใครเล่าจะเป็นผู้ยุติธรรม ถ้าอัลลอฮ์และศาสนทูตของพระองค์ไม่ยุติธรรม ขอพระเจ้าทรงเมตตาโมเสส เขาเผชิญอุปสรรคมากกว่านี้ เขาจึงอดทน” (Al Bukhari 3150) นี่เป็นหนึ่งภาพพจน์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของการตระวะฮ์ซึ่งเป็นวิทย์ปัญญาที่ยิ่งใหญ่ เนื่องจากบุคคลที่ท่านรอซูลให้นั้นเป็นผู้ที่มีจิตใจยังไม่เข้มแข็งและยังอ่อนโยนต้องรักษาและดูแลให้เข้มแข็ง อีกแบบอย่างที่ยิ่งใหญ่ท่านอับดุลลอฮ์ บิน มัสฮูดเล่าว่า “ฉันมอง

ไปที่ศาสดากำลังเล่าเรื่องราวของศาสดาคนหนึ่งที่ถูกคนของเขาทุบตีและทำให้เขาองเลือด เขาขีดเลือดจากไบหน้าและพูดว่า: ข้าแต่พระเจ้าอัลลอฮ์ โปรดยกโทษให้ประชากรฉันด้วย เพราะพวกเขาไม่รู้”(Al Bukhari 3477)

3. สุขุม (العجلة) ความหมายสุขุมด้านภาษาคือ (التثبت وعدم العجلة) ตรวจสอบและไม่รีบเร่ง บางครั้งใช้ความหมาย (التبين والتثبت في الأمر) ชี้แจงและยืนยันเรื่องต่างๆ (Ahmad Al Faiyumi 1:157) จากความหมายด้านภาษาสามารถแปลงเป็นความหมายด้านวิชาการว่า “การกระทำที่ชาญฉลาดระหว่างความเร่งรีบและความเชื่องช้า”(Abdu Al Rahman Hambakah 2:352) การสุขุมเป็นการแสดงออกถึงการสร้างความอดทน และเป็นคุณลักษณะหนึ่งของคนที่มีความเฉลียวฉลาดและใจเย็นขริบ ตรงข้ามกับคำว่า (العجلة) ความรีบเร่ง เป็นคุณลักษณะหนึ่งที่ประหมัดและความเหลื่อมล้ำ ความสุขุมของผู้ซุกซนผู้อัลลอฮ์ทำให้เขาสามารถควบคุมกิจการของตนเองและจัดวางสิ่งต่าง ๆ ไว้ในที่ที่เหมาะสม และเป็นองค์ประกอบหนึ่งของปัญญา อัลลอฮ์ได้ทรงห้ามนบีของพระองค์ไม่ให้แข่งกับมาลาอิกะห์ที่รีบเร่งที่จะอ่าน “ดังนั้น อัลลอฮ์คือพระผู้ทรงสูงส่งยิ่ง พระผู้ทรงอำนาจอันแท้จริง และเจ้าอย่ารีบเร่งในการอ่านอัลกุรอาน ก่อนที่จะฮิยของพระองค์จะจบลง และจงกล่าวเถิด ข้าแต่พระเจ้าของข้า พระองค์ขอพระองค์ทรงโปรดเพิ่มพูนความรู้แก่ข้าพระองค์ด้วย” (Al quran 20:114) และอัลลอฮ์ได้ย้าตรัสอีกว่า “โอ้ศรัทธาชนทั้งหลาย หากคนชั่วนำข่าวใดๆ มาแจ้งแก่พวกเจ้า พวกเจ้าก็จงสอบสวนให้แน่ชัด หาไม่แล้วพวกเจ้าจะก่อเคราะห์กรรมแก่พวกหนึ่งโดยไม่รู้ตัว แล้วพวกเจ้าจะกลายเป็นผู้เสียใจในสิ่งที่พวกเจ้าได้กระทำไป” (Al quran 49:6) ดังนั้น นักดาอีย์ผู้อัลลอฮ์มีความจำเป็นในการปฏิบัติตามพระบัญชาของอัลลอฮ์ให้ระมัดระวังและรอบคอบต่อคำพูดและการกระทำของตนและตรวจสอบแหล่งที่มาก่อนที่จะตัดสินใจ พวกเขาต้องจัดการสิ่งต่างๆ อย่างช้าไม่รีบเร่งเพราะหากนักดาอีย์มองเห็นผลสุดท้าย เขาก็ปลอดภัยจากความเสียหายซึ่งสิ่งเหล่านั้น ถ้ามีการตรวจสอบและไตร่ตรองต่อสิ่งที่เกิดขึ้นกับเขาแล้ว ถ้าหากมันสมเหตุสมผลและถูกต้องก็ดำเนินการต่อไป แต่ถ้าเป็นความผิดพลาด หลงผิด สันนิษฐานผิด ก็ให้หยุดการกระทำจนกว่าความจริงจะกระจ่างแจ้งแก่เขา

ค.ชนิดอัลฮิกมะห์ อัลฮิกมะห์ มี สองชนิด 1) วิทยปัญญาทางวิทยาความรู้เชิงทฤษฎี ซึ่งพิจารณาถึงสิ่งที่อยู่ภายในและรู้ถึงความเชื่อมโยงระหว่างเหตุและผล 2) วิทยปัญญาเชิงปฏิบัติคือการวางบางสิ่งไว้ในที่ที่เหมาะสม วิทยปัญญาทางวิทยาความรู้ตั้งอยู่บนความรู้และความเข้าใจส่วนวิทยปัญญาเชิงปฏิบัติตั้งอยู่บนความยุติธรรมและสิ่งที่ถูกต้อง อัลลอฮ์ได้ทรงประทานสองสิ่งนี้แก่บรรดานบีและบรรดาออลีฮีน “ ข้าแต่พระเจ้าของฉัน ขอพระองค์ทรงประทานความรู้และทรงให้ฉันอยู่ร่วมกับหมู่คนดีทั้งหลาย” (Al quran 26:83) ขอ ดังนั้นคำว่า”พระองค์ทรงประทานความรู้ เป็นวิทยปัญญาเชิงทฤษฎี” ทรงให้ฉันอยู่ร่วมกับหมู่คนดีทั้งหลายคือ วิทยปัญญาเชิงปฏิบัติ เช่นเดียวกันอัลลอฮ์ได้กล่าวแก่ท่านนบีมูซาไว้ว่า “แท้จริงข้าคืออัลลอฮ์ ไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากข้าหมายถึงวิทยปัญญาเชิงทฤษฎี ดังนั้นเจ้าจงเคารพภักดีต่อข้า และจงดำรงไว้ซึ่งการละหมาด เพื่อรำลึกถึงข้าคือวิทยปัญญาเชิงปฏิบัติ” (Al quran 20:14)

ง.วิธีที่จะได้รับวิทยปัญญา วิทยปัญญาเป็นของขวัญและความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ พระองค์จะประ

ทานให้กับใครก็ตามที่พระองค์ประสงค์จากบ่าวและที่รักของพระองค์ และเป็นไปไม่ได้ที่จะได้รับวิทยปัญญา เว้นแต่วิธีการที่จะได้มาจากอัลกุรอานและอัล สุนนะฮฺ อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ว่า “พระองค์จะทรงประทานความรู้ให้แก่ผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์ และผู้ใดที่ได้รับการรู้ แน่แน่นอนเขาก็ได้รับความความดีอันมากมาย และไม่มีใครจะรำลึก นอกจากบรรดาผู้ที่มีสติปัญญานั้น” (Al quran 2:269) แต่พระเจ้าทรงช่วยเหลือ นำทาง และประทานสิ่งดีๆ มากมายแก่เขา วิทยปัญญามีวิธีที่จะได้มาด้วยพระคุณของอัลลอฮ์ หนึ่งในเส้นทางที่สำคัญที่สุดคือถ้ามุสลิมปฏิบัติตาม เขาก็จะกลายเป็นคนฉลาดด้วยอนุญาตจากอัลลอฮ์นั่น คือ ความรู้ที่มีประโยชน์ ความอ่อนโยน สุขุมไม่รีบเร่ง ความจริงใจและความกตัญญู ความอดทนและความเพียร และมีพฤติกรรมอันชาญฉลาด และปฏิบัติด้วยความรู้ และความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ และการวิญญูชนต่อตนเองและมารร้าย ความตั้งใจและวิงวอน ปรีชาหาหรือกัน (Saed Al Qahthoni 1424:53)

จุดยืนทัศนคติแห่งวิทยปัญญาในการตะวะฮฺ

การตะวะฮฺที่มีจุดยืนอันทรงเกียรติมีผลอย่างมากต่อหัวใจของผู้ที่ได้รับเชิญชวนเพราะจะผลักดันให้ผู้ถูกชักชวนนี้คิด พิจารณา บางทีอาจจะเปลี่ยนวิถีชีวิตที่ดีแก่เขา แท้จริงท่านนบี บรรดาศอฮาบะห์ และตาอีนมีจุดยืนที่ดีในการตะวะฮฺทำให้การตอบรับอิสลามนั้นมีมากมายเผยแพร่อำนาจทั่วโลก

การตะวะฮฺของท่านนบีแบ่งออกเป็นสองช่วง ก่อนฮิจาเราะห์(อพยพ) ถ้านักคดีย้ายมาใคร่ครวญ ไตรตรองจุดยืนของท่านศาสดานบีมุหัมมัดก่อนฮิจาเราะห์(อพยพ)ที่นบีได้ทำการตะวะฮฺสู่อัลลอฮ์เขาจะได้วิทยปัญญาอันมากมาย และจะได้ใช้ประโยชน์ในการตะวะฮฺของเขา สมัยนบียุ่ยมักกะเราะห์จุดยืนในการตะวะฮฺคือ

1) ตะวะฮฺแบบลับๆไม่เปิดเผย เนื่องจากชาวมักกะห์สมัยนั้นยังยึดถือบูฮารูปปั้น และการที่จะไปสู่การแก้ไขปัญญาสังคมเป็นเรื่องยากและต้องมีพลังใจที่มั่นคง และไม่หวั่นไหวต่อสิ่งท้าทาย มีการต่อต้านจากผู้ฟังต้องอดทนพร้อมใช้จุดยืนทัศนคติที่เฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหา การตะวะฮฺช่วงนี้ นบีทำการตะวะฮฺกับคนที่ใกล้ชิดกับท่านเพราะรู้จักคนที่ต้องการความดีและความจริงสุดท้ายด้วยพระคุณของอัลลอฮ์ตะวะฮฺผ่านด้วยดีมีผู้รับอิสลามคนที่ใกล้ชิด (Sa ed Al Qahthoni 1425:204) ทำให้จำนวนมุสลิมเพิ่มขึ้นเป็นสี่สิบกว่าคน แต่ช่วงนี้ก็ยังทำการตะวะฮฺแบบลับๆยังไม่เปิดเผยระหว่างกูเรชเพราะท่านรอซูลรู้ว่าจำนวนแค้นนี้ยังไม่เพียงพอที่จะต้านการทำร้ายร่างกายของกูเรช ดังนั้นท่านนบีจึงได้เปลี่ยนระบบทำการตะวะฮฺรูปแบบจัดกลุ่มแบบอุสเราะห์และใช้บ้านอรัคม บิน อปีอรัคมเป็นศูนย์พบปะการเรียนการสอน การแนะนำนาซีฮัต แต่มีบางครั้งท่านนบีใช้บ้านสำรองเช่นบ้านสาอิด บิน สัยด (سعيد بن ساعد) ในช่วงสามปีนี้บรรดาศอฮาบะห์รวมตัวเป็นกลุ่มบนฐานความเป็นพี่น้องกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เผยแพร่ศาสนาอันศักดิ์สิทธิ์ หลังจากอาของท่านนบียัมสะฮะห์เข้ารับอิสลาม และบางคนจากผู้หลักผู้ใหญ่เช่นอุมร์ บิน อัลคอตตอบเข้ารับอิสลามทำให้อิสลามเริ่มมีพลัง อัลลอฮ์ลงคำสั่งให้ตะวะฮฺอย่างเปิดเผย “ดังนั้น จงประกาศอย่างเปิดเผยในสิ่งที่เจ้าถูกบัญชา และจงผินหลังให้พวกมุชริกีน แท้จริง เราได้ให้ความพอเพียงแก่เจ้าต่อพวกเย้ยหยันแล้ว(คือ) บรรดาผู้ตั้งพระเจ้าอื่นเป็นภาคีกับอัลลอฮ์ ดังนั้นพวกเขาจะรู้” (Al quran 15:94-96)

2) ช่วงที่สองการตะวะฮฺแบบเปิดเผยดังคำสั่งว่า “จงตักเตือนวงศ์วานญาติของเจ้าที่ใกล้ชิดและจง

ลดปิก ของเจ้าแก่บรรดาผู้ศรัทธาที่ปฏิบัติตามเจ้าหากพวกเขาฝ่าฝืนเจ้า ก็จงกล่าวเถิดแท้จริงฉันขอปลีกตัวให้พ้นจากสิ่งที่พวกท่านปฏิบัติกันอยู่” (Al quran 26:214-216) หลังจากนั้นท่านศาสนทูตของอัลลอฮ์จึงได้ปฏิบัติตามพระบัญชาของพระองค์ของเขาให้ทำการตะวะฮ์อย่างเปิดเผยและประกาศการเรียกขึ้นมา ท่านได้เตือนชนเผ่าของเขา ดังนั้นเขาจึงใช้จุดยืนที่ชาญฉาดซึ่งพระองค์อัลลอฮ์ทรงแสดงการเรียกของอิสลาม พระองค์อัลลอฮ์ทรงแสดงให้เห็นถึงสติปัญญา ความกล้าหาญ และการอุทิศตนของท่านศาสดาต่อพระองค์พระเจ้าแห่งสากลโลก และปราบปรามการนับถือพระเจ้าหลายองค์และผู้คนของมันและทำให้พวกเขาอับอายจนถึงวันพิพากษา มีอยู่วันหนึ่ง “เมื่อโองการนี้ถูกประทานลงมา: “และจงเตือนญาติที่ใกล้ชิดที่สุดของเจ้า” (Al quran 26:214) ท่านรอซูล เรียกพวกกุเรชมา แล้วพวกเขาก็มารวมตัวกันแล้วเขาก็พูด โดยทั่วไปและโดยเฉพาะอย่างยิ่งและกล่าวว่า: โอ้ บานู กะอับ บิน ลุยก จงช่วยตัวเองให้พ้นจากไฟ โอ้ บานู มุเราะห์ อิบน์ กะอับ จงช่วยตัวเองให้พ้นจากไฟ โอ้ บานู อับดุล ชัมส จงช่วยตัวเองให้พ้นจากไฟ โอ้ บานู อับด์ มานาฟ จงช่วยตัวเองให้พ้นจากไฟ โอ้ บานู ฮาซิม จงช่วยตัวเองให้พ้นจากไฟ โอ้ บานู อับดุลมุลฏอลิบ จงช่วยตัวเองให้พ้นจากไฟ โอ้ ฟาติมา จงช่วยตัวเองให้พ้นจากไฟ เพราะฉันไม่มีสิ่งใดเลยสำหรับคุณจากพระเจ้า” (Muslim:204) นี่เป็นการเตือนขั้นสูงสุด ท่านรอซูลได้ทรงแสดงให้เห็นให้ผู้คนที่อยู่ใกล้กับท่านทราบอย่างชัดเจนว่าการเน้นย้ำศาสนานี้ คือชีวิตของการเชื่อมโยงระหว่างท่านและพวกเขา และเห็นได้ชัดว่าความรู้สึกทางเครือญาติของชาวอาหรับละลายไปท่ามกลางความร้อนแรงของคำเตือนนี้ และบางครั้งถูกต่อต้านด้วยคำท้าทายมากมาย คำพูดกล่าวหาใส่ร้าย บางครั้งมีการทำร้ายร่างกายแต่ท่านไม่เคยท้อและเดินหน้าต่อไปในการตะวะฮ์จนสุดท้ายมีผู้คนมารับอิสลามเพิ่มขึ้นเรื่อยมา

การใช้วิทยปัญญาในการตะวะฮ์

1. วิทยปัญญาในการพูด นักดาอีย์ที่ฉลาด คือ ผู้ที่ศึกษาความเป็นจริง สภาวะ ความเชื่อของผู้คน และนำผู้คนตามความเหมาะสมของพวกเขาแล้วเชิญชวนพวกเขาด้วยคำพูดที่เหมาะสมกับความคิด ความเข้าใจ ธรรมชาติ ศีลธรรม ระดับรู้ของพวกเขาสังคมและวิธีการที่จะนำมาใช้ “ท่านอาลีได้กล่าวว่า จงบอกสิ่งที่พวกเขารู้เถิด คุณอยากจะถูกโกหกหรือไม่ พระผู้เป็นเจ้าและศาสนทูตของพระองค์” (Al Bukhari 127) นักเทศน์นักตะวะฮ์ที่ฉลาดเปรียบเสมือนหมอที่ฉลาดที่วินิจฉัยโรค รู้จักโรค ระบุโรค แล้วให้ยาที่เหมาะสมตามสภาพและความเจ็บป่วยของผู้ป่วย โดยคำนึงถึงความเข้มแข็งและจุดอ่อนของผู้ป่วย และความอดทนต่อการรักษา

2. วิทยปัญญาในการกระทำ บางคนผู้ที่ถูกเชิญนั้นกับคำพูดไม่เกิดผลประโยชน์และไม่ได้รับประโยชน์จากการพูดที่มีเหตุผล ดังนั้นยาสุดท้ายคือการกัฏร่อน โดยใช้พลังการกระทำมีผลกระทบอย่างมากในการเชิญชวน(ตะวะฮ์) คนมีเหตุผลมีสามัญสำนึกได้รับประโยชน์จากอธิบายและหลักฐานและยอมรับความจริงสัจธรรมด้วยหลักฐาน ส่วนผู้ธรรมที่ปฏิบัติตามอารมณ์ความปรารถนาของพวกเขาพวกนี้จะต้องตอบโต้พวกเขาด้วยดาบและอาวุธประเภทต่างๆเท่านั้น นี่คือเหตุผลว่าทำไมญาติเพื่อพระเจ้าจึงเป็นภูมิปัญญาและความเข้มแข็งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในการเรียกร้องสู่ศาสนาของพระเจ้าและเพราะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนผู้ศรัทธา การยกระดับถ้อยคำของศาสนา การปราบปรามผู้ไม่เชื่อที่ดื้อรั้น ผู้กดขี่ และคนหน้าซื่อใจคด และผลประโยชน์อื่นๆ มากมายและผลที่ตามมาที่น่าอัศจรรย์ เพราะมันมีเป้าหมาย ระยะ ประเภท และระดับ หากมาจากฮิดินพวกเขา

รู้จักและพวกเขาปฏิบัติตามพวกเขาจะบรรลุถึงภูมิปัญญาแห่งคำพูดที่แท้จริงในการเรียกหาพระเจ้า (Sa'ed Al-Qahtoni 1425:816) เนื่องจากเป้าหมายอันสูงส่งนั้น เพื่อส่งเสริมเหตุผลคำสอนของพระเจ้า ถ้ายทอดศาสนาของพระองค์ และเรียกผู้คนให้มาปฏิบัติตาม อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ว่า “และจงสู้รบกับพวกเขา จนกว่าการก่อความวุ่นวาย จะไม่ปรากฏขึ้น” (Al-quran 2:193) เพื่อช่วยเหลือผู้ถูกกดขี่ อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ว่า “มิเหตุใดเกิดขึ้นแก่พวกเจ้ากระนั้นหรือ ที่พวกเจ้าไม่สู้รบในทางของอัลลอฮ์ ทั้ง ๆ ที่บรรดาผู้อ่อนแอ ไม่ว่าชายและหญิง และเด็ก ๆ ต่างกล่าวกันว่า โอ้พระเจ้าของเรา โปรดนำพวกเร่ออกไปจากเมืองนี้ ซึ่งชาวเมืองเป็นผู้ข่มเหงรังแก และโปรดให้มีขึ้นแก่พวกเราซึ่งผู้คุ้มครองคนหนึ่งจากที่พระองค์ และโปรดให้มีขึ้นแก่พวกเราซึ่งผู้ช่วยเหลือคนหนึ่งจากที่พระองค์” (Al-Quran 4:75) เพื่อต่อต้านการรุกราน วิทยาศาสตร์อิสลาม และปกป้องหลักคำสอนเรื่องพระเจ้าองค์เดียว อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ว่า “บรรดาผู้ที่ถูกขับไล่ออกจากบ้านเรือนของพวกเขา โดยปราศจากความยุติธรรม นอกจากพวกเขาแล้วว่า อัลลอฮ์คือพระเจ้าของเราเท่านั้น และหากว่าอัลลอฮ์ทรงขัดขวางมิให้มนุษย์ต่อสู้ซึ่งกันและกันแล้ว บรรดาหอสวด และโบสถ์ (ของพวกคริสต์) และสถานที่สวด (ของพวกยิว) และมัสยิดทั้งหลายที่พระนามของอัลลอฮ์ ถูกกล่าวรำลึกอย่างมากมาย ต้องถูกทำลายอย่างแน่นอน และแน่นอนอัลลอฮ์จะทรงช่วยเหลือผู้ที่สนับสนุนศาสนาของพระองค์ แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงพลัง ผู้ทรงเดชานุภาพอย่างแท้จริง” (Al-quran 22:40)

สรุปผลการศึกษา

อัลฮิกมะห์ (الحكمة) เป็นภาษาอาหรับหมายถึง ยุติธรรม ความรู้ ความอ่อนโยน การควบคุมมาตรฐานงาน ด้านวิชาการหมายถึงความถูกต้องด้านการพูดและการกระทำทุกอย่างวางตรงจุด

วิทยปัญญาประกอบด้วย ความรู้ ความอ่อนโยน ความสุขุมไม่รีบเร่งซึ่งตรงข้ามกับคำไม่รู้หนังสือ ประมาทและรีบเร่ง นักดาอีย์ที่เฉลียวฉลาดมีความรู้เกี่ยวกับอัลลอฮ์ และคำสั่งของอัลลอฮ์ มีสติและอ่อนโยนอดทนไม่โกรธง่าย มีความสุขุมตรวจสอบให้ชัดเจนไม่รีบเร่ง วิทยปัญญาเป็นสิ่งที่ถูกประทานจากอัลลอฮ์นักดาอีย์ต้องขอจากอัลลอฮ์ตลอด

วิทยปัญญาของท่านบีในการตะวะฮ์คือการตะวะฮ์จนใกล้ขีดรูปแบบนาซีฮ์ตักเตียน ตอบโต้ผู้ต่อต้านด้วยสติปัญญา สุขุมอดทน ไม่ใช่พลัง รูปแบบวิทยปัญญาบางครั้งด้วยคำพูดที่เหมาะสมกับความคิด สภาวะความคิดของผู้ถูกชักชวน บางครั้งด้วยการกระทำเป็นขั้นตอนที่สองหลังจากคำพูดไม่เกิดประโยชน์โดยเฉพาะกับผู้ธรรม และผู้ที่กดขี่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการเขียนบทความวิชาการครั้งนี้ผู้เขียนจึงเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้วิทยปัญญาในการตะวะฮ์สู่อัลลอฮ์ดังนี้

มหาวิทยาลัยฟาฏอนีควรจัดอบรมแก่องค์กรตะวะฮ์เพื่อเสนอรูปแบบการตะวะฮ์เพื่อให้สังคมมีความรู้เรื่องศาสนาโดยใช้สโลแกน อุมมัตน์วาฮิดะห์และอุมมะตันนาซอญอ

ข้อเสนอแนะเพื่อเขียนบทความต่อไป

เพื่อให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์มากขึ้นดังนั้นผู้เขียนขอเสนอหัวข้อสำหรับผู้ที่จะทำการเขียนบทความวิชาการต่อไป

1. ควรศึกษาและเขียนเกี่ยวกับการปรับใช้การตะวะฮ์ของท่านรอซูลในการสร้างผู้สานต่อการตะวะฮ์
2. ควรเขียนเกี่ยวกับการเปรียบเทียบการตะวะฮ์สู่อัลลอฮ์ระหว่างองค์กรตะวะฮ์ด้วยกัน
3. ควรเขียนเกี่ยวกับบทบาทการตะวะฮ์ของท่านรอซูลในการใช้วิทยปัญญาเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม
4. ควรเขียนเกี่ยวกับรูปแบบการตะวะฮ์ของท่านรอซูลในการสร้างเยาวชนเพื่อทำงานตะวะฮ์
5. ควรเขียนเกี่ยวกับการเปรียบเทียบบทบาทของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีในการสร้างสันติภาพกับ

บทบาทของรัฐบาลในการสร้างสันติภาพโดยเฉพาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และในประเทศไทยในภาพรวม

เอกสารอ้างอิง

Al Quran with Thai meaning. by the Arab Alumni Association of Thailand.

Abdul Al Rahman Al Hambakah. (1978). *Al Akhlak Al Islamiyah wa Ususuha*. Darul Al Qalam Dimisq,Bairut.

Ahmad Al Faiyumi. (1349). *Al Misbah Al Munir Fi Qaribi Sharhi Al Kabir*. n.p.

Al Bughawi. (1997). *Ma'alimu Al Tanzil*.Darul Al Thoiyibah.

Al Bukhari. (1986). *Al Jami' Al Sohih*.Darul Al Sha'bi,Al Qahirah.

Al Kurthubi. (1964). *Al Jami' Li Ahkam Al Quran*,Darul Kutub Al Misriyah. Al Qahirah.

Al Sa'di. (2000). *Taisir Al Kalam Al Rahman Fi Tafsi Kalam Al Mannam*.Mu assah Al Risalah.

Al Thobari. (2000). *Jami' Al Bayan Fi Takwil Al Quran*.Mu assah Al Risalah.

Asfahan. (1999). *Al Mufradat Fi gharibil Quran*. Kulliyatul aadab Jami'ah ThonTho.

Fairuz abadi. (1396). *Qamus al muhit*. Maktabah Al Turas fi Mu assasah Al Rasalah Bairut.

Ibnu Asir. (1185). *Al Nihayah fi GHarib al hadis wal asar*. Al Maktabah Al Ilmiyah, Bairut.

Ibnu Hajar Al asqalani. (1958). *Fathul Al Bari*. Darul Ma'rifah Bairut.

Ibnu kathir. (1999). *Tafsir Al Quran Al Azim*. Darul Thoiyibah.

Ibnu Mazur. (1984). *Lisanul arab*. Nasru Adab Al Hauzah.

Ibnu Qaiyum Al Jauzi. (1973). *Madariju Al Salikin*. Daru Al Kitab Al Arabi,Bairut.

Ibnu Taimiyah. (1307). *Ma'jmu' Al Rasa il al Kubra*. Ihya' Al Turas Al Arabi,Bairut.

Ibrahim Mustofa Muhammad Al Najjar. (n.d.). *Al Mu'jam Al Wasit*,Darul Dakwah.

Muslim. *Sohih*. (n.d.). Darul Al Jail,Bairut

Sa ed Al Qahtoni. (2004). *Al Hikmah Fi Al Dahwah Ila Allah*. Maktabah Al Malik Fahad Saudi Arabia.

ACADEMIC ARTICLE

Islamic Principles and Guidelines for Preventing Epidemics

Tanonsak Madthing¹ Solahuddin Samaun² Hasnida Samaun³

¹ Ph.D. (Islamic Studies), Lecturer, Interdisciplinary Islamic Entrepreneurship Program, College of Innovation and Management, Songkhla Rajabhat University, Satun Campus, Satun, Thailand

^{2,3} Assistant. Professor, Department of Malay language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University, Songkhla, Thailand

Corresponding Author, Email : tanongsak5944@gmail.com

Received : August 25, 2025 ✿ Revised : December 26, 2025 ✿ Accepted : December 30, 2025

Abstract

This academic article is a qualitative study utilizing documentary research. The objectives are: 1) to examine the pandemic situation in Thailand, and 2) to present the application of Islamic principles for primary pandemic prevention. The methodology employs descriptive analysis, with data collected from primary documentary sources, including the Quran, the Hadith, the perspectives of Islamic scholars, and relevant research. The findings reveal that all types of pandemics exert a severe impact on the lives of the general public in both the short and long term. These impacts encompass health and economic dimensions, leading to numerous subsequent social issues, such as illness, mortality, and income loss, which consequently diminish the quality of life and human security. Therefore, pandemic prevention guidelines are of utmost importance for everyone. Muslims, in particular, must strictly apply Islamic teachings in their daily lives. This includes maintaining health and hygiene, fostering lifestyle discipline, and adhering to the Quran and the Sunnah. Furthermore, cooperating with and following the instructions of relevant authorities will enhance the efficiency of pandemic prevention, establish primary immunity, and sustainably reduce the spread of diseases.

Keywords : Islamism, Protection, Epidemice

บทความวิชาการ

หลักการอิสลามกับแนวทางการป้องกันโรคระบาด

ทงศักดิ์ หมาดทั้ง¹ คอลาฮุดดีน สมาฮูน² ฮัสนีดา สมาฮูน²

¹ ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรสหวิทยาการอิสลามสำหรับผู้ประกอบการ, วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ,
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา วิทยาเขตสตูล, สตูล, ประเทศไทย

^{2,3} ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษามลายู คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา,
สงขลา, ประเทศไทย

อีเมลผู้แต่งหลัก : tanongsak5944@gmail.com

วันที่รับ : 21 สิงหาคม, 2568 ✿ วันที่รับแก้ไข : 26, ธันวาคม, 2568 ✿ วันที่ตอบรับ : 30, ธันวาคม, 2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ประเภทการวิจัยเชิงเอกสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสถานการณ์โรคระบาดในประเทศไทย 2. นำเสนอการประยุกต์ใช้หลักการอิสลามในการป้องกันโรคระบาดเบื้องต้น วิธีการศึกษาใช้วิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งเอกสารหลัก ได้แก่ อัลกุรอาน, อัลหะดีษ, ทัศนะของนักวิชาการอิสลาม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผลการศึกษาพบว่า โรคระบาดทุกชนิดส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในวงกว้างทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยครอบคลุมถึงผลกระทบด้านสุขภาพ และด้านเศรษฐกิจ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาทางสังคมตามมาอย่างมากมาย เช่น การเจ็บป่วย การเสียชีวิต และการลดลงของรายได้ อันส่งผลให้ความสุขและความมั่นคงในการดำเนินชีวิตลดลง ดังนั้นแนวทางการป้องกันโรคระบาดจึงมีความสำคัญยิ่งสำหรับทุกคน โดยเฉพาะมุสลิมต้องน้อมนำหลักคำสอนของอิสลามมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างเคร่งครัด ทั้งในด้านการรักษาสุขภาพ ความสะอาดการสร้างวินัยในการดำเนินชีวิต การยึดมั่นตามอัลกุรอานและอัซซุนนะฮ์พร้อมกับการให้ความร่วมมือและปฏิบัติตามคำแนะนำของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันโรคระบาด สร้างภูมิคุ้มกันเบื้องต้น และลดปัญหาการแพร่ระบาดของโรคได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

คำสำคัญ : หลักการอิสลาม, การป้องกัน, โรคระบาด.

บทนำ

ศาสนาอิสลามมีหลักคำสอนที่ให้ความสำคัญสูงสุดกับการรักษาชีวิต การป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ และการส่งเสริมสุขภาพ โดยที่หลักการทางศาสนานี้มีได้มาจากการนึกคิด จินตนาการ หรือโมนาพ แต่อย่างไรก็ตาม มีว่าด้วยเหตุผลใดก็ตาม (อับดุลเลาะ การ์รีนา, 2559: 1-2) ดังนั้นหลักการของอิสลามคือบทบัญญัติของอัลลอฮ์ ﷻ

ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติของมนุษย์ไม่ว่าข้อบัญญัตินั้นจะมาจากอัลกุรอาน หรือ แนวทางของท่านนบี Muhammad ﷺ ที่มีทั้งลักษณะที่เป็นคำสั่งใช้และคำสั่งห้าม การสนับสนุนให้กระทำ การอนุมัติและสิ่งต้องห้าม รวมถึงแนวทางการปฏิบัติในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งหมดที่กล่าวมานั้นล้วนเป็นหลักการของอิสลามทั้งสิ้น (อิสมาแอ อาลี, 2554) นอกจากนี้เป้าหมายสูงสุดของบัญญัติอิสลามคือการคุ้มครองผลประโยชน์พื้นฐานของมนุษย์ใน 5 ประการ ได้แก่ ศาสนา ชีวิต สติปัญญา วงศ์ตระกูล และทรัพย์สิน ซึ่งหลักการเหล่านี้มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับการป้องกันโรคระบาด โดยเฉพาะการปกป้องชีวิตที่เป็นลำดับความสำคัญสูงสุด การนำหลักคำสอนมาประยุกต์ใช้ในการกักตัว การรักษาความสะอาด และการมีวินัยตามแบบอย่างศาสนา จึงมิใช่เพียงหน้าที่ทางศาสนกิจเท่านั้น แต่เป็นมาตรการเชิงรุกที่ช่วยรักษาความมั่นคงของสังคม ลดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ และธำรงไว้ซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษยชาติตามเจตนารมณ์ของศาสนาอย่างยั่งยืน (มุฮัมมัดซากี เจ๊ะหะ, 2553 : 1) เพราะการเกิดโรคระบาดนั้นถือเป็นปรากฏการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนในท้องที่ ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนไป และที่สำคัญทุกคนต้องมีความเข้าใจและพร้อมที่จะรับมือได้ทุกสถานการณ์

จากข้อมูลของคณะกรรมการโรคติดต่อแห่งชาติได้เผยแพร่สถานการณ์โรคติดต่อและการพยากรณ์โรคติดต่อที่มีแนวโน้มเกิดการระบาดได้ในปี 2567 ได้แก่ โควิด19 ไข้หวัดใหญ่ รวมถึงยังต้องเฝ้าระวังโรคติดต่อที่น่าโดยแมลง ขณะที่ไอกรานั้นพบเพิ่มอย่างต่อเนื่องในสามจังหวัดชายแดนใต้ (คณะกรรมการโรคติดต่อแห่งชาติ, 2566)

ดังที่กล่าวมาข้างต้น สถานการณ์โรคระบาดนั้นย่อมเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่องและเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกคนต้องให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการป้องกันและรับมือกับโรคติดต่อ ดังนั้นในบทความนี้จะนำเสนอเกี่ยวกับหลักการอิสลามในการป้องกันและเฝ้าระวังต่อโรคระบาด ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยนำหลักคำสอนจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ (วจนะของท่านนบี) มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อให้มุสลิมมีความเข้าใจที่ถูกต้องพร้อมที่จะปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงในขณะที่มีโรคระบาดเกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้พ้นจากยุคของการเปลี่ยนผ่านอย่างเป็นระบบ โดยนำหลักการทางศาสนาอิสลามมาใช้เป็นมาตรการหรือแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อระงับชะลอ และป้องกัน ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่าจำเป็นต้องนำเสนอแนวทางหลักการปฏิบัติในช่วงเกิดโรคระบาดต่าง ๆ ตามหลักคำสอนอิสลาม เพื่อเป็นประโยชน์แก่มุสลิมและทุกภาคส่วนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับโรคระบาดในประเทศไทย
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักการอิสลามในการป้องกันโรคระบาดเบื้องต้น

วิธีการศึกษา

การศึกษารังนี้ใช้วิธีการศึกษาข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลขั้นปฐมภูมิ (Primary data) คือ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจากแหล่งข้อมูลขั้นต้นซึ่งได้มาจากแหล่งข้อมูลโดยตรง ได้แก่ อัลกุรอาน อัลหะดีษเป็นหลัก รวมถึงทัศนะนักวิชาการในอิสลาม
2. ข้อมูลขั้นทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจากแหล่งข้อมูล เช่น หนังสือ

ตำราวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยมีขอบเขตเกี่ยวกับการวิจัย ภายหลังจากการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาศึกษาวิเคราะห์แล้วเรียบเรียงนำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะต่อไป

ผลการศึกษา

จากการศึกษาเกี่ยวกับหลักการอิสลามกับการป้องกันโรคระบาดนั้น คณะผู้วิจัยขอนำเสนอผลจากการศึกษา ประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. สถานการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับโรคระบาดในประเทศไทย

เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ.2566 นพ.ชลน่าน ศรีแก้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ได้กล่าวถึงการพยากรณ์โรคติดต่อที่มีแนวโน้มเกิดการระบาดในปี 2567 ภายหลังเป็นประธานการประชุมคณะกรรมการโรคติดต่อแห่งชาติ ครั้งที่ 7/2566 ว่า สถานการณ์โรคติดต่อและการพยากรณ์โรคติดต่อที่มีแนวโน้มเกิดการระบาดได้ในปี 2567 ดังนี้

1. โรคติดต่อทางเดินหายใจ ได้แก่ โรคโควิด 19 และโรคไข้หวัดใหญ่

โรคโควิด19 มาตรการป้องกันเน้นกลุ่มเสี่ยง 608 ลดเสี่ยงปอดอักเสบรุนแรง โดยฉีดวัคซีนประจำปีในกลุ่มเสี่ยง 608 ตรวจ ATK เมื่อป่วย หากผลบวกไปพบแพทย์ทันที และสวมหน้ากากเมื่อป่วย หรือใกล้ชิดเด็กเล็กและกลุ่ม 608

โรคไข้หวัดใหญ่ แนะนำประชาชนฉีดวัคซีนประจำปี ลดติดเชื้อ ลดเสี่ยงปอดอักเสบ โดยขยายฉีดวัคซีนในเด็ก 6 เดือน - 5 ปี หากมีไข้สูง หอบเหนื่อย รับประทานยาทันที และสวมหน้ากากเมื่อป่วย หรือใกล้ชิดเด็กเล็กผู้สูงอายุ ผู้ที่มีโรคเรื้อรัง

2. โรคติดต่อนำโดยแมลง ได้แก่ โรคไข้เลือดออก โรคติดเชื้อไวรัสซิกา และโรคชิคุนกุนยา

สำหรับมาตรการป้องกันควบคุมโรค โดยผู้ป่วยที่มาโรงพยาบาลและได้รับการวินิจฉัย 3 โรคนี้ให้แพทย์สั่งจ่ายยาหากันยุง จัดกิจกรรมกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายต่อเนื่อง รวมทั้งเน้นการสื่อสารประชาสัมพันธ์ หากสงสัยไข้เลือดออก โดยเฉพาะผู้ใหญ่พบแพทย์ และงดทานยา NSAID ลดเสี่ยงภาวะแทรกซ้อน สำหรับพื้นที่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสซิกา เน้นหญิงตั้งครรภ์ต้องป้องกันการถูกยุงกัด และกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย

นอกจากนี้ ยังคงเฝ้าระวังและให้คำแนะนำในการป้องกันควบคุมโรคในกลุ่มเสี่ยง ได้แก่ โรคฝีดาษวานร เอชไอวี/เอดส์ และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โดยย้ำกลุ่มเสี่ยงลดการสัมผัสแนบชิดกับคนแปลกหน้าหรือมีเพศสัมพันธ์ที่มีความเสี่ยง หากสงสัยป่วยให้รีบพบแพทย์เพื่อรับการตรวจรักษา ซึ่งปัจจุบันมียาต้านไวรัสสำหรับผู้ป่วยที่มีภาวะภูมิคุ้มกันบกพร่องหรือเสี่ยงต่อปวยรุนแรง ส่วนโรคหัด เน้นการสื่อสารให้ผู้ปกครองพาบุตรหลานไปฉีดวัคซีน MMR ให้ครบ 2 เข็มในเด็กอายุ 9 เดือน (เข็มที่ 1) และอายุ 2 ปีครึ่ง - 4 ปี (เข็มที่ 2)

3. ไก่กรน พบเพิ่ม 3 จังหวัดชายแดนใต้

สถานการณ์โรคไกรณนั้นได้เพิ่มขึ้นใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส พบผู้ป่วยยืนยันรวม 229 ราย จะเร่งรัดการฉีดวัคซีนไกรณในเด็กอายุ 2 เดือน-ต่ำกว่า 7 ปี ที่ยังไม่ได้รับวัคซีน หรือได้รับวัคซีนไม่ครบถ้วน และในหญิงตั้งครรภ์ เพื่อถ่ายทอดภูมิคุ้มกันไปยังทารกในครรภ์ ให้ทารกมีภูมิคุ้มกันต่อโรคไกรณก่อนถึงระยะเวลาที่สามารถรับวัคซีนได้(คณะกรรมการโรคติดต่อแห่งชาติ, 2566)

จากการศึกษาข้อมูลข้างต้นพอสรุปได้ว่า การเผชิญอยู่กับการระบาดของโรคชนิดต่าง ๆ นั้นมีอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการป้องกันโรคตามหลักการอิสลามถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งแก่มุสลิมทุกคน เพื่อป้องกันตนเองและแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ด้วยการสวมใส่หน้ากากอนามัยในช่วงที่เกิดโรคระบาดที่มาจากระบบทางเดินหายใจ ควรใช้เจลล้างมือและหมั่นล้างมืออย่างสม่ำเสมอ หลีกเลี่ยง ไม่สัมผัสหรือไปข้องเกี่ยวกับสถานที่ที่มีการระบาดของโรค และไปพบแพทย์ทุกครั้งในกรณีที่สงสัยหรือมีความเสี่ยงต่อการติดโรค ซึ่งข้อปฏิบัติเหล่านี้เป็นที่ยอมรับทั่วโลกแล้วว่าสามารถลดความเสี่ยงได้ดีที่สุดเท่าที่เราจะป้องกันตนเอง คนที่เรารัก และประเทศชาติ

2. วิธีการเผชิญวิกฤตของโรคระบาดในสมัยท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ

ประวัติศาสตร์อิสลามมีการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับโรคระบาดในสมัยที่ท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ ยังมีชีวิตอยู่และยุคหลังจากที่ท่านจากโลกนี้ไปแล้ว จุดที่ควรครุ่นคิด คือ เมื่อเผชิญกับโรคระบาด ท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ ได้ชี้แนะแนวทางในการจัดการปัญหาอย่างเป็นเหตุเป็นผลและเป็นรูปธรรมแก่ประชาชาติของท่านจนกลายเป็นคำสั่งเสียที่มุสลิมทั่วโลก พากันอ้างอิงด้วยความเคารพยกย่องอย่างกว้างขวาง (สมาน อู๋งามสิน, 2564) มีรายงานจากท่านอามิร อิบนิ ซะอ์ด อิบนิ อับวะกอซ จากบิดาของเขา แท้จริงเขาได้ยินบิดาของเขาถามท่านอุซามะฮฺ อิบนิ เซด ว่า ท่านได้ยินสิ่งใดบ้าง จากท่านเราะสูล ﷺ เกี่ยวกับกาฬโรค ท่านอุซามะฮฺ ได้ตอบว่า ท่านเราะสูล ได้ทรงกล่าวไว้ว่า

الطَّاعُونَ آيَةُ الرَّجْزِ، ابْتَلَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ نَاسًا مِنْ عِبَادِهِ، فَإِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ،
فَلَا تَدْخُلُوا عَلَيْهِ، وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا، فَلَا تَقْرُؤُوا مِنْهُ

(أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، ١٩٩٢ : ٢٩٥٤)

ความว่า “กาฬโรค นั้นเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายที่ถูกส่งมายังเผ่าพันธุ์ของบনী อิสรออิล และผู้ที่อยู่ก่อนพวกเขา และเมื่อพวกเขาได้ยินเกี่ยวกับกาฬโรคในแผ่นดินใด จงอย่าเข้าไปในนั้น และเมื่อมันเกิดในแผ่นดินที่พวกเขาอาศัยอยู่ ก็จงอย่าอพยพหนีจากมันไป”

(al-Bukhariy, 1992: 1925)

จากหลักฐานข้างต้นนั้น เป็นมาตรฐานที่ท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ ได้วางระบบไว้เกี่ยวกับการเผชิญกับโรคระบาดในสมัยนั้น ซึ่งสามารถนำหลักคำสอนและแนวทางปฏิบัติของท่านมาปรับใช้ในสถานการณ์โรค

ระบาดในปัจจุบันได้ โดยที่ท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ นั้นได้สั่งห้ามอย่างชัดเจนมิให้เดินทางไปยังสถานที่ที่เกิดโรคระบาด นั้นแสดงให้เห็นว่าเป็นวิธีการป้องกันที่ดีที่สุด เป็นการป้องกันตนเองจากพื้นที่เสี่ยง และท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ ยังได้สั่งห้ามผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ที่เกิดโรคระบาดเดินทางหรือเข้าไปยังเมืองอื่น เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้นำพาโรคระบาดไปแพร่หลายในต่างพื้นที่ จากคำสอนและแนวทางการปฏิบัติของศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ ถือเป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมเป็นอย่างดี

3. หลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางอิสลามในช่วงเกิดโรคระบาด

การดำเนินชีวิตตามหลักการอิสลามในช่วงเกิดโรคระบาดนั้น มุสลิมจำเป็นต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติทุกอย่างที่ปรากฏในอัลกุรอานและแนวทางของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ อย่าเลือกปฏิบัติเฉพาะบางอย่างที่ตนชอบ และไม่ปฏิบัติบางอย่างที่คิดว่ายากไม่ได้ หรือจะคิดว่าบัญญัตินี้ไม่เหมาะสมสำหรับตนเองก็ได้เช่นกัน เพราะอิสลามเป็นศาสนาของมนุษยชาติ ไม่ใช่ของชาติใดชาติหนึ่งและเป็นบัญญัติจากพระเจ้าผู้เป็นเจ้าย่อมเหมาะสมและไม่เกินความสามารถที่มนุษย์จะปฏิบัติได้ (มุณีเราะฮฺ บินตุ อับดุลอะซะฮฺ, 2525) ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا...﴾

(البقرة : جزء من آية ٢٦٨)

ความว่า “อัลลอฮ์จะไม่ทรงบังคับชีวิตหนึ่งชีวิตใด นอกจากตามความสามารถของชีวิตนั้นเท่านั้น”

(อัลบะกอเราะฮฺ: ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 268)

จากอายะฮ์ข้างต้นอัลลอฮ์ ﷻ ไม่ได้กำหนดภาระแก่ผู้ใดเกินความสามารถของเขา นับเป็นความเมตตาต่อบ่าวของพระองค์ ซึ่งความเมตตาที่มีต่อพวกเขานั้น เป็นการบ่งชี้ให้เห็นถึงความกรุณาและเน้นย้ำให้บ่าวของพระองค์มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน (Ibn Kathir, 2010) ยิ่งในสถานการณ์เกิดโรคระบาดในปัจจุบัน ถือเป็นบททดสอบครั้งยิ่งใหญ่แก่มนุษย์ชาติทั้งหลาย ที่ได้รับกระทบต่อการดำเนินชีวิตทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ไม่ว่าจะเป็นการเจ็บป่วย การเสียชีวิต รายได้ลดลง หรือผลกระทบอื่น ๆ ดังนั้นเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนจำเป็นต้องดำรงตนบนความซื่อสัตย์ ทั้งในด้านการใช้ชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ และการแสดงความภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ มุสลิมนั้นจำเป็นต้องนำแบบแผนหลักการ หลักคำสอนจากอัลกุรอานและแนวทางของท่านศาสนทูต ﷺ มาปรับใช้กับสถานการณ์โรคระบาดครั้งนี้ให้ดีที่สุด ซึ่งอิสลามได้ให้ความสำคัญกับคติที่ว่า “กันไว้ดีกว่าแก้” ด้วยเหตุนี้ อิสลามจึงได้วางกระบวนการดูแลสุขภาพทั้งด้านจิตใจและด้านร่างกายด้วยรูปแบบต่าง ๆ มากมาย ทั้งในด้านการกิน การดื่ม การออกกำลังกาย การป้องกัน และวิถีการใช้ชีวิตด้านอื่น ๆ รวมถึงการขออูอาตออัลลอฮ์ ﷻ (อิสมาอีลลูตี จะปะเกีย, 2563)

4. แนวทางการป้องกันโรคระบาดตามหลักการอิสลาม

หลักการอิสลามในการป้องกันโรคระบาดนั้น มีแนวทางในการปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. รักษาตนเองให้รอดพ้นภัยอันตรายด้วยการไม่เข้าไปในพื้นที่ที่เกิดโรคระบาด

เป็นหน้าที่ของมุสลิมในการป้องกันตนเองตามหลักการของอิสลามด้วยการไม่เข้าไปในพื้นที่ที่เกิดโรคระบาด ดังที่มีคำสอนจากตัวบทอัลหะดีษที่ว่า

إِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ، فَلَا تَقْدُمُوا عَلَيْهِ...

(رواه مسلم، ๑๙๐๐ : ๒๒๑๘)

ความว่า “เมื่อได้ยินข่าวว่า โรคระบาดเกิดขึ้น ณ ที่ใด พวกท่านก็จงอย่าได้เข้าไปยังที่นั้น”

(Muslim, 1955: 2218)

จากอัลหะดีษบทนี้ท่านอิมามอิบนุหะญัร ร.ฮ. ได้อธิบายว่า เป็นที่อนุมัติ ตามศาสนบัญญัติให้ผู้ประสงค์จะเข้าไปยังเมืองหนึ่งสามารถเดินทางกลับได้ เมื่อทราบว่าในเมืองนั้นมีโรคระบาดเกิดขึ้น และการกระทำดังกล่าวนี้ไม่ใช่เรื่องของการถือกลางร้าย แต่ความมันคือ การป้องกันการนำพาตนเองไปสู่ความพินาศ หรือเป็นการปิดกั้นหนทางสู่ความเสี่ยงเพื่อมิให้ผู้เข้าไปยังดินแดนที่มีโรคระบาดนั้น (Ibnu al-Hajjar, 2024)

ดังนั้นการป้องกันตนเองจากโรคภัยถือเป็นการปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านนบี ﷺ จึงย่อมไม่มีความขัดแย้งใด ๆ กับหลักการมอบหมายตนต่ออัลลอฮ์ ﷻ เพราะการมอบหมายที่ถูกต่อนั้น ต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กับการป้องกันและไม่ประมาท(วิสุทธิ์ บิลล่าเต๊ะ, 2564)

ดังกล่าวนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การป้องกันตนเองจากโรคภัยตามแนวทางข้างต้น ถือเป็นการปฏิบัติตามแบบอย่างสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ อย่างแท้จริง ซึ่งย่อมไม่มีความขัดแย้งใด ๆ กับหลักการมอบหมายตนต่ออัลลอฮ์ ﷻ เนื่องจากความหมายของการมอบหมายที่ถูกต่อนั้นตามครรลองอิสลามนั้น จำต้องดำเนินควบคู่ไปกับการใช้ความเพียรพยายามในการป้องกัน การใช้มาตรการทางสาธารณสุข และการไม่ประมาทต่อรักษาความปลอดภัยในชีวิตต่อไป

2. รักษาความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ตระหนักและให้ความสำคัญกับการรักษาความสะอาด จำเป็นที่จะต้องทำความสะอาดร่างกาย อาหาร เครื่องดื่ม เสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้าน ห้องนอน ห้องน้ำ ที่ทำงานและที่ประกอบศาสนกิจ เป็นต้น เพราะความสกปรกถือเป็นสภาพแวดล้อมอันสมบูรณ์ที่จะนำเชื้อโรคต่าง ๆ มาได้

ในการทำสะอาดช่วงเกิดโรคระบาดนั้น ไม่เพียงพอแค่ทำความสะอาดด้วยน้ำแต่ต้องใช้สบู่ แอลกอฮอล์ เจลและอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการล้างมือและล้างหน้า พยายามให้มีการล้างบ่อย ๆ และล้างให้ตรงตามแบบอย่างของท่านศาสนทูตมุหัมมัด และตามวิธีการที่หน่วยงานสาธารณสุข ได้อธิบายไว้ให้ถูกต้อง(อิสมาอีลลูฟี จะปะกียา, 2563) ดังนั้นหากพิจารณาให้ลึกซึ้งจะเห็นได้ว่า ท่านศาสนทูต มุหัมมัด ได้เน้นหนักให้มุสลิมมีความตระหนักในเรื่องของความสะอาดเป็นอย่างยิ่ง ดังที่มีรายงานจากท่านอบีมาลิก อัลอัษะรียได้กล่าวว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ได้กล่าวว่า

الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ...

(رواه مسلم، ١٩٥٥: ٢٢٣)

ความว่า “การทำความสะอาดตามบทบัญญัตินั้นเป็นครึ่งหนึ่งของการศรัทธา”

(Muslim, 1955: 223)

จากตัวบทอัลหะดีษข้างต้น อิสลามได้ให้ความสำคัญกับการทำความสะอาดจากสิ่งสกปรกทั้งหลาย ดังนั้นถือเป็นบทบาทหน้าที่ประจำวันของมุสลิม ตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเข้านอนให้ครอบคลุมและผูกพันกับการรักษาความสะอาดอยู่ทั้งส่วนตัวและสาธารณะ และการรักษาความสะอาดนั้นยังเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่มีผลผูกพันกับการปฏิบัติศาสนกิจ และแสดงถึงระดับของการเป็นผู้ศรัทธาอย่างแท้จริง

3. กักตัวอยู่ในบ้านและไม่ควรออกไปไหนหากไม่จำเป็นในช่วงที่มีโรคระบาดเกิดขึ้น

มุสลิมควรอยู่บ้านให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้และอย่าได้ออกไปปะปนกับผู้คนนอกบ้านโดยไม่จำเป็น เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงและปกป้อง ตัวเองจากการรับเชื้อโรคที่กำลังระบาดอยู่ เพื่อป้องกันตนเองจากโรค ระบาด จึงจำเป็นต้องกักตัวอยู่ที่บ้านให้ได้ การกักตัวอยู่บ้านนอกจากจะเป็นการป้องกันตนเองแล้ว ยังเป็นการระงับไม่ให้เกิดการแพร่เชื้อไปสู่ผู้อื่นด้วย (อิสมาอีลลุตฟี จะปะกียา, 2563) ดังที่มีระบุจากตัวบทอัลหะดีษที่ว่า

فَلَيْسَ مِنْ رَجُلٍ يَقَعُ الطَّاعُونَ، فَيَمْكُثُ فِي بَيْتِهِ صَابِرًا مُحْتَسِبًا
الشَّهِيدَ يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا يُصِيبُهُ إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ، إِلَّا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرٍ.

(رواه أحمد، ١٩٩٣: ٢٦١٣٩)

ความว่า “ไม่มีผู้ใดที่เมื่อเกิดกาฬโรค (รวมถึงโรคระบาดอื่น ๆ) แล้วเขาพำนักในบ้านของเขาอย่างอดทนและมุ่งหวังผลบุญ โดยเขา ทราบดีว่าไม่มีสิ่งใดประสพกับเขาเว้นแต่สิ่งที่อัลลอฮ์ทรงบันทึกไว้ให้แก่เขาเท่านั้น เว้นแต่เขาจะได้รับผลบุญเสมือนผลบุญผู้ที่พลีชีพในศาสนา”

(Ahmad, 1993: 26139)

อัลหะดีษบทนี้ได้บอกถึงความประเสริฐของการกักตัวในยามที่เกิดโรคระบาด ซึ่งถือได้ว่าเป็นการแสดง ความรับผิดชอบต่อตนเองและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคแก่บุคคลอื่น ดังนั้นเมื่อมุสลิมมีความตั้งมั่นและอดทน โดยมีความหวังต่ออัลลอฮ์ ﷻ เขาจะได้รับผลบุญเสมือนกับผู้พลีชีพในหนทางของพระองค์

4. ปรับตัวในการประกอบอาชีพและปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัยในช่วงเกิดโรคระบาด

การประกอบอาชีพนั้นถือเป็นหน้าที่สำหรับผู้นำครอบครัวในการแสวงหาปัจจัยการดำรงชีวิตของ

ตนเองและสมาชิกภายในครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งที่ศาสนาส่งเสริม และถือว่ามีความประเสริฐ แม้ว่าจะเกิดภาวะโรคระบาด แต่การดำรงชีวิตยังมีความต้องการปัจจัยสี่ ทั้งอาหาร ที่อยู่ เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีความระมัดระวังป้องกันตนเองเสมอ เมื่อออกจากบ้านทุกครั้งให้สวมใส่หน้ากากอนามัย และกล่าวดูอา ดังที่มีรายงานจากท่านอะนัส บิน มาลิก رضي الله عنه ได้กล่าวว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

من قال يعني إِذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، وَلَا حَوْلَ
وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، يُقَالُ لَهُ هُدِيََتْ وَكُفِّتَ وَوُقِّتَ، وَتَنَحَّى عَنْهُ الشَّيْطَانُ

(أخرجه الترمذي، ١٩٧٥ : ٣٤٢٦)

ความว่า “ผู้ใดที่กล่าวในขณะออกจากบ้านของเขาว่า ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ฉันขอมอบหมายต่ออัลลอฮ์ และไม่มีพลังและอำนาจใด ๆ นอกจากด้วยอัลลอฮ์” จะมีเสียงกล่าวแก่เขาว่า “ท่านได้รับการนำทางแล้ว และท่านได้รับการปกป้องแล้ว และได้รับความพอเพียงแล้ว” และชัยฏอนจะถูกขจัดออกไปจากเขา”

(al-Tirmidhi, 1975: 3426)

จากตัวบทอัลหะดีษข้างต้นเป็นหลักฐานยืนยันถึงการขอคูอาจากอัลลอฮ์ ﷻ และมอบหมายต่อพระองค์ให้ปกป้องคุ้มครองพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวง และการกล่าวดูอาทุกครั้งเมื่อออกจากบ้านถือเป็นการปฏิบัติตามแนวทางของท่านศาสนทูต ﷺ และมีความสริมงคลในการดำเนินชีวิตโดยที่เขาคจะได้รับ การปกป้อง และอยู่ในทางนำของพระองค์

5. ละทิ้งจากการทำบาปทั้งปวง

มุสลิมจะต้องละทิ้งไม่กระทำความบาปต่างๆ ที่เป็นการฝ่าฝืนอัลลอฮ์ ﷻ ละทิ้งสิ่งที่หะรอมหรือคลุมเครือ ยาเสฟติด สิ่งมีนเมา รวมถึง อาหารที่หะรอม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อสัตว์หะรอม ซึ่งอาจจะ เป็นสาเหตุหลักที่นำเชื้อโรค และเป็นข้อสังเกตว่า โรคระบาดสายพันธุ์ใหม่เองอาจมีต้นตอมาจากการบริโภคสัตว์ บางชนิดที่หะรอมหรือผิดหลักการอิสลาม เช่น ค้างคาว หนู เลือดสด เป็นต้น (อิสมาอีลลูตฟี จะปะเกีย, 2563)

ดังนั้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า การละทิ้งบาปและการหลีกเลี่ยงสิ่งต้องห้าม มีความสัมพันธ์อย่างนัยสำคัญกับการป้องกันโรคระบาด ทั้งในมิติทางชีวอนามัยและพฤติกรรมศาสตร์ โดยเฉพาะการงดเว้นบริโภคสัตว์ต้องห้ามตามบทบัญญัติ เช่น ค้างคาว หนู หรือสัตว์เลื้อยคลาน ซึ่งในทางระบาดวิทยาถือเป็นแหล่งกักเก็บเชื้อและต้นตอของโรคติดต่อจากสัตว์สู่คนสายพันธุ์ใหม่ ๆ การรักษาความสะอาดของอาหารจึงเป็นการตัดวงจรการข้ามสายพันธุ์ของไวรัสตั้งแต่ต้นเหตุ ขณะเดียวกันการละเว้นจากสิ่งมีนเมาและยาเสฟติดไม่เพียงแต่ช่วยรักษาประสิทธิภาพของระบบภูมิคุ้มกันร่างกาย แต่ยังช่วยคงไว้ซึ่งสติสัมปชัญญะในการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคอย่างมีวินัย ดังนั้นการขัดเกลากิจวัตรและการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางศาสนาจึงเป็นเกราะป้องกันทางกายภาพและจิตวิญญาณที่ช่วยลดความเสี่ยงจากการอุบัติขึ้นและแพร่กระจายของโรคระบาดได้อย่างยั่งยืน

6. เชื้อมั่นในการกำหนดของอัลลอฮ์ ﷻ

มุสลิมจะต้องมีความเชื่อมั่นอย่างเด็ดขาดถึงการกำหนดของอัลลอฮ์ ﷻ ที่พระองค์ได้ลิขิตความเป็นไปของสิ่งถูกสร้างก่อนที่สิ่งเหล่านั้นจะถูกสร้างขึ้นมา ทุกสิ่งทุกอย่างถูกสร้างมาด้วยกำหนดการก่อนที่สิ่งเหล่านั้นจะบังเกิดขึ้น รวมถึงเชื่อมั่นว่าโรคระบาด ก็เป็นการกำหนดที่มาจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾

(التوبة : ๕๑)

ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุหัมมัด) ว่า จะไม่มี(ทุกข์ภัยใด ๆ) มาประสบแก่เราเป็นอันตราย นอกจากสิ่งที่อัลลอฮ์ได้กำหนดไว้แก่เราเท่านั้น ซึ่งพระองค์เป็นผู้ทรงคุ้มครองเรา และแต่อัลลอฮ์นั้นผู้ศรัทธาทั้งหลายจง (ให้การ) มอบหมายเถิด”

(อัตเตาบะฮ์ : อายะฮ์ที่ 51)

จากอายะฮ์ดังกล่าวข้างต้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงชี้นำศาสนทูตของพระองค์ เพื่อเป็นคำตอบแก่พวกเขาทั้งหลายว่า จะไม่มีทุกข์ภัยใดมาประสบเป็นอันตราย นอกจากสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้กำหนดไว้เท่านั้น พระองค์เป็นผู้ทรงคุ้มครอง หมายถึง เป็นที่พึ่งและปกป้องผู้ดูแลที่ดีที่สุด(Ibn Kathir, 2010) ดังนั้น การระบาดของโรคก็เช่นกันถือเป็นการกำหนดที่มาจากพระผู้เป็นเจ้า และมุสลิมเองจะต้องมีความเชื่อมั่นศรัทธาในการกำหนดของพระองค์

7. ฉีดวัคซีนป้องกัน

การฉีดวัคซีนเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับมุสลิมในการป้องกันและรักษาจากความรุนแรงของโรคระบาดชนิดต่าง ๆ และได้มีความขัดแย้งต่อหลักการทางศาสนาอิสลามแต่อย่างใด ตัวอย่างเช่น การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งทางสำนักจุฬาราชมนตรี ได้เผยแพร่คำวินิจฉัย (ฟัตวา) จุฬาราชมนตรี เรื่อง การฉีดวัคซีนเพื่อป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยมีสาระสำคัญ ระบุว่าเมื่อวันที่ 16 เมษายน 2563 ได้มีการประชุมร่วมกันระหว่างนักวิชาการด้านนิติศาสตร์อิสลามและนักวิชาการด้านการแพทย์ โดยพบว่าไม่มีสิ่งต้องห้ามตามหลักการศาสนาอิสลาม และการฉีดวัคซีน มิได้มีอบหมายงานต่างๆต่ออัลลอฮ์ ﷻ หากแต่เป็นวิธีการป้องกันที่ดำเนินไปพร้อมกับการมอบหมายต่อพระองค์ และหวังในความเมตตาของพระองค์ ที่จะคุ้มครองผู้รับการฉีดวัคซีนและสังคมให้รอดปลอดภัยจากโรคระบาด (สำนักจุฬาราชมนตรี, 2563)

8. ใช้จ่ายด้วยความพอเพียง

หลักคำสอนในศาสนาอิสลามในทุกเหตุการณ์ ทุกสภาวะที่มีโรคระบาดเกิดขึ้น ดังนั้นมุสลิมจะต้องปฏิบัติในทุกแง่มุมของชีวิตด้วยความพอเพียง ซึ่งเป็นคำสอนหนึ่งในอิสลาม ที่ตรงกับแนวพระราชดำริเรื่อง

ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ทรงพระราชทานให้แก่ประชาชนชาวไทย “ความพอเพียง” คือ ความพอประมาณ มีเหตุมีผล การเดินสายกลาง มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานทางจิตใจ และสอดคล้องกับแบบอย่างการใช้ชีวิตของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด ﷺ (วิศรุต เลาะวิถิ, 2562) อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿إِنَّ الْمُبْذِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ ۖ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا﴾

(الإسراء : ๒๗)

ความว่า “แท้จริง บรรดาผู้สุรุ่ยสุร่ายนั้นเป็นพวกพ้องของเหล่าชัยฏอน และชัยฏอนนั้นเ็นรศุนต่อพระเจ้าของมัน”

(อัลอิสเราะฮ์: อายะฮ์ที่ 27)

จากอายะฮ์ดังกล่าวข้างต้น นักอรรถาธิบายอัลกุรอานกล่าวว่า ความฟุ่มเฟือยและความ สุรุ่ยสุร่ายที่อัลกุรอานประนามก็คือ การใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่ได้เป็นไปเพื่อการภักดีต่ออัลลอฮ์ ตลอดจนการใช้ จ่ายไปในสิ่งที่ศาสนาอนุมัติแต่เกินความจำเป็นและไร้ประโยชน์ (วิศรุต เลาะวิถิ, 2562) ดังนั้นยิ่งในช่วงสถานการณ์โรคระบาดผู้คนทั่วโลกต่างได้รับผลกระทบความพอดิในการใช้จ่ายเพื่อการดำรงชีวิต โดยยึดหลักของความประหยัดเป็นสิ่งที่เหมาะสมที่สุดและอิสลามถือว่า ความฟุ่มเฟือยและความสุรุ่ยสุร่ายนั้นเป็นลักษณะกลุ่มชนของมารร้าย

9. รักษาสุขภาพด้วยการออกกำลังกาย

การรักษาความสมดุลของร่างกายและสุขภาพที่ดี ด้วยแนวทางการออกกำลังกายนั้น ถือเป็นวิธีการหนึ่งที่มุสลิมควรปฏิบัติซึ่งท่านศาสนทูต ﷺ ทรงปฏิบัตินั้นเป็นสิ่งที่เหมาะสมและสมบูรณ์อย่างยิ่ง ซึ่งเป็นที่รู้กันดีว่าร่างกายของเราจะอยู่ได้ด้วยอาหารเครื่องดื่มที่รับประทานเข้าไป อาหารเหล่านั้นบางส่วนจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายหลังจากที่ได้รับประทานไปแล้ว แต่บางส่วนที่เหลืออยู่หลังจากที่ร่างกายได้ย่อยอาหารไปแล้วมันก็จะรวมตัวกันทำอันตรายต่อร่างกายเกิดการอุดตัน ทำให้ร่างกายมีน้ำหนักมากขึ้น เกิดเป็นโรค ดังนั้นการพยายามเอาของที่เหลืออยู่ออกจากร่างกายโดยการไ้ยากับทำให้เกิดผลร้ายแก่ร่างกาย (Ibn Qiyam al-Jawziyah, 1996) และวิธีการที่ดีทางเลือกหนึ่งคือการออกกำลังกาย ยิ่งในสถานการณ์โรคระบาด มุสลิมทุกคนควรสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ร่างกาย ซึ่งนอกเหนือจากการฉีดวัคซีนแล้วด้วยการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ เพื่อการสร้างความแข็งแรงให้มีภูมิต้านทานป้องกันโรค เช่น การเดินสำหรับผู้สูงอายุ การวิ่งสำหรับคนหนุ่มสาวและอื่น ๆ อย่างน้อยครึ่งชั่วโมงต่อวัน เพียงพอให้ได้ออกแรงและขับเหงื่อ หวังว่าการปฏิบัติเช่นนี้สามารถที่จะเพิ่มภูมิคุ้มกันในการป้องกันโรคได้ (อิสมาอีลลุดดี จะปะเกีย, 2563)

10. วางระบบอียาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับจิตใจและเป็นวัคซีนทางใจ

ถือเป็นมาตรการสำคัญสูงสุด คือ การวางระบบอียาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ ในสถานการณ์โรคระบาดให้เป็นระบบที่เอื้อต่อการส่งเสริมความดี ยับยั้งความชั่ว และระงับความเสียหายอันจะเกิดแก่สังคม รวมถึง

ผลลัพธ์ในการเสริมสร้างวัคซีนทางใจของคนมุสลิม เนื่องจากการอิมานะฮ์เป็นหนทางหนึ่งที่เสริมสร้างความศรัทธาให้เกิดความมั่นคง และยอมรับกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ด้วยความอดทนและปฏิบัติตามบทบัญญัติทางศาสนา (วิสุทธิ บิลาลเต๊ะ, 2564) อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾

(الرعد : ๒๘)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธา และจิตใจของพวกเขาสงบด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ฟังทราบเถิด ด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮ์เท่านั้นทำให้จิตใจสงบ”

(อรรถาธิบาย: อายะฮ์ที่ 28)

จากอายะฮ์ข้างต้น ท่านอิมามอัฏฏอบะรียฺ ﷺ ได้อธิบายว่า พระดำรัสของพระองค์ที่ว่า ฟังทราบเถิด ด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮ์นั้น หัวใจทั้งหลายย่อมสงบนิ่ง หมายความว่า ฟังทราบเถิดว่าด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮ์นั้น หัวใจของบรรดาผู้ศรัทธาจะได้รับความสงบและมีความอุ่นใจอีมานะฮ์ (al-Tabariy, 2024 : 252)

ดังนั้นวิธีการทำให้จิตใจสงบและสร้างความสุขให้เกิดขึ้น ภายในจิตใจด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ จึงมีผลดีเป็นอย่างยิ่ง อันเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับศรัทธาและฟังฟังต่อพระองค์เพียงผู้เดียว (ทงศักดิ์ หมาดทั้ง, ซาฟีอี อาดำ, 2562: 181) ซึ่งการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ หรือการประกอบอิมานะฮ์ต่าง ๆ นั้นเป็นสื่อในการแสวงหาความใกล้ชิดต่อพระองค์ และยังมีผลต่อสภาวะจิตใจ ซึ่งมุสลิมสามารถที่จะนำสิ่งเหล่านี้มาปฏิบัติเพื่อเป็นการเสริมสร้างภาวะจิตใจให้มีความเข้มแข็งพร้อมที่จะรับมือกับสถานการณ์โรคระบาดได้อย่างถูกต้อง ด้วยวิถีแห่งความเป็นผู้ศรัทธา รู้ในการวางตัว วางตน และปรับสภาพจิตใจ มุ่งมั่นอดทน พร้อมที่จะเผชิญและมีความหวังต่ออัลลอฮ์ ﷻ ในการช่วยเหลือและปกป้องรักษาจากพระองค์

จากข้อมูลทั้งหมดที่ได้กล่าวมานั้นเกี่ยวกับหลักการอิสลามกับการป้องกันโรคระบาดถือเป็นข้อควรปฏิบัติสำหรับคนมุสลิมโดยยึดหลักฐานจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและแนวทางของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ รวมถึงทัศนะของนักปราชญ์ในอิสลาม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งจากหลักการทางศาสนา ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางให้แก่มุสลิมนำมาปฏิบัติเป็นการสร้างความพร้อมให้กับตนเองในการรับมือกับโรคระบาดต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ อีกทั้งเพื่อเป็นหลักยึดมั่นเสริมสร้างความศรัทธาของความเป็นมุสลิมให้มีความมั่นคงบนความไม่ประมาท สามารถที่จะยอมรับและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนให้เข้ากับสถานการณ์การระบาดของโรคและป้องกันโรคได้อย่างถูกต้อง

สรุปผลการศึกษา

ปัจจุบันประเทศไทยยังคงเผชิญกับสถานการณ์โรคระบาดที่หลากหลายโดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. 2566-2567 มีโรคติดต่อทางเดินหายใจ ได้แก่ โรคโควิด 19 โรคไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ใหม่ เป็นโรคติดต่อที่ยังต้องเฝ้าระวังหลัก ส่งผลกระทบต่ออัตราการป่วยหนักในกลุ่มเสี่ยง รวมถึงโรคที่นำโดยแมลงได้แก่ ไข้เลือดออก ซึ่งพบผู้ป่วยสูงขึ้นในหลายพื้นที่ และโรคโอดกรนใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ทางภาครัฐจึงมี

นโยบายเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์เพื่อลดความรุนแรงของการระบาดของโรค เพื่อให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกับโรคเหล่านี้ได้อย่างปลอดภัย จากสถานการณ์ดังกล่าวการประยุกต์ใช้หลักการอิสลามในการป้องกันโรคระบาดเบื้องต้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อมุสลิม ซึ่งในหลักคำสอนของอิสลามนั้นได้กำชับให้มุสลิมทุกคนมีความตระหนักในการป้องกันโรคระบาดชนิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยการนำหลักคำสอนจากอัลกุรอานและฮะดีษมาใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งในเรื่องการรักษาสุขภาพ ความสะดวก และแนวทางป้องกัน ด้วยการรักษาตนเองให้รอดพ้นอันตรายด้วยการไม่เข้าไปในพื้นที่ที่เกิดโรคระบาด รักษาความสะดวกอย่างสม่ำเสมอ กักตัวอยู่ในบ้านและไม่ควรออกไปไหนหากไม่จำเป็นในยามที่เกิดโรคระบาดที่ร้ายแรง ประกอบอาชีพเมื่อมีความจำเป็น ออกจากบ้านพร้อมคูอาอและสวมใส่หน้ากากอนามัยเพื่อเป็นการป้องกัน ละทิ้งจากการทำบาป ทั้งปวงเชื่อมั่นในการกำหนดของอัลลอฮ์ ^ﷻ ฉีดวัคซีนป้องกัน ใช้จ่ายด้วยความพอเพียง รักษาสุขภาพด้วยการออกกำลังกายและวางระบบอียาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ^ﷻ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับจิตใจและเป็นวัคซีนทางใจ สร้างสุขนิสัยใหม่ให้กับตัวเอง รักษากติกาทางสังคม มีจิตสำนึก ความรับผิดชอบทางสังคมร่วมกัน ระมัดระวังตัวดูแลตนเอง ป้องกันตนเอง ไม่สร้างปัญหาแก่ผู้อื่น เพียงเท่านี้การป้องกันโรคระบาดนั้น จะมีประสิทธิภาพ ลดปัญหาการระบาดของโรค และผ่านพ้นไปด้วยดี

บรรณานุกรม

- Ahmad bin Hanbal, (1993). *Musnad al-Imam Ahmad bin hanbal*. Beirut: Muassasah al-Risalah.
- al-Bukhariy, Abu Abdallah Muhammad bin Ismail. (1992). *Sahih al-Bukhariy*. Beirut: Dar al-Fikr.
- al-Tirmidhi, Muhammad Ibn Isa. (1975). *Sunan al-Tirmidhi*. Cairo: Mustafa al-Babi al-Halabi.
- Ibn Kathir, Abu Fidaa Ismail bin Kathir Alqurashi. (2010). *Tafsir al-Quraan al-Azim*. Beirut: Maktabat al-Asriyah.
- National Communicable Disease Committee. (2023). *Forecast of 'communicable diseases' and the epidemic trend in 2024*. Nonthaburi: Department of Disease Control.
- Thanongsak Madthing, Safiee Adam. (2019). *Quality of Life in Islam*. The 10th National and International, (2) 174-186 Academic Conference of Hatyai: Hatyai University.
- Banjong Binkhasan. (2004). *Islamic Encyclopedia for Youth and Beginners*. Bangkok: Al-Amin Publishing House.
- Munirah bint Abdul-Ghafur. (1982). *Islamic Constitution of Life*. Bangkok: Pokcharoenphon Printing and Publishing.
- Muslim Ibn Hajjaj. (1955). *Sahih Muslim*. Beirut: Dar Ihya al-Turath al-Arabi.
- Ibn Qiayim al-Jawziyah. (1996). al-Tib al-Nabawi. Cairo: Matabah Ibnu Taymiyah.
- Wisut Billatae. (2021). Overcoming the crisis, defeating the deadly virus, working together, using Islamic measures. Songkhla: Southern Region Chularatchamontri Coordination Center.
- Wisarut Laowithi. (2019). Islamic teachings and the philosophy of sufficiency economy. *Journal of Liberal Arts. Rangsit University*, 14(2) 127-142.
- Office of the Chularatchamontri. (2020). *The decision (fatwa) of the Chularatchamontri on vaccination to prevent the coronavirus disease 2019*. Bangkok: Office of the Chularatchamontri.
- Saman U-ngamsin. (2021). The last words of the Prophet Muhammad when facing the epidemic. Rusmi Lae. *Journal. Prince of Songkla University*, 41(3) 127-139.
- Surachai Chokkrakritchaichai. (2020). The outbreak of coronavirus (COVID-19) in Thailand. Bangkok: *Journal of the Preventive Medicine Association of Thailand*, 10(1) 1-9.
- Abdullah Karina. (2012). *Islamic principles*. Pattani: Prince of Songkhla University.
- Ismail Lutfi Chapakiyya. (2020). *Handbook for dealing with epidemics*. Pattani: Assalam Institute, Fatoni University.

Ismail Ali. (2011). *Introduction to Islamic Law*. Pattani: Department of Islamic Studies, College of Islamic Studies, Prince of Songkla University. nomics/thailand_ec

วารสาร อัล-นุร

AL-NUR JOURNAL
